

Ondersteuning van jongeren met een LVB

Onderzoek naar doeltreffendere en goedkopere ondersteuning gericht op arbeidsparticipatie

REGIOPLAN
BELEIDSONDERZOEK

ONDERSTEUNING VAN
JONGEREN MET EEN LVB

Onderzoek naar doeltreffendere en
goedkopere ondersteuning gericht op
arbeidsparticipatie

- eindrapport -

Auteurs:

dr. B. van den Berg
drs. L. Heuts
drs. C. van Horssen
drs. G. Kruis

RegioPlan
Nieuwezijds Voorburgwal 35
1012 RD Amsterdam
Tel.: +31 (0)20 - 5315315
Fax : +31 (0)20 - 6265199

Amsterdam, oktober 2013
Publicatienr. 2313

Dit onderzoek is uitgevoerd met subsidie van UWV

© 2013 RegioPlan, in het kader van het subsidiethema 'Hoe nu verder met de arbeidsparticipatie van licht verstandelijke beperkte jongeren' van UWV.
Het gebruik van cijfers en/of teksten als toelichting of ondersteuning in artikelen, scripties en boeken is toegestaan mits de bron duidelijk wordt vermeld.
Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van RegioPlan.
RegioPlan aanvaardt geen aansprakelijkheid voor drukfouten en/of andere onvolkomenheden.

VOORWOORD

Jongeren met een licht verstandelijke beperking (lvb) hebben vaak hun hele leven lang en op verschillende levensterreinen begeleiding nodig: niet alleen gedurende hun schoolloopbaan, maar ook in hun woonsituatie en bij (het verwerven van) hun positie op de arbeidsmarkt. Een groot deel van de instroom in de Wajong bestaat uit jongeren met een lvb. Om deze jongeren te activeren, is ondersteuning gericht op het vinden en behouden van werk niet voldoende. Vanuit die gedachte heeft UWV begin 2012 een subsidiethema uitgezet dat antwoord zou kunnen geven op de vraag: *Wat is er nodig om de arbeidsparticipatie van jongeren met een licht verstandelijke beperking te bevorderen?*

Regioplan heeft, met subsidie van UWV, onderzoek gedaan naar de ondersteuningstrajecten van jongeren met een lvb en de vraag of en hoe de ondersteuning doeltreffender en goedkoper kan.

Voor ons onderzoek hebben wij twintig jongeren met een lvb en mensen uit hun omgeving, zowel familie als professionals, geïnterviewd. Wij willen hen op de eerste plaats hartelijk danken voor hun bereidheid om mee te werken aan het onderzoek. Ook willen wij alle professionals die hebben deelgenomen aan de workshops bedanken voor hun waardevolle input en inzichten. Ten derde willen wij de deelnemers van de expertmeeting bedanken voor hun constructieve bijdrage tijdens deze bijeenkomst. In het bijzonder willen wij alle leden van de begeleidingscommissie bedanken voor hun commentaar en bijdrage aan het onderzoek.

Amsterdam, oktober 2013

Cora van Horssen
Projectleider

INHOUDSOPGAVE

Samenvatting	I
1 Inleiding	1
1.1	Achtergrond.....	1
1.2	Doel en onderzoeksvragen	1
1.3	Onderzoeksaanpak.....	2
1.4	Leeswijzer	6
2 Jongeren met een licht verstandelijke beperking	9
2.1	De doelgroep: wie zijn jongeren met een lvb?	9
2.2	Problematiek van jongeren met een lvb	10
2.3	Jongeren met een lvb in het onderwijs	12
2.4	Zorg- en hulpverlening aan jongeren met een lvb	14
2.5	Jongeren met een lvb en justitie	17
2.6	Arbeidsparticipatie van jongeren met een lvb	18
2.7	Tot slot	21
3 Kennismaking met elf jongeren met een lvb	23
3.1	Problematiek van de jongeren	23
3.2	De jongeren in het onderwijs	26
3.3	Ondersteuning van de jongeren vanuit het zorgcircuit	28
3.4	De jongeren en justitie	32
3.5	Arbeidsparticipatie van de jongeren.....	32
3.6	Tot slot	38
4 Besparingen op ondersteuningstrajecten	39
4.1	Inleiding.....	39
4.2	Besparingen voor het achttiende levensjaar.....	41
4.3	Investerings voor het achttiende levensjaar	45
4.4	Trajecten zonder extra kosten of besparingen	48
4.5	Besparingen en investeringen na het achttiende levensjaar	49
4.6	Tot slot	53
5 Doeltreffendere ondersteuningstrajecten	55
5.1	Inleiding.....	55
5.2	Interventies gericht op de jongere en zijn omgeving	56
5.3	De aanpak en de organisatie van de ondersteuning	63
5.4	Tot slot	68

6	Kansen en risico's voor ondersteuning jongeren met een lvb ...	71
6.1	Inleiding	71
6.2	Kansen en risico's van decentralisatie	71
6.3	Kansen in risico's van Wet passend onderwijs	75
6.4	De Wet kwaliteit (v)so	77
6.5	Kansen en risico's van de Participatiewet	78
6.6	Tot slot	81
7	Hoe nu verder met	83
7.1	Mogelijkheden voor doeltreffende en efficiëntere trajecten	83
7.2	Kansen en risico's voor de toekomst	85
7.3	Lessen voor de toekomst	85
Bijlagen	89
Bijlage 1	Literatuurlijst	91
Bijlage 2	Lijst van geïnterviewden	93
Bijlage 3	Deelnemers workshop	95
Bijlage 4	Leden van de begeleidingcommissie	97
Bijlage 5	Kosten van huidige en ideale ondersteuningstrajecten	99
Bijlage 6	Casusbeschrijvingen jongeren	113

SAMENVATTING

In Nederland heeft naar schatting zo'n vijftien procent van de jongeren in de leeftijd van vijf tot achttien jaar een licht verstandelijke beperking (lvb).¹ Veel jongeren met een lvb hebben hun hele leven lang op (vrijwel) alle levens-terreinen begeleiding nodig: niet alleen gedurende hun schoolloopbaan, maar ook in hun woonsituatie en bij (het verwerven van) hun positie op de arbeidsmarkt. Een deel van deze jongeren blijkt ook met de geboden ondersteuning niet in staat om duurzaam een plek op de reguliere arbeidsmarkt te verwerven en stroomt vanuit het onderwijs in de Wet werk en arbeidsondersteuning jonggehandicapten² (Wajong).

UWV heeft in het kader van het subsidiethema 'Bevorderen arbeidsparticipatie van jongeren met een licht verstandelijk beperking' in 2012 subsidie toegelikt aan Regioplan, om onderzoek te doen naar de ondersteunings-trajecten van jongeren met een lvb³. Het doel van het onderzoek is om inzicht te krijgen in wat de ondersteuningstrajecten bijdragen aan de arbeidsparticipatie en hoe deze ondersteuning efficiënter en doeltreffender ingezet kan worden.

Het onderzoek

Vraagstelling

In het onderzoek staan de volgende vier vragen centraal:

- 1) Hoeveel wordt er momenteel besteed aan de arbeidstoeleiding, scholing, begeleiding en hulpverlening aan verschillende typen jongeren met een licht verstandelijke beperking?
- 2) Wat is de plaats van de bevordering van arbeidsparticipatie in de verschillende interventies en welke bijdragen leveren deze interventies aan de arbeidsparticipatie van jongeren met een licht verstandelijke beperking?
- 3) Hoeveel besparingen zijn er mogelijk als de interventies vanuit de verschillende circuits beter op elkaar worden afgestemd, zodat een optimale (arbeids)participatie naar vermogen voor deze groep gerealiseerd kan worden? Wat zijn de potentiële baten in termen van arbeidsparticipatie?

¹ Bodde en Hagen (2009).

² Dit is de huidige naam van de wet zoals deze met ingang van 2010 wordt gehanteerd. Tot die tijd werd 'Wet arbeidsongeschiktheidsvoorziening jonggehandicapten' gebruikt.

³ De termen licht verstandelijk gehandicapt en licht verstandelijk beperkt worden in de praktijk door elkaar gebruikt. Wij gebruiken in dit onderzoek licht verstandelijk beperkt (lvb).

- 4) Welke leerpunten voor de bevordering van de arbeidsparticipatie van jongeren met een licht verstandelijke beperking kunnen hieruit worden gedestilleerd voor de uitvoering in verschillende circuits, rekening houdend met de veranderingen die op komst zijn?

Onderzoeksaanpak

Om een antwoord te kunnen geven op de vier centrale onderzoeksvragen, hebben wij de volgende onderzoeksactiviteiten verricht:

- Een beperkte literatuurstudie naar de omvang, de problematiek en de ondersteuningsbehoefte van de groep jongeren met een licht verstandelijke beperking;
- Interviews met twintig jongeren met een licht verstandelijke beperking en hun netwerk (ouders, school, zorgverleners, werkgevers en overige partijen) over de ondersteuning die de jongeren hebben gekregen;
- Het maken van twintig casusbeschrijvingen van de jongeren op basis van de interviews. In deze casusbeschrijvingen staat de ondersteuning die de jongeren tot nu toe hebben gekregen centraal;
- Bespreking van een aantal van deze casussen en het opstellen van ideale ondersteuningstrajecten in workshops met professionals uit de zorg, het onderwijs, de re-integratie en de jeugdreclassering;
- Berekening en vergelijking van de kosten van interventies in huidige en ideale ondersteuningstrajecten van jongeren met een licht verstandelijke beperking;
- Bespreking van de voorlopige onderzoeksbevindingen in een bijeenkomst met experts op het terrein van onderwijs, zorg, re-integratie en jeugdreclassering voor de doelgroep jongeren met een lvb.

Representativiteit

Wij hebben in totaal twintig jongeren geïnterviewd. Bij de selectie van deze jongeren hebben we gelet op een spreiding over verschillende vormen van (arbeids)participatie. We hebben onderscheid gemaakt naar:

- Werk bij een reguliere werkgever;
- Werk binnen de sociale werkvoorziening (SW);
- Arbeidsmatige dagbesteding;
- School;
- Thuis zonder werk en/of school.

De twintig casussen zijn niet representatief voor de gehele populatie jongeren met een lvb. De jongeren die wij geïnterviewd hebben zijn, ten opzichte van de rest van de jongeren binnen de populatie, in relatief grote mate zelfredzaam en hebben een relatief grote kans op regulier werk. Bovendien bleek het niet altijd mogelijk om de ondersteuningstrajecten volledig te reconstrueren. Zowel de jongeren en hun ouders als de betrokken hulpverleners hadden soms geen compleet beeld van de interventies die er tot op heden waren

ingezet voor de jongere. Ook over de duur en intensiteit van de ondersteuning konden de respondenten niet altijd exacte informatie geven. Hoewel de casussen niet representatief en in sommige gevallen onvolledig zijn, geven zij wel een goede indruk van de diversiteit van de groep jongeren met een lvb, waarvan verwacht wordt dat zij een vorm van betaald werk kunnen doen.

Berekening kosten

Bij het bepalen van de kosten in de huidige trajecten en in de ideale trajecten hebben wij een aantal uitgangspunten gehanteerd:

- Wij hebben ons beperkt tot de kosten voor (semi-) overheidsinstanties (met uitzondering van de uitvoeringskosten). Kosten die gemaakt worden door anderen (bijvoorbeeld de ouders van de jongere) zijn niet in de analyse meegenomen;
- Uitsluitend kosten die een gevolg zijn van de verstandelijke beperking en gerelateerde problematiek zijn in ogenschouwing genomen. Andere kosten (bijvoorbeeld medische kosten die geen relatie hebben met de verstandelijke beperking) zijn buiten beschouwing gelaten;
- Er is uitsluitend gekeken naar kosten van interventies die zijn ingezet of ideaal gezien worden ingezet tot de leeftijd die de jongere op dit moment heeft. De kosten (en besparingen) die mogelijk in de toekomst nog op zullen treden zijn niet in ogenschouw genomen. De reden daarvoor is dat er bij het doorrekenen tot bijvoorbeeld een leeftijd van 27 jaar, er te veel aannames over de in te zetten interventies moeten worden gedaan.

Jongeren met een lvb: problematiek en ondersteuning

Bij de definitie van de doelgroep jongeren met een lvb spelen twee dimensies mee: het IQ en het sociaal aanpassingsvermogen. De groep mensen met een licht verstandelijk beperking wordt meestal gedefinieerd als de groep mensen met een IQ dat tussen de 50 en de 85 ligt, waarbij de groep mensen met een IQ tussen de 70 en 85 alleen tot de doelgroep lvb wordt gerekend als zij daarnaast ook een beperkt sociaal aanpassingsvermogen hebben.⁴ De omvang van de groep jongeren met een lvb is niet precies bekend. Naar schatting heeft vijftien procent van de Nederlandse jeugd een IQ tussen de 50 en 85.⁵

Problematiek

In het algemeen gaat het bij jongeren met een licht verstandelijke beperking niet alleen om een beperking in het intellectueel functioneren (IQ), maar ook om beperkingen in het sociaal functioneren. Veel jongeren met een licht

⁴ www.nji.nl.

⁵ Bodde en Hagen (2009). *LVG-jongeren beter in beeld*. Utrecht: Vilans.

verstandelijke beperking hebben bovendien te maken met bijkomende problematiek, zoals psychiatrische stoornissen, medische aandoeningen en problemen in de thuissituatie. Dit kan leiden tot een langdurige ondersteuningsbehoefte op verschillende leefgebieden.

De jongeren die aan dit onderzoek hebben meegewerkt hebben allemaal te maken met bijkomende problematiek, zoals psychische stoornissen, fysieke beperkingen, gezinsproblemen of verslavingsproblematiek.

Ondersteuning

Onderwijs

Jongeren met een lvb hebben over het algemeen vaak leerproblemen. Zij komen, afhankelijk van de aard en de ernst van de bijkomende problematiek, vaak terecht in het speciaal onderwijs cluster 3 (zmlk) of cluster 4 (ernstige gedragsproblemen) of in het praktijkonderwijs. De jongeren in dit onderzoek vormen hierop geen uitzondering. Zij hebben vrijwel allemaal speciaal onderwijs of praktijkonderwijs gevolgd.

Extramurale begeleiding, behandeling en verblijf

De meeste jongeren in dit onderzoek hebben vanaf hun kindertijd ondersteuning gekregen, zoals persoonlijke of gezinsbegeleiding, ggz-behandeling of trainingen gericht op weerbaarheid of het omgaan met agressie. Sommige jongeren woonden gedurende hun jeugd niet thuis, vanwege hun problematiek of vanwege de situatie in het gezin. Zij hebben in een instelling voor (licht) verstandelijk beperkten gewoond.

Justitie

Jongeren met een lvb komen meer dan gemiddeld in aanraking met politie of justitie. Deze jongeren groeien vaak op in gezinnen met veel problemen en in een kwetsbare buurt. Daarnaast zijn deze jongeren vaak erg beïnvloedbaar en komen ze makkelijk in aanraking met 'foute' vrienden'. In dit onderzoek hebben wij drie jongeren gesproken die in aanraking zijn geweest met politie en justitie.

Arbeid en inkomen

Bijna dertig procent van de nieuwe instroom in de Wajong heeft een licht verstandelijke beperking⁶. Vrijwel alle jongeren van achttien jaar of ouder die aan dit onderzoek hebben meegewerkt ontvangen een Wajong-uitkering. Het is echter niet per definitie zo dat iedere jongere met een licht verstandelijke beperking een Wajong-uitkering ontvangt.

⁶ Het gaat hier alleen om de eerste diagnose. Het aantal Wajongers met een (zeer) licht verstandelijke beperking is hoger als ook de tweede en derde diagnose worden meegenomen. Van de Wajongers die in 2010 zijn ingestroomd had ruim een derde een (zeer) licht verstandelijk beperking als eerste, tweede of derde diagnose.

Jongeren met een lvb worden op verschillende manieren ondersteund bij hun (arbeids)participatie. Een deel van de jongeren doet een vorm van arbeidsmatige dagbesteding. Andere jongeren doen betaald werk via de Wsw of krijgen ondersteuning van een jobcoach bij het vinden en behouden van werk bij een reguliere werkgever.

Ideale ondersteuningstrajecten voor jongeren met een lvb

In het onderzoek hebben we de huidige ondersteuningstrajecten van elf jongeren vergeleken met de ideale trajecten die professionals uit het onderwijs, de zorg, de re-integratie en de jeugdreclassering voor deze jongeren hebben opgesteld.

Bij het opstellen van de ideale trajecten hebben professionals aannames moeten doen over het effect van de gekozen aanpak. Daarbij zijn zij er steeds van uitgegaan dat hun aanpak het beoogde effect heeft. De praktijk is uiteraard weerbarstiger en de inzet van het 'ideale traject' is geen garantie voor de beoogde uitkomst en de geschatte besparingen. Het doel van het onderzoek is daarom ook niet om voor de afzonderlijke trajecten te benoemen hoe het beter en goedkoper kan.

Uit het onderzoek zijn wel in algemene zin een aantal aspecten naar voren gekomen die kunnen leiden tot meer doeltreffende en/of efficiëntere ondersteuningstrajecten van jongeren met een lvb. Met doeltreffend wordt bedoeld dat de ondersteuning leidt tot arbeidsparticipatie van de jongeren, op een hoger niveau dan momenteel het geval is. Met efficiënter wordt bedoeld met minder inzet van middelen.

Vroegtijdige signalering en diagnose

Bij veel onderzochte casussen bleek dat in onvoldoende mate en/of te laat is vastgesteld met welke problemen de jongere precies te maken heeft. In sommige gevallen was al vroeg duidelijk dat de jongere een verstandelijke beperking had, maar werd pas later duidelijk dat hij/zij ook met andere problemen te maken had (bijvoorbeeld een vorm van autisme, ADHD of problemen in het gezin). Het is van belang dat er al vroeg wordt gesignaleerd welke factoren de schoolloopbaan en de route naar werk kunnen belemmeren, zodat de begeleiding daarop kan worden afgestemd. Zo nodig dient een diagnostisch onderzoek uitgevoerd te worden naar de precieze problematiek van de jongere.

Minder en goedkopere interventies

Door vroegtijdig te signaleren is het mogelijk om ondersteuning in te zetten die aansluit bij de problematiek van de jongere. Dit kan leiden tot besparingen, omdat er geen onnodige interventies worden ingezet of omdat de inzet van dure interventies op latere leeftijd kan worden voorkomen, zoals opname in een intramurale instelling.

Goede schoolkeuze

Een belangrijk voordeel van vroegtijdige signalering is bovendien dat de kans op een goede schoolkeuze wordt vergroot. Een aantal jongeren in dit onderzoek is volgens de professionals te hoog of juist te laag ingeschat. Een verkeerde schoolkeuze kan leiden tot schooluitval en zo de route naar werk verstoren. Het is daarom van belang dat jongeren terechtkomen op een school die aansluit bij hun niveau en die hen de benodigde begeleiding kan bieden. Soms betekent dit dat professionals kiezen voor een duurder schooltype, bijvoorbeeld praktijkonderwijs in plaats van regulier onderwijs. Op lange termijn denken professionals hiermee echter veel te kunnen besparen, omdat het in veel gevallen schooluitval zal voorkomen en zal leiden tot een directere weg naar werk.

Kansen en risico's

De gemeentelijke verantwoordelijkheid voor extramurale begeleiding van de jongeren met een lvb, de jeugdgezondheidszorg, het preventieve jeugdbeleid en de jeugdzorg, biedt de mogelijkheid dat er wordt ingezet op een vroegtijdige herkenning van de aard en ernst van de problematiek waarmee deze jongeren te maken hebben. Aan de andere kant bestaat het risico dat er binnen gemeenten nog onvoldoende kennis over de doelgroep aanwezig is om de problemen van de jongeren met een lvb tijdig te herkennen. Jongeren met een lvb en hun ouders die verbaal vaardig zijn en de indruk wekken zelfredzaam te zijn, worden al snel overschat. Het is van belang dat medewerkers van sociale wijkteams en Wmo-loketten, consultatiebureaus en Centra voor Jeugd en Gezin (CJG) die onder de gemeenten vallen, de vaardigheden ontwikkelen om deze doelgroep te herkennen.

Vroegtijdig investeren

Bij een deel van de jongeren komen de professionals tot de conclusie dat er voor het achttiende levensjaar juist meer geïnvesteerd moet worden in de ondersteuning van de jongeren. Vroegtijdige investeringen kunnen volgens de professionals voorkomen dat op een later tijdstip zwaardere en duurdere interventies nodig zijn.

Investeren in een stabiele gezinssituatie

Het is volgens de professionals vooral van belang om te investeren in een stabiele gezinssituatie van de jongeren. Begeleiding in het gezin kan zorgen voor meer structuur in het leven van jongeren. Gezinsbegeleiders kunnen jongeren bovendien stimuleren om meer activiteiten te ondernemen en om meer zelfredzaam te zijn. Begeleiding binnen het gezin maakt de trajecten in eerste instantie vaak duurder. Professionals zien het als een investering, die de kansen vergroot dat de jongere zijn school afmaakt en economisch zelfstandig wordt.

Inzet van eigen kracht

Hulpverleners rondom de jongeren moeten wel oog houden voor de mogelijkheden van het sociale netwerk rondom de jongere en het gezin van de jongere. In veel gevallen kan het sociale netwerk een belangrijke bijdrage leveren aan de ondersteuning van jongeren met een lvb. Uit de praktijk en uit de literatuur is ook bekend dat veel jongeren uit sociaal zwakke gezinnen komen met veel bijkomende problematiek. Om die reden moet er kritisch worden gekeken of het sociale netwerk van de jongere voldoende draagkracht en vaardigheden heeft om die ondersteuning te bieden. De inzet van een Eigen Kracht-conferentie kan duidelijk maken wat de draagkracht van het gezin en van de omgeving is.

Kansen en risico's

Met de overheveling van taken en verantwoordelijkheden naar gemeenten, wordt op verschillende ondersteuningsvormen flink bezuinigd. Gemeenten zijn er daarom bij gebaat om het beroep op voorzieningen zo beperkt mogelijk te houden. Hierdoor, in combinatie met het feit dat jongeren met een lvb niet direct herkenbaar zijn en volgens de verschillende experts niet snel zelf om hulp vragen, bestaat het risico dat deze groep onterecht geen beroep doet of kan doen op ondersteuning. Voor veel jongeren is extra begeleiding in de periode tot achttien jaar echter een belangrijke voorwaarde voor meer zelfredzaamheid en participatie op latere leeftijd.

Investeren in werk

Professionals hebben de opdracht gekregen ideale, maar in hun ogen haalbare, trajecten op te stellen. De professionals menen dat, gezien de mogelijkheden van de jongeren, uitstroom naar regulier werk mogelijk is, ook voor jongeren die nu in de arbeidsmatige dagbesteding of in een SW-bedrijf werken. Om dit te bereiken, moet wel aan een aantal voorwaarden worden voldaan. Vervolgonderwijs komt in de ideale trajecten nauwelijks voor, omdat deze jongeren volgens de professionals 'vroeg zijn uitgeleerd'. Opvallend is verder dat in de ideale trajecten jongeren vanuit school direct uitstromen naar werk, zonder hulp van een re-integratieprofessional. Uitstroom naar regulier werk zorgt in veel gevallen voor een aanzienlijke besparing op de kosten van uitkeringen, beschut werk of dagbesteding.

Uitstroom naar werk is echter niet zonder meer mogelijk. Er moet aan de voorwaarden zijn voldaan die de professionals in de ideale trajecten hebben geschetst: vroegtijdig signaleren en investeren in passende interventies en onderwijs. Daarnaast moet er voldoende aandacht zijn voor begeleiding en voor het aanleren van de juiste vaardigheden om op de werkvloer te kunnen functioneren. Overigens blijft het de vraag in hoeverre er in de praktijk ruimte is bij werkgevers om deze jongeren duurzaam te plaatsen.

Sociale en werknemersvaardigheden

Veel jongeren met een lvb hebben problemen in het sociale contact met andere kinderen of volwassenen en/of reageren op een manier die niet zo handig is in sociale situaties. Indien deze jongeren niet op dit vlak worden ondersteund, kan hun gedrag op latere leeftijd voor problemen zorgen op de werkvloer. Deze jongeren moeten trainingen krijgen die gericht zijn op een verbetering van hun sociale en werknemersvaardigheden.

De aandacht voor deze vaardigheden moet als een rode draad door de schoolloopbaan en carrière van jongeren met een lvb lopen. Professionals hebben aangegeven dat het trainen van sociale en werknemersvaardigheden een belangrijke plaats moet krijgen in de opleiding en in de ondersteuning van jongeren met een lvb op de werkvloer.

De Wet passend onderwijs biedt kansen om jongeren met een lvb in het reguliere voortgezet onderwijs te begeleiden. Het is daarbij wel van belang dat het reguliere onderwijs aandacht gaat besteden aan sociale en werknemersvaardigheden voor de doelgroep. Volgens de experts heeft het reguliere onderwijs, zoals het vmbo, nu echter nauwelijks ruimte om hier naast het verplichte curriculum voldoende aandacht aan te besteden.

Begeleiding bij vinden en behouden van werk

Een goede match tussen de jongere enerzijds en de werkgever en de werkzaamheden anderzijds, is een voorwaarde voor duurzaam werk. In de praktijk beschikken reguliere werkgevers niet altijd over de tijd en/of de kennis om deze werkplek te creëren en om voldoende begeleiding te bieden. De professionals zetten daarom voor vrijwel alle jongeren een jobcoach in. Om eventuele lagere arbeidsproductiviteit te compenseren, zetten ze loon dispensatie in. Deze investeringen zijn volgens de professionals noodzakelijk om regulier werk voor deze jongeren mogelijk te maken. Dit betekent dat een deel van de ideale trajecten ook na uitstroom naar regulier werk (tijdelijk) duurder uitvalt dan de huidige trajecten zonder regulier werk.

Kansen en risico's

De afspraken in het sociaal akkoord over het creëren van extra banen voor mensen met een arbeidsbeperking bieden kansen voor jongeren met een lvb, omdat werkgevers actief op zoek moeten gaan naar werkplekken voor arbeidsgehandicapten. Het is echter de vraag of werkgevers op die schaal in staat zijn om jongeren met een lvb (en andere doelgroepen) te plaatsen. Het is noodzakelijk dat werkgevers daarbij voldoende ondersteund worden.

Met de komst van de participatiewet komen de jongeren met een lvb die nu nog onder de Wajong vallen, straks bij gemeenten terecht. Met het oog op de bezuinigingen waarmee gemeenten nu en in de komende periode te maken hebben, is het de vraag hoe zij invulling gaan geven aan de begeleiding van jongeren met een lvb. Jongeren die bij hun ouders wonen hebben geen recht meer op inkomensondersteuning. Hoewel de gemeente wel de verplichting

heeft om deze groep niet-uitkeringsgerechtigde te ondersteunen, valt voor gemeenten de financiële prikkel weg om voor deze groep te investeren in de begeleiding bij het vinden en behouden van werk. Op korte termijn zou het voor gemeenten goedkoper kunnen zijn om werkloze jongeren met een lvb thuis te laten zitten, dan om relatief dure begeleidingsvormen in te zetten. Uit dit onderzoek blijkt echter dat jongeren met een lvb meestal niet in staat zijn om zonder hulp werk te vinden en te behouden.

Afstemming en regie

Volgens professionals hangt het resultaat van de ondersteuning niet alleen af van de inhoud van de interventie en het moment waarop deze wordt ingezet. De aanpak die professionals hanteren en de wijze waarop de ondersteuning is georganiseerd is eveneens belangrijk. Meer doeltreffende ondersteuning is volgens professionals te bereiken door afstemming rondom transitie momenten en door regie op het ondersteuningstraject.

Afstemming rondom transities

In het leven van jongeren komen verschillende transities voor die een grote invloed (kunnen) hebben. Ze krijgen te maken met een nieuwe omgeving en nieuwe mensen en er worden nieuwe dingen van ze verwacht. Voor jongeren met een licht verstandelijke beperking geldt dat deze transities kunnen leiden tot een verstoring van de balans in hun leven. Ondersteuning bij deze overgangen en het afstemmen van de ondersteuning op de nieuwe situatie zijn noodzakelijk voor een goed verloop van deze overgangen en de inzet van de juiste ondersteuning daarna.

In veel van de besproken casussen is te weinig aandacht besteed aan de transities in het onderwijs en de transitie van onderwijs naar werk. De keuzes voor (vervolg)onderwijs lijken volgens de professionals niet voldoende doordacht. De professionals pleiten daarom voor een transitieoverleg bij de overgang van basis- naar voortgezet onderwijs en bij het verlaten van het voortgezet onderwijs. In die overleggen zullen alle betrokken partijen gezamenlijk een route moeten uitstippelen richting vervolgonderwijs en/of werk en keuzes moeten maken voor de inhoud en mate van ondersteuning.

Aanwezigheid van een regisseur

Uit de workshops komt eveneens naar voren dat er gedurende het gehele ondersteuningstraject van een jongeren met een lvb één organisatie/instelling moet zijn die het overzicht heeft. Dat coördinatie van zorg en afstemming tussen hulpverleners noodzakelijk is, is geen nieuw inzicht. Professionals verwachten dat coördinatie en afstemming leiden tot overzichtelijke trajecten, met minder professionals en minder interventies. Binnen de casussen van de jongeren in dit onderzoek is er in veel gevallen echter geen regisseur of wordt de regierol niet goed ingevuld.

Regie moet volgens de professionals geen ‘lege huls’ zijn. Om werkelijk inhoud te kunnen geven aan de regierol moet de regisseur aan een aantal voorwaarden voldoen:

- Hij/zij moet de jongere persoonlijk kennen en een duurzame relatie met hem/haar hebben (of kunnen opbouwen).
- Hij/zij is goed op de hoogte van de aanwezige en benodigde vormen van ondersteuning van de jongere.
- Hij/zij moet in staat zijn om andere professionals in het ondersteunings-traject van de jongere in te schakelen.

Het blijkt moeilijk om deze drie voorwaarden in één partij te combineren, zo blijkt uit de gesprekken met professional en experts. Er blijft zowel tussen de professionals als tussen de experts discussie over de praktische invulling van de regiefunctie.

Kansen en risico's

De decentralisaties bieden kansen voor gemeenten om die regierol te vervullen. Ze stellen gemeenten in ieder geval in staat om een partij aan te wijzen die de benodigde ondersteuning kan inschakelen en kan coördineren. Dit biedt dus mogelijkheden voor integrale hulp in geval van meervoudige problematiek: één gezin – één plan – één regisseur. Ook kan de gemeente verbindingen leggen met andere Wmo-voorzieningen en andere gemeentelijke domeinen, zoals re-integratie, schuldhulpverlening of het woonbeleid. Aan de andere kant blijft het risico van een regisseur op afstand, die onvoldoende kennis en expertise heeft van de doelgroep, bestaan.

1 INLEIDING

1.1 Achtergrond

In Nederland heeft naar schatting zo'n vijftien procent van de jongeren in de leeftijd van vijf tot achttien jaar een licht verstandelijke beperking.¹ Deze jongeren hebben een laag IQ (50-85) en veel van hen hebben daarnaast een beperkt sociaal aanpassingsvermogen, wat zich kan uiten in gedragsproblemen en een langdurige behoefte aan ondersteuning. Veel jongeren met een licht verstandelijke beperking (lvb) hebben hun hele leven lang op (vrijwel) alle levensterreinen begeleiding nodig: niet alleen gedurende hun schoolloopbaan, maar ook in hun woonsituatie en bij (het verwerven van) hun positie op de arbeidsmarkt. Een deel van de jongeren blijkt ook met de geboden ondersteuning niet in staat duurzaam een plek op de reguliere arbeidsmarkt te verwerven. Een groot deel van deze jongeren stroomt vanuit het onderwijs in de Wet arbeidsongeschiktheidsvoorziening jonggehandicapten (Wajong).

De overheid hecht steeds meer belang aan reguliere arbeidsparticipatie door mensen met een beperking. Met de komst van de Participatiewet – die naar verwachting in 2015 van kracht wordt – worden gemeenten verantwoordelijk voor de arbeidstoeleiding van een groot deel van de jongeren met een lvb die nu onder de Wet werk en arbeidsondersteuning jonggehandicapten (Wajong) vallen. Tegelijkertijd wordt de toegang van mensen tot de Sociale Werkvoorziening (SW) beperkt en hebben sociale partners in het Sociaal Akkoord afspraken gemaakt over de opname van mensen met een arbeidsbeperking op de reguliere arbeidsmarkt.

UWV wil inzicht krijgen in de arbeidsgerelateerde problematiek van jongeren met een lvb en wil achterhalen wat er nodig is om de arbeidsparticipatie van deze jongeren te bevorderen. In het kader van het subsidiethema 'Bevorderen arbeidsparticipatie van jongeren met een licht verstandelijke beperking' heeft UWV daarom in 2012 een subsidie toegekend aan Regioplan, om onderzoek te doen naar wat de ondersteuningstrajecten van jongeren met een lvb bijdragen aan hun arbeidsparticipatie en hoe deze ondersteuningstrajecten doeltreffender en goedkoper ingericht kunnen worden. In dit rapport doen we verslag van dit onderzoek.

1.2 Doel en onderzoeksvragen

De doelstelling van dit onderzoek is vierledig. Allereerst willen we met dit onderzoek duidelijk maken hoe de ondersteuningstrajecten van jongeren met een lvb er precies uit zien. Hierbij gaat het niet alleen om het in kaart brengen

¹ Bodde en Hagen (2009).

van de typen interventies, maar ook om de duur, de intensiteit en de kosten van die interventies. Ten tweede moet het onderzoek inzicht bieden in de plaats die de bevordering van arbeidsparticipatie inneemt in de verschillende trajecten en de bijdrage daarvan aan de daadwerkelijke arbeidsparticipatie van jongeren met een lvb. Het derde doel van het onderzoek is om mogelijke besparingen in de ondersteuningstrajecten van deze jongeren op te sporen. Tot slot moet het onderzoek uitwijzen welke leerpunten er zijn voor de bevordering van de arbeidsparticipatie van jongeren met een lvb, waarbij rekening wordt gehouden met relevante toekomstige beleidsontwikkelingen op dit terrein.

Op basis van deze doelstellingen zijn vier centrale onderzoeksvragen geformuleerd:

1. Hoeveel wordt er momenteel besteed aan de arbeidstoeleiding, scholing, begeleiding en hulpverlening aan verschillende typen jongeren met een licht verstandelijke beperking?
2. Wat is de plaats van de bevordering van arbeidsparticipatie in de verschillende interventies en welke bijdragen leveren deze interventies aan de arbeidsparticipatie van jongeren met een licht verstandelijke beperking?
3. Hoeveel besparingen zijn er mogelijk als de interventies vanuit de verschillende circuits beter op elkaar worden afgestemd, zodat een optimale (arbeids)participatie naar vermogen voor deze groep gerealiseerd kan worden? Wat zijn de potentiële baten in termen van arbeidsparticipatie?
4. Welke leerpunten voor de bevordering van de arbeidsparticipatie van jongeren met een licht verstandelijke beperking kunnen hieruit worden gedestilleerd voor de uitvoering in verschillende circuits, rekening houdend met de veranderingen die op komst zijn?

1.3 Onderzoeksaanpak

Om een antwoord te kunnen geven op de vier centrale onderzoeksvragen, hebben wij de volgende onderzoeksactiviteiten verricht:

- Een beperkte literatuurstudie naar de omvang, de problematiek en de ondersteuningsbehoefte van de groep jongeren met een lvb.
- Interviews met jongeren met een lvb en hun netwerk (ouders, school, zorgverleners, werkgevers en overige partijen).
- Het maken van twintig casusbeschrijvingen van de jongeren op basis van de interviews.
- Bespreking van deze casussen en het opstellen van ideale ondersteuningstrajecten in workshops met verschillende typen professionals.
- Berekening van de kosten van interventies in huidige en ideale ondersteuningstrajecten van jongeren met een lvb.

- Bespreking van de voorlopige onderzoeksbevindingen in een bijeenkomst met experts op het terrein van onderwijs, zorg, re-integratie en jeugdreclassering voor de doelgroep jongeren met een lvb.

De bovenstaande onderzoeksactiviteiten worden hieronder nader toegelicht.

Het onderzoek is begeleid door een commissie die bestaat uit medewerkers van organisaties die nauw betrokken zijn bij de ondersteuning van jongeren met een lvb en/of veel kennis en expertise op dit terrein hebben. De begeleidingscommissie heeft inhoudelijke input geleverd aan het begin van het onderzoekstraject en de conceptrapportage van kritisch commentaar voorzien. Dit heeft geleid tot een verdere aanscherping van de onderzoeksbevindingen. In bijlage 4 is een lijst opgenomen met de leden van de begeleidingscommissie.

1.3.1 Literatuurstudie

Voor het onderzoek is een groot aantal relevante rapporten bestudeerd over de definitie en de problematiek van jongeren met een lvb, de omvang van deze doelgroep, hun (mogelijkheden tot) arbeidsparticipatie en de ondersteuning hierbij. Daarnaast heeft de literatuurstudie inzichtelijk gemaakt welke huidige en (mogelijke) toekomstige beleidsontwikkelingen van invloed kunnen zijn op de effectiviteit en kosten van de ondersteuningstrajecten van jongeren met een lvb.

1.3.2 Casussen

De kern van de onderzoeksaanpak bestaat uit twintig casussen van jongeren met een lvb. In deze casussen is in beeld gebracht welke interventies in de loop der tijd zijn ingezet in het leven van een jongere, wat de kosten waren van deze interventies en wat het heeft opgeleverd in termen van arbeidsparticipatie. Vervolgens is voor elf van deze casussen in kaart gebracht hoe het ideale ondersteuningstraject (gericht op arbeidsparticipatie) eruit zou kunnen zien en wat de kosten van de interventies in een ideale situatie zouden zijn. Hiervoor hebben wij een aantal onderzoeksactiviteiten uitgevoerd, die hieronder nader worden toegelicht.

Interviews jongeren met een lvb en hun netwerk

Wij hebben in totaal bij twintig jongeren met een lvb een face-to-face-interview afgenomen. Bij de selectie van deze jongeren is gelet op een spreiding over verschillende vormen van arbeidsparticipatie.

Daarbij hebben we onderscheid gemaakt naar:

- Werk bij een reguliere werkgever
- Werk binnen de SW (beschut werk)
- Arbeidsmatige dagbesteding
- School
- Thuis zonder werk en/of school

Achtien van de twintig jongeren zaten in de leeftijdscategorie 17-27 jaar; twee 'jongeren' waren ouder dan 27 jaar. De precieze problematiek waarmee de jongeren te maken hadden verschilde in meer of mindere mate van elkaar. De jongeren zijn geselecteerd via zes kanalen:

1. Scholen in het praktijkonderwijs (pro)
2. Scholen in het voortgezet speciaal onderwijs (vso)
3. SW-bedrijven
4. Gespecialiseerde re-integratiebedrijven
5. Instellingen die dagbesteding verzorgen
6. Een instelling voor wonen met begeleiding

Er is voor deze kanalen gekozen, omdat deze instellingen (de voorbereiding van) arbeidsparticipatie van jongeren met een lvb als doel hebben. Daardoor zijn deze partijen in staat om met 'een participatiebril' naar de jongeren en ook naar de hulpverlening om de jongeren heen te kijken. Op basis van gesprekken met experts en professionals kunnen we stellen dat de twintig casussen niet representatief zijn voor de gehele populatie jongeren met een lvb. De jongeren die wij geïnterviewd hebben, zijn – ten opzichte van de rest van de jongeren binnen de populatie – in relatief grote mate zelfredzaam en hebben een relatief grote kans op regulier werk. De jongeren die vanwege de aard en ernst van hun problematiek nauwelijks mogelijkheden voor regulier werk hebben, zijn in dit onderzoek niet vertegenwoordigd. Jongeren die zonder enige vorm van extra ondersteuning functioneren, zijn ook niet opgenomen in dit onderzoek. Hoewel de casussen niet representatief zijn, geven zij wel een goede indruk van de diversiteit van de groep jongeren met een lvb, waarvan verwacht wordt dat zij een vorm van betaald werk kunnen doen.

In de interviews met de jongeren is onder meer ingegaan op hun gezins-samenstelling en woonsituatie, hun schoolloopbaan tot op heden en hun ervaringen daarmee, de huidige of beoogde werkzaamheden van de jongere en de verschillende vormen van ondersteuning die hij/zij tot op heden heeft gekregen. Naast de interviews met de jongeren hebben wij ook face-to-face- en telefonische interviews afgenomen met één van hun ouders, een begeleider op school, een werkgever, een begeleider op de stageplek van de jongere en/of een begeleider van een zorginstelling of andere ondersteunende instelling. Deze interviews hebben dieper inzicht geboden in de precieze problematiek van de jongeren en de interventies die tot op heden zijn ingezet. In totaal hebben wij veertig interviews met deze betrokkenen afgenomen.

Het bleek in de praktijk lastig te zijn om de ondersteuningstrajecten van de jongeren met een lvb volledig te reconstrueren. Zowel de jongeren en hun ouders als de betrokken hulpverleners hadden over het algemeen geen compleet beeld van de interventies die tot op heden waren ingezet voor de jongere. Met name de vragen over de duur en intensiteit van de ondersteuning konden zij vaak niet precies beantwoorden. Dit heeft als gevolg dat de ondersteuningstrajecten en de daarmee gemaakte kosten niet voor alle jongeren een complete weergave zijn van de werkelijke inzet. Wel geven zij een goed beeld van de aard en omvang van de interventies die voor jongeren met een lvb in de praktijk worden ingezet. Bijlage 6 bevat de casusbeschrijvingen van de twintig jongeren met een lvb. Voor het berekenen van de kosten van de trajecten en het opstellen van de ideale trajecten hebben we elf casussen geselecteerd die het meest complete beeld geven van het ondersteuningstraject.

Workshops met professionals

Elf van de twintig casussen zijn op drie workshopdagen besproken met een groep van professionals uit de verschillende relevante circuits. In bijlage 5 zijn de resultaten hiervan opgenomen. Er zijn drie redenen waarom we ons hebben beperkt tot deze elf casussen. De eerste reden is dat een deel van de casussen een onvoldoende compleet beeld geeft om te kunnen bespreken (casus Linda, casus Maaïke, casus Tara). De tweede reden is dat een aantal casussen in grote mate op elkaar lijkt wat betreft problematiek, inzet van ondersteuning en huidige vorm van participatie (casus Simone, casus Mounir, casus Suzanne). Een derde reden is dat er in een enkele casus sprake is van zeer beperkte ondersteuning en een succesvolle overgang van school naar (regulier) werk (casus Claire, casus Ad-Joost, casus Joost). Deze casussen waren voor het doel van de workshops, namelijk het opsporen van mogelijkheden voor meer doeltreffende en goedkopere ondersteuning, minder bruikbaar. Wij hebben daarom alleen de meest complete en bruikbare casussen tijdens de workshopdagen besproken. De geselecteerde elf casussen dekken de diversiteit aan ondersteuningstrajecten van jongeren met een lvb die wij in het onderzoek zijn tegengekomen.

Voor de workshops zijn professionals uitgenodigd die mede als taak hebben de (arbeids)participatie van jongeren met een lvb te bevorderen. In totaal hebben 28 professionals aan de workshops deelgenomen. De groep bestond uit docenten/begeleiders in het voortgezet speciaal onderwijs en praktijkonderwijs, begeleiders van zorginstellingen en de jeugdreclassering, arbeidsdeskundigen van UWV en medewerkers van de gemeentelijke dienst werk en inkomen. In bijlage 3 is een lijst opgenomen met de professionals die aan de workshops hebben deelgenomen.

In de workshops is aan de professionals gevraagd hoe, achteraf gezien, het ondersteuningstraject van de elf jongeren met een lvb doeltreffender (in termen van arbeidsparticipatie) en goedkoper ingezet had kunnen of moeten worden. De professionals hadden de opdracht een ideaal, maar tegelijkertijd

ook realistisch, ondersteuningstraject op te stellen dat voor de jongere uiteindelijk zou leiden naar werk in een regulier bedrijf. Bij het opstellen van de 'ideale trajecten' hebben professionals aannames moeten doen over de gevolgen van de interventies die zij inzetten. Daarbij zijn zij steeds uitgegaan van een positief scenario, namelijk dat de (combinatie van) ingezette interventies ertoe leidt dat de jongere uitstroomt in regulier werk. De praktijk is uiteraard weerbarstiger en de inzet van het 'ideale traject' is geen garantie voor de beoogde uitkomst. Het was dan ook niet de bedoeling om voor de afzonderlijke trajecten te benoemen hoe het beter en goedkoper kan, maar om in het algemeen onderdelen aan te wijzen waarop de ondersteuning aan jongeren met een lvb goedkoper kan worden ingericht.

Berekening kosten van interventies

De kosten van de huidige en ideale ondersteuningstrajecten in de elf casussen hebben wij geschat op basis van informatie uit de begrotingen en jaarrekeningen van de betrokken ministeries, jaarverslagen van de relevante instellingen en onderzoek. Door de gemiddelde kosten van de interventies in het huidige en ideale traject met elkaar te vergelijken, hebben we een schatting kunnen maken van potentiële kostenbesparingen. Bij de beschrijving van de ideale trajecten en de besparingsmogelijkheden is onderscheid gemaakt tussen de periode voor en na achttien jaar. Voor het achttiende jaar ligt de focus van de ondersteuning met name op zorg en hulpverlening (in het gezin) en onderwijs, terwijl het na het achttiende jaar vooral gaat om inkomen en arbeidstoeleiding. Bij de kostenberekening is gekeken naar de kosten van interventies tot de leeftijd die de jongere op dit moment heeft. De reden daarvoor is dat er bij het doorrekenen tot bijvoorbeeld een leeftijd van 27 jaar, te veel aannames over de in te zetten interventies moeten worden gedaan.

1.3.3 Expertmeeting

In de eindfase van het onderzoek is een expertmeeting georganiseerd. In deze expertmeeting hebben wij onze voorlopige onderzoeksbevindingen getoetst bij experts op het gebied van ondersteuning van jongeren met een lvb. Tevens hebben wij de (on)mogelijkheden van een meer doeltreffende en goedkopere inzet van interventies afgezet tegen huidige en (mogelijke) toekomstige beleidsontwikkelingen. In bijlage 3 is een lijst opgenomen met de deelnemers van de expertmeeting.

1.4 Leeswijzer

Hoofdstuk 2 gaat nader in op de populatie jongeren met een lvb. Na een korte beschrijving van de definitie, de (geschatte) omvang en de problematiek van deze populatie, wordt er ingegaan op het onderwijs voor deze jongeren en de zorg en begeleiding van de jongeren. Tot slot wordt in dit hoofdstuk de arbeidsparticipatie van jongeren met een lvb besproken.

In hoofdstuk 3 worden de elf jongeren met een lvb, die centraal staan in dit onderzoek, aan de lezer voorgesteld. Volgens (ongeveer) dezelfde opzet als hoofdstuk 2 wordt ingegaan op hun problematiek, schoolloopbaan en ondersteuningstraject, evenals hun mogelijke contacten met justitie en hun (beoogde) arbeidsparticipatie.

Hoofdstuk 4 schetst een beeld van de kosten van de huidige en (volgens professionals) ideale ondersteuningstrajecten. Er wordt onder meer beschreven hoe de ondersteuningstrajecten van jongeren met een lvb mogelijk goedkoper en tegelijkertijd doeltreffender kunnen worden. De bevindingen in het hoofdstuk zijn gebaseerd op de elf casussen van jongeren met een lvb.

In hoofdstuk 5 wordt nader ingegaan op de verschillende manieren waarop de ondersteuningstrajecten van jongeren met een lvb doeltreffender gemaakt kunnen worden. Ook dit hoofdstuk is gebaseerd op de elf casussen van jongeren met een lvb.

Hoofdstuk 6 gaat in op de kansen en risico's van verwacht toekomstig beleid en verwachte wetgeving voor de ondersteuningstrajecten van jongeren met een lvb.

Tot slot worden in hoofdstuk 7 een aantal conclusies getrokken ten aanzien van de mogelijkheden voor meer doeltreffende en/of goedkopere ondersteuningstrajecten van jongeren met een lvb. Ook worden enkele leerpunten voor de toekomst beschreven met betrekking tot de ondersteuning van deze jongeren gericht op arbeidsparticipatie.

2 JONGEREN MET EEN LICHT VERSTANDELIJKE BEPERKING

In dit hoofdstuk gaan we nader in op de doelgroep jongeren met een licht verstandelijke beperking. We geven allereerst de definitie van de doelgroep, zoals we die in dit onderzoek hanteren. Vervolgens gaan we in op de problematiek van de jongeren met een lvb, de schoolloopbaan van de jongeren, de zorg en ondersteuning die zij krijgen, de mate waarin zij in contact komen met justitie en hun (mogelijkheden voor) arbeidsparticipatie.

2.1 De doelgroep: wie zijn jongeren met een lvb?

In dit onderzoek richten we ons op jongeren met een licht verstandelijke beperking. Bij de definitie van deze doelgroep spelen twee dimensies mee: het IQ en het sociaal aanpassingsvermogen. De groep mensen met een licht verstandelijk beperking (l**vb**¹) wordt meestal gedefinieerd als de groep mensen met een IQ dat tussen de 50 en de 85 ligt. Binnen deze groep wordt daarnaast onderscheid gemaakt tussen mensen met een IQ tussen de 50 en de 69 en mensen met een IQ tussen de 70 en de 85. De eerste groep (IQ 50-69) behoort tot de doelgroep 'mensen met een lvb', de tweede groep (IQ 70-85) wordt omschreven als 'zwakbegaafd'. Mensen met een IQ tussen de 70 en 85 behoren tot de groep lvb als zij daarnaast ook een beperkt sociaal aanpassingsvermogen hebben.² Dit laatste uit zich vaak in gedragsproblemen en langdurige behoefte aan ondersteuning. Mensen met een IQ tussen de 70 en 85 zonder deze bijkomende problematiek worden niet tot de doelgroep lvb gerekend.

Hoeveel jongeren in Nederland precies tot de doelgroep behoren, is niet bekend. Dit komt doordat het IQ van de jongeren niet altijd bekend is. Daarnaast kan de omvang van de doelgroep niet worden bepaald op basis van de problematiek waarmee jongeren met een lvb te maken hebben, omdat deze problematiek ook voorkomt bij jongeren met een gemiddelde intelligentie. Bodde en Hagen (2009) schatten dat ongeveer 440.000 kinderen en jongeren (in de leeftijd van vijf tot achttien jaar) een IQ hebben tussen de 50 en de 85; dat is ongeveer vijftien procent van de Nederlandse jeugd.

¹ De termen licht verstandelijk gehandicapt en licht verstandelijk beperkt worden in de praktijk door elkaar gebruikt. Wij gebruiken in dit onderzoek licht verstandelijk beperkt (l**vb**).

² www.nji.nl.

2.2 Problematiek van jongeren met een lvb

Beperkt sociaal aanpassingsvermogen

Bij een groot deel van de jongeren met een licht verstandelijke beperking gaat het niet alleen om beperkingen in het intellectueel functioneren (IQ), maar ook om een beperkt sociaal aanpassingsvermogen. Hierbij gaat het om beperkingen in de sociaal-adaptieve, conceptuele en praktische vaardigheden. Zo blijkt uit onderzoek dat jongeren met een licht verstandelijke beperking sociale problemen vaak op een andere manier oplossen dan jongeren zonder verstandelijke beperking. Veel jongeren met een lvb blijken bijvoorbeeld meer moeite te hebben met het interpreteren van bepaalde sociale intenties, met als gevolg dat zij in potentieel negatieve situaties vaker vijandige oplossingen kiezen. Ook stellen jongeren met een licht verstandelijke beperking zich vaker passief op bij sociale problemen zonder negatief karakter. Doordat deze jongeren sociaal onhandig kunnen zijn en in veel gevallen een beperkt sociaal inlevingsvermogen hebben, hebben zij vaak een lage sociale status (op school of in de buurt) en weinig vrienden.³

Beperkte conceptuele vaardigheden

De beperkte conceptuele vaardigheden uiten zich bij jongeren met een licht verstandelijke beperking in een verlate en/of gebrekkige taalontwikkeling. Ze zijn laat met het leren spreken en hebben moeite met leren lezen en schrijven. Ook problemen als moeilijk kunnen denken in abstractheden, niet of nauwelijks denken op de lange termijn en niet denken alvorens te handelen zijn kenmerkend voor de gebrekkige conceptuele ontwikkeling.

Beperkte praktische vaardigheden

Ten derde hebben jongeren met een lvb vaker beperkte praktische vaardigheden. Bij praktische vaardigheden moet gedacht worden aan het zelfstandig voeren van een huishouden, zoals schoonmaken en koken of het bijhouden van de administratie. Andere vaardigheden zijn het zelfstandig gebruik van het openbaar vervoer, juist gebruik van medicatie en voorbehoedsmiddelen en het omgaan met geld.⁴

Bijkomende problematiek

In het algemeen hebben mensen met een licht verstandelijke beperking meer moeite dan anderen om zelfstandig te functioneren en zijn zij in sociale situaties minder zelfredzaam en meer beïnvloedbaar.⁵ Veel jongeren met een licht verstandelijke beperking hebben ook nog te maken met bijkomende problematiek. Hierbij gaat het om leerproblemen, psychiatrische stoornissen, medische aandoeningen en problemen in de thuissituatie. Al deze problemen uiten vervolgens in (ernstige) gedragsproblemen met als gevolg dat er een (langdurige) behoefte aan ondersteuning ontstaat. De problematiek van

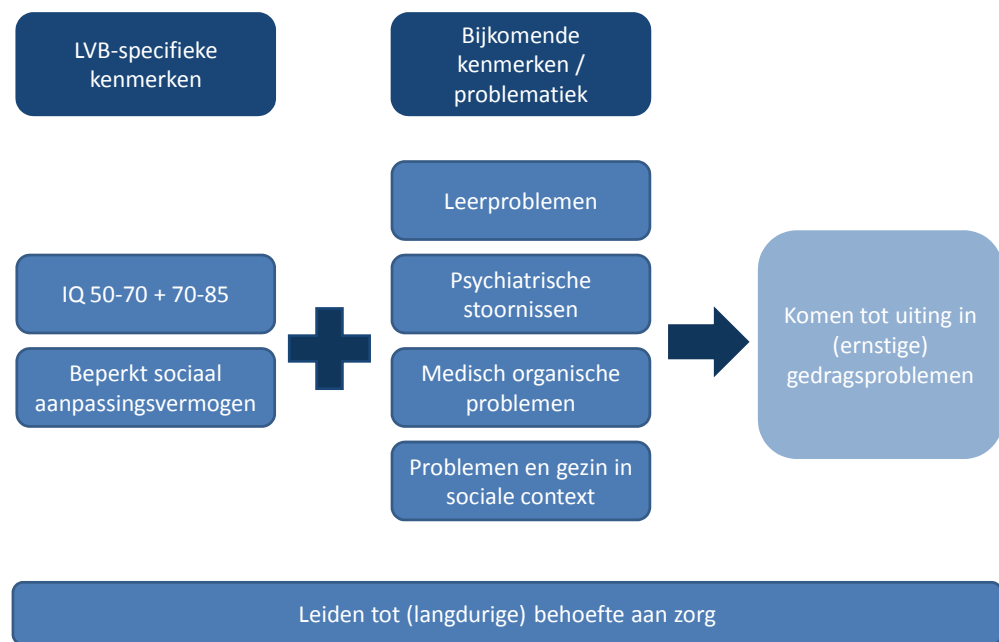
³ O.a. Vilans (2009), Van Nieuwenhuizen (2004) en Teeuwen (2012).

⁴ Lekkerkerker en Schouten (2009).

⁵ Vermeulen et al. (2007).

kinderen en jongeren met een lvb die behandeld worden voor probleemgedrag is door Moonen en Verstegen (2006) samengevat in onderstaand model (zie figuur 2.1).

Figuur 2.1 Problematiek kinderen en jongeren met een lvb

Bron: Moonen en Verstegen (2006)

Problemen met leren komen meestal pas naar voren vanaf groep 3 van de basisschool, als de schoolse vaardigheden steeds belangrijker worden. Bij de overgang naar het voortgezet onderwijs ontstaan vaak opnieuw problemen, vooral door de grootschaligheid van de meeste vmbo-scholen en de slechte aansluiting met het praktijkonderwijs. Leren uit boeken, zelfstandig werken en abstract denken is voor veel jongeren met een lvb te moeilijk.

Mensen met een verstandelijke beperking hebben drie tot vier keer zo veel kans op een psychiatrische stoornis⁶. Bij jongeren met een licht verstandelijke beperking gaat het vaak om ADHD, autisme, depressieve en angststoornissen, een oppositioneel opstandige stoornis en gedragsstoornis. Een Nederlands onderzoek onder leerlingen van mlk- en zmlk-scholen bevestigt dit beeld: bijna 39 procent van de onderzochte kinderen voldeed aan de symptomen voor een psychiatrische stoornis.⁷ Jongeren met een lvb hebben bovendien vaker specifieke medisch-organische aandoeningen, zoals

⁶ Neijmeijer et al. (2010).

⁷ Dekker et al. (2006).

syndromen die gepaard gaan met een hogere mate van gedragsproblemen (Fragiele-X Syndroom en Prader-Willi Syndroom).

Tot slot komen veel jongeren met een licht verstandelijke beperking uit gezinnen met een zwakke sociaaleconomische positie, waarin vaker sprake is van werkloosheid en financiële problemen. Ouders uit deze gezinnen hebben vaak zelf een laag IQ, waardoor ze minder goed in staat zijn hun kind op te voeden en te ondersteunen.

2.3 Jongeren met een lvb in het onderwijs

Jongeren met een licht verstandelijke beperking hebben vaak leerproblemen en lopen daardoor vast in het reguliere basisonderwijs of voortgezet onderwijs. De schoolloopbanen van deze jongeren kenmerken zich door schooluitval en schoolwisselingen.⁸ Er is een groep leerplichtige jongeren met een lvb die op een gegeven moment geen onderwijs meer volgt, de zogenaamde thuiszitters. Een groot deel van de jongeren met een lvb komt terecht in het (voortgezet) speciaal onderwijs of het praktijkonderwijs.

Voortgezet speciaal onderwijs (vso) cluster 3 en cluster 4

Het speciaal onderwijs is bedoeld voor gehandicapte, zeer moeilijk lerende en langdurig zieke leerlingen. Het speciaal onderwijs is onderverdeeld in vier clusters. Zeer moeilijk lerende kinderen (zmlk) vallen onder cluster 3. Kinderen met ernstige gedragsproblemen (zmok) vallen onder cluster 4. In beide clusters kunnen jongeren met een lvb terecht komen, afhankelijk van de aard van de problematiek van de jongere.

De criteria voor zmlk cluster 3 zijn:

- Het kind heeft een IQ lager dan 55 of een IQ in de bandbreedte 55-70 plus een stoornis die het leren bemoeilijkt.
- Het kind kan zichzelf niet goed redden en heeft grote leerachterstanden in vergelijking met leeftijdgenoten.
- De beschikbare zorgstructuur van het reguliere onderwijs en de zorgsector zijn niet voldoende.

Voor cluster 4 gelden de volgende criteria:

- Er moet sprake zijn van gedrags- of kinderpsychiatrische problematiek.
- De sociaal-emotionele en gedragsproblemen moeten zich zowel in het onderwijs als in de thuissituatie en/of vrije tijd voordoen.
- Er moet sprake zijn (geweest) van hulp vanuit de jeugdzorg.
- De structurele beperking van de onderwijsparticipatie moet uit het dossier duidelijk naar voren komen.
- De ontoereikendheid van de reguliere zorg moet worden vastgesteld.

⁸ Teeuwen (2012).

In het schooljaar 2011/2012 volgden ruim 9000 leerlingen in het voortgezet speciaal onderwijs (vso) cluster 3 onderwijs (zmlk) en ruim 15.000 leerlingen cluster 4 onderwijs (zmok).⁹ Er bestaat voor het vso geen uitstroommonitor zoals bij het praktijkonderwijs. Uit een inventarisatie van Regioplan onder een beperkt aantal vso-scholen blijkt dat uitstroom naar arbeid bij deze scholen aanzienlijk minder vaak voorkomt dan bij het praktijkonderwijs. Dit komt enerzijds doordat het vso niet direct opleidt voor de arbeidsmarkt.¹⁰ Anderzijds ligt het niveau van met name de leerlingen in cluster 3 zmlk lager dan bij leerlingen die praktijkonderwijs volgen. Een deel van de leerlingen stroomt daardoor uit naar dagbesteding.

Praktijkonderwijs

Het praktijkonderwijs is een onderwijsvorm die rechtstreeks opleidt voor de arbeidsmarkt en in principe niet voor vervolgonderwijs. Binnen het praktijkonderwijs spelen stages een grote rol. Het stage lopen begint met één dag in de week en wordt in de hogere klassen van het praktijkonderwijs uitgebreid naar steeds meer dagen per week. De leerlingen worden op hun stageplekken begeleid vanuit de school. Praktijkonderwijs is bedoeld voor leerlingen met:

- Een intelligentiequotiënt binnen de bandbreedte 55 – 80.
- Een leerachterstand op tenminste twee van de vier domeinen: inzichtelijk rekenen, begrijpend lezen, technisch lezen of spellen.

In het schooljaar 2010/2011 volgden ruim 26.000 leerlingen¹¹ praktijkonderwijs op één van de 170 scholen¹² die praktijkonderwijs aanbieden. Ruim een kwart van de leerlingen van het praktijkonderwijs stroomt uit naar arbeid. Een even groot aandeel van de jongeren stroomt uit met een Wajong-status. Tussen beide groepen is overlap; 62 procent van de jongeren met Wajong stroomt uit naar werk. Meer dan de helft van de leerlingen uit het praktijkonderwijs stroomde in het schooljaar 2010/2011 uit naar een andere vorm van onderwijs. Slechts een klein deel van de jongeren zit na het praktijkonderwijs thuis of komt terecht in de dagbesteding (zie tabel 2.1).

Verschillen VSO en praktijkonderwijs

Het VSO en het praktijkonderwijs verschillen van elkaar. Zo worden leerlingen tijdens het vijf jaar durende praktijkonderwijs via stages, theorie- en praktijkvakken toegeleid naar arbeid of naar arbeid en aanvullende scholing. Leerlingen halen geen diploma. Praktijkonderwijs is er, naast het toeleiden naar arbeid, ook op gericht de leerlingen competenties te laten ontwikkelen die zij na de school nodig hebben op het gebied van onder andere wonen, burgerschap en vrijetijdsbesteding.

⁹ Statline CBS.

¹⁰ Met de Wet Kwaliteit vso heeft het vso wel een taak gekregen in de arbeidstoeleiding van leerlingen.

¹¹ Statline CBS.

¹² Uitstroom leerlingen praktijkonderwijs (2010/2011).

Het VSO is niet primair gericht op het toeleiden naar arbeid. Op het VSO is er meer dan op de praktijkscholen specifieke aandacht voor de handicap van het kind. Hierdoor heeft het kind de mogelijkheid om aan dezelfde eindtermen te voldoen als in regulier onderwijs.¹³ Het VSO is dus in tegenstelling tot het praktijkonderwijs gericht op het behalen van een diploma. Dit gaat eventueel gepaard met een verlenging van de schooltijd waardoor er meer tijd is voor het aanleren van vaardigheden. Binnen het speciaal onderwijs zijn er vaak kleine klassen en docenten die zijn gespecialiseerd in dit type onderwijs en leerlingen.

Tabel 2.1 Uitstroombestemming van leerlingen uit het praktijkonderwijs (n=5.745)

Uitstroombestemming	Schooljaar 2010-2011
Arbeid	27%
Arbeid en Leren	11%
ROC/AOC AKA	6%
ROC/AOC niveau 1	14%
ROC/AOC niveau 2	13%
Andere school voor praktijkonderwijs	5%
Vmbo (basisberoepsgerichte leerweg)	2%
REC/VSO-school	3%
Andere opleiding binnen of buiten de regio	6%
Dagbesteding/thuis	3%
Geen werk, geen school	8%
Onbekend	2%

Bron: Uitstroom leerlingen praktijkonderwijs, 2010/2011

2.4 Zorg- en hulpverlening aan jongeren met een lvb

De in het voorgaande geschetste problematiek maakt dat veel jongeren met een lvb ondersteuning nodig hebben om te kunnen functioneren. Jongeren met een licht verstandelijke beperking (IQ tussen 55 en 70) komen in aanmerking voor door de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten (AWBZ) gefinancierde zorg. Bij jongeren met een IQ tussen de 70 en 85 moet er, om in aanmerking te komen voor AWBZ gefinancierde zorg, sprake zijn van bijkomende problematiek. De zorg voor deze jongeren is vooral gericht op het begeleiden van de jongeren in hun dagelijks functioneren en op de behandeling van psychiatrische problematiek en gedragsproblemen. Eventueel verblijven deze jongeren intramuraal om zo een veilige omgeving voor hen te creëren. Deze verschillende vormen van AWBZ-gefinancierde zorg worden hieronder nader beschreven.

¹³ De Wet kwaliteit (v)so moet ervoor zorgen dat leerlingen vanuit het (voortgezet) speciaal onderwijs zo mogelijk weer kunnen instromen in het gewone onderwijs, of kunnen doorstromen naar een gewone vervolgopleiding. De wet schrijft (v)so-scholen voor om een zogeheten ontwikkelings-perspectief van leerlingen vast te stellen. Met de inwerkingtreding van deze wet worden in het VSO drie uitstroomprofielen ingericht: vervolgonderwijs, arbeidstoeleiding of dagbesteding.

Research voor Beleid onderzocht in 2011 de aard en de omvang van de lvb-zorg die valt onder de AWBZ. Hieruit bleek dat ongeveer 37.500 jongeren met een indicatie voor verstandelijkgehandicaptenzorg (vg-indicatie) op basis van hun IQ in de doelgroep lvb vallen (IQ 50-69 en IQ 70-85 met bijkomende problematiek). Ongeveer 61 procent van deze groep heeft een IQ tussen de 50 en de 69 en de overige 39 procent heeft een IQ tussen de 70 en de 85. Een groot deel van de jongeren met een licht verstandelijke beperking (IQ 50-69 en 70-85) wordt alleen geïndiceerd voor begeleiding (40%). Een klein deel van de jongeren met een lvb heeft een indicatie voor behandeling (5%) of voor begeleiding en behandeling (8%). De overige bijna veertig procent van de jongeren met een licht verstandelijke beperking krijgt een indicatie voor een zorgzwaartepakket verstandelijk gehandicapt (ZZP VG) (zie tabel 2.2).¹⁴

Tabel 2.2 Geïndiceerde zorg lvb-jongeren en volwassenen

	Percentage jongeren (n= 37.460)
Begeleiding	43%
Behandeling	5%
Begeleiding en behandeling	8%
ZZP VG	18%
ZZP LVB	19%
Overig geïndiceerde zorg	6%

Bron: Diepenhorst en Hollander, 2011

Extramurale begeleiding

Jongeren met een licht verstandelijke beperking kunnen op alle levensdomeinen begeleiding nodig hebben: wonen, school, werk, administratie, sociale activiteiten of dagbesteding. Het doel van de begeleiding is het aanbrengen van structuur, aansturing, het aanleren van praktische vaardigheden en ondersteuning bij het omgaan met (sociale) regels. Bij jongeren kan de begeleiding zich ook richten op het gezin en de ouders. Jongeren met een licht verstandelijke beperking komen overwegend uit gezinnen met een zwakke sociaaleconomische positie. Het Kenniscentrum lvb schat dat 30 procent van de jongeren opgroeit in een gezin waarvan de ouders tot de lvb-groep behoren (Vilans, 2009). Gezinsbegeleiding richt zich op ondersteuning van de ouders in de opvoeding van hun kind.

Voor jongeren met een lvb die zelfstandig willen wonen, kan de begeleiding individueel (bijvoorbeeld thuisbegeleiding bij zelfstandig wonen) of groepsgericht (bijvoorbeeld bij dagbesteding) zijn.¹⁵ In totaal hebben 38.710 mensen met een licht verstandelijke beperking een indicatie voor extramurale

¹⁴ Diepenhorst en Hollander (2011).

¹⁵ Vilans (2012).

begeleiding.¹⁶ Individuele extramurale begeleiding wordt bijvoorbeeld aangeboden door een organisatie als MEE. Tot slot valt ook dagbesteding die wordt aangeboden door AWBZ-gefinancierde instellingen onder extramurale begeleiding (groep). Omdat deze dagbesteding vaak bestaat uit een vorm van arbeid gaan we hier in paragraaf 2.5 verder op in. Dagbesteding (extramurale begeleiding groep) wordt veelal aangeboden door AWBZ-gefinancierde zorginstellingen.

Behandeling

Behandelvormen zijn vaak gericht op onderliggende psychiatrische problematiek (zoals traumaverwerking, hechtingsproblematiek, depressie, ADHD of autisme). Behandeling bestaat bijvoorbeeld uit cognitieve gedragstherapie, beeldende therapie, muziektherapie, speltherapie of medicatie, maar ook behandelvormen gericht op de ontwikkeling komen veel voor. Het gaat dan om sociale vaardigheden, empowerment, psycho-educatie en systeemtherapie.

De behandeling van kinderen en jongeren met een lvb die ernstige gedragsproblemen hebben, vindt vaak plaats in een orthopedagogisch centrum (tot en met 23 jaar). De behandeling kan ook plaatsvinden in multifunctionele centra; hier ligt de nadruk meer op behandeling van psychiatrische problematiek. Daarnaast vindt behandeling van jongeren met een licht verstandelijke beperking plaats in vg-instellingen met lvb-toelating, in samenwerking met een psychiatrische instelling of in de geestelijke gezondheidszorg (afdeling jeugd) of jeugdzorg. De behandeling van jongeren met een lvb duurt meestal meerdere jaren.¹⁷

Verblijf

Het doel van verblijfszorg is om een veilige omgeving voor de cliënt te creëren. Gedurende het verblijf wordt in kleine stappen toegewerkt naar sociaal aangepast gedrag. Jongeren met een lvb kunnen om verschillende redenen een indicatie voor verblijf krijgen, bijvoorbeeld omdat de omgeving een gevaar vormt (zoals bij misbruik of aansporing tot crimineel gedrag) of omdat de jongere een gevaar is voor de omgeving (zoals bij agressie). Ook kan de draagkracht van het gezin te laag zijn om de problematiek aan te kunnen. Sommige ouders bieden niet het juiste pedagogische klimaat. Vg- en lvb-instellingen bieden verschillende verblijfsvormen aan, zoals grootschalig beschermd wonen, kleinschalig wonen in de wijk, trainingshuizen of gezinshuizen (huizen met een betaalde 'vader en moeder' die het gezin zo veel mogelijk nabootsen).

¹⁶ Diepenhorst en Hollander (2011).

¹⁷ Vilans (2012).

2.5 Jongeren met een lvb en justitie

Jongeren met een licht verstandelijke beperking komen in verhouding vaker in aanraking met politie en justitie. Er zijn echter geen eenduidige cijfers over het aantal jongeren met een licht verstandelijke beperking dat in aanraking komt met justitie. Naar schatting is 35 tot 45 procent van de jongerenpopulatie in justitieel kader licht verstandelijk gehandicapt. Bij de William Schrikker Groep worden jaarlijks 400 tot 500 jongeren met een licht verstandelijke beperking aangemeld voor jeugdreclassering.¹⁸ Volgens een schatting van het Kenniscentrum lvb is 25 procent van de jongeren in Justitiële Jeugdinrichtingen (JJI's) licht verstandelijk beperkt.¹⁹ Jongeren met een lvb zijn in JJI's weliswaar oververtegenwoordigd, maar in absolute zin gaat het om een beperkt aantal jongeren. In 2011 zijn bijna 1850 jongeren ingestroomd in JJI's.²⁰ Daarvan heeft naar schatting een kwart – dat wil zeggen ongeveer 450 jongeren – een licht verstandelijke beperking.

Risicofactoren voor delinquent gedrag

Uit onderzoek naar jongeren met een licht verstandelijke beperking die in aanraking komen met politie en justitie, blijkt dat deze jongeren overwegend uit sociaal zwakke gezinnen komen. De kinderen en hun gezinnen hebben te maken met een opeenstapeling van problemen. De pedagogische kwaliteiten van de ouders worden door de betrokken reclasseringsmedewerkers voor een groot deel getypeerd als zwak en onvoldoende. De jongeren met een lvb die niet met politie en justitie in aanraking komen, komen veelal uit stabielere gezinssituaties. Naast het sociaal zwakke gezin is een overvraging van de jongeren een belangrijke risicofactor voor delinquent gedrag. Veel ouders hebben onvoldoende inzicht in de beperking van de jongeren en op school wordt een licht verstandelijke beperking ook lang niet altijd onderkend. Jongeren worden daardoor overvraagd en hulpverlening wordt te laat ingeschakeld.²¹

Ook uit ander onderzoek naar delinquent gedrag van jongeren met een licht verstandelijke beperking komt naar voren dat delinquente jongeren gemiddeld met meer risicofactoren worden geconfronteerd, zoals een laag zelfbeeld, weinig zelfvertrouwen, impulsief gedrag en een beperkte sociaal-emotionele ontwikkeling. Delinquente jongeren met een lvb hebben vaker dan andere jongeren met een licht verstandelijke beperking te maken met een depressie, een gebrek aan pro-sociale vrienden en veel delinquente vriendschappen.²²

¹⁸ Teeuwen (2012).

¹⁹ Bodde en Hagen (2009).

²⁰ Dienst Justitiële Inrichtingen (2012).

²¹ Teeuwen (2012).

²² Koolhof et al. (2007).

Jeugdreclassering

Jongeren die in aanraking komen met politie en justitie kunnen van de rechtbank een boete, taakstraf of leerstraf krijgen opgelegd. Bovendien kan de rechter besluiten dat de jongere begeleiding nodig heeft. De begeleiding is gericht op het stoppen van het strafbare gedrag en het voorkomen dat de jongere opnieuw de fout ingaat. Er zijn verschillende begeleidingsmaatregelen die worden uitgevoerd door een (jeugd)reclasseringsmedewerker. Toeleiding naar werk of school kan een onderdeel zijn van de begeleiding.²³

2.6 Arbeidsparticipatie van jongeren met een lvb

Wajong-uitkering

Veel jongeren met een licht verstandelijke beperking (IQ 55-69) en zwak-begaafde jongeren (IQ 70-80) met bijkomende problematiek komen in aanmerking voor inkomens- en/of arbeidsondersteuning vanuit de Wajong.

Onder de oude Wajong (voor 2010) stond het recht op een uitkering centraal en werd 98 procent van de Wajongers volledig arbeidsongeschikt verklaard. Dit betekende dat een Wajonger niet in staat werd geacht zelfstandig het wettelijke minimumloon (WML) in gangbare arbeid te verdienen. In 2010 is de nieuwe Wajong ingegaan. Het primaire doel van de nieuwe wet is het verhogen van de arbeidsparticipatie van jongeren met een beperking. De nadruk ligt daarbij op wat Wajongers wel kunnen in plaats van wat zij niet kunnen. In de nieuwe Wajong wordt onder arbeidsparticipatie verstaan: het verrichten van elke vorm van arbeid waarmee, al dan niet met de ondersteuning, enig loon verdiend kan worden. In de nieuwe Wajong wordt onderscheid gemaakt tussen drie regelingen: de werkregeling voor jongeren die perspectief hebben op betaald werk, de uitkeringsregeling voor jongeren voor wie betaald werk (i.e. verdien capaciteit >20%) niet haalbaar is en een studieregeling voor jongeren die nog op school zitten of studeren.

Van de nieuwe instroom in 2011 in de werkregeling heeft 26 procent een (zeer) licht verstandelijke beperking en van de instroom in de studieregeling in 2011 heeft 37 procent een (zeer) licht verstandelijke beperking.^{24 25} Dit betekent dat UWV schat dat een groot deel van de jongeren met een licht verstandelijke beperking een vorm van betaalde arbeid kan verrichten of dit niet kan uitsluiten. Van de instroom in 2008 was 26 procent van de Wajongers met een lvb drie maanden na instroom aan het werk. Twee jaar na instroom

²³ Stichting Bureau Jeugdzorg Utrecht (2009).

²⁴ UWV (2013).

²⁵ Het gaat hier alleen om de eerste diagnose. Het aantal Wajongers met een (zeer) licht verstandelijke beperking is hoger als ook de tweede en derde diagnose worden meegenomen. Van de Wajongers die in 2010 zijn ingestroomd had ruim een derde een (zeer)licht verstandelijk beperking als eerste, tweede of derde diagnose.

was dit 35 procent.²⁶ Welk aandeel van het totaal aantal Wajongers met lvb werkt is niet bekend, omdat pas sinds 2008 onderscheid wordt gemaakt tussen de mate van verstandelijke beperking bij instroom in de Wajong.

De Wajong is aan grote verandering onderhevig. In de komende jaren, waarschijnlijk per 1 januari 2015, zal de Participatiewet worden ingevoerd. In deze wet worden de Wet werk en bijstand, de Wet sociale werkvoorziening en een deel van de Wajong samengevoegd. Op de inhoud van de Participatiewet en de mogelijke gevolgen van deze wet voor de ondersteuningstrajecten en arbeidsparticipatie van jongeren met een lvb wordt in hoofdstuk 6 nader ingegaan.

Wet sociale werkvoorziening

Jongeren met een licht verstandelijke beperking die alleen regelmatige arbeid kunnen verrichten als de werkomstandigheden zijn aangepast, kunnen in aanmerking komen voor een Wet sociale werkvoorziening (Wsw) indicatie. De indicatiestelling wordt gedaan door UWV. Voor een Wsw-indicatie moet een jongere zich vrijwillig aanmelden. De indicatie is meestal twee jaar geldig. Na die periode onderzoekt UWV of de Sociale Werkplaats (SW) nog steeds de beste werkplek is voor de jongere (herindicatie Wsw).

Jongeren met een Wsw-indicatie kunnen op drie manieren aan het werk:

- In dienst van een SW-bedrijf en werken bij een SW-bedrijf (beschutte werkplekken).
- Gedetacheerd, namelijk als Wsw'er in dienst van een SW-bedrijf, maar (gedeeltelijk) bij een ander bedrijf werken.
- Begeleid werken: de Wsw'er is in dienst bij een werkgever. Deze krijgt loonkostensubsidie. Ieder jaar wordt de loonkostensubsidie bijgesteld.

Zowel bij detachering als bij begeleid werken krijgen de Wsw'ers begeleiding vanuit de SW-organisatie.

In de SW-organisatie worden vaak verschillende typen werkzaamheden verricht, zoals groenvoorziening, verpakkingswerk, schoonmaken, montage, metaal en grafisch werk. Binnen het SW-bedrijf wordt ernaar gestreefd dat iemand uiteindelijk doorstroomt naar zelfstandig werk. Het percentage lvb'ers dat doorstroomt naar een reguliere baan is klein.²⁷

Uit de Wsw-statistiek blijkt dat eind 2012 van de ruim 96.140 mensen met een SW-dienstbetrekking 35 procent een verstandelijke beperking heeft. Zes procent van de werknemers met een SW-dienstbetrekking was eind 2012 jonger dan 27 jaar. Van de ruim 6325 werknemers met een begeleidwerken-arbeidsovereenkomst eind 2012 heeft dertig procent een verstandelijke beperking. Het aandeel jongeren met een begeleidwerkenovereenkomst is

²⁶ UWV (2010).

²⁷ De Beer (2012).

veertien procent.²⁸ Er wordt in deze cijfers geen onderscheid gemaakt naar de mate van verstandelijke beperking.

Werk en begeleiding bij werk

UWV beoordeelt in hoeverre iemand kan werken en houdt zich vervolgens bezig met de bemiddeling, activering en re-integratie van Wajongers. Er bestaan verschillende interventies gericht op het krijgen en behouden van werk. Voor licht verstandelijk beperkte jongeren in de Wajong zijn vooral jobcoaches, proefplaatsingen, loonkostensubsidie en loondispensatie van belang.

Jobcoach

Jongeren met een Wajong-uitkering en/of een Wsw-indicatie komen in aanmerking voor begeleiding van een jobcoach. Een jobcoach helpt jongeren bij het vinden van werk en geeft persoonlijke ondersteuning bij het werken. Vooral in het begin werkt een jobcoach vaak zij aan zij met de jongere op de werkvloer, om deze in te werken. Het gaat vaak niet alleen om het leren uitvoeren van taken, maar ook om werknemersvaardigheden als op tijd komen, ziek melden en de werkhouding. De jobcoach adviseert ook de werkgever en collega's op de werkvloer over de begeleiding van en de omgang met de jongere. De afspraken tussen UWV en de jobcoaches staan in het Protocol Jobcoach. De arbeidsdeskundige van het UWV beoordeelt hoeveel persoonlijke ondersteuning iemand nodig heeft en wat er wordt vergoed.

Proefplaatsing

Werkgevers kunnen Wajongers via een proefplaatsing in dienst nemen. Dit betekent dat de Wajonger maximaal zes maanden met behoud van uitkering werkt. De werkgever hoeft in die periode geen loon te betalen. De werkgever moet wel bij aanvang van de proefplaatsing de intentie hebben om na afloop van de proefplaatsing de Wajonger een dienstverband aan te bieden. De proefplaatsing is bedoeld om de werkgever en de Wajonger de kans te geven om aan de samenwerking te wennen.

Financiële prikkels voor de werkgevers

Loonkostensubsidie en loondispensatie zijn bedoeld om werkgevers financieel te compenseren voor extra kosten en/of verminderde productiviteit. Loonkostensubsidie kan door gemeenten worden ingezet om werkgevers te stimuleren om mensen met een uitkering op basis van de Wet werk en bijstand (Wwb) aan te nemen. Tot voor kort kon UWV ook loonkostensubsidies inzetten. Loondispensatie is een instrument dat UWV voor Wajongers kan inzetten. Werkgevers kunnen Wajongers minder dan het minimumloon betalen als een werknemer vanwege zijn of haar beperking minder productief is dan andere werknemers. Daarnaast kunnen werkgevers nog gebruik maken van

²⁸ Santen, et al(2013).

de no risk polis, waarbij werkgevers bij ziekte van de werknemer niet verantwoordelijk zijn voor de loondoorbetaling.

AWBZ-gefinancierde dagbesteding

Naast het (begeleid) werken in het vrije bedrijf of in een SW-bedrijf, kunnen jongeren met een licht verstandelijke beperking ook een vorm van (arbeidsmatige) dagbesteding doen. Op grond van de AWBZ kunnen mensen met een beperking (verstandelijk, lichamelijk of psychisch/psychiatrisch) geïndiceerd worden voor ondersteunende of activerende begeleiding. Het doel van deze begeleiding is een zinvolle dagbesteding gericht op behoud of de ontwikkeling van vaardigheden. Er wordt onderscheid gemaakt tussen niet-arbeidsmatige en arbeidsmatige dagbesteding. Bij niet-arbeidsmatige dagbesteding zijn de activiteiten primair gericht op recreatie of educatie. Het doel van de activiteiten is de cliënten een zinvolle dagbesteding bieden, gericht op behoud of ontwikkeling van vaardigheden. Bij arbeidsmatige dagbesteding zijn de activiteiten gericht op het maken van producten voor de verkoop of het leveren van diensten. Er worden in meer of mindere mate eisen gesteld aan de kwaliteit en kwantiteit van het werk. Voor een deel van de cliënten is het doel van arbeidsmatige dagbesteding toeleiding naar betaalde arbeid.²⁹ Uitstroom van lvb'ers die werkzaam zijn in de (arbeidsmatige) dagbesteding naar gesubsidieerd of regulier werk komt nauwelijks voor.

2.7 Tot slot

In dit hoofdstuk hebben we de belangrijkste kenmerken van jongeren met een lvb beschreven. Daaruit is gebleken dat er niet echt van een groep kan worden gesproken; er zijn grote verschillen wat betreft hun mogelijkheden, beperkingen en het type en de ernst van bijkomende (gedrags)problemen. Veel jongeren hebben extra ondersteuning nodig op het gebied van onderwijs, wonen, werk en vrije tijd. In het volgende hoofdstuk beschrijven we de jongeren die aan dit onderzoek hebben meegewerkt, aan de hand van hun problematiek en de ondersteuning die zij vanaf hun twaalfde levensjaar op verschillende levensdomeinen hebben gekregen.

²⁹ Van der Kemp en Van Vree (2006).

3 KENNISMAKING MET ELF JONGEREN MET EEN LVB

In dit hoofdstuk maken we kennis met elf jongeren met een licht verstandelijke beperking die aan het onderzoek hebben meegewerkt. Deze jongeren zijn niet representatief voor de gehele populatie jongeren met een lvb. De jongeren in dit onderzoek hebben een relatief grote mate van zelfredzaamheid en hebben een relatief grote kans op regulier werk. De begeleiders hebben de beter functionerende jongeren aangedragen voor dit onderzoek. Jongeren die, gezien de aard en ernst van de problematiek, niet of nauwelijks arbeidsmogelijkheden hebben, zijn niet in dit onderzoek vertegenwoordigd. De opzet van het hoofdstuk is ongeveer dezelfde als die van het vorige hoofdstuk. Wij beschrijven de kenmerken van de elf jongeren, hun schoolloopbaan, de verkregen ondersteuning, het in aanraking komen met justitie en tot slot hun arbeidsparticipatie.

3.1 Problematiek van de jongeren

Alle jongeren die voor het onderzoek zijn geïnterviewd, hebben een IQ dat ligt tussen de 50 en de 85. Bij vrijwel alle jongeren spelen een beperkt sociaal aanpassingsvermogen en bijkomende problematiek een rol. De kenmerken en problematiek van jongeren met een lvb, zoals samengevat in het model van Moonen en Verstegen (zie vorige hoofdstuk), zijn zichtbaar aanwezig bij de jongeren die wij hebben gesproken voor ons onderzoek. Bij veel van de jongeren speelt naast een laag IQ en een beperkt sociaal aanpassingsvermogen ook multiproblematiek een rol, die bestaat uit psychiatrische stoornissen, lichamelijke problemen en problemen in de thuissituatie.

Alle elf jongeren hebben moeite met leren. Bij sommigen werd dit expliciet benoemd. Zo kan Jamina zich slecht concentreren, heeft Ibrahim moeite met lezen en schrijven en vindt Jurgen het moeilijk om zaken te onthouden. Bij Eric is vastgesteld dat hij leerproblemen heeft. Ook het sociale functioneren is bij deze jongeren een probleem. Zo vertoont Richard vaak agressief gedrag; sociale situaties interpreteert hij als vijandig of op hem gericht. De begeleider van Nigel beschrijft dat deze jongere zich onhandig en ongeremd kan uiten.

De meeste jongeren die wij hebben geïnterviewd, ervaren bijkomende problematiek. Zo heeft Nigel bijvoorbeeld dyslexie en hebben verschillende jongeren te maken met een vorm van psychiatrische problematiek. Bij Richard is sprake van ADHD en Wil heeft naast ADHD ook een vorm van autisme. Bij Jurgen en Damian is er sprake van verslaving aan alcohol en drugs (cannabis) waarvoor behandeling nodig was. Ook hebben verschillende jongeren medisch-organische problemen. Bij zowel Ibrahim als bij Jamina is er sprake

van hersenbeschadiging. Nigel heeft lichamelijke beperkingen als gevolg van spasmen.

Bij meerdere jongeren zijn er problemen in het gezin. Een groot deel van de jongeren in dit onderzoek komt uit een gebroken gezin en heeft een stiefvader of -moeder en stiefbroers en -zussen. Verschillende jongeren hebben gezinsleden bij wie ook sprake is van een verstandelijke beperking. Bij enkele jongeren is er sprake (geweest) van huiselijk geweld, misbruik of uithuisplaatsing. Hieronder bespreken wij de problematiek van de elf jongeren die deelnamen aan dit onderzoek¹.

Nigel (21 jaar)

Nigel heeft een verstandelijke en een lichamelijke beperking. Door zijn begeleider op de dagbesteding wordt hij omschreven als een jongen die veel uitleg nodig heeft. Nigel geeft zelf aan dat hij dyslexie heeft en daarom problemen heeft met spellen. Hij loopt moeilijk omdat hij last heeft van zijn knieën; ook is de motoriek in zijn handen een probleem (spasmen). Nigel heeft veel problemen met de acceptatie van zijn beperkingen en heeft hierdoor een groot gebrek aan zelfvertrouwen. Nigel woont al sinds zijn vroege jeugd niet meer bij zijn ouders. Met zijn moeder heeft hij nog wel contact, maar zij woont onder begeleiding, omdat zij net als Nigel een verstandelijke beperking heeft. Met zijn vader heeft hij geen contact meer.

Hans (18 jaar)

Hans komt uit een gezin waarin hij weinig wordt gestimuleerd. Zijn vader heeft een licht verstandelijke beperking en werkt op een sociale werkplaats. Ook zijn zusje heeft een verstandelijke beperking en zit net als Hans op het voortgezet speciaal onderwijs. Volgens zijn moeder heeft Hans zowel leerproblemen als gedragsproblemen. Hij vindt het lastig wanneer hij in aanraking komt met nieuwe dingen, dan kan hij in paniek raken. Het komt wekelijks voor dat hij hierdoor heel agressief wordt, gaat schelden en met dingen gaat gooien. Binnen de familie heeft zich in het verleden wel eens huiselijk geweld voorgedaan. Hiervoor is destijds melding gedaan bij de Raad voor de Kinderbescherming. Dit traject heeft niet geleid tot een uithuisplaatsing of ondertoezichtstelling. Zijn moeder geeft verder aan dat Hans nog steeds niet zo goed kan schrijven, dat hij het lastig vindt om keuzes te maken en dat hij faalangst heeft. Volgens zijn begeleider op school is de werkhouding van Hans het grootste probleem: hij is lui en niet te motiveren.

Ibrahim (25 jaar)

Ibrahim is een rustige en zachtaardige jongen. Hij woont bij zijn Marokkaanse vader, die psychische problemen heeft. De verstandelijke beperking van Ibrahim zorgt ervoor dat hij het lesmateriaal moeilijk tot zich kan nemen. Ibrahim heeft daardoor veel herhaling nodig en hij heeft moeite met tijdsdruk. Hoewel hij al sinds zijn geboorte zwakbegaafd is, heeft Ibrahim ook nog enige hersenbeschadiging opgelopen door een auto-ongeluk toen hij acht jaar oud was. Mensen die met Ibrahim praten, hebben niet meteen het idee dat hij een licht verstandelijke beperking heeft. Daardoor bestaat het risico dat mensen zijn capaciteiten snel overschatten.

Jurgen (25 jaar)

Jurgen komt over als een rustige jongen. Jurgens ouders zijn gescheiden. Als kind heeft Jurgen bij zijn moeder en stiefvader gewoond. Nu heeft hij af en toe nog contact met zijn moeder, met zijn vader heeft hij regelmatig contact. Als kind had Jurgen spraakproblemen. Uit onderzoek van een KNO-arts bleek dit te worden veroorzaakt door gehoorproblemen. Ook kon hij niet goed omgaan met veranderingen. Jurgen heeft in 2010 een periode gehad waarin hij (ernstig) verslaafd was aan alcohol en drugs (cannabis). Hiervoor is hij opgenomen geweest in een verslavingskliniek. Jurgen heeft, mede als gevolg van zijn verslaving, moeite met het onthouden van zaken.

¹In totaal hebben wij gesproken met 20 jongeren. De casusbeschrijvingen van de negen jongeren die niet zijn besproken tijdens de workshopdagen zijn opgenomen in bijlage 6.

Eric (26 jaar)

Eric is een enthousiaste jongen die graag wil leren en zich verder wil ontwikkelen. Hij is gevoelig voor stress, snel afgeleid en hij heeft moeite met prioriteiten stellen. Toen Eric op de basisschool zat, is vastgesteld dat er sprake was van leerproblemen. Voordat Eric op zichzelf ging wonen, woonde hij bij zijn ouders. Zijn vader en zijn broer werken in een SW-bedrijf. Zijn andere broer heeft geen leerachterstand. De begeleider van Eric spreekt zijn bewondering uit over Eric. Hij heeft veel geleerd en weet zich te los te maken uit de cyclus waar zijn familie zich in bevindt.

Mirella (27 jaar)

Mirella komt rustig over, maar maakt een terughoudende, onzekere en soms wat angstige indruk. Mirella reageert afwijkend op vragen over haar verleden en familie. Ze vertelt veel over haar lichamelijke klachten en ze vertelt dat ze gesprekken voert met een gedragsdeskundige in verband met psychische problemen. Deze lijken het gevolg te zijn van een problematische jeugd en misbruik in haar verleden. Mirella heeft een Nederlandse moeder en een Surinaamse vader. Haar ouders zijn gescheiden. Ze heeft veel (stief)broers en (stief)zusters. Volgens haar begeleidster heeft Mirella thuis nooit structuur gekregen en is zij weinig gestimuleerd.

Jamina (19 jaar)

Jamina is een vrolijk meisje met een licht verstandelijke beperking. Zij heeft tijdens haar geboorte een hersenbeschadiging opgelopen. Jamina heeft moeite met leren, kan zich slecht concentreren en is niet in staat om meervoudige taken uit te voeren. Jamina woont thuis bij haar Marokkaanse ouders, samen met haar zusje en twee broertjes. Ook één van haar jongere broers heeft een licht verstandelijke beperking. Volgens haar begeleidster op het praktijkonderwijs willen haar ouders de problematiek van Jamina uit schaamte niet erkennen.

Richard (19 jaar)

Richard heeft ADHD met bijkomende gedragsproblematiek. Hij heeft snel ruzie en vertoont snel agressief gedrag. Hij wekt de indruk de oorzaak van ruzies en agressie buiten zichzelf te zoeken. Ook de oorzaak van schooluitval en uitval bij stages zoekt hij buiten zichzelf. Richard woont bij zijn ouders en zijn broer. Zijn moeder werkt in een SW-bedrijf en zijn vader heeft een uitkering via de Wet op de arbeidsongeschiktheidsverzekering (WAO-uitkering). Er is bij Richard sprake van ernstig overgewicht. Richard krijgt weinig stimulans van zijn ouders. Zijn broer heeft momenteel geen werk en woont om die reden (tijdelijk) thuis. Richard was tot voor kort verslaafd aan alcohol en drugs (cannabis). Richard gaat nu al drie jaar niet naar school en heeft geen werk. Hij is in aanraking geweest met politie en justitie.

Esmee (18 jaar)

Esmee is op haar 13^e door Bureau Jeugdzorg uit huis geplaatst. Ze heeft van haar 13^e tot haar 18^e in een instelling voor verstandelijk beperkte kinderen gewoond. Toen Esmee 18 jaar was is ze daar weggelopen en sindsdien woont ze weer bij haar moeder. Met haar moeder heeft ze geen goed contact. Met haar broers en zussen heeft ze niet veel contact, er is veel onenigheid in de familie. Esmee is enkele keren in aanraking geweest met politie en justitie. De rechtbank heeft haar een werkstraf en jeugdreclassering opgelegd. Esmee komt over als een rustig meisje, maar volgens haar begeleidster kan ze erg driftig zijn. Ook heeft ze weinig inzicht in de gevolgen van haar gedrag. Eenvoudige taakjes die de begeleidster haar geeft kan ze wel goed uitvoeren. Zo zoekt ze bijvoorbeeld zelf op internet naar instanties of scholen en bewaart ze belangrijke brieven zelf in een map.

Wil (19 jaar)

Wil woont bij zijn ouders en oudere zus. Naast leerproblematiek heeft hij ook ADHD en een vorm van autisme. Volgens zijn moeder heeft Wil gestructureerd les nodig, kan hij niet meerdere taken tegelijk aan en weet hij niet op welke momenten hij wat moet doen. Ook heeft Wil problemen met zijn motoriek: hij heeft last van ongecontroleerde bewegingen waardoor hij bijvoorbeeld snel iets kan omstoten. De begeleider op zijn stageplek geeft aan dat Wil erg onzeker is. Hij heeft behoefte aan duidelijke afspraken, hij kan zich moeilijk concentreren en hij is erg ongeduldig. Ook is hij snel afgeleid en kan hij zich onhandig en ongeremd uiten. Het gevolg daarvan is dat hij soms kwetsend overkomt op mensen.

Damian (25 jaar)

Damian woont onder begeleiding in een zorginstelling. Damian komt over als een verbaal sterke jongen die goed weet wat hij wil. Volgens de begeleider van het SW-bedrijf waar hij werkt, is Damian echter sterk beïnvloedbaar. Ook wordt Damian volgens zijn begeleider snel overschat, pas als je een tijd met hem omgaat merk je dat hij zwak is in zijn functioneren. Voordat Damian begeleid ging wonen, woonde hij bij zijn moeder en stiefvader. Zijn moeder en stiefvader worden door verschillende begeleiders omschreven als erg dominant en als ouders die geen goede invloed hebben op het functioneren van Damian. Damian heeft geen contact meer met zijn vader. Damian is een tijd lang verslaafd geweest aan alcohol en drugs. Hiervoor is hij behandeld in een verslavingskliniek.

3.2 De jongeren in het onderwijs

De elf jongeren hebben vrijwel allemaal voortgezet speciaal onderwijs of praktijkonderwijs gevolgd. Sommige jongeren zijn als kind gestart op het regulier basisonderwijs, maar de meeste van hen zijn in de onderbouw overgestapt op het speciaal basisonderwijs (zie bijvoorbeeld Hans, Ibrahim en Jamina in het volgende kader). Verschillende jongeren in dit onderzoek zijn gedurende het voortgezet onderwijs gewisseld van school. Zo heeft Esmee in een periode van vier jaar op vier verschillende scholen gezeten en is Nigel geswitcht van het vso naar het praktijkonderwijs. Verschillende jongeren zijn voortijdig van school gegaan, zoals Nigel, Ibrahim, Mirella en Richard. Een enkele jongere haalt na het vso of het pro een diploma op het ROC (zie bijvoorbeeld Jurgen en Wil). Hieronder gaan wij per jongere nader in op zijn of haar schoolloopbaan.

Nigel (21 jaar)

Over de schoolloopbaan van Nigel is niet veel bekend. Tot zijn twaalfde jaar zat hij op een school voor speciaal basisonderwijs. Daarna is hij gestart in het vso. In het derde jaar is hij overgestapt naar het praktijkonderwijs. Hij geeft aan dat het niet zo goed met hem ging op school; vooral het theoriedeel vond hij lastig. De school voor praktijkonderwijs heeft hij niet afgerond. Nigel geeft aan dat hij het nu toch wel jammer vindt dat hij destijds niet beter zijn best heeft gedaan. Toch heeft hij geen behoefte om een nieuwe opleiding te volgen; liever zou hij zich praktijkgericht verder willen ontwikkelen.

Hans (18 jaar)

Op de reguliere basisschool werd duidelijk dat Hans een licht verstandelijke beperking heeft. Na verschillende tests is hij op zijn zesde overgestapt naar speciaal basisonderwijs. Op zijn twaalfde is Hans op dezelfde locatie begonnen in het vso. Hij heeft het redelijk naar zijn zin op school. Hoewel hij de praktijklessen erg leuk vindt, zijn de theorielessen minder zijn ding. Theorielessen heeft Hans momenteel bijna niet meer, omdat hij sinds twee jaar verschillende stages heeft doorlopen.

Ibrahim (25 jaar)

Tot groep 3 heeft Ibrahim op een reguliere basisschool gezeten. Omdat hij toen nog steeds niet goed Nederlands sprak, is ervoor gekozen om hem op een school voor (zeer) moeilijk lerende kinderen te plaatsen. Na het basisonderwijs is Ibrahim naar het regulier voortgezet onderwijs gegaan. Zijn moeder was niet te spreken over deze school, omdat er op de school geen goede begeleiding aanwezig was voor Ibrahim. De grote klas waarin hij zat maakte dit niet goed mogelijk. Ook was de school te grootschalig voor hem. Hoewel Ibrahim deze school niet heeft afgemaakt, is hij in 2008 wel naar het ROC gegaan. Daar heeft hij zijn mbo niveau 1-diploma (detailhandel) behaald. Hoewel Ibrahim ook begonnen is met mbo niveau 2, is hij halverwege deze opleiding gestopt. Volgens Ibrahim had dit te maken met het gegeven dat hij toen in een 'wilde' klas zat, waardoor hij minder goed aan studeren toekwam.

Jurgen (25 jaar)

Jurgen had als kind problemen met spraak, die werden veroorzaakt door gehoorproblemen. Jurgen heeft daarom speciaal basisonderwijs voor kinderen met spraak- en taalmoeilijkheden gevolgd. Tijdens de basisschool is Jurgen van school gewisseld en is hij naar een basisschool voor kinderen met leerproblemen en sociaal-emotionele problemen gegaan. Na de basisschool heeft Jurgen vso gevolgd. Daarna heeft hij het ROC Brood en Banket gevolgd. Deze opleiding heeft hij na zeven jaar afgerond met een diploma op niveau 2 (uitvoerend bakker). Op het ROC gingen de praktijklessen goed. De toetsen gingen minder goed. Jurgen heeft moeite met het onthouden van de leerstof en hij heeft last van faalangst.

Eric (26 jaar)

Eric heeft het praktijkonderwijs gevolgd. Uit de Cito-toets kwam naar voren dat hij op de grens zat. Hij heeft in overleg met zijn ouders besloten niet naar regulier onderwijs te gaan. Eric was zelf bang dat hij dat niet zou redden. Zijn broer zat al op het praktijkonderwijs.

Mirella (27 jaar)

Mirella heeft het speciaal basisonderwijs gevolgd. Daarna heeft Mirella ivmbo gevolgd met als specialisatie dieren. Ze was daar vooral gericht op de paarden en de ezels, waar ze erg van houdt. Mirella geeft aan dat ze op school lage cijfers haalde omdat ze veel gezondheidsproblemen, problemen in de thuissituatie en psychische problemen had. De dierenverzorging op school vond ze wel leuk. Op het ivmbo moest Mirella het vierde jaar overdoen. Ze is toen gestopt met school.

Jamina (19 jaar)

Jamina heeft aanvankelijk op een reguliere basisschool gezeten. Vanaf haar achtste is zij naar het speciaal basisonderwijs gegaan, omdat leren lastig voor haar was. Ze begreep niet meteen wat de leraar of lerares zei. Toen Jamina twaalf was, is ze naar het praktijkonderwijs gegaan. Op deze school kreeg zij onder meer remedial teaching en een cognitieve vaardigheden training. Ook heeft zij een stagecursus gekregen, waarbij zij werd getraind op bepaalde vaardigheden indien bleek dat zaken wat minder goed verliepen op de stageplek.

Richard (19 jaar)

Richard heeft speciaal basisonderwijs gevolgd. Daarna heeft hij praktijkonderwijs gevolgd, met als richting metaal- en autotechniek. Hij is op zijn zestiende gestopt met school. Hij vond dat het op school te weinig praktijk was en te veel theorie, het niveau was te hoog voor hem. Sommige lessen gingen wel goed, vooral als ze werden gegeven door een aardige docent. Op school had hij veel ruzie, soms werd er ook gevochten. Nu zit Richard al drie jaar niet op school. Hij wil graag de koksopleiding gaan doen, dan kan hij zijn eigen ding doen. Het liefst zou hij in een duur restaurant gaan werken als topkok.

Esmee (18 jaar)

Esmee heeft op een reguliere basisschool gezeten. Na de basisschool heeft ze een half jaar op een mavo gezeten. Op haar dertiende is Esmee door Bureau Jeugdzorg uit huis geplaatst, ze is toen in een instelling voor verstandelijk beperkte jongeren gaan wonen. Daar kreeg ze cluster-4-onderwijs. Vanaf haar vijftiende tot haar zestiende heeft ze vmbo-onderwijs gevolgd. Vlak voor het examen is Esmee van school af gegaan. Daarna heeft Esmee nog één jaar een aka-opleiding (ROC) gevolgd. Deze opleiding heeft ze niet afgemaakt. Toen ze achttien jaar werd, is Esmee gestopt met school. Esmee heeft ongeveer een jaar niet op school gezeten. Kort geleden heeft ze via internet een opleiding gevonden die ze graag wil gaan doen. Het is een eenjarige beveiligingsopleiding. Ze heeft zich hiervoor zelf ingeschreven en er is een intake gedaan. Inmiddels is zij begonnen met de opleiding. Na de eenjarige opleiding wil Esmee nog vervolgoedingen doen. Ze wil het liefst als beveiliging werken bij evenementen en voetbalwedstrijden.

Wil (19 jaar)

Wil is begonnen in het regulier basisonderwijs. Op deze basisschool kreeg hij ondersteuning bij lezen, schrijven en rekenen. Omdat dit hem veel moeite kostte, is Wil op deze basisschool twee jaar blijven zitten. Toen hij twaalf was is Wil intern gaan wonen in een centrum voor psychiatrische zorg. Hij is daar naar een school voor speciaal basisonderwijs gegaan. Na de basisschool is Wil naar het praktijkonderwijs gegaan. Na het pro is Wil aan de slag gegaan met de opleiding mbo niveau 1 aan het ROC. Hij heeft het diploma van deze opleiding gehaald en is verder gegaan met mbo niveau 2. De moeder van Wil geeft aan dat haar zoon dit wel lastig vindt. Volgens haar gaat het allemaal te snel voor Wil op het ROC en ontbreekt de begeleiding die hij in het praktijkonderwijs wel kreeg. Als alles goed gaat, behaalt Wil volgend jaar zijn mbo niveau 2-diploma. Zijn moeder hoopt dat hij hierna verder door studeert (mbo niveau 3). Wil geeft zelf aan dat hij na het behalen van zijn mbo niveau 2-diploma misschien nog wel een ICT-gerelateerde opleiding wil volgen.

Damian (25 jaar)

Damian heeft speciaal basisonderwijs gevolgd. Middelbaar onderwijs heeft Damian gevolgd op een school voor speciaal voortgezet onderwijs. Dit werd later een school voor praktijkonderwijs.

3.3 Ondersteuning van de jongeren vanuit het zorgcircuit

Extramurale begeleiding

In het onderzoek zijn wij verschillende vormen van extramurale begeleiding tegengekomen. Ambulante begeleiding wordt in verschillende vormen aangeboden. Zo krijgt de familie van Hans al ruim tien jaar ambulante gezinsbegeleiding. De begeleidster houdt de gezinssituatie in de gaten en bespreekt knelpunten en oplossingsrichtingen. Richard en Esmee krijgen individuele begeleiding aan huis. In deze gesprekken, die meestal eens in de twee weken plaatsvinden, gaat het vooral over praktische zaken zoals werk, school en financiën. Ook wordt er begeleiding aangeboden die gericht is op de specifieke problematiek van de jongere. Zo kreeg Wil op school begeleiding die was gericht op de ontwikkeling van zijn sociaal-emotionele vaardigheden. Momenteel krijgt Wil begeleiding die is gericht op meer praktische zaken. Deze begeleiding in een groep is wel specifiek gericht op jongeren met ADHD of een stoornis in het autistisch spectrum.

Daarnaast krijgen verschillende jongeren in dit onderzoek kortdurende begeleiding die wordt aangeboden door MEE. Deze begeleiding is bijvoorbeeld gericht op het aanvragen van een Wajong-uitkering, het vinden van een

geschikte woning of het omgaan met financiële zaken. Ook biedt MEE cursussen aan zoals de weerbaarheidstraining (zie bijvoorbeeld Mirella) en organiseert MEE Eigen Kracht-conferenties (zie bijvoorbeeld Jurgen).

Behandeling

Verschillende jongeren in dit onderzoek zijn onder behandeling van een GGZ-instelling. Richard heeft door de rechtbank een agressieregulatietraining opgelegd gekregen, die wordt verzorgd door een forensisch psychiatrische polikliniek. Mirella wordt behandeld door een gedragsdeskundige. Jurgen is in het verleden enkele maanden opgenomen bij een verslavingskliniek voor detox.

Verblijfszorg

Sommige jongeren woonden ook tijdens hun jeugd niet bij hun ouders. Nigel woonde bijvoorbeeld van zijn zesde tot zijn vijftiende in een instelling voor jeugdigen met een meervoudige handicap. Omdat er bij zijn moeder ook sprake is van een verstandelijke beperking, woont zij ook onder begeleiding; met zijn vader heeft Nigel geen contact meer. Ook Esmee woonde een tijd lang in een instelling voor jongeren met een verstandelijke beperking; zij was door Bureau Jeugdzorg uit huis geplaatst.

Vrijwel alle jongeren die niet meer bij hun ouders wonen, hebben een vorm van begeleiding of wonen in een instelling. Nigel woont nu in een woongroep van een lvg-instelling. Jurgen, Mirella en Damian wonen zelfstandig, maar met woonbegeleiding, in een zorginstelling (ZZP 2 of 3). Verschillende jongeren staan hiervoor op de wachtlijst of zijn een traject gestart om te gaan wonen met begeleiding (Jamina en Richard).

Tot slot maakten de ouders van Hans tot voor kort gebruik van respijtzorg. Hans ging in het weekend vaak logeren in een logeershuis. Deze respijtzorg is bedoeld om de ouders van kinderen met een (licht) verstandelijke beperking te ontlasten.

Hieronder gaan wij nader in op de zorg en ondersteuning die de elf jongeren tot op heden hebben gekregen.

Nigel (21 jaar)

Nigel woont al sinds zijn vroege jeugd niet meer bij zijn ouders. Zijn moeder woont onder begeleiding, omdat zij net als hij een verstandelijke beperking heeft. Met zijn vader heeft hij geen contact meer. Van zijn zesde tot vijftiende levensjaar heeft Nigel in een instelling voor jongeren met een meervoudige handicap gewoond. Hierna is hij begeleid gaan wonen bij een lvg-instelling voor kinderen en jongeren met sociaal-emotionele problematiek en/of gedragsproblematiek. Hij is hier op een gegeven moment weggegaan, omdat er veel jongeren zaten die niet werkten en een negatieve invloed op hem hadden (drank, blowen). Sinds eind 2010 woont Nigel in een woongroep van een lvg-instelling. De ondersteuning die hij daar krijgt van zijn begeleider richt zich onder meer op huishoudelijke en financiële taken. Wat betreft het laatste punt streeft zijn begeleider ernaar om Nigel meer inzicht in zijn eigen financiën te geven. Hij wordt ook gecoacht om oplossingsgericht te werken en zo de eigen zelfstandigheid te vergroten. Vooral het organiseren en plannen van zijn dagelijkse leven en de financiën vormen voor hem een probleem.

Hans (18 jaar)

De familie van Hans krijgt al ruim tien jaar een à twee keer per week een gezinsbegeleider bij hen thuis. Deze begeleider bekijkt de thuissituatie van Hans en bespreekt samen met hem knelpunten waar hij mee te maken heeft (bijvoorbeeld op de stageplek). Ook ondersteunt de begeleider de moeder van Hans met advies over hoe zij bepaalde zaken binnen het gezin kan aanpakken. De moeder van Hans is niet bijzonder te spreken over deze begeleiding. Volgens haar levert de begeleiding weinig resultaat op. Zij denkt om die reden al geruime tijd over het stopzetten van de begeleiding. De reden dat dit nog niet gebeurd is, is dat Hans wel heel positief over de begeleider is. Naast deze gezinsbegeleiding ging Hans tot voor kort ieder weekend of om het weekend op logeerweekend in een logeershuis.

Ibrahim (25 jaar)

Enkele jaren geleden is Ibrahim een aantal keer met de politie in aanraking gekomen, onder meer vanwege diefstal van een auto. De jeugdreclassering heeft hem toen aangemeld bij een academisch centrum dat psychiatrische zorg verleent aan kinderen en jongeren. Het centrum voor psychiatrische zorg heeft bij aanvang van het begeleidingstraject een aantal oriënterende gesprekken gevoerd met Ibrahim en zijn moeder. Vervolgens is begonnen met het traject van Functional Family Therapy. Dit is een kortdurende gezinstherapie die zich richt op het positief beïnvloeden van onderlinge gezinsrelaties en het verminderen van gedragsproblemen van de jeugdige. Dit traject werkte volgens de begeleider van het centrum voor psychiatrische zorg niet zo goed bij Ibrahim en zijn familie. Dit kwam enerzijds doordat zijn vader, die ernstige psychische problemen heeft, niet wilde meewerken met het traject. Anderzijds werkte het traject niet goed omdat zowel Ibrahim als zijn moeder een licht verstandelijke beperking heeft. Daarna heeft Ibrahim gedurende vier jaar lang één à twee keer per week gedragstherapie gekregen. In deze perioden is verschillende malen geprobeerd om Ibrahim te laten uitstromen; na een poos bleek dan vaak weer dat behandeling toch noodzakelijk was.

Jurgen (25 jaar)

Jurgen is enige tijd (ernstig) verslaafd geweest aan alcohol en drugs. Daarvoor is hij opgenomen bij een verslavingskliniek. Tijdens zijn opname in de verslavingskliniek heeft Jurgen tijdelijk dagbesteding gedaan bij een kaarsmakerij voor drie dagen in de week, hij ging toen nog één dag per week naar school. Na de opname in de verslavingskliniek is door Stichting MEE een Eigen Kracht-Conferentie georganiseerd. Hieruit is een plan voortgekomen om Jurgen te helpen bij het vinden van passend werk en een zelfstandige woonruimte. Jurgen is goed geholpen door verschillende familieleden. Zo beheert een oom nu zijn financiën. Een consultant van Stichting MEE heeft hem geholpen bij het aanvragen van een Wajong-uitkering en het vinden van een woonruimte. Vanaf september 2012 woont Jurgen onder begeleiding bij een zorginstelling.

Eric (26 jaar)

Eric vertelt liever niet over zijn privé zaken. Hij heeft een aantal jaar geleden gesprekken gehad bij MEE, maar wil niet vertellen waarvoor. Hij voelde zich daar wel ondersteund en kon daarna weer zelf verder.

Mirella (27 jaar)

Mirella heeft veel lichamelijke en psychische problemen. Haar lichamelijke klachten bestaan vooral uit hoofdpijn en luchtwegklachten. In verband met haar lichamelijke klachten heeft zij veel, bijna wekelijks, contact met haar huisarts. Daarnaast heeft Mirella veel psychische problemen, mede veroorzaakt door haar problematische jeugd. In 2005 is er contact geweest met de GGZ in verband met een breed scala aan klachten. Sinds november 2012 wordt Mirella behandeld door een gedragsdeskundige van de zorginstelling waar zij woont. Ze voert met deze gedragsdeskundige één keer in de twee weken gesprekken. In 2011 is zij samen met MEE op zoek gegaan naar een begeleid woonplek. Ook heeft Mirella bij MEE een weerbaarheidstraining gedaan. Binnenkort zal Mirella nogmaals een weerbaarheidstraining gaan volgen via MEE.

Mirella woont nu sinds augustus 2012 onder begeleiding bij een zorginstelling. In het begeleidwonencomplex is de begeleiding in eerste instantie gericht geweest op het creëren van een vertrouwensband met de woonbegeleiding, het bieden van een veilige omgeving en het brengen van rust. Nu deze vertrouwensband en de veilige omgeving er zijn, zal de begeleiding zich meer gaan richten op het zelfstandig leren wonen en het vinden van dagbesteding. Dagbesteding of werk is een voorwaarde voor het begeleid wonen bij de zorginstelling.

Jamina (19 jaar)

Toen Jamina achttien jaar was, heeft de begeleider van school met MEE contact gehad over de aanvraag van een Wajong-uitkering. Binnenkort zal er voor Jamina een intakegesprek plaatsvinden bij MEE over het eventueel opstarten van een traject gericht op de mogelijkheden van Jamina om zelfstandig te wonen en op persoonlijke begeleiding bij de planning van financiële zaken.

Richard (19 jaar)

Richard gaat nu al drie jaar niet naar school en heeft geen werk. Hij is enige tijd verslaafd geweest aan alcohol en drugs (cannabis). In die periode liep het niet goed in het gezin van Richard en is er door de gemeente een gezinscoach bij het gezin betrokken geraakt. Richard heeft een taakstraf opgelegd gekregen door de rechtbank en werd doorverwezen naar de jeugdreclassering. Hij krijgt momenteel vanuit de William Schrikker Groep begeleiding. Daarnaast ontvangt hij ambulante ondersteuning thuis. Met deze begeleidster praat hij over werk en school. Voordat hij in aanmerking komt voor een jobcoach, moet hij eerst worden behandeld voor zijn agressieve gedrag. Deze agressieregulatietraining is opgelegd door de rechtbank en wordt verzorgd door een forensisch psychiatrische polikliniek. Deze behandeling komt echter niet goed van de grond. De laatste keer dat Richard contact heeft gehad met deze instelling was in oktober 2012. Richard staat op de wachtlijst voor een begeleidde woongroep.

Esmee (18 jaar)

Esmee is op haar dertiende uit huis geplaatst door Bureau Jeugdzorg (ondertoezichtstelling). Ze heeft van haar dertiende tot haar achttiende in een instelling voor verstandelijk beperkte kinderen gewoond. Toen Esmee achttien was, is ze daar weggelopen en sindsdien woont ze weer bij haar moeder. Met haar moeder heeft ze weinig contact. Ook met haar broers en zussen heeft ze niet veel contact, er is veel onenigheid in de familie. Esmee heeft van de rechter een werkstraf opgelegd gekregen en jeugdreclassering van de William Schrikker Groep. Ze wordt momenteel ook begeleid door MEE.

Wil (19 jaar)

Wil heeft, toen hij op het praktijkonderwijs zat, gedurende 1,5 jaar ambulante begeleiding gekregen van een medewerker van school. Deze begeleiding was bedoeld voor leerlingen die problemen hadden in de omgang met medeleerlingen, leraren en/of hun ouders, of die met psychiatrische problemen kampten. Zijn begeleider op de school voor praktijkonderwijs was van mening dat Wil hulp nodig had voor het onder controle krijgen van zijn ongeremde uitingen. Deze ambulante begeleider voerde eenmaal per week een coachingsgesprek van 30 tot 45 minuten met Wil, waarin ook oplossingsrichtingen werden aangedragen. Nu krijgt Wil eenmaal per week begeleiding van een zorginstelling die zich richt op buitenschoolse begeleiding van jongeren met een bepaalde vorm van problematiek (zoals autisme en ADHD). Na zijn werkzaamheden op de stageplek gaat Wil naar deze organisatie, waar hij in een kleine groep jongeren verschillende activiteiten verricht: boodschappen doen, sporten en samen koken en eten. Iedere week moet hij aan een persoonlijk leerdoel werken. Zijn begeleider geeft aan dat Wil momenteel onder meer moet leren inschatten hoe zijn gedrag op anderen overkomt. Ook moet hij leren om te stoppen met bepaald gedrag wanneer dit aan hem wordt gevraagd. Aan het eind van de dag wordt besproken hoe hij gepresteerd heeft ten aanzien van een bepaald leerdoel. Deze vorm van begeleiding, die Wil al circa zes jaar krijgt, is door middel van het persoonsgebonden budget (pgb) ingekocht. Aanvankelijk duurde de begeleiding 3,5 uur; sinds december 2010 duurt de begeleiding 4,5 uur.

Damian (25 jaar)

Naast de begeleiding vanuit school en het SW-bedrijf hebben er verschillende trajecten voor Damian gelopen. In 2007 heeft Damian gesprekken gehad met een ambulante hulpverlener. Damian is enige tijd verslaafd geweest aan alcohol en drugs. Hij is daarvoor behandeld door een verslavingskliniek. Hij is een korte periode opgenomen geweest en daarna is hij ambulante behandeld. Damian heeft nog steeds eens in de twee weken een gesprek met de verslavingskliniek. Vanaf 2010 woont Damian onder begeleiding. Een consultant van MEE heeft hem geholpen bij het vinden van deze woning. In verband met zijn verslaving kreeg hij vrij intensieve begeleiding in het complex waar hij woont. Omdat het nu goed gaat, heeft hij minder begeleiding nodig en zou hij een lagere ZFP kunnen krijgen.

3.4 De jongeren en justitie

In dit onderzoek hebben wij drie jongeren gesproken die in aanraking zijn geweest met politie en justitie. Deze jongeren hebben vervolgens begeleiding gekregen van de jeugdreclassering. Bij Ibrahim en Richard ging dit gepaard met behandeling. Ibrahim kreeg een leerstraf die bestond uit het volgen van een cognitieve vaardigheidstraining. Richard kreeg door de rechtbank een agressieregulatietraining opgelegd. Deze training is voor hem een voorwaarde om in aanmerking te komen voor arbeidsbemiddeling en een jobcoach. Ook Esmee is in aanraking gekomen met politie en justitie.

Ibrahim (25 jaar)

Toen Ibrahim 17 jaar was, is hij een aantal keer met de politie in aanraking gekomen, onder meer vanwege diefstal van een auto. De jeugdreclassering heeft hem toen aangemeld bij een academisch centrum dat psychiatrische zorg verleent aan kinderen, jongeren en gezinnen. Ibrahim heeft ongeveer vier jaar lang begeleiding en ondersteuning gekregen van iemand van de (jeugd)reclassering en van dit psychiatrisch centrum. Met de reclassering had Ibrahim iedere twee weken zogeheten toezichtgesprekken, waarbij onder meer werd ingegaan op zijn activiteiten op en buiten school. Volgens zijn begeleider van het psychiatrisch centrum zorgden de gesprekken met de reclassering voor veel stress bij Ibrahim. Hij kan er niet goed tegen wanneer hij negatief wordt benaderd door mensen. Door de reclassering werd hij geregeld gesommeerd om bij hen op kantoor te komen. Het was voor Ibrahim ook minder prettig dat hij in de periode van jeugdreclassering te maken had met wisselende contactpersonen. Van de rechtbank heeft Ibrahim ook een leerstraf gekregen: hij was verplicht om driemaal per week een cognitieve vaardigheidstraining te volgen.

Richard (19 jaar)

Richard heeft een taakstraf opgelegd gekregen door de rechtbank en is doorverwezen naar de jeugdreclassering. Hij wordt nu ongeveer twee jaar begeleid door de William Schrikker Groep. Hij krijgt de jeugdreclassering in het kader van de maatregel Hulp en Steun. Deze begeleiding zal nog een jaar duren; begin volgend jaar loopt de begeleidingsperiode af. Op de inhoud van het delict kan zijn begeleider niet ingaan. Voordat Richard in aanmerking komt voor een jobcoach, moet hij eerst worden behandeld voor zijn agressieve gedrag. Deze agressieregulatietraining is opgelegd door de rechtbank en wordt verzorgd door een forensisch psychiatrische polikliniek. Deze behandeling is echter vastgelopen, omdat wederzijdse afspraken niet werden nagekomen. De laatste keer dat Richard contact heeft gehad met deze instelling was in oktober 2012.

Esmee (18 jaar)

Esmee is enkele keren in aanraking geweest met politie en justitie. Ze heeft door de rechtbank een werkstraf opgelegd gekregen en jeugdreclassering. Esmee komt over als een rustig meisje maar, volgens haar begeleidster van de William Schrikker Groep kan ze erg driftig zijn. Ook heeft ze weinig inzicht in de gevolgen van haar gedrag (oorzaak/gevolg).

3.5 Arbeidsparticipatie van de jongeren

Wajong-uitkering

Veel jongeren met een licht verstandelijke beperking behoren tot de doelgroep van de Wajong. Vrijwel alle jongeren van 18 jaar of ouder die wij in dit hoofdstuk hebben voorgesteld krijgen dan ook een Wajong-uitkering. Het is echter niet per definitie zo dat iedere jongere met een licht verstandelijke

beperking een Wajong-uitkering ontvangt. In dit onderzoek heeft alleen Ibrahim geen Wajong-uitkering. Hij heeft onlangs een thuiswonendenuitkering Wwb aangevraagd.

Wsw-indicatie

Verschillende jongeren die wij spraken hebben een Wsw-indicatie. Zo heeft Jurgen sinds enkele jaren een Wsw-indicatie. Hij heeft eerst twee jaar gewerkt in een sociale werkvoorziening en werkt nu sinds enige tijd met begeleiding bij een reguliere werkgever. De begeleiding wordt verzorgd door een jobcoach van het SW-bedrijf waar hij eerder werkte. Eric heeft toen hij op school zat stage gelopen in het SW-bedrijf waar hij nu nog werkt. Hij werkt nu deels in een SW-bedrijf en is deels gedetacheerd bij een drukkerij (werken met begeleiding). Ook Damian heeft een Wsw-indicatie sinds hij is gestopt met school. Ook hij is vanuit zijn stage blijven werken in het SW-bedrijf. Hans zit nu nog op het vso, maar zal naar verwachting gaan werken in het SW-bedrijf waar zijn vader ook werkte. Zijn mentor op school denkt dat hij met voldoende begeleiding ook zou kunnen werken bij een reguliere werkgever. De moeder van Hans vindt het echter beter als hij gaat werken in het SW-bedrijf.

Jurgen (25 jaar)

Jurgen heeft verschillende baantjes gehad (regulier werk). Hij heeft als afwasser gewerkt bij een Grieks restaurant en hij heeft een tijdje folders bezorgd. Bij de bakkerij waar hij stage liep kon hij na afloop van zijn stage blijven werken. Door zijn alcoholverslaving is Jurgen daar uiteindelijk gestopt met werken en opgenomen in een verslavingskliniek. Tijdens deze opname heeft Jurgen tijdelijk dagbesteding gedaan bij een kaarsmakerij voor drie dagen in de week, hij ging toen nog één dag per week naar school. Een consulent van een SW-bedrijf heeft voor Jurgen een Wsw-indicatie aangevraagd en deze heeft hij ook gekregen. Jurgen is twee jaar geleden via dit SW-bedrijf gaan werken in de keuken van een brasserie (leerwerkbedrijf), ook deed hij daar cateringwerk. Jurgen vond het werk daar leuk, maar wel druk en het werk was te stressvol voor hem. Hij heeft toen zelf bij het SW-bedrijf aangegeven dat hij wat anders wilde doen en zijn werk bij de brasserie opgezegd. Hij wilde graag weer in een bakkerij werken. Een jobcoach van het SW-bedrijf heeft Jurgen beoordeeld en hem geschikt bevonden om begeleid te gaan werken. Deze jobcoach is toen voor hem op zoek gegaan naar werk bij een bakkerij. In september 2012 is Jurgen als assistent-kok gestart bij een lunchcafé, eerst op proef. Sinds 1 januari van dit jaar heeft Jurgen daar een jaarcontract voor twee dagen in de week. Naast dit werk ontvangt Jurgen een Wajong-uitkering. Het lunchcafé ontvang loonkostensubsidie. Bij het lunchcafé wordt Jurgen begeleid door een kok. Het werk is enigszins aangepast, Jurgen doet wat meer eenvoudige dingen, maar langzaam zal hij ook de moeilijkere werkzaamheden gaan leren. De jobcoach van het SW-bedrijf kwam in het begin elke week langs, nu komt hij eens in de twee weken of één keer in de drie weken langs. Het verloopt allemaal goed, het enige knelpunt is dat Jurgen moeite heeft met vroeg opstaan. Onlangs heeft hij zich een keer verslapen; het is te hopen dat Jurgen het vol gaat houden op tijd te komen. Jurgen wil voorlopig nog blijven bij het lunchcafé, hij heeft het er erg naar zijn zin. Jurgen wil graag met brood bezig zijn, in de toekomst wil hij het liefst het bakkersvak gaan uitoefenen. Hij denkt wel dat het voor hem moeilijk zal zijn om een baan bij een bakkerij te vinden.

Eric (26 jaar)

Toen Eric bijna van het praktijkonderwijs ging, bezochten zijn ouders een open dag van het SW-bedrijf waar Eric nu werkt. Zij zagen de afdeling grafisch (creatief) en dachten dat dit echt iets voor Eric zou zijn. Hij was enthousiast en heeft via school een stageplek kunnen regelen. Eric is op de afdeling grafisch van het SW-bedrijf gaan werken. Na een periode van vijf jaar werkt Eric, sinds 2010, zowel intern op de grafische afdeling van het SW-bedrijf (2 dagen per week) als gedetacheerd bij een drukkerij op de dtp-afdeling (3 dagen per week). Zijn voornaamste werkzaamheden zijn het opmaken en af en toe vormgeven van bijvoorbeeld een brochure of nieuwsbrief. Vanuit het SW-bedrijf wordt Eric in de drukkerij begeleid door zijn interne begeleider. Eric wordt daar ook begeleid door de werkgever. Hij werkt zij aan zij met zijn begeleider op de drukkerij. Binnen de drukkerij zijn, in overleg en op advies van het SW-bedrijf, de werkzaamheden van Eric langzaam opgebouwd en hij krijgt duidelijke instructies welke taken prioriteit hebben. De begeleiding is nu minder intensief. Het is niet meer nodig dat de begeleider continu op de werkvloer aanwezig is en Eric voelt zich zekerder van zijn zaak. Vanwege de crisis zullen de werkzaamheden binnen de drukkerij stoppen voor Eric. Dit heeft niks met zijn inzet of capaciteiten te maken. Eric zelf zou het liefst in de drukkerij of in een ander vrij bedrijf willen werken.

Hans (18 jaar)

Hans zit momenteel nog op het vso. Daar heeft hij verschillende stages gelopen. Na zijn derde stage heeft zijn begeleider op school hem verteld dat hij een keuze voor een uitstroomrichting moest maken. Hans is toen zelf met het idee gekomen om bij een sociale werkplaats te werken. Dat heeft waarschijnlijk te maken met het feit dat zijn vader ook op een sociale werkplaats werkt. Eind 2012 werkte Hans een paar maanden in de sector groen op de sociale werkplaats. Zijn taken waren daar schoffelen, bladeren bij elkaar blazen en snoeien.

De begeleidster op school vindt het erg jammer dat Hans niet bij een reguliere werkgever gaat werken. Ze omschrijft Hans als een jongen die op de grens zit tussen werk in de sociale werkplaats en werk bij een reguliere werkgever. Als zijn werkhouding verbetert, kan hij volgens zijn begeleider van school bij een reguliere werkgever werken. Hans geeft zelf aan dat hij uiteindelijk graag op deze sociale werkplaats wil werken. De moeder van Hans is het niet eens met de begeleidster van school dat hij moet uitstromen naar het vrije bedrijf. Zij geeft aan dat uit de stages bleek dat bedrijven niet goed konden omgaan met jongeren met een verstandelijke beperking. Er werd geen goede begeleiding geboden. Zijn moeder denkt dat het beter voor het zelfvertrouwen van Hans is wanneer hij uitstroomt naar werk op een sociale werkplaats. Zij heeft ook niet de indruk dat Hans ooit geheel zelfstandig zal kunnen deelnemen aan de maatschappij. Er zal altijd een vorm van begeleiding nodig zijn.

Damian (25 jaar)

Damian heeft sinds hij is gestopt met school een Wsw-indicatie. Hij is vanuit zijn stage blijven werken bij het SW-bedrijf in de groenvoorziening. Dit was ruim tien jaar geleden. Na enkele jaren heeft hij zijn contract bij het SW-bedrijf opgezegd en is hij gaan werken bij een regulier bedrijf in de groenvoorziening. Dit dienstverband is na een jaar opgezegd wegens een te hoge werkdruk, wat resulteerde in een hoog verzuim. De bedrijfsarts adviseerde terugkeer naar een beschermde werkomgeving. Sinds drie jaar werkt hij weer via een SW-bedrijf in de groenvoorziening. Damian werkt 36 uur en vertelt serieus over zijn werk, hij vindt zijn werk belangrijk. Bij het SW-bedrijf voelt hij zich erg op zijn gemak. De begeleider van het SW-bedrijf noemt hem een typische SW-jongen. Hij heeft een laag IQ en is sterk beïnvloedbaar. Ook heeft Damian moeite met op tijd komen en met het nakomen van gemaakte afspraken. Hij moet er bij Damian bovenop blijven zitten om ervoor te zorgen dat hij op tijd komt. Als Damian te vaak te laat komt, volgen er sancties. Zo moet hij zich nu bijvoorbeeld een maand lang 's ochtends melden bij andere locaties. Daarvoor moet Damian langer reizen. Als dat goed gaat, mag hij weer terug naar zijn eigen locatie dicht bij zijn huis. Volgens zijn begeleider zit Damian op zijn plek bij de groenvoorziening, als hij aanwezig is doet hij zijn werk goed en kan hij hard werken. Damian kan slecht omgaan met werkdruk, dan gaat hij fouten maken.

Arbeidsmatige dagbesteding

In dit onderzoek hebben wij twee jongens gesproken die arbeidsmatige dagbesteding verrichten in een fietsdepot. Deze dagbesteding wordt aangeboden door een AWBZ-gefinancierde zorginstelling. Nigel werkt daar vijf dagen in de

week. Wil werkt één dag per week bij het fietsdepot waar Nigel ook werkt. Ook loopt hij drie dagen stage bij een fietsenmakerij (begeleid werken) en gaat hij nog één dag naar school.

Nigel (21 jaar)

Nigel heeft in het verleden twee jaar lang geen enkele vorm van werk verricht. UWV heeft in 2008 aangegeven dat hij werk moest vinden, met als gevolg dat hij in een jobcoachingstraject terecht kwam. Op deze manier is hij in het najaar van 2008 begonnen met arbeidsmatige dagbesteding bij het fietsdepot. Dit bedrijf verwerkt alle fietsen die aangeleverd worden bij het fietsdepot door de milieudienst van de gemeente. Nigel werkt momenteel vijf dagen in de week bij het fietsdepot. Een van zijn problemen op de werkvloer is dat hij overal zijn beperkingen tegenkomt. In de fietsenmakerij liep hij regelmatig vast, omdat de fijne motoriek die nodig is bij fietsen maken bij hem ontbreekt. Nigel vindt het lastig om aan collega's aan te geven dat hij het niet prettig vindt als mensen zijn werk dan uit handen nemen. Hij voelt zich snel opgejaagd door anderen. Ook heeft Nigel moeite met het nemen van eigen initiatief en eigen verantwoordelijkheid. Op de werkplaats krijgt hij begeleiding van een medewerker van de zorginstelling die de arbeidsmatige dagbesteding verzorgt. Het aanvankelijke doel van de begeleiding was om hem via zijn werkzaamheden op het fietsdepot zingeving te bieden en om te ontdekken wat hij precies leuk vindt. Inmiddels is de begeleiding meer gericht op het wegnemen van zijn onzekerheid, het leren nemen van eigen verantwoordelijkheid en kijken wat hij in de toekomst voor werkzaamheden zou kunnen verrichten. De wens van Nigel is om bij een reguliere werkgever te werken. Het probleem is alleen dat hij niet precies weet wat voor een baan hij zou willen. Eind 2011 heeft de zorginstelling een jobcoach voor Nigel ingeschakeld. Het doel van het jobcoachingstraject is om Nigel meer zelfvertrouwen te geven en hem verantwoordelijkheid te leren nemen. Om hem zelfvertrouwen te geven, laat zijn jobcoach Nigel zo veel mogelijk zaken zelfstandig uitvoeren, bijvoorbeeld een cv opstellen en hem zelf ook te laten zoeken naar werkgevers waar hij zou willen werken. Dat laatste heeft er inmiddels toe geleid dat Nigel zelf met een paar namen van interessante werkgevers is gekomen. Dit heeft nog niet tot een baan geleid. Nigel en zijn jobcoach zoeken nu samen naar stageplekken waar hij werkervaring bij een reguliere werkgever kan opdoen. Zijn jobcoach vindt het lastig om te voorspellen wat Nigel over een jaar tijd voor werk heeft. Getuige de werkzaamheden die hij momenteel bij de fietsendienst verricht, is hij volgens zijn jobcoach in staat om bij een reguliere werkgever te werken.

Wil (19 jaar)

In november 2009 is Wil begonnen met zijn stage bij het fietsdepot. Bij deze fietsendienst werken veel mensen die dagbestedingswerkzaamheden verrichten. Momenteel werkt Wil één dag per week bij het fietsdepot en drie dagen per week loopt hij stage bij een fietsenmakerij op een andere locatie (begeleid werken). Een dag per week heeft hij les op het ROC. De werkzaamheden van Wil zijn onder meer het (de)monteren van fietsen en het graveren van fietsen. Zijn begeleider van de zorginstelling geeft aan dat de begeleiding van Wil er in de eerste jaren op gericht was om Wil zich op fietstechnisch gebied te laten ontwikkelen. In die jaren werd er ook gewerkt aan zijn werkhouding, de omgang met collega's en de omgang met zijn eigen gevoelens. De fietsendienst heeft begin 2012 een stageadres bij een fietsenmakerbedrijf (werk bij een reguliere werkgever) geregeld. Volgens zijn begeleider van de fietsendienst miste Wil bij dit bedrijf de tijd om even een praatje te maken met collega's; dit is bij het werk bij de fietsendienst wel het geval. Op deze stageplek bleek ook dat hij zich onvoldoende kon concentreren. Zijn stagebegeleider binnen dit bedrijf had onvoldoende tijd voor de begeleiding van Wil. De drukte qua werkzaamheden en de beperkte begeleiding zorgen bij Wil voor veel stress. Ook bleek het voor sommige medewerkers in het fietsenmakerbedrijf moeilijk om met Wil samen te werken. Hoewel de eigenaar zelf veel geduld had ten aanzien van zijn werkzaamheden, kon een andere medewerker dat geduld niet opbrengen. Dit alles heeft ertoe geleid dat er in oktober 2012 gekozen is voor een tijdelijke time-out van de stage. De begeleider vanuit de fietsendienst vindt het moeilijk te zeggen wat Wil precies voor soort werkzaamheden gaat verrichten na afronding van zijn opleiding aan het ROC.

Uitstroom naar werk bij een reguliere werkgever

Nigel wil graag gaan werken bij een reguliere werkgever. Om dit te realiseren wordt Nigel momenteel begeleid door een jobcoach. Het doel is om zijn zelfvertrouwen te vergroten en om hem te leren eigen verantwoordelijkheid te nemen. De jobcoach zoekt voor Nigel stageplekken om werkervaring op te doen bij een reguliere werkgever. Wil heeft enige tijd stage gelopen bij een fietsenmaker. Dit ging niet erg goed, er was geen tijd om even een praatje te maken en hij kon zich hier onvoldoende concentreren. Ook was er bij de fietsenmaker onvoldoende tijd beschikbaar om Wil goed te begeleiden. Ook Damian heeft een tijdje gewerkt in een regulier bedrijf, in de groenvoorziening. De werkdruk bij dit bedrijf was te hoog voor Damian, waardoor hij veel verzuimde. Na een jaar is Damian teruggekeerd naar het SW-bedrijf. De begeleiders van Eric binnen het SW-bedrijf en bij de drukkerij waar hij begeleid werk verricht, achten Eric geschikt om bij een reguliere werkgever te werken. Eric zal (voorlopig) ondersteuning nodig blijven hebben op de werkvloer, maar niet voor alle taken en niet op alle momenten.

Werk bij een reguliere werkgever

Op het moment dat de gesprekken met de jongeren plaatsvonden, werkte alleen Jamina bij een reguliere werkgever. Jamina kreeg van haar school het advies om in een sociale werkvoorziening te gaan werken. Haar moeder vond dit echter onacceptabel en heeft de school aangespoord om voor Jamina werkbij een reguliere werkgever te vinden. Jamina werkt nu in een supermarkt, maar heeft daar veel begeleiding nodig. Het is nog maar de vraag of haar contract aan het einde van het jaar wordt verlengd. Esmee heeft momenteel geen werk, maar ze heeft wel verschillende baantjes gehad bij reguliere bedrijven, zoals bij een drogist en in een bar. Deze baantjes had ze via bekenden of via internet zelf gevonden. Nu is Esmee gestart met een opleiding voor beveiliging. Als het haar lukt om deze opleiding af te ronden, zal zij mogelijk bij een reguliere werkgever als beveiligingsmedewerker aan de slag gaan.

Jamina (19 jaar)

Door de problemen die Jamina op verschillende stageplekken ervaarde, adviseerde het praktijkonderwijs werk op de sociale werkplaats als uitstroomprofiel. Volgens het praktijkonderwijs kon zij zich onvoldoende concentreren en was een beschermde omgeving met veel begeleiding nodig. Voor haar moeder en oom was de sociale werkplaats een 'vloekwoord'. Zij waren van mening dat Jamina bij een reguliere werkgever moest werken. De school is toen met de supermarkt waar zij al stage liep gaan praten over de mogelijkheid om Jamina daar aan het werk te laten gaan. De financiële prikkel van loondispensatie, waarbij vijftig procent van het loon door UWV wordt betaald, heeft de supermarkt overtuigd om Jamina in dienst te nemen. Na afloop van haar stage bij de supermarkt heeft Jamina een jaarcontract gekregen. Haar werkzaamheden zijn het controleren van de versheid van artikelen (codeboek lopen), vakken vullen en schoonmaken. Het leukste van haar werk vindt Jamina het helpen van klanten die vragen hebben, maar tegelijkertijd vindt ze het wel lastig wanneer een klant een vraag stelt waarop zij het antwoord niet weet. Sinds een jaar wordt Jamina begeleid door een jobcoach. Deze persoon heeft samen met haar een aantal doelen gesteld ten aanzien van haar werkzaamheden. Zo moet Jamina leren om zelfstandiger en nauwkeuriger te werken, moet zij zich meer focussen op haar werkzaamheden en moet zij haar sociale contacten beter leren reguleren. Het contact tussen Jamina en haar jobcoach neemt één uur per week in beslag. De jobcoach werkt soms met haar mee en/of observeert Jamina tijdens het werk.

Volgens de jobcoach vormen de werkzaamheden die Jamina verricht het plafond van haar kunnen. Jamina kan haar standaardwerkzaamheden goed uitvoeren (codeboek lopen, vakken vullen en schoonmaken), maar wanneer zij andere taken er tussendoor moet doen gaat het mis, aldus de jobcoach. Ook haar werkgever is van mening dat Jamina zich slecht kan concentreren en niet nauwkeurig werkt. Meerdere taken tegelijkertijd leveren problemen op en elke dag moeten bepaalde zaken opnieuw worden uitgelegd. Ook al is er enige verbetering te constateren in de uitvoering van haar werkzaamheden, bij alle werkzaamheden die Jamina verricht, is volgens de werkgever controle nodig. Omdat er nu nog steeds zo veel controle nodig is, twijfelt de werkgever momenteel nog over het al dan niet verlengen van het contract van Jamina.

Esmee (18 jaar)

Esmee zit nu ongeveer een jaar niet meer op school. Sinds Esmee van school is, heeft ze verschillende baantjes gehad. Zo heeft ze bij een kledingwinkel gewerkt, dit deed ze drie dagen per week. Ook heeft ze in een bar gewerkt. Beide baantjes had ze via een vriendin of een kennis geregeld. Haar meest recente baan was bij een drogisterij, hier heeft ze ongeveer drie maanden gewerkt. Esmee had deze baan via internet gevonden. Haar contract is nu afgelopen en wordt niet verlengd. Esmee heeft via internet een opleiding gevonden die ze graag wil gaan doen. Het is een eenjarige beveiligingsopleiding.

Thuis

Verschillende jongeren die wij hebben gesproken hebben geen werk of dagbesteding en zitten thuis. Zo heeft Ibrahim wel een krantenwijk, maar zit hij verder al ruim twee jaar thuis. Hij heeft een thuiswonenduitkering aangevraagd. Samen met een consulent van Stichting MEE gaat hij nu op zoek naar werk. Mirella zit al bijna tien jaar thuis. Ze heeft voorheen wel gewerkt, maar is steeds gestopt door een hoog ziekteverzuim. Sinds kort woont Mirella zelfstandig met begeleiding. Werk of dagbesteding is een voorwaarde om te mogen wonen in de zorginstelling. Met een jobcoach van de zorginstelling maakt zij een werkplan en afspraken over dagbesteding. Ook Richard zit al drie jaar thuis. In het verleden heeft hij enkele baantjes gehad en hij heeft gewerkt in een SW-bedrijf. Hij heeft daar geen positieve ervaringen opgedaan. Hij heeft er veel ruzie gemaakt, waardoor hij niet meer welkom is bij het SW-bedrijf.

Ibrahim (25 jaar)

Hoewel Ibrahim al enkele jaren een aantal krantenwijken heeft, heeft hij sinds hij ruim twee jaar geleden is gestopt met zijn mbo-opleiding niet gezocht naar een fulltimebaan. In november 2012, circa anderhalf jaar nadat Ibrahim met zijn opleiding is gestopt, is hij samen met zijn moeder naar MEE gestapt. Zijn moeder vond het belangrijk dat Ibrahim werk vindt en dat hij zelfstandiger wordt. MEE heeft samen met Ibrahim een samenwerkingsplan opgesteld, gericht op het verkrijgen en behouden van werk en op een traject richting zelfstandig wonen. Volgens de begeleider van MEE vindt de zoektocht naar een baan in kleine stapjes plaats. Allereerst is zij samen met Ibrahim naar het jongerenloket van de Dienst Werk en Inkomen van de gemeente gegaan. Daar heeft hij een thuiswonenduitkering aangevraagd, die hij binnenkort zal ontvangen. Voor de aanvraag van deze uitkering moest hij wel enkele inspanningen verrichten, namelijk een cv opstellen en een persoonlijke sterkte-/zwakteanalyse maken. Inmiddels heeft Ibrahim ook al met een klantmanager van de Dienst Werk en Inkomen gesproken over werkzaamheden die bij hem zouden kunnen passen. Op korte termijn gaat MEE samen met Ibrahim bekijken of een aanvullende opleiding op het terrein van zorg wellicht interessant voor hem is. Er wordt gedacht aan de beroepsbegeleidende leerweg (bbl), waarbij Ibrahim één dag op school zit en vier dagen in dienst is bij een werkgever.

Mirella (27 jaar)

Vanaf haar vijftiende jaar heeft Mirella verschillende baantjes gehad bij supermarkten. Deze baantjes heeft ze destijds zelf geregeld. Ze zat daar achter de kassa en was vakkenvuller. Bij verschillende supermarkten is ze ontslagen in verband met een hoog ziekteverzuim. Mirella is tien jaar geleden gestopt met school. Ongeveer acht jaar geleden is zij via een SW-bedrijf aan het werk gegaan bij een tuinderij. Daar moest Mirella planten knippen en planten stekken. Ze werkte daar vier dagen per week en verdiende daar ook haar geld. Ze had toen ook nog haar Wajong-uitkering, maar moest dit deels terugbetalen omdat ze ook bij het SW-bedrijf geld verdiende. Na ruim een jaar is Mirella door een te hoog ziekteverzuim gestopt bij de tuinderij. Ze had veel last van hooikoorts, hoofdpijn en stress. Daarna is Mirella niet meer aan het werk gegaan. Ze geeft aan dat er nog wel pogingen zijn ondernomen om haar aan het werk te krijgen, maar dat ze dit zelf heeft uitgesteld. Mirella zou nu wel weer willen werken. Dat moet ook, omdat werk of dagbesteding een voorwaarde is om begeleid te mogen wonen bij de instelling waar ze nu woont. Daarnaast beseft Mirella dat het ook belangrijk is om contact te hebben met andere mensen. Haar woonbegeleidster geeft aan dat Mirella veel lichamelijke klachten heeft, daardoor zal het ziekteverzuim een probleem zijn als Mirella weer aan het werk gaat. Mede daarom zal het geen reguliere baan worden. Nu Mirella een half jaar onder begeleiding bij de zorginstelling woont en is gewend aan haar nieuwe situatie, zijn er ook afspraken gemaakt over dagbesteding. Samen met een jobcoach van de zorginstelling heeft Mirella een werkplan en werkdoelen opgesteld. Het doel is dat Mirella vanaf 1 maart dagbesteding gaat doen. Volgens haar woonbegeleidster zal het mede van Mirella's mentale en lichamelijke welbevinden afhangen of zij de dagbesteding gaat volhouden.

Richard (19 jaar)

Richard zit nu al drie jaar niet meer op school. Hij heeft ook geen werk. Richard heeft voorheen wel eens een bijbaantje gehad. Zo heeft hij als afwasser gewerkt in een restaurant. Dit had hij zelf geregeld, door langs te gaan bij het restaurant. Hij kreeg daar ruzie met zijn baas. Hij vond dat hij te laat klaar was en dat hij te weinig verdiende. Ook heeft Richard gewerkt bij een SW-bedrijf. Hij deed via het UWV een re-integratietraject. Daar is hij uiteindelijk door zijn agressieve houding niet meer welkom. Richard heeft van de rechtbank een agressieregulatietraining opgelegd gekregen. Deze behandeling is echter vastgelopen. Pas als hij deze training heeft afgemaakt, komt Richard in aanmerking voor een re-integratietraject of een jobcoach.

3.6 Tot slot

In dit hoofdstuk hebben we kennis gemaakt met de jongeren die zijn geïnterviewd in het kader van dit onderzoek. De jongeren hebben allen een licht verstandelijke beperking met uiteenlopende bijkomende problematiek. Deze jongeren vormen geen representatieve groep jongeren met een licht verstandelijke beperking. Ten opzichte van andere jongeren met een lvb zijn de elf jongeren in dit onderzoek in relatief grote mate zelfredzaam en hebben zij een relatief grote kans op regulier werk. De verschillende begeleiders van deze jongeren gaven aan dat zij de beter functionerende jongeren hebben aangedragen voor dit onderzoek. In het onderzoek zijn de jongeren die, gezien de aard en ernst van de problematiek, niet of nauwelijks mogelijkheden hebben om te werken bij een reguliere werkgever niet vertegenwoordigd. Hoewel de casussen niet representatief zijn, geven zij wel een goede indruk van de diversiteit binnen de groep jongeren met een lvb en van de problemen waarmee zij te maken hebben.

4 **BESPARINGEN OP ONDERSTEUNINGSTRAJECTEN**

Dit hoofdstuk gaat over de vraag op welke onderdelen besparingen mogelijk zouden zijn in de ondersteuningstrajecten van jongeren met een licht verstandelijke beperking. Volgens de in de workshops geraadpleegde professionals kan bij veel jongeren al voor het achttiende levensjaar bespaard worden, door vooraf beter na te gaan welke ondersteuning een jongere nodig heeft en door het aantal hulpverleners en ondersteuners te beperken. Door jongeren al gedurende de schoolloopbaan voor te bereiden op werk in een zo regulier mogelijke setting, kunnen ook na het achttiende jaar aanzienlijke besparingen gerealiseerd worden. In een deel van de gevallen is het juist nodig extra te investeren in jongeren om de arbeidsparticipatie te bevorderen.

4.1 **Inleiding**

In dit hoofdstuk gaan we in op de vraag hoe er binnen de ondersteuningstrajecten van jongeren met een licht verstandelijke beperking kostenbesparingen gerealiseerd kunnen worden, waarbij de trajecten tegelijkertijd in termen van arbeidsparticipatie doeltreffender zijn. Doeltreffend betekent in dit verband dat de jongeren uitstromen naar regulier werk. De focus in dit hoofdstuk ligt op de kosten van de trajecten. We vergelijken de geschatte kosten van de interventies in de huidige ondersteuningstrajecten van de elf jongeren met die van de interventies in elf ideale trajecten, die professionals hebben opgesteld. Hoofdstuk 5 gaat over de vraag wat de trajecten bijdragen aan de arbeidsparticipatie van jongeren met een lvb.

In totaal hebben 28 professionals uit het onderwijs, de zorg, de re-integratie en de (jeugd)reclassering in drie workshopdagen nieuwe ondersteuningstrajecten opgesteld voor de elf jongeren die in hoofdstuk 3 zijn beschreven. De professionals kregen de opdracht 'ideale trajecten' samen te stellen. Een ideaal traject is, in het kader van dit onderzoek, een traject dat leidt naar regulier werk en waarin, indien mogelijk, tegelijkertijd besparingen worden gerealiseerd.

Bij het opstellen van de ideale trajecten hebben professionals aannames moeten doen over de gevolgen van de interventies die zij inzetten. Daarbij zijn zij steeds uitgegaan van een positief scenario, namelijk dat de ingezette interventie het beoogde effect heeft. De praktijk is uiteraard weerbarstiger en de inzet van het 'ideale traject' is geen garantie voor de beoogde uitkomst. In de praktijk blijkt het bijvoorbeeld vaak lastig om direct de juiste aanpak te kiezen of een werkplek te vinden en te behouden. De professionals zijn het er echter over eens dat, gezien de mogelijkheden van de jongeren in de besproken casussen, regulier werk in principe haalbaar is. Er moet dan echter

wel aan een aantal voorwaarden worden voldaan. Zo moet de juiste aanpak worden gekozen en moeten er arbeidsplaatsen beschikbaar bij werkgevers. Het is niet de bedoeling om in dit hoofdstuk voor de afzonderlijke trajecten te benoemen hoe het beter en goedkoper kan, maar om in het algemeen onderdelen aan te wijzen waarop de ondersteuning aan jongeren met een lvb goedkoper kan worden ingericht. De voorbeelden die in dit hoofdstuk worden gebruikt zijn dan ook vooral bedoeld om de uitkomsten van de analyse en de redeneringen van de professionals te illustreren.

Box 4.1 Hoe hebben we kosten in kaart gebracht?

Reconstructie ondersteuningstrajecten

In de praktijk bleek het lastig te zijn om de ondersteuningstrajecten van de elf jongeren met een licht verstandelijke beperking volledig te reconstrueren. Zowel de jongeren en hun ouders als de betrokken hulpverleners hadden soms geen compleet beeld van de interventies die er tot op heden waren ingezet voor de jongere. Met name over de duur en intensiteit van de ondersteuning konden de respondenten niet altijd exacte informatie geven. Dit heeft als gevolg dat de huidige trajecten en de daarmee gemaakte kosten niet voor alle jongeren een complete weergave zijn van de werkelijke inzet. Ze geven echter wel een goed beeld van de aard en diversiteit van de interventies die voor de jongeren met een lvb in de praktijk worden ingezet.

Schatten van kosten

Bij het bepalen van de kosten in de huidige en ideale trajecten hebben wij een aantal uitgangspunten gehanteerd:

- Wij hebben ons beperkt tot de kosten voor (semi-)overheidsinstanties. Kosten die gemaakt worden door anderen (bijvoorbeeld de ouders van de jongere) zijn niet in de analyse meegenomen.
- Uitsluitend kosten die een gevolg zijn van de verstandelijke beperking en gerelateerde problematiek zijn in ogenschouwing genomen. Andere kosten (bijvoorbeeld medische kosten die geen relatie hebben met de verstandelijke beperking) zijn buiten beschouwing gelaten.
- Er is uitsluitend gekeken naar kosten van interventies die zijn ingezet of ideaal gezien worden ingezet tot de leeftijd die de jongere op dit moment heeft. De kosten (en besparingen) die mogelijk in de toekomst nog op zullen treden zijn niet in ogenschouwing genomen. De reden daarvoor is dat er bij het doorrekenen tot bijvoorbeeld een leeftijd van 27 jaar te veel aannames over de in te zetten interventies moeten worden gedaan

Door de kosten in het huidige traject af te zetten tegen de kosten in dit ideale traject, wordt er bepaald of en hoeveel kosten er per casus bespaard kunnen worden.

De ondersteuningstrajecten van de elf jongeren die centraal staan in ons onderzoek, zijn divers. Sommige jongeren hebben te maken gehad met een zwaar en intensief ondersteuningstraject, bij andere jongeren zijn juist relatief weinig interventies ingezet. Dit betekent dat de kosten van de ondersteuningstrajecten van de elf jongeren sterk uiteenlopen, evenals de mogelijkheden tot besparingen binnen de trajecten. De analyse van de elf ideale ondersteuningstrajecten levert grofweg vier typen 'ideale trajecten' op:

1. Trajecten die de kans op regulier werk vergroten en die zowel voor als na het achttiende levensjaar goedkoper zijn.
2. Trajecten die de kans op regulier werk vergroten en die voor het achttiende levensjaar duurder zijn, maar vanaf het achttiende levensjaar goedkoper.
3. Trajecten die de kans op regulier werk vergroten, maar die zowel voor als na het achttiende levensjaar duurder zijn.
4. Trajecten die de kans op regulier werk vergroten, maar die geen extra kosten of besparingen opleveren.¹

Bij de beschrijving van de ideale trajecten en de besparingsmogelijkheden maken we onderscheid tussen de periode voor en na achttien jaar. Voor het achttiende jaar ligt de focus van de ondersteuning met name op zorg en hulpverlening (in het gezin) en onderwijs, terwijl het na het achttiende jaar vooral gaat om inkomen en arbeidstoeleiding. In de slotparagraaf komen we terug op deze typen trajecten en benoemen we de belangrijkste mogelijkheden tot besparing.

4.2 Besparingen voor het achttiende levensjaar

In een deel van de casussen is het volgens de professionals mogelijk om besparingen te realiseren in de ondersteuning tot achttien jaar. Het gaat hierbij om jongeren waarvoor over het algemeen veel verschillende interventies en (relatief) zware vormen van ondersteuning zijn ingezet. Jongeren van wie de ideale ondersteuningstrajecten voor het achttiende jaar goedkoper zijn, zijn Jurgen, Wil, Nigel en Esmee. Tabel 4.1 geeft in grote lijnen de huidige en de ideale trajecten van deze vier jongeren weer. Gedetailleerdere informatie over de duur van deze trajecten, de bijbehorende kosten, de gebruikte bronnen om die kosten te bepalen en de wijze waarop de kosten zijn berekend, is opgenomen in bijlage 5.

De professionals denken de besparingen bij deze jongeren te kunnen realiseren door:

- Minder en goedkopere interventies in te zetten.
- Minder partijen te betrekken in het ondersteuningstraject.
- Een andere schoolkeuze.

¹ Een verantwoording van de manier waarop de kosten van huidige en ideale trajecten zijn berekend is opgenomen in bijlage 5.

Tabel 4.1 Huidige en ideale trajecten van Jurgen, Wil, Nigel en Esmee

Jurgen, 25 jaar	
Huidig traject met als resultaat: Begeleid werken	Ideaal traject met als resultaat: Werk in een regulier bedrijf
Interventies 12-18 jaar	Interventies 12-18 jaar
Vso	Diagnostisch onderzoek
Opname verslavingskliniek	Vmbo, lwoo
	Behandeling GGZ
Interventies vanaf 18 jaar	Interventies vanaf 18 jaar
Wajonguitkering	
Werkbegeleiding SW-bedrijf	Bbl mbo 2
Jobcoach SW-bedrijf	Jobcoach o.b.v. SFB-status
Eigen Kracht-conferentie	Eigen Kracht-conferentie
Begeleiding MEE	Begeleiding MEE
Woonbegeleiding zorginstelling	Begeleiding MEE bij zelfstandig wonen
Wil, 19 jaar	
Huidig traject met als resultaat: Onderwijs, stage en dagbesteding	Ideaal traject met als resultaat: Werk in een regulier bedrijf
Interventies 12-18 jaar	Interventies 12-18 jaar
Vso	Diagnostisch onderzoek
Praktijkonderwijs	Vso
Onderzoek zorginstelling	Praktijkonderwijs
Intern wonen instelling voor psychiatrische zorg	
Naschoolse begeleiding	Begeleiding MEE
Interventies vanaf 18 jaar	Interventies vanaf 18 jaar
Wajonguitkering	Wajonguitkering
ROC mbo niveau 1 en 2	Bbl-traject
Stagebegeleiding en dagbesteding zorginstelling	Begeleiding MEE
	Jobcoach
	Loondispensatie
Nigel, 21 jaar	
Huidig traject met als resultaat: Dagbesteding	Ideaal traject met als resultaat: Werk in een regulier bedrijf
Interventies 12-18 jaar	Interventies van 12-18 jaar
Vso	
Praktijkonderwijs	Praktijkonderwijs
Wonen in instelling voor meervoudig gehandicapten	Pleeggezin
Wonen in instelling voor jongeren met een lvb	Begeleiding Bureau Jeugdzorg
Interventies vanaf 18 jaar	Interventies vanaf 18 jaar
Wajonguitkering	Wajonguitkering
Dagbesteding	Loondispensatie
Jobcoach	Jobcoach
Begeleid wonen zorginstelling	Begeleid wonen zorginstelling

Vervolg tabel 4.1

Esmee, 18 jaar	
Huidig traject met als resultaat: Thuiszitten	Ideaal traject met als resultaat: Werk in een regulier bedrijf
Interventies 12-18 jaar	Interventies 12-18 jaar
	Diagnostisch onderzoek
Mavo, niet afgemaakt	
Vso	Praktijkonderwijs
Vmbo, niet afgemaakt	
AKA-opleiding, 1 jaar	
Intern wonen zorginstelling verstandelijk gehandicapten	Ambulante gezinsbegeleiding
Jeugdreclassering	
Begeleiding MEE	Naschoolse opvang
Interventies vanaf 18 jaar	Interventies vanaf 18 jaar
Wajonguitkering	Jobcoach o.b.v. SFB-status

4.2.1 Minder en goedkopere interventies

De professionals geven aan dat zij in de praktijk vaak zien dat herhaaldelijk interventies worden ingezet, die 'niets opleveren'. Op basis van de case-beschrijvingen komen de professionals tot de conclusie dat dit bij een deel van de jongeren ook het geval is en dat een goede signalering en een gedegen diagnose niet hebben plaatsgevonden of niet goed zijn gedaan. Het gevolg daarvan is dat jongeren mogelijk niet op de goede plek terecht zijn gekomen in het onderwijs of de zorg. Een belangrijk element dat professionals daarom in deze trajecten toevoegen, is vroegtijdige signalering en diagnose. Dit had volgens de professionals kunnen leiden tot de inzet van minder of goedkopere interventies.

Zo had in het geval van Jurgen (25 jaar) volgens de professionals een vroegtijdig diagnostisch onderzoek duidelijk kunnen maken dat hij met sociaal-emotionele problemen te maken had. Jurgen had volgens de professionals vanaf zijn twaalfde levensjaar twee jaar behandeld moeten worden door de GGZ voor zijn sociaal-emotionele problemen (zie tabel 4.1). Daarmee had de opname in de verslavingskliniek mogelijk voorkomen kunnen worden. Ook was daardoor wellicht een andere schoolkeuze mogelijk geweest. Hier komen we later nog op terug.

In het geval van Wil (19 jaar) had volgens de professionals al tijdens de basisschoolperiode vastgesteld moeten worden dat Wil een stoornis in het autistisch spectrum (ASS) heeft. In het huidige traject is Wil twee keer blijven zitten in het basisonderwijs en na het basisonderwijs is de diagnose ASS gesteld. Vervolgens heeft Wil anderhalf jaar intern in een instelling voor psychiatrische zorg gewoond. Een vroegtijdige signalering had volgens de professionals kunnen leiden tot de juiste begeleiding in het onderwijs en in het gezin. Daarmee had een dure interventie zoals het intern wonen bij de instelling voor psychiatrische zorg voorkomen kunnen worden.

Bij Nigel (21 jaar) had een deel van de professionals graag het wonen in een instelling vervangen door plaatsing in een pleeggezin of in een gezinsvervangend tehuis. De professionals werden het echter niet helemaal eens over deze interventie, omdat volgens een deel van de professionals plaatsing in een pleeggezin niet past gezien de fysieke beperkingen van Nigel. Bovendien wordt er in de praktijk vaak van pleeggezin gewisseld, wat de stabiliteit van de situatie van Nigel niet ten goede zou komen.

Voor Esmee (18 jaar) geldt dat tijdige signalering in het onderwijs en de inzet van een Eigen Kracht-conferentie of een vergelijkbare interventie om het eigen netwerk te mobiliseren, eerder duidelijk hadden kunnen maken welke problemen er binnen het gezin speelden. Vervolgens had de juiste gezinsbegeleiding de inzet van veel andere interventies kunnen voorkomen, aldus de professionals. Dit had het traject niet alleen goedkoper gemaakt, maar ook overzichtelijker, omdat er minder hulpverleners betrokken zouden zijn.

4.2.2 Schoolkeuze

Een vroegtijdige signalering en diagnose van de precieze problematiek van een jongere met een licht verstandelijke beperking hadden volgens de professionals bij veel jongeren tot een andere schoolkeuze kunnen leiden. De professionals benadrukten in de workshops het belang van de juiste schoolkeuze: een verkeerde schoolkeuze werkt ontregelend en kan de route van een jongere met een lvb naar werk verstoren. Het is daarom van groot belang dat gekozen wordt voor een school die aansluit bij het niveau van de jongere en die de benodigde begeleiding kan bieden aan de jongere.

In het geval van Jurgen is volgens de professionals gekozen voor een te laag onderwijsniveau. Hij had, gezien zijn capaciteiten, ook leerwegondersteunend onderwijs op het vmbo kunnen volgen. Dit is een besparing ten opzichte van het vso dat hij in het huidige traject heeft gevolgd. Ook Nigel had volgens de professionals niet op het vso terecht hoeven komen, maar direct op het praktijkonderwijs. De school was dan een stabiele factor geweest in de pubertijd van Nigel. Esmee is daarentegen gestart op een te hoog niveau, namelijk mavo. Haar schoolloopbaan had mogelijk minder rommelig verlopen als zij direct naar het praktijkonderwijs was gegaan.

4.2.3 Schatting van de kostenbesparing tot het achttiende levensjaar

Op basis van het bovenstaande kunnen we een schatting maken van de kostenbesparing die tot het achttiende jaar gerealiseerd had kunnen worden, indien de ideale trajecten voor deze jongeren waren ingezet. Voor elk van de elf casussen hebben we het verschil tussen het huidige en het ideale traject

berekend. De geschatte kostenbesparingen per ondersteuningstraject variëren tussen de 40.000 en 160.000 euro.²

Dit komt hoofdzakelijk doordat de kosten van intramuraal verblijf wegvallen. Daarbij moet nogmaals worden opgemerkt dat de professionals in de workshops steeds zijn uitgegaan van het meest positieve scenario.

4.3 Investerings voor het achttiende levensjaar

Voor een deel van de ideale trajecten geldt echter dat de professionals juist tot de conclusie kwamen dat er niet minder, maar meer geïnvesteerd had moeten worden in de jongeren, om uiteindelijk het doel van regulier werk te bereiken. Jongeren voor wie de ondersteuning tot het achttiende jaar in de het ideale traject duurder is, zijn Richard, Ibrahim, Damian en Mirella. Tabel 4.2 geeft een beeld van de huidige en de ideale trajecten van deze jongeren. Voor gedetailleerdere informatie over deze trajecten en bijbehorende kosten verwijzen wij naar bijlage B.5.

Tabel 4.2 Huidige en ideale trajecten van Richard, Ibrahim, Damian en Mirella

Richard, 21 jaar	
Huidig traject met als resultaat: Thuiszitten	Ideaal traject met als resultaat: Werk in een regulier bedrijf
Interventies 12-18 jaar	Interventies 12-18 jaar
Praktijkonderwijs	Vso
Jeugdreclassering	Gezinscoach, schoolmaatschappelijk werk MEE
Inzet gezinscoach/ regisseur	
Behandeling gedragsproblemen	
Behandeling verslavingsproblematiek	
Ambulante gezinsondersteuning	
Interventies vanaf 18 jaar	Interventies vanaf 18 jaar
Wajonguitkering	Wajonguitkering
	Jobcoach
Ibrahim, 25 jaar	
Huidig traject met als resultaat: Thuiszitten	Ideaal traject met als resultaat: Werk in een regulier bedrijf
12-18 jaar	12-18 jaar
	Diagnostisch onderzoek
Regulier voortgezet onderwijs (vmbo)	Praktijkonderwijs
Functional Family Therapy	Gezinsbegeleiding MEE
Gedragstherapie	
ITB-Criem traject	
Jeugdreclassering	
Vanaf 18 jaar	Vanaf 18 jaar
ROC mbo 1 en 2	Wajonguitkering
Begeleiding MEE	Jobcoach
Traject re-integratiebedrijf	

² In bijlage B.5 zijn de tabellen met de kosten per interventie, de berekeningen van de kosten per traject en een verantwoording van de kostenberekeningen opgenomen.

Vervolg tabel 4.2

Damian, 25 jaar	
Huidig traject met als resultaat: Werk in SW	Ideaal traject met als resultaat: Werk in een regulier bedrijf
Interventies 12-18 jaar	Interventies 12-18 jaar
Vso	Vso
Begeleiding MEE	Begeleiding MEE Eigen Kracht-conferentie
Interventies vanaf 18 jaar	Interventies vanaf 18 jaar
Wajonguitkering	Wajonguitkering
Begeleiding SW-bedrijf	Jobcoach
Opname verslavingskliniek	
Behandeling verslavingskliniek	
Woonbegeleiding ZZP3	Woonbegeleiding ZZP2
Mirella, 27 jaar	
Huidig traject met als resultaat: Thuiszitten	Ideaal traject met als resultaat: Werk in een regulier bedrijf
Interventies 12-18 jaar	Interventies 12-18 jaar
Lwoo	Praktijkonderwijs GGZ diagnose en behandeling
Interventies vanaf 18 jaar	Interventies vanaf 18 jaar
Wajonguitkering	Wajonguitkering
Weerbaarheidstraining MEE	Re-integratietraject UWV
GGZ diagnose en behandeling	Jobcoach
Consulten huisarts (vrijwel wekelijks)	Loondispensatie
Woonbegeleiding ZZP3	Woonbegeleiding ZZP2

Het gaat deels om jongeren die zijn opgegroeid in een instabiele gezinssituatie en waar de gezinnen te weinig of te laat zijn ondersteund. Daarnaast is een deel van deze jongeren te hoog ingeschat en daardoor niet op de juiste school terechtgekomen. De extra kosten in de ideale trajecten zijn daarom vooral het gevolg van de vroegtijdige inzet van ondersteuning in het gezin en de keuze voor een ander, duurder schooltype.

4.3.1 Vroegtijdige ondersteuning in het gezin

Ook bij deze trajecten noemen professionals weer het belang van vroegtijdige signalering en diagnose om jongeren eerder en met beter passende interventies te kunnen ondersteunen.

Zo had bij Richard (19 jaar) al eerder en meer structureel ondersteuning binnen het gezin ingezet moeten worden. Richard komt uit een sociaal zwak gezin met veel problemen. Een gezinscoach had kunnen zorgen voor meer stabiliteit en had Richard kunnen stimuleren activiteiten te ondernemen, zoals sport. Een deel van Richards problemen (verslaving, criminaliteit) had volgens de professionals wellicht voorkomen kunnen worden. De inzet van de gezinscoach is echter een dure interventie (zie bijlage B.5, casus Richard).

Een vergelijkbare redenering volgen de professionals bij Ibrahim (25 jaar). Hij woont bij zijn vader, die een verstandelijke beperking heeft. De thuissituatie is niet stabiel en Ibrahim mist de sturing en stimulans van zijn ouders. Gezinsbegeleiding zou ervoor kunnen zorgen dat zowel Ibrahim als zijn vader leren hoe zij meer structuur in hun leven kunnen aanbrengen.

Ook bij Damian (25 jaar) is er volgens de professionals te weinig aandacht geweest voor de situatie in het gezin. Daarbij is het niet zozeer nodig het gezin te versterken, maar juist de kracht van het gezin in te zetten. Het gezin lijkt volgens de professionals in deze casus buitenspel gezet. Er had een Eigen Kracht-conferentie moeten plaatsvinden om na te gaan of en welke ondersteuning het eigen sociale netwerk kan bieden. Daarnaast had er bij Damian meer ingezet moeten worden op zijn sociaal-emotionele ontwikkeling en weerbaarheid. Hij had daarvoor tot zijn achttiende levensjaar intensiever begeleid moeten worden door MEE dan in het huidige traject het geval is.

Mirella (27 jaar) komt uit een gebroken gezin, waarin zij weinig wordt gestimuleerd. Bij Mirella investeren de professionals daarom liever niet in het gezin. De professionals zetten om die reden in op zelfstandig wonen vanaf achttien jaar. Dit maakt het traject met name vanaf haar achttiende jaar duurder. Ook zou Mirella volgens de professionals al voor haar achttiende jaar behandeld moeten worden voor haar psychische problemen. In het huidige traject is er tot achttien jaar geen extra ondersteuning ingezet (zie bijlage B.5, casus Mirella).

4.3.2 Schoolkeuze

Ook in de duurdere trajecten benadrukken professionals weer het belang van een goede schoolkeuze. In het ideale traject hebben professionals voor Mirella, Richard en Ibrahim duurdere schooltypen gekozen. Mirella en Ibrahim zijn te hoog ingeschat en hadden beter niet naar het regulier voortgezet onderwijs, maar naar het praktijkonderwijs moeten gaan. Ibrahim en Mirella hadden daar een vak kunnen leren en de juiste begeleiding op het gebied van beroepsvaardigheden, werknemersvaardigheden en sociale vaardigheden gekregen. De kans dat zij vervolgens vanuit het praktijkonderwijs zouden uitstromen naar regulier werk is volgens de professionals groot. Richard hoort, gezien zijn gedragsproblemen, meer thuis op het vso volgens de professionals. In alle gevallen is de schoolkeuze van de professionals in het ideale traject duurder dan in de huidige situatie.

4.3.3 Schatting van de extra kosten tot achttien jaar

De ideale trajecten van deze jongeren zijn duurder dan de ondersteuning die in werkelijkheid is ingezet. Voor elk van de elf casussen hebben we het

verschil tussen het huidige en het ideale traject berekend. De geschatte extra kosten per ondersteuningstraject variëren tussen de 25.000 en 60.000 euro.³

Hoewel de ondersteuningstrajecten van deze jongeren tot hun achttiende levensjaar daarmee duurder worden, worden de trajecten ook effectiever omdat ze ideaal gezien leiden tot werk in een regulier bedrijf. Door te investeren in een stabiele (gezins)situatie tot achttien jaar en de juiste schoolkeuze is volgens de professionals de kans groter dat de jongeren met behulp van deze duurdere ondersteuning uitstromen naar regulier werk.

4.4 Trajecten zonder extra kosten of besparingen

Tot slot zijn er twee jongeren waarbij de professionals niet of nauwelijks andere interventies zouden inzetten (zie tabel 4.3). Toch is de uitkomst van het ideale traject voor deze jongeren anders. Zo achten de professionals Hans (18 jaar) in staat om regulier te werken. Hans loopt na een aantal mislukte stages bij reguliere werkgevers nu stage in een SW-bedrijf. De professionals vinden dat de school Hans nooit op deze stageplek had moeten plaatsen. De stagebegeleider had volgens de professionals beter moeten nagaan of Hans een realistisch beeld heeft van wat stages en werk inhouden. Zo had vooraf voor Hans duidelijk moeten zijn dat werken met auto's in de praktijk waarschijnlijk het poetsen van auto's betekent. Het bijstellen van de verwachtingen kan teleurstellingen voorkomen.

Bij Jamina (19 jaar) gaat het over een passende werkplek. Jamina werkt momenteel al bij een reguliere werkgever, namelijk een grote supermarkt. Ook voor haar is volgens de professionals de juiste schoolkeuze gemaakt. Toch vinden de professionals de supermarkt waar zij werkt niet passend bij Jamina. In zo'n grote supermarkt zijn veel wisselingen in leidinggevenden, ze heeft daar geen vast aanspreekpunt. Ook worden taken veelal roulerend verricht en is er veel ruis (klanten). De professionals vragen zich daarom af of dit voor Jamina leidt tot duurzame arbeidsparticipatie in het vrije bedrijf. Volgens de professionals had Jamina breed kennis moeten maken met de arbeidsmarkt en had er moeten worden gezocht naar werk dat past bij Jamina en dat zij leuk vindt om te doen. Beide trajecten zijn voorbeelden van hoe de aanpak en de keuzes van professionals van invloed kunnen zijn op de uitkomst. Hierop komen we terug in hoofdstuk 5, paragraaf 5.2.

³ In bijlage B.5 zijn de tabellen met de kosten per interventie en berekeningen van de kosten per traject opgenomen.

Tabel 4.3 Huidige en ideale trajecten van Hans en Jamina

Hans, 18 jaar	
Huidig traject met als resultaat:	Ideaal traject met als beoogd resultaat:
Vso	werk in een regulier bedrijf
Interventies 12-18 jaar	Interventies 12-18 jaar
	Diagnostisch onderzoek
Vso	Vso
Gezinsbegeleiding	Gezinsbegeleiding
PGB Kort verblijf	PGB Kort verblijf
	Eigen Kracht-conferentie
Jamina, 19 jaar	
Huidig traject met als resultaat:	Ideaal traject met als resultaat:
Werk in een regulier bedrijf	Werk in een regulier bedrijf
Interventies 12-18 jaar	Interventies 12-18 jaar
Praktijkonderwijs	Praktijkonderwijs, brede oriëntatie op de arbeidsmarkt
Interventies vanaf 18 jaar	Interventies vanaf 18 jaar
Wajonguitkering	Wajonguitkering
Loondispensatie	Loondispensatie
MEE: zelfstandig wonen en financiën	MEE: zelfstandig wonen en financiën
Jobcoach	Jobcoach

4.5 Besparingen en investeringen na het achttiende levensjaar

In de workshops hebben we de professionals de opdracht gegeven trajecten samen te stellen die leiden tot zo regulier mogelijk werk. Daarbij was het de bedoeling dat de professionals het er samen over eens zouden worden dat het ideale traject ook haalbaar zou zijn. Wanneer professionals echt geen mogelijkheden voor regulier werk zagen, kon dit ook een uitkomst zijn. Voor alle besproken casussen achten de professionals het, gezien de mogelijkheden van de jongeren, mogelijk dat de jongeren uitstromen naar regulier werk. Daarbij moet uiteraard voldaan worden aan de voorwaarden die zij in de ideale trajecten hebben geschetst. Dat betekent dus de juiste ondersteuning en begeleiding tot en na het 18^e jaar. Opvallend daarbij is dat in de ideale trajecten de jongeren vanuit school direct doorstromen naar werk. Professionals noemen daarbij wel het belang van overleg tussen scholen en UWV en/of gemeenten in verband met de aanvraag van voorzieningen en de matching met een werkgever, maar in geen van de ideale trajecten worden re-integratietrajecten ingezet. In de ideale trajecten gaan professionals ook uit van duurzaam werk. Over de mogelijkheden en ruimte daarvoor bij werkgevers hebben de professionals geen uitspraken gedaan, behalve dat een financiële prikkel richting werkgever en begeleiding op de werkvloer in veel gevallen noodzakelijk zal zijn.

4.5.1 Kosten en baten van ondersteuning bij werk

De kosten van een jongere met een lvb die fulltime in een beschutte werkomgeving bij het SW-bedrijf werkt, bedragen gemiddeld meer dan 30.000 euro per jaar. De uitkeringslasten van een Wajong-uitkering bedragen per jaar tussen de 7.000 euro en ruim 15.000 euro. Een jongere die werkt in de dagbesteding kost per jaar tussen de 26.000 euro en de 34.000 euro. Tabel 4.4 geeft deze kosten weer. Uitstroom naar werk levert op termijn een aanzienlijke besparing op doordat deze uitkeringslasten of kosten van werk in een sociale werkvoorziening of dagbesteding worden uitgespaard.

Tabel 4.4 Kosten van andere vormen van arbeidsparticipatie dan werk in het vrije bedrijf*

	Kosten per jaar
In dienst bij SW (beschut /detachering)	€ 30.500 (bij een fulltime dienstverband) ⁴
Begeleid werken vanuit SW	€ 23.100 (bij een fulltime dienstverband)
Werk in dagbesteding	€ 19.104 (bij een fulltime dienstverband)**
Wajonguitkering	€ 7.135-15.208 (afhankelijk van leeftijd)

* De bedragen in deze tabel zijn indicatief en kunnen in de praktijk afwijken. De informatie in deze tabel geeft inzicht in de orde van grootte van de kosten van de verschillende vormen van arbeidsparticipatie.

** Jongeren die werken in de dagbesteding krijgen geen loon, maar ontvangen een Wajong-uitkering. De kosten van dagbesteding en Wajong-uitkering liggen daarmee tussen 26.000 en 34.000 euro per jongere per jaar.

Van de elf jongeren die we in de workshops hebben besproken, werken drie jongeren via de SW, twee jongeren worden begeleid binnen de arbeidsmatige dagbesteding en vier jongeren hebben geen werk, waarvan er drie een Wajonguitkering hebben. Eén jongere (Hans) zit nog op school en de andere (Jamina) werkt bij een reguliere werkgever. De ideale trajecten van deze laatste jongeren brengen geen extra kosten of besparingen met zich mee en laten we hier dan ook buiten beschouwing.

Hoewel jaarlijks een aanzienlijke kostenbesparing mogelijk is wanneer deze jongeren duurzaam bij een reguliere werkgever gaan werken, brengt dit in veel gevallen ook kosten voor extra begeleiding of werkgeversvoorzieningen met zich mee.

De professionals gaven in de workshops aan dat veel jongeren met een licht verstandelijke beperking een lagere arbeidsproductiviteit hebben dan reguliere werknemers. Zij zijn vaak niet in staat het WML te verdienen. Ze vragen bovendien vaak meer begeleiding van zowel de werkgever als van een jobcoach. Om dit te compenseren en jongeren effectief en duurzaam naar arbeid toe te leiden, zijn de professionals van mening dat de werkgever en de werknemer ondersteund moeten worden. Voor veel jongeren is het volgens de professionals ook in het ideale traject zinvol om een Wajong of SFB-status aan

⁴ Bron: Pantar.

te vragen, zodat zij en hun werkgever gebruik kunnen maken van de inzet van een jobcoach. Zonder deze extra begeleiding is de kans dat de jongeren duurzaam uitstromen naar werk volgens de professionals erg klein. Bovendien is in veel gevallen loondispensatie of loonkostensubsidie nodig om de verminderde arbeidsproductiviteit te compenseren. Ook kan het voorkomen dat jongeren minder dan het WML verdienen, zodat zij nog een aanvulling vanuit de Wajong ontvangen.

Tabel 4.5 Kosten van (financiële) prikkels richting werkgevers

	Kosten per jaar
Kosten inzet jobcoach	€ 5.000-7.500 (afhankelijk van duur en intensiteit)
Kosten loondispensatie	<ul style="list-style-type: none"> • Afhankelijk van % van minimumloon en van leeftijd van jongere • Voorbeeld 1: € 4.609 per jaar bij 50% van minimumloon bij leeftijd 18 • Voorbeeld 2: € 9.122 per jaar bij 45% van minimumloon bij leeftijd 23

Uit de bovenstaande tabel blijkt dat de kosten van de ondersteuning van lvb-jongeren bij het behouden van werk aanzienlijk kunnen zijn. Zo zetten de professionals voor Damian (25 jaar) en Eric (26 jaar), die nu in de SW werken, een jobcoach in en in het geval van Eric ook nog loondispensatie. Ook voor Jurgen (25 jaar), die nu vanuit de SW begeleid werkt, zetten de professionals een jobcoach in. Voor Nigel (21 jaar), die naar de arbeidsmatige dagbesteding gaat, worden een jobcoach en loondispensatie ingezet. Dit brengt jaarlijks tussen de 3.000 en 13.000 euro aan kosten met zich mee. De besparingen zijn daarmee jaarlijks minder groot dan je op basis van tabel 4.4 zou verwachten. Immers, tegenover het wegvallen van de kosten van een SW-dienstverband of een plaats in de arbeidsmatige dagbesteding staan de extra kosten van begeleiding.

De kosten zijn in deze gevallen echter lager dan de kosten die worden gemaakt bij andere vormen van arbeidsparticipatie dan regulier werk. Bovendien gaan de kosten van dagbesteding en het SW-bedrijf (in de oude situatie) in veel gevallen door tot het 65^e levensjaar. Zo zouden de kosten van Damian, wanneer we ervan uitgaan dat hij binnen de SW zou blijven werken, jaarlijks naar schatting ruim 23.000 euro zijn⁵. In het ideale traject gaan de professionals uit van langdurige begeleiding, maar wel met een afnemende intensiteit, zodat de kosten van de begeleiding van ongeveer 9.000 euro per jaar dalen tot zo'n 3.000 euro per jaar vanaf het derde jaar van de begeleiding. Daarbij gaan de professionals ervan uit dat Damian een passende werkplek heeft en duurzaam aan het werk blijft.

⁵ Het gaat hier om een indicatie van de kosten van een SW-dienstverband.

Tabel 4.6 Huidig en ideaal traject van Eric

Eric, 26 jaar	
Huidig traject met als resultaat: Detachering vanuit SW	Ideaal traject met als resultaat : Werk in het vrije bedrijf
Interventies 12-18 jaar	Interventies 12-18 jaar
	Diagnostisch onderzoek
Praktijkonderwijs	Praktijkonderwijs
Interventies vanaf 18 jaar	Interventies vanaf 18 jaar
Wajonguitkering	
Begeleiding MEE	
Begeleiding SW-bedrijf	Loondispensatie
Jobcoach werkplek in vrije bedrijf (detachering vanuit SW-bedrijf)	Jobcoach o.b.v. SFB-status

Richard (19 jaar) zit momenteel thuis en ontvangt een Wajong-uitkering. Ook Wil (19 jaar) ontvangt een Wajong-uitkering, hij werkt in de dagbesteding. Bij Richard is de besparing op de uitkering tot 21 jaar (zijn huidige leeftijd) in het ideale traject minimaal. Dit komt doordat er in het ideale traject een jobcoach wordt ingezet en Richards loon wordt aangevuld vanuit de Wajong. Dit is ook het geval bij het ideale traject van Wil. De kosten van de ondersteuning door een jobcoach en de inzet van loondispensatie voor Ibrahim en Esmee zijn zelfs de eerste jaren na hun achttiende hoger dan de kosten van de (inkomens)ondersteuning die zij in het huidige traject ontvangen. Dit komt doordat zij intensief ondersteund worden door een jobcoach en doordat de werkgever gebruikmaakt van loondispensatie.

Voor de meeste jongeren in dit onderzoek verwachten de professionals dat, mits een jongere duurzaam bij dezelfde werkgever aan het werk blijft, de inzet van een jobcoach gaandeweg minder intensief wordt of misschien helemaal niet meer nodig is. De kosten van de inzet van een jobcoach vallen in die gevallen dus op een gegeven moment weg. Een deel van de investering na het achttiende jaar is daarmee mogelijk tijdelijk, terwijl de kosten voor het werken in een SW-bedrijf of dagbesteding in veel gevallen tot het 65^e jaar zullen worden gemaakt. We hebben deze besparingen in de toekomst niet per jongere apart berekend, omdat ook de professionals niet konden en wilden aangeven hoe snel en hoeveel de ondersteuning kan worden afgebouwd. In de praktijk blijkt bovendien dat veel jongeren veel verschillende tijdelijke banen hebben en daarbij steeds opnieuw een jobcoach wordt ingezet.

4.5.2 Investering in zorg na het achttiende jaar

Voor een deel van de jongeren geldt dat zij volgens de professionals ook na hun achttiende nog andere ondersteuning nodig hebben. Zo loopt de begeleiding door MEE voor Wil, Jurgen en Jamina ook door na hun achttiende jaar. Hetzelfde geldt voor de woonbegeleiding van Damian, Nigel en Mirella. Dezelfde of vergelijkbare kosten worden over het algemeen ook in de huidige trajecten van de jongeren gemaakt. De extra kosten of besparingen na het

achttiende jaar betreffen daarmee voornamelijk kosten en besparingen die direct gerelateerd zijn aan de arbeidsparticipatie, namelijk het werken in een regulier bedrijf.

4.6 Tot slot

In dit hoofdstuk is duidelijk geworden dat in de ondersteuningstrajecten van de elf casussen van jongeren met een lvb besparingen gerealiseerd kunnen worden.

Trajecten waarbij al voor het achttiende levensjaar besparingen gerealiseerd worden

De professionals zien in de praktijk vaak dat opeenvolgend interventies worden ingezet zonder dat dit iets oplevert. Een vroegtijdige signalering en diagnose van de problematiek kunnen er volgens de professionals toe leiden dat in een vroegtijdig stadium gerichte ondersteuning wordt ingezet. Deze ondersteuning is doorgaans goedkoper en hiermee kan op een later moment de inzet van meer of dure interventies worden voorkomen. Daarnaast is een goede schoolkeuze van groot belang voor de effectiviteit van het ondersteuningstraject. In de praktijk kan dat ook tot kostenbesparingen leiden, namelijk wanneer de jongere naar het praktijkonderwijs in plaats van het vso gaat. De inzet van de juiste interventies en de juiste schoolkeuze vergroten de kans op uitstroom naar regulier werk volgens de professionals en daarmee de kans op besparingen op uitkeringslasten, kosten van SW en dagbesteding.

Investeren voor het achttiende levensjaar, en besparen na het achttiende levensjaar

Een vroegtijdige signalering en juiste diagnose kunnen echter ook tot hogere kosten van het ondersteuningstraject tot achttien jaar leiden, omdat hieruit kan voortvloeien dat er meer interventies moeten worden ingezet. Met name daar waar volgens de professionals extra ondersteuning in het gezin nodig is, worden de kosten vaak hoger. Ook vinden de professionals het soms nodig om te investeren in een onderwijstype waarin meer ruimte is voor begeleiding en meer aandacht voor arbeidstoeleiding, zoals in het vso en het pro. Een gerichte ondersteuning van een jongere met een lvb tot het einde van zijn of haar schoolloopbaan en een juiste keuze voor een school in het voortgezet onderwijs, vergroten volgens de professionals de kans op uitstroom naar regulier werk. De extra kosten die worden gemaakt voor het achttiende jaar, worden gecompenseerd doordat er na het achttiende jaar minder ondersteuning nodig is en de jongeren (deels) in hun eigen inkomen kunnen voorzien. Hiermee betaalt de investering in goede ondersteuning en een passende onderwijsvorm zich later terug door het uitsparen van lasten.

Investeren: ook na het achttiende levensjaar

Toch hebben veel jongeren met een licht verstandelijke beperking ook ondersteuning nodig om te kunnen werken. Het gaat dan om kosten van

werkgeversvoorzieningen zoals loondispensatie en de kosten van begeleiding door bijvoorbeeld een jobcoach. Soms zijn deze kosten (tijdelijk) hoger dan de uitkeringslasten. In veel gevallen levert regulier werk echter forse besparingen op, mits het om duurzaam werk gaat.

5 DOELTREFFENDERE ONDERSTEUNINGSTRAJECTEN

Dit hoofdstuk gaat over de mogelijkheden om de ondersteuning van jongeren met een licht verstandelijke beperking doeltreffender in te zetten. Enerzijds liggen deze mogelijkheden op het niveau van de inzet van interventies om de route naar regulier werk te bevorderen. Anderzijds zijn er in de aanpak en in de organisatie van de ondersteuning mogelijkheden tot verbetering.

5.1 Inleiding

In het voorgaande hoofdstuk zijn we ingegaan op de onderdelen in de ondersteuningstrajecten van jongeren met een lvb waar kostenbesparingen mogelijk zijn. In veel gevallen bleek het mogelijk om besparingen te realiseren en tegelijkertijd in termen van arbeidsparticipatie een doeltreffender traject samen te stellen. Met doeltreffender wordt in dit verband bedoeld dat het traject leidt tot werk bij een reguliere werkgever. In dit hoofdstuk gaan we dieper in op verschillende mogelijkheden om de ondersteuningstrajecten van jongeren met een lvb, gericht op arbeidsparticipatie, zo doeltreffend mogelijk te maken.

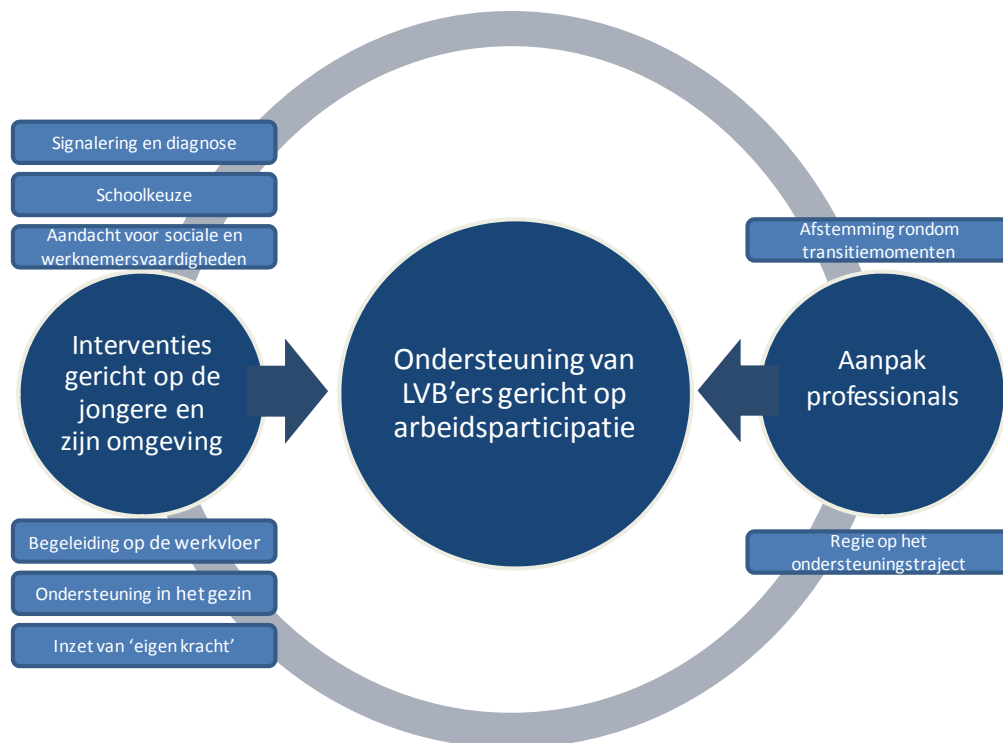
Net als in het vorige hoofdstuk baseren we ons in dit hoofdstuk op de uitkomsten van de workshops met professionals uit de zorg, het onderwijs, de re-integratie en de jeugdreclassering. Daarnaast vullen we de redeneringen over de beoogde werking en effecten van de inzet van interventies aan met de inzichten uit de expertmeeting. Daarbij is het wederom niet de bedoeling om op casusniveau aan te geven wat er wel en niet goed is gegaan, maar om in het algemeen mogelijkheden tot een meer doeltreffende inzet van ondersteuning te benoemen.

Uit de analyse van de elf casussen komen twee gebieden (zie figuur 5.1) naar voren waar veranderingen tot een meer doeltreffend ondersteuningstraject kunnen leiden:

- interventies gericht op de jongere en zijn of haar omgeving;
- de aanpak van de professionals en de organisatie van de ondersteuning.

In de volgende paragrafen gaan we hier verder op in. In de slotparagraaf van dit hoofdstuk vatten we de belangrijkste bevindingen uit dit hoofdstuk kort samen.

Figuur 5.1 Mogelijkheden voor een doeltreffendere ondersteuning van jongeren met een lvb

5.2 Interventies gericht op de jongere en zijn omgeving

Zoals uit het vorige hoofdstuk al bleek, hebben de professionals in de ideale trajecten op een aantal onderdelen interventies toegevoegd of andere keuzes gemaakt. De professionals hebben deze keuzes niet alleen gemaakt om kosten te besparen, maar ook om de kans op regulier werk voor de jongeren te vergroten. Het gaat om veranderingen op de volgende onderdelen van het traject:

- Signalering en diagnose
- Schoolkeuze
- Aandacht voor sociale en werknemersvaardigheden
- Begeleiding op de werkvloer
- Ondersteuning in het gezin
- Inzet van 'eigen kracht'

5.2.1 Signalering en diagnose

Zoals in hoofdstuk 4 al aan de orde is geweest, is er, volgens de professionals die aan de workshops deelnamen, bij veel besproken casussen in onvoldoende mate en/of te laat vastgesteld met welke problemen een jongere precies te maken heeft. In veel gevallen was al vroeg duidelijk dat de jongere

een verstandelijke beperking heeft, maar werd pas in het voorgezet onderwijs bekend dat hij/zij ook met andere problemen te maken heeft. Daarbij gaat het om ontwikkelingsstoornissen, sociaal-emotionele problemen of gedragsproblemen, maar ook om problemen in de gezinssituatie van de jongere.¹

De professionals benadrukken het belang van een vroegtijdige signalering en diagnose, zodat:

- Problemen van een jongere in een vroeg stadium worden erkend en herkend, waardoor gerichte ondersteuning ingezet kan worden.
- De jongere al op jonge leeftijd goed geholpen kan worden bij zijn/haar problemen, wat een positief effect heeft op zijn/haar functioneren, nieuwe of zwaardere problemen helpt voorkomen en zijn/haar mogelijkheden om in de toekomst een zelfstandig bestaan te leiden vergroot.
- Op basis van de diagnose een goede keuze kan worden gemaakt voor het voorgezet onderwijs.

Zo had het tijdig signaleren van psychische problemen en de inzet van behandeling door de GGZ er bij Mirella (27 jaar) toe kunnen leiden dat zij in de omgang met anderen minder problemen had ervaren en zich beter had kunnen handhaven op de werkvloer. Voor Eric (26 jaar) geldt dat er volgens de professionals aan het einde van de basisschool en in de eerste jaren van het voortgezet onderwijs beter naar zijn capaciteiten gekeken had moeten worden. De professionals zijn van mening dat de ouders van Eric nu vooral gekozen hebben voor de bekende weg, namelijk pro en daarna SW. Gezien de mogelijkheden van Eric was regulier onderwijs en daarna regulier werk ook mogelijk geweest, mits er op tijd meer zicht was geweest op Eric's capaciteiten en beperkingen en hierover met zijn ouders goed was overlegd.

Inzichten uit de expertmeeting

Het belang van tijdige signalering en diagnose wordt ook onderschreven door de experts die hebben deelgenomen aan de expertmeeting. Volgens hen gaat het echter niet alleen om het vroeg vaststellen van een stoornis of beperking, maar is het met name belangrijk om te signaleren welke omstandigheden de ontwikkeling van een jongere en de route naar regulier werk (kunnen) belemmeren, zodat de begeleiding daar vervolgens op kan worden afgestemd. Daarbij is het lang niet altijd nodig om een zwaar instrumentarium in te zetten voor het stellen van een diagnose.

Uitgebreide diagnostiek kan volgens de experts ook leiden tot medicalisering van het probleem, met als gevolg dat mogelijk onnodige interventies worden ingezet. Zo is de inzet van een uitgebreid diagnose instrumentarium niet de oplossing voor Hans (18 jaar) volgens de professionals. Bij hem gaat het er juist om dat de school meer oog had moeten hebben voor zijn mogelijkheden, in combinatie met de weinig stimulerende thuissituatie. De vader van Hans werkt in de SW en dat lijkt in het gezin de norm. Wanneer de school hier meer

¹ In hoofdstuk 4 hebben we de voorbeelden van het ontbreken van de juiste of tijdige diagnose uit individuele casussen al beschreven.

aandacht voor had gehad, had zij Hans wellicht meer kunnen stimuleren om de dingen te doen waar hij goed in is, in plaats van te berusten in de keuze voor SW. In dit geval gaat het dus niet zozeer om de inzet van een uitgebreide diagnostiek, maar om betere signalering door de betrokken docenten en hulpverleners.

5.2.2 Schoolkeuze

De professionals benadrukken het belang van de juiste schoolkeuze. Dit leidt, los van de kostenbesparingen, tot een meer directe route naar werk. Een verkeerde schoolkeuze werkt ontregelend en de eventuele schooluitval die dat tot gevolg heeft, kan de route van een jongere met een licht verstandelijke beperking naar werk verstoren. Het is van groot belang dat er gekozen wordt voor een school die aansluit bij het niveau van de jongere en die de benodigde begeleiding kan bieden aan de jongere. In een aantal casussen is gekozen voor een te laag onderwijsniveau, vermoedelijk omdat de ouders en school de 'veilige' weg kozen. In andere gevallen is de jongere juist te hoog ingeschat, met als gevolg dat hij/zij in het voortgezet onderwijs het niveau en het tempo niet kon bijhouden. Behalve het feit dat dit demotiverend werkt, krijgt een jongere die bijvoorbeeld meer geschikt is voor het pro niet de juiste ondersteuning op een regulier vmbo. Op het vmbo is aanzienlijk minder tijd beschikbaar voor deze individuele leerlingen en wordt er minder aandacht besteed aan het ontwikkelen van sociale en werknemersvaardigheden. Deze vaardigheden zijn, zoals we later zullen zien, van groot belang voor jongeren met een lvb. En hoewel de jongeren na uitstroom uit het vso (cluster 3) of pro niet beschikken over een startkwalificatie, bieden deze scholen vaak wel de mogelijkheid tot het behalen van een branchecertificaat. Zo'n certificaat is het bewijs dat de jongere beschikt over bepaalde vakvaardigheden. Professionals geven aan dat dit niet alleen nuttig is voor het verkrijgen van een eerste baan, maar ook voor het moment dat de jongere op latere leeftijd (al dan niet noodgedwongen) van baan wisselt. Doorstroom vanuit het pro of vso naar een mbo opleiding werd slechts in één van de ideale trajecten opgenomen. De professionals gaven aan dat veel van deze jongeren 'vroeg uitgeleerd' zijn en in de praktijk verder leren. Het meest positieve scenario dat zij vaak omschreven, was dat jongeren na afronding van het pro of vso aan de slag zouden gaan bij de werkgever waar zij eerder stage liepen. In het geval van Jurgen (25 jaar) werd een beroeps begeleidende leerweg (bbl) op mbo niveau 2 ingezet.

Door een goede keuze voor een school, die de benodigde ondersteuning op het gebied van werknemers- en beroepsvaardigheden aan een jongere met een lvb biedt, kunnen jongeren in het ideale geval na de stage in het laatste schooljaar direct uitstromen naar werk en blijft een deel van de (inkomens) ondersteuning na de schoolloopbaan mogelijk uit. Daarbij moet uiteraard ook nog aan een aantal andere voorwaarden voor een effectief traject worden voldaan, zoals tijdige signalering en (indien nodig) ondersteuning op andere leefgebieden.

Voor Ibrahim (25 jaar) en Mirella geldt dat zij in het pro, in tegenstelling tot op de mavo/het vmbo, beter een vak hadden kunnen leren. Ook was er in het pro meer aandacht geweest voor een brede kennismaking met de arbeidsmarkt en voor het aanleren van sociale en werknemersvaardigheden. De kans dat zij vervolgens vanuit het pro uitstromen naar regulier werk is volgens de professionals groot. Beide jongeren hebben op dit moment geen werk. Volgens de professionals had Richard (19 jaar) beter naar het vso kunnen gaan, in plaats van het pro. Op een school voor voortgezet speciaal onderwijs had men wellicht beter kunnen omgaan met zijn gedragsproblemen. Ook biedt het vso over het algemeen een veiligere omgeving dan het pro. Het vso was voor Richard een betere keuze geweest, omdat hij erg beïnvloedbaar is door zijn omgeving. Wellicht had de keuze voor vso zijn alcohol- en drugsverslaving kunnen voorkomen en had Richard tijdens de werkvloertrainingen in het vso beter leren omgaan met gezagsverhoudingen.

5.2.3 Aandacht voor sociale en werknemersvaardigheden

In vrijwel alle ideale trajecten pleiten de professionals voor extra aandacht voor sociale en werknemersvaardigheden. Het aanleren van sociale en werknemersvaardigheden zou volgens de professionals als een rode draad door de trajecten van deze jongeren moeten lopen. Dit hangt deels samen met de schoolkeuze. Zo kiezen professionals voor Ibrahim en Mirella voor het praktijkonderwijs in plaats van het regulier onderwijs, mede vanwege de aandacht voor sociale en werknemersvaardigheden. De professionals hechten zo veel waarde aan deze ondersteuning, omdat veel jongeren met een lvb beperkingen hebben in het sociaal aanpassings-vermogen (zie ook hoofdstuk 2). Zij ervaren problemen in het sociale contact met andere kinderen of volwassenen. Zo hebben zij bijvoorbeeld moeite met het interpreteren van bepaalde sociale intenties, met als gevolg dat ze in potentieel negatieve situaties vaker vijandige oplossingen kiezen. Indien deze jongeren op dit vlak niet worden ondersteund, kan hun gedrag op latere leeftijd voor problemen op de werkvloer zorgen. De professionals menen dat deze jongeren trainingen moeten krijgen die gericht zijn op een verbetering van hun sociale vaardigheden. Deze training moet:

- Jongeren bewust maken van hun eigen manier van reageren op situaties;
- Jongeren vaardigheden bijbrengen om hier op een goede manier mee om te gaan;
- Het probleemoplossend vermogen van jongeren vergroten.

Met het oog op de arbeidsparticipatie van jongeren met een lvb op latere leeftijd, is het ook belangrijk dat zij in het voortgezet onderwijs getraind worden in werknemersvaardigheden. De jongeren moeten volgens de professionals leren hoe zij zich als werknemer dienen te gedragen. Zo is het bijvoorbeeld van belang dat zij leren hoe belangrijk het is om op tijd op het werk te komen en wat de mogelijke gevolgen zijn van te laat komen. Ook kan het om het bijbrengen van basale vaardigheden gaan, zoals klok kijken en het zetten van de wekker. Stages spelen een belangrijke rol in het ontwikkelen van deze vaardigheden.

Inzichten uit de expertmeeting

Het belang van sociale en werknemersvaardigheden wordt ook onderschreven door de experts die hebben deelgenomen aan de expertmeeting. Volgens hen vinden werkgevers deze vaardigheden vaak belangrijker dan vakvaardigheden, omdat vakvaardigheden over het algemeen makkelijker aan te leren zijn. De experts zijn van mening dat scholen veel aandacht moeten besteden aan het leren van sociale en werknemersvaardigheden. Hoewel dit in het vso en in het pro al wel gebeurt, verschillen scholen onderling nogal in de mate waarin zij leerlingen onderwijzen in deze vaardigheden. Volgens de experts slaagt slechts twintig procent van deze scholen erin om de genoemde vaardigheden goed aan te leren bij jongeren met een lvb. Ook in het regulier onderwijs, met name op de lagere niveaus van het vmbo, is het aanleren van sociale en werknemersvaardigheden belangrijk. Deze scholen hebben daar echter nauwelijks ruimte voor in hun curriculum.

Tegelijkertijd twijfelen de experts aan de effectiviteit van zogenaamde werkvloertrainingen of arbeidstrainingscentra (ATC's). De experts betwijfelen of jongeren de aangeleerde vaardigheden ook daadwerkelijk kunnen toepassen in een werkomgeving met een 'echte werkgever' en 'echte collega's'. Werkgevers zijn echter niet bereid om jongeren met zeer beperkte sociale en werknemersvaardigheden in dienst te nemen. Om die reden is het volgens de experts toch belangrijk dat jongeren al tijdens school worden getraind in deze vaardigheden.

5.2.4 Begeleiding op de werkvloer

Hoewel trainingen in sociale en werknemersvaardigheden en stages volgens de professionals een goede voorbereiding zijn op de arbeidsmarkt, is het in veel gevallen noodzakelijk om de jongeren ook op de werkvloer te begeleiden. De aandacht voor sociale en werknemersvaardigheden zou volgens de professionals niet moeten stoppen aan het einde van de schoolloopbaan, maar als een rode draad door het leven van jongeren met een lvb moeten lopen. Duurzaam werk in een regulier bedrijf is voor de jongeren met een lvb volgens de professionals wel mogelijk, mits zij goede begeleiding krijgen bij het uitvoeren van hun werkzaamheden. Deze begeleiding kan door de werkgever worden geboden, maar in de praktijk beschikken reguliere werkgevers niet altijd over de tijd en/of de kennis om deze jongeren goed te begeleiden. Een goede match tussen enerzijds de jongere en anderzijds de werkgever en de werkzaamheden die verricht moeten worden, is van groot belang volgens de professionals; kortom, er moet sprake zijn van een passende werkplek.² Indien een reguliere werkgever niet in staat is om goede begeleiding te bieden, kan een jobcoach (voor een bepaalde periode) de jongere begeleiden bij het werk en bij het verder ontwikkelen van de werknemersvaardigheden. Wat opvalt, is dat de professionals in alle ideale trajecten een jobcoach inzetten. Bij een deel van de jongeren, bijvoorbeeld bij

² In de workshops zijn we niet in detail ingegaan op de vraag wat een passende werkplek is en hoe je tot de juiste match tussen werknemer en werkgever komt.

Damian (25 jaar), Richard en Mirella, denken de professionals dat jobcoaching na drie jaar nog steeds nodig is. In andere gevallen gaan de professionals ervan uit dat de ondersteuning langzaamaan kan worden afgebouwd. Over de termijn en de mate van ondersteuning wilden de professionals geen uitspraken doen, omdat dit volgens hen heel moeilijk in te schatten is op voorhand. De professionals die zich bezighouden met re-integratie zijn wel van mening dat er steeds opnieuw kritisch gekeken moet worden naar de noodzaak van jobcoaching. Bij aanvang van het traject moet er bovendien goed worden gekeken of de jongere en de werkgever daadwerkelijk de inzet van een jobcoach nodig hebben.

Ook zou volgens de professionals voor vrijwel alle jongeren loondispensatie nodig zijn als zij gaan werken in een regulier bedrijf.

Inzichten uit de expertmeeting

De experts menen dat de jobcoach zowel de werknemer als de werkgever zou moeten ondersteunen. Met betrekking tot dit punt vragen de experts zich vooral af hoe gemeenten de begeleiding op de werkvloer straks zullen gaan organiseren. Hier gaan we in hoofdstuk 6 verder op in.

5.2.5 Ondersteuning van het gezin

De ouders van een jongere met een lvb kunnen in beginsel een belangrijke rol spelen in het functioneren van de jongere thuis, op school en op het werk. De professionals in de workshops geven aan dat een stabiele gezinssituatie van belang is voor een succesvolle schoolloopbaan van jongeren en het voor vinden en behouden van regulier werk. Veel jongeren met een licht verstandelijke beperking groeien op in probleemgezinnen. Volgens de William Schrikker Groep is er bij de ouders van de jongeren waarmee zij te maken hebben vaak ook sprake van een licht verstandelijke beperking. Dit zorgt ervoor dat de draagkracht en de stabiliteit in het gezin blijvend beperkt is.

Van de elf casussen in dit onderzoek zijn een aantal jongeren ook in probleemgezinnen opgegroeid. Nigel (21 jaar) en Esmee (18 jaar) zijn in hun jeugd uit huis geplaatst. Ibrahim en Mirella komen uit gebroken gezinnen. De vader van Ibrahim heeft bovendien ook een verstandelijke beperking. De vader van Hans en de moeder van Richard hebben een verstandelijke beperking, beide jongeren komen uit een gezin waarin zij weinig zijn gestimuleerd. De ouders van Jamina hebben problemen met het accepteren van haar beperkingen.

In de ideale trajecten zetten de professionals dan ook niet alleen interventies in op de jongeren zelf, maar ook op hun gezinssituatie. In hoofdstuk 4 bleek al dat dit in een aantal gevallen leidt tot een duurder traject tot het achttiende levensjaar. Toch kiezen de professionals hiervoor, omdat een instabiele gezinssituatie volgens hen al snel leidt tot meer problemen. Professionals spreken bij de inzet van gezinsondersteuning niet direct over de bijdrage van

deze interventie aan de arbeidsparticipatie van jongeren. Zij zijn het er echter wel over eens dat een instabiele gezinssituatie jongeren kan verhinderen om hun school goed te doorlopen, waardoor hun kansen op regulier werk afnemen.

In de gezinnen van Ibrahim, Richard en Esmee is volgens de professionals ambulante gezinsbegeleiding nodig. Die begeleiding moet zorgen voor stabiliteit in het gezin en zich richten op het vergroten van de kennis en de opvoedvaardigheden van de ouders, zodat zij hun kinderen beter kunnen begeleiden.

Een andere manier om het gezin te ondersteunen is door middel van zogenaamde respijtzorg. In het geval Hans vinden professionals het nodig dat de moeder van Hans ontlast wordt. Zij heeft twee kinderen en een man met een (licht) verstandelijke beperking. Naschoolse opvang en/of logeerweekenden voor Hans kunnen ervoor zorgen dat er wat meer rust komt in het gezin. Ook in de situatie van Esmee zetten de professionals om die reden naschoolse opvang in. Daarnaast kan volgens de professionals tijdens de naschoolse opvang worden gewerkt aan de emotionele en sociale ontwikkeling van Esmee.

Op het moment dat jongeren zelfstandig willen gaan wonen, is het volgens de professionals in vrijwel alle gevallen nodig hen hierbij goed te ondersteunen. In de ideale trajecten hebben we dit type ondersteuning echter niet opgenomen, omdat dit voor de jongeren uit de casussen pas 'in de toekomst' aan de orde zou zijn.³

5.2.6 Inzet 'eigen kracht'

De ondersteuning die een jongere met een licht verstandelijke beperking krijgt, hoeft niet alleen van professionals te komen. Ook het eigen netwerk van de jongere – de ouders of een ander familielid – kan een ondersteunende rol innemen, bijvoorbeeld door begeleiding te bieden op het terrein van financiën. Hulpverleners rondom de jongeren moeten oog hebben voor de mogelijkheden van het sociale netwerk en het gezin van de jongeren. Een Eigen Kracht-conferentie kan duidelijk maken wat de draagkracht van het gezin en de omgeving is. Ook wordt er tijdens de Eigen Kracht-conferentie een werkplan voor de toekomst gemaakt.

De professionals kiezen voor een Eigen Kracht-conferentie in de ideale trajecten van Hans, Damian en Esmee. Het hebben van een sociaal netwerk en ook gebruik weten te maken van die hulp draagt volgens de professionals bij aan een zelfstandig bestaan, met zo min mogelijk professionele hulpverlening. Bij Jurgen heeft in het huidige traject een Eigen Kracht-conferentie plaats gevonden. Dit heeft hem veel opgeleverd. In de Eigen Kracht-conferentie is een plan gemaakt om Jurgen te helpen om zelfstandig te gaan

³ We hebben er in dit onderzoek voor gekozen om de trajecten alleen uit te werken tot de leeftijd die de jongeren op het moment van het interview hadden.

wonen met begeleiding en om werk te vinden dat bij hem past. Uiteindelijk zijn beide voornemens met behulp van MEE en enkele familieleden gerealiseerd.

Het eigen netwerk moet volgens de professionals alleen worden ingezet wanneer dit ook daadwerkelijk beschikbaar is en wanneer het netwerk voldoende bekwaam is om de rol van ondersteuner op zich te nemen.

Inzichten uit de expertmeeting

De experts vullen de inzet van het sociale netwerk aan met de inzet van de eigen kwaliteiten van de jongere. Volgens de experts is er door de professionals die hebben deelgenomen aan de workshops nog te weinig geredeneerd vanuit de vraag wat de jongere zelf kan bijdragen aan zijn of haar traject richting werk. Professionals lijken vooral veel over te willen nemen, terwijl een deel van de jongeren mogelijk ook kwaliteiten heeft die ze kunnen inzetten bij het zoeken naar werk.

5.3 De aanpak en de organisatie van de ondersteuning

In de vorige paragraaf zijn vooral het type interventies en de keuzes in de ideale trajecten van de jongeren aan de orde geweest. Volgens de professionals die hebben deelgenomen aan de workshops hangt het resultaat van een ondersteuningstraject echter niet alleen af van de inhoud van de interventie, maar ook van de aanpak die professionals hanteren en de wijze waarop de ondersteuning is georganiseerd. Meer doeltreffende trajecten zijn volgens hen mede te bereiken door:

- Afstemming tussen betrokken partijen, met name rondom transitie in het leven van de jongeren.
- Regie op het ondersteuningstraject.

In vrijwel alle ideale trajecten wordt het bovenstaande genoemd als voorwaarde voor het bereiken van het gewenste einddoel, namelijk regulier werk en een zo zelfstandig mogelijk bestaan voor deze jongeren.

5.3.1 Afstemming rondom transitie momenten

In het leven van jongeren komen verschillende transitie momenten voor die een grote invloed (kunnen) hebben. Ze krijgen te maken met nieuwe omgevingen en nieuwe mensen, waardoor er nieuwe dingen van ze worden verwacht. Voor jongeren met een licht verstandelijke beperking geldt dat deze transitie momenten de balans in hun leven kunnen verstoren. Ondersteuning bij deze overgangen en het afstemmen van de ondersteuning op de nieuwe situatie, is volgens de professionals noodzakelijk voor een goed verloop van deze overgangen en de inzet van de juiste ondersteuning daarna. Dit geldt zonder uitzondering ook voor de jongeren in dit onderzoek.

Met het oog op de uiteindelijke arbeidsparticipatie van de elf besproken jongeren, vinden de professionals de volgende twee transities belangrijk:⁴

1. De transitie binnen het onderwijs (van basisonderwijs naar voortgezet onderwijs).
2. De transitie van onderwijs naar werk.

Organisatie van transitieoverleg

In veel van de besproken casussen is volgens de professionals onvoldoende aandacht besteed aan de transities in het onderwijs en de overgang van school naar werk. Zoals we al eerder in dit hoofdstuk hebben beschreven, lijken de keuzes voor het vervolgonderwijs volgens professionals onvoldoende doordacht en onderbouwd. De professionals pleiten ervoor dat er standaard een transitieoverleg plaatsvindt bij de overgang van basisonderwijs naar voortgezet onderwijs en bij het verlaten van het voortgezet onderwijs.

Aan het einde van de basisschool zou de school een transitieoverleg moeten organiseren waarbij in ieder geval de ouders, de betrokken hulpverleners, de leerkracht van het basisonderwijs en de beoogde mentor op het voortgezet onderwijs aanwezig zijn. De onderwerpen die in dit overleg centraal moeten staan zijn: een kennismaking van de verschillende betrokken partijen, het bespreken van de verschillende leefgebieden van het kind (gezin, vorming, onderwijs en vrije tijd), de wensen van de jongere en zijn ouders, verwachtingsmanagement richting de ouders en advisering over de juiste schoolkeuze.

Volgens de professionals had een transitieoverleg bij veel van de jongeren in het onderzoek ertoe kunnen leiden dat er een andere schoolkeuze was gemaakt en/of dat de jongeren vanaf de start van het voortgezet onderwijs de juiste begeleiding hadden gekregen.

Bij de overgang van school naar werk is zo'n transitieoverleg volgens professionals opnieuw belangrijk. In het laatste schooljaar zou er volgens de professionals op drie tijdstippen een dergelijk overleg moeten plaatsvinden, namelijk aan het begin van het schooljaar, middenin het schooljaar en aan het einde van het laatste schooljaar. Bij deze overleggen zouden de leerling zelf, zijn ouders, de stagebegeleider(s), de mentor, de aanbieder van de stageplek (de mogelijk toekomstige werkgever van de jongere) en de betrokken hulpverleners en/of re-integratieprofessionals aanwezig moeten zijn. De vraag die in elk overleg centraal moet staan, is wat er voor nodig is om de jongere zo goed mogelijk te laten uitstromen naar regulier werk en welk type ondersteuning hij of zij daarbij nodig heeft. Door dit overleg op drie momenten in het jaar te voeren, bestaat de mogelijkheid om gedurende het jaar nog bij te sturen.

⁴ Naast de genoemde transities kunnen ook andere transities van invloed zijn op de jongeren. Gedacht kan worden aan transities van werk naar werk, transities in zorg- en hulpverlening en transities in huisvesting.

De onderstaande tabel geeft een overzicht van de onderwerpen die volgens de professionals in ieder geval aan bod moeten komen in de transitie-overleggen.

Tabel 5.1 Onderwerpen transitieoverleggen

1° transitieoverleg basisschool-voortgezet onderwijs	2° transitieoverleg voortgezet onderwijs-werk
<ul style="list-style-type: none"> • Kennismaking van de verschillende betrokken partijen 	<ul style="list-style-type: none"> • Kennismaking van de verschillende betrokken partijen
<ul style="list-style-type: none"> • Bespreking levensgebieden van het kind (gezin, vrije tijd, onderwijs en vorming) 	<ul style="list-style-type: none"> • Bespreking levensgebieden van de jongere (werk, wonen, vrije tijd en vorming)
<ul style="list-style-type: none"> • Wensen van de jongere en zijn ouders 	<ul style="list-style-type: none"> • Wensen van de jongere en zijn ouders
<ul style="list-style-type: none"> • Verwachtingsmanagement richting de ouders 	<ul style="list-style-type: none"> • Verwachtingsmanagement richting de ouders
<ul style="list-style-type: none"> • Advisering over de juiste schoolkeuze voortgezet onderwijs 	<ul style="list-style-type: none"> • Advisering over positie op de arbeidsmarkt
<ul style="list-style-type: none"> • Benodigde ondersteuning in de komende periode 	<ul style="list-style-type: none"> • Benodigde ondersteuning in de komende periode
<ul style="list-style-type: none"> • Invulling van de regierol voor de komende periode 	<ul style="list-style-type: none"> • Invulling van de regierol voor de komende periode
<ul style="list-style-type: none"> • Mogelijkheden ondersteuning vanuit eigen netwerk 	<ul style="list-style-type: none"> • Mogelijkheden ondersteuning vanuit eigen netwerk
	<ul style="list-style-type: none"> • Wenselijkheid van zelfstandig/begeleid wonen

Inzichten uit de expertmeeting

De experts geven aan dat het contact tussen de verschillende instanties niet beperkt moet blijven tot de transitiemomenten. Vooral als het gaat om de overgang van school naar werk, is overleg hierover in het laatste schooljaar wat de experts betreft te laat. Het perspectief op arbeid moet al veel eerder aan de orde komen. Dat gebeurt nu ook al. MEE heeft het zogenaamde navigatieproject waarin al vroeg wordt onderzocht wat de mogelijkheden van jongeren zijn. Daarnaast neemt UWV deel aan netwerkoverleggen in het pro en vso, waarbij de arbeidsdeskundige van UWV al gedurende de schoolperiode betrokken wordt. De conclusie van de experts is dat een transitie-overleg al plaatsvindt, maar dat het zaak is dat dit standaard voor iedere jongere gebeurt en dat dit blijft gebeuren. Hier gaan we in hoofdstuk 6 verder op in.

5.3.2 Regie van het ondersteuningstraject

Uit de workshops komt niet alleen naar voren dat overleg en afstemming rondom belangrijke transitie van jongeren van belang zijn, maar ook dat het belangrijk is dat er één persoon of organisatie/instelling is die het overzicht heeft over het ondersteuningstraject van de jongere. Deze persoon of organisatie zou moeten optreden als regisseur of casemanager. Het is de taak

van deze regisseur om de inzet van de ondersteuning te coördineren en af te stemmen. Dit heeft volgens de professionals de volgende voordelen:

- Het leidt tot een overzichtelijker traject voor zowel de hulpverleners als voor de jongere zelf.
- Het voorkomt dat de diverse betrokken professionals langs elkaar heen werken en dubbel werk verrichten.
- Het voorkomt dat er te veel interventies worden ingezet en dat er te veel verschillende professionals worden ingeschakeld.
- Het maakt het mogelijk om gericht naar een doel toe te werken, zodat trajecten efficiënter en doeltreffender worden.

Dat coördinatie van zorg en afstemming tussen hulpverleners noodzakelijk is, is geen nieuw inzicht. Bij de bespreking van de casussen constateren professionals echter ook dat er in veel gevallen geen regisseur is of dat de regierol niet goed wordt ingevuld. Regie moet volgens de verschillende professionals geen 'lege huls' zijn. Om werkelijk inhoud te kunnen geven aan de regierol noemen de professionals een aantal voorwaarden waar de regisseur aan moet voldoen:

- Hij/zij moet de jongere persoonlijk kennen en een duurzame relatie met hem/haar hebben (of kunnen opbouwen).
- Hij/zij is goed op de hoogte van de aanwezige en benodigde vormen van ondersteuning van de jongere.
- Hij/zij moet in staat zijn om andere professionals in het ondersteunings-traject van de jongere in te schakelen.

Over de precieze invulling van de regierol worden de professionals het niet eens en in de workshops komen dan ook verschillende varianten naar voren.

De regisseur is degene die het meest contact met de jongere heeft

Voor veel professionals is de partij die het meest contact heeft met de jongere de aangewezen partij om de regisseursrol te vervullen. Dit voorkomt dat de regisseur een instelling of persoon is, die de jongere vooral van papier kent en hooguit één of twee keer per jaar een gesprek met de jongere heeft.

Volgens sommige professionals zijn in het ideale geval de ouders de regisseur. Zij kennen hun kind het beste. In veel gevallen zijn ouders van jongeren met een lvb echter niet in staat om deze rol op zich te nemen. In paragraaf 5.2.5 kwam al naar voren dat veel van de jongeren in dit onderzoek opgroeien in probleemgezinnen. Tot het achttiende jaar is de school meestal de partij die, naast de ouders, het meeste contact heeft met de jongere. Volgens sommige professionals zou de school daarom de rol van regisseur op zich kunnen nemen. De mentor of begeleider op school voldoet aan in ieder geval twee voorwaarden waaraan de regisseur moet voldoen. Deze persoon kent de jongere immers goed, heeft een duurzame relatie met hem of haar en is in staat om andere ondersteunende partijen in te schakelen. Daarnaast

moet elke jongere naar school, waardoor de jongere in beeld is bij de school waar hij of zij is aangemeld.

Of de mentor of begeleider op school de meest aangewezen persoon is om de rol van regisseur op zich te nemen, is uiteraard afhankelijk van het type school en de problematiek van de jongere. Er moet een dusdanige zorgstructuur zijn op school, waardoor de school problemen en ondersteuningsbehoeften tijdig kan signaleren en de juiste ondersteuning kan inzetten of inschakelen. In het pro en vso is er meestal sprake van een uitgebreide zorgstructuur, waarbij voldoende ruimte is voor begeleiding van de leerlingen.

Volgens de professionals ligt het niet voor de hand om iemand uit het reguliere onderwijs als regisseur aan te wijzen, omdat de middelbare scholen in het reguliere onderwijs vaak de tijd en middelen missen om dit goed te kunnen doen. Ook wanneer de problematiek van de jongere te zwaar is, is school niet altijd de aangewezen partij. Als er te veel of te zware zorg of hulp nodig is, is een betrokken partij uit het hulpverleningscircuit wellicht beter geschikt als regisseur. Als een jongere bijvoorbeeld in een instelling woont, dan moet de zorginstelling die rol op zich kunnen nemen.

Deze invulling van de rol van regisseur betekent ook dat de regisserende partij kan wisselen tijdens de loopbaan van de jongere. Zo lang de jongere nog op school zit, kan de school de regie op zich nemen. Na de schoolloopbaan van de jongere moet dit overgenomen worden door een andere partij, bijvoorbeeld de jobcoach.

Regie bij één partij gedurende het gehele ondersteuningstraject

Een deel van de professionals ziet niets in een wisselende regisseur. Zij pleiten juist voor één partij die gedurende het hele ondersteuningstraject een vinger aan de pols houdt. Deze professionals vinden het geen bezwaar als de regisseur niet altijd veel contact heeft met de jongere. Het gaat er volgens hen vooral om dat alle betrokkenen weten waar zij terechtkunnen als zij problemen signaleren en dat er een partij is die het overzicht heeft op het hele traject. Deze regisseur moet dus bekend zijn bij de school, de familieleden en alle betrokken hulpverleners, maar ook bij een eventuele werkgever. Wanneer er geen problemen zijn, blijft de regisseur op de achtergrond. Een organisatie als stichting MEE of in de toekomst de gemeente kan deze regisseursrol volgens de professionals op zich nemen. In hoofdstuk 6 gaan we nader in op de kansen en de risico's van de gemeente als regisseur van het ondersteuningstraject.

Inzichten uit de expertmeeting

De experts die hebben deelgenomen aan de expertmeeting zijn van mening dat er alleen een regisseur nodig is bij complexe trajecten. In trajecten met slechts één of twee betrokken partijen is regie overbodig. Over welke partij de regierol op zich moet nemen, werden ook de experts het niet direct eens. Er zijn volgens de experts al veel verschillende initiatieven om zorg af te

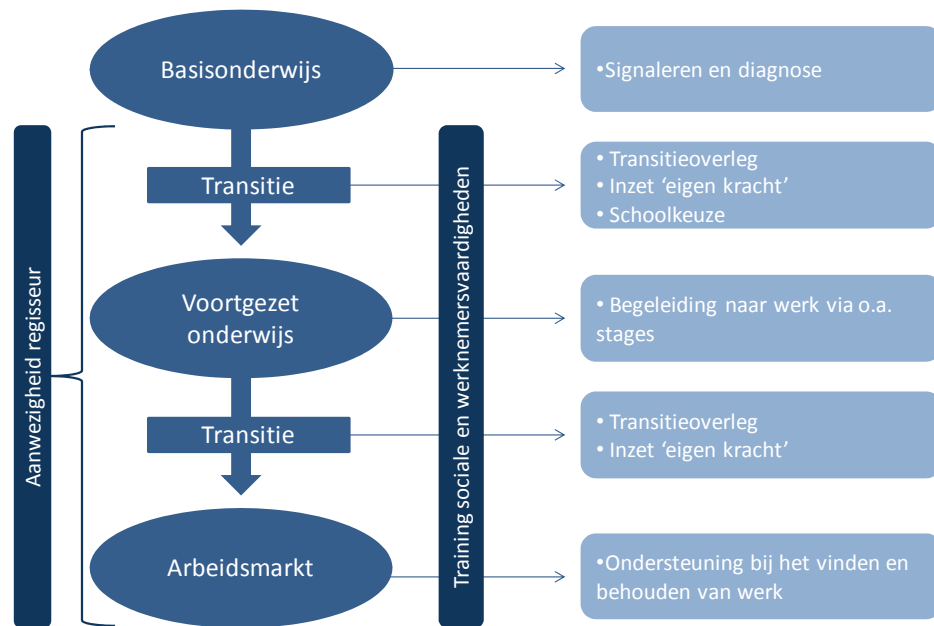
stemmen. Het probleem bij iedere regisseur is volgens de experts dat er ook een organisatie en daarmee een organisatiebelang achter zit. Er werd geopperd dat de regisseur een partij zou moeten zijn, die aan geen enkele instelling verbonden is (onafhankelijk). Hiervoor zou je het sociale netwerk van de jongere kunnen mobiliseren. Mogelijk is er iemand in het sociale netwerk van de jongere in staat om de rol van regisseur op zich te nemen. Het is echter aannemelijk dat dit in veel gevallen niet zo zal zijn. Gezien de huidige beleidsontwikkelingen, te weten de komst van de Participatiewet en de decentralisaties van de Jeugdzorg en de extramurale begeleiding, is de gemeente mogelijk de meest aangewezen partij om de regisseursrol op zich te nemen. In hoofdstuk 6 gaan we hier verder op in.

5.4 Tot slot

Het ondersteuningstraject van jongeren met een lvb, gericht op arbeidsparticipatie, kan op verschillende manieren doeltreffender worden gemaakt. Veranderingen in de aanpak van professionals, in de interventies gericht op de jongere en in de interventies gericht op de omgeving van de jongere, kunnen hiertoe leiden. De verschillende interventies dragen volgens de professionals direct dan wel indirect bij aan de arbeidsparticipatie van de jongeren in dit onderzoek. Duurzaam werk behoort voor de jongeren met een lvb tot de mogelijkheden, mits wordt voldaan aan een aantal voorwaarden: er moet sprake zijn van goede begeleiding op de werkvloer (van de werkgever zelf en/of van een jobcoach) en er moet sprake zijn van een passende werkplek voor de jongeren.

In figuur 5.2 wordt een overzicht gegeven van de verschillende onderdelen van de ideale trajecten en hun plaats in de route naar regulier werk.

Figuur 5.2 Onderdelen in een ideaal ondersteuningstraject

6 KANSEN EN RISICO'S VOOR ONDERSTEUNING JONGEREN MET EEN LVB

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de kansen en de risico's van verwacht toekomstig beleid en verwachte wetgeving voor de ondersteunings-trajecten van jongeren met een lvb. De bevindingen die in de vorige twee hoofdstukken aan bod zijn gekomen, ten aanzien van doeltreffendere en efficiëntere ondersteuningstrajecten, worden daarbij betrokken.

6.1 Inleiding

In de voorgaande hoofdstukken hebben we beschreven hoe de ondersteuning van jongeren met een lvb meer doeltreffend kan worden ingezet en georganiseerd en op welke onderdelen besparingen gerealiseerd kunnen worden. In dit slothoofdstuk beschouwen we deze bevindingen in het licht van toekomstig beleid. We gaan daarbij steeds in op de vraag: *Wat zijn de kansen en risico's van deze ontwikkelingen voor de ondersteuning van jongeren met een lvb?*

We gaan achtereenvolgens in op:

- De kansen en risico's van de decentralisatie Jeugdzorg en extramurale begeleiding (AWBZ).
- De kansen en risico's van de wet Passend Onderwijs en de wet Kwaliteit vso.
- De kansen en risico's van de Participatiewet.

6.2 Kansen en risico's van decentralisatie

6.2.1 Decentralisatie extramurale begeleiding

Vanaf 2015 worden gemeenten verantwoordelijk voor de extramurale begeleiding. De decentralisatie van extramurale begeleiding geldt ook voor het vervoer en voor de groep jongeren met een licht verstandelijke beperking en voor kinderen met jeugd-ggz. De decentralisatie van begeleiding naar de Wmo biedt kansen om op lokaal niveau deze ondersteuning bij zelfredzaamheid en participatie dichterbij de burger te organiseren. Als er sprake is van een verblijfsindicatie (Zorgzwaartepakket (ZZP) of Volledig Pakket Thuis (VPT)), dan blijft de begeleiding vanuit de AWBZ geregeld.¹

¹ www.invoeringwmo.nl en brief minister Schippers aan de Tweede Kamer, resultaten zorgoverleg, dd. 24 april 2013.

6.2.2 Decentralisatie jeugdzorg

Op 1 januari 2015 treedt de Jeugdwet naar verwachting in werking. Alle jeugdhulp zal dan onder de verantwoordelijkheid van gemeenten vallen. Op dit moment voeren gemeenten al taken uit op het gebied van zorg voor jeugdigen: de jeugdgezondheidszorg (op grond van de Wet publieke gezondheid) en het preventieve jeugdbeleid (op grond van de Wmo, prestatieveld 2), waar taken als informatie en advies, signalering, licht ambulante hulpverlening, toeleiding naar zorg, de coördinatie van zorg en monitoring en screening onder vallen. Het nieuwe stelsel kent straks meer doelmatigheid door één wettelijk kader en één integraal financieringssysteem voor de jeugdhulp. Met de verschuiving van alle jeugdhulp naar de gemeenten, wil het kabinet er onder meer voor zorgen dat het jeugdstelsel eenvoudiger wordt en beter aansluit op de eigen kracht en sociale netwerken van jeugdigen en hun ouders of verzorgers. Door versterking van preventie en andere 'lichtere' vormen van hulp, is het de bedoeling dat het beroep op zwaardere specialistische jeugdzorg wordt teruggedrongen. Het nieuwe stelsel biedt ook kansen voor regeldrukvermindering en het tegengaan van onnodige bureaucratie.² Box 6.1 gaat nader in op de decentralisatie binnen de jeugdzorg.

Box 6.1 Decentralisatie jeugdzorg

De nieuwe wet op de jeugdzorg geeft de gemeenten de regie over alle jeugdhulp, waaronder:

- De jeugd-ggz (zowel Awbz als Zorgverzekeringswet);
- Provinciale jeugdzorg (waaronder toegang, advies- en meldpunt kindermishandeling, kindertelefoon, ambulante en residentiële zorg en pleegzorg);
- Gesloten jeugdzorg;
- Jeugdreclassering;
- Jeugdbescherming;
- De zorg voor licht verstandelijk beperkten (jeugd-lvb).

Deze nieuwe bevoegdheden komen bovenop de bevoegdheden die de gemeenten al hadden:

- Jeugdgezondheidszorg;
- Preventief jeugdbeleid (incl. informatie, advies en signalering);
- Licht ambulante hulpverlening;
- Toeleiding naar zorg;
- Coördinatie van zorg.

6.2.3 Kansen decentralisaties

Regie bij gemeenten

Beide vormen van decentralisatie bieden kansen voor de ondersteuning van jongeren met een lvb gericht op arbeidsparticipatie. Uit de workshops met professionals kwam steeds naar voren dat een vorm van regie nodig is voor

² Transitieplan Jeugd, Gezamenlijk plan van Rijk, VNG en IPO, 14 mei 2013.

een doeltreffend en efficiënt ondersteuningstraject. Deze regisseur zou, in het ideale geval, de jongere moeten kennen en zicht moeten hebben op zijn of haar ondersteuningsbehoefte en daarnaast de mogelijkheden hebben om de juiste ondersteuning in te schakelen.

Doordat extramuraal begeleiding van jongeren met een lvb en jeugdhulp op termijn onder de verantwoordelijkheid van gemeenten zal vallen, zou de gemeente de aangewezen partij kunnen zijn om die regisseursrol op zich te nemen. De decentralisaties stellen gemeenten in ieder geval in staat de benodigde ondersteuning in te schakelen en te coördineren of hiervoor een andere partij aan te wijzen die deze taak op zich moet nemen. Dit biedt dus mogelijkheden voor integrale hulp in geval van meervoudige problematiek: één gezin – één plan – één regisseur. Ook kan de gemeente verbindingen leggen met andere Wmo-voorzieningen en andere gemeentelijke domeinen, zoals re-integratie, schuldhulpverlening of het woonbeleid. Het kabinet stelt daarnaast geld beschikbaar voor gemeenten om sociale wijkteams op te richten. Deze wijkteams kunnen mogelijk een belangrijke rol spelen bij de invulling van de regiefunctie door gemeenten. Zo heeft bijvoorbeeld de gemeente Amsterdam onlangs haar nieuwe beleid gepresenteerd, waarin zij aangeeft per 2015 zorg en ondersteuning aan te bieden via wijkzorgteams. In deze teams stellen de huisarts, de wijkverpleegkundige en de maatschappelijk werker, in overleg met degene die de zorg nodig heeft, zorg en ondersteuning op maat samen. Hier zal de gemeente de regierol dus overdragen aan wijkzorgteams die zorgen voor een integrale aanpak van de zorg- en ondersteuningsbehoefte.³

Coördinatie rondom transitiemomenten

In dit onderzoek is overleg rondom transitiemomenten in het leven van jongeren met een lvb benoemd als voorwaarde voor een doeltreffend traject. Als regisseur kan de gemeente er zelf voor zorgen dat er tijdens de transitie van basisonderwijs naar voortgezet onderwijs en tijdens de transitie van onderwijs naar werk, overleg plaatsvindt tussen alle betrokken partijen rondom een jongere met een lvb. Gezien het belang van transitieoverleg binnen de ondersteuningstrajecten van jongeren met een lvb, kan de gemeente op deze manier een waardevolle bijdrage leveren aan de effectiviteit van de ondersteuning van jongeren met een lvb.

Vroegtijdig signaleren

Tot slot biedt de gemeentelijke verantwoordelijkheid voor extramuraal begeleiding van jongeren met een lvb, de jeugdgezondheidszorg, het preventieve jeugdbeleid en de jeugdzorg, de mogelijkheid dat er wordt ingezet op een vroegtijdige herkenning van de aard en de ernst van de problematiek waarmee deze jongeren te maken hebben. De professionals die aan dit onderzoek hebben meegewerkt, benadrukken steeds dat vroegtijdig signaleren van belang is voor de juiste en tijdige inzet van ondersteuning. Medewerkers van consultatiebureaus en de Centra voor Jeugd en Gezin

³ Beleidsbrief Amsterdamse zorg: Noodzaak Voorop. 23 mei, 2013.

(CJG) die vallen onder de gemeenten, kunnen hierop bijvoorbeeld worden getraind in opdracht van gemeenten.

6.2.4 Risico's decentralisaties

Ontbreken van kennis en expertise

Achter de twee genoemde vormen van decentralisatie schuilen echter ook risico's ten aanzien van de ondersteuning van jongeren met een lvb. Doordat de gemeente de verantwoordelijkheid krijgt voor extramurale begeleiding en jeugdhulp, staat of valt de effectiviteit van de ondersteuning van jongeren met een lvb met de kennis en expertise die er binnen de gemeentelijke organisatie bestaan op dit gebied en met het belang dat de gemeente hecht aan goede ondersteuning van deze doelgroep. Een risico is dat medewerkers van gemeentelijke instanties, zoals het Wmo-loket, jongeren met een licht verstandelijke beperking mogelijk niet altijd als lvb'er herkennen, omdat het aan de buitenkant vaak niet zichtbaar is dat zij een beperking hebben. Een ander risico is dat medewerkers niet altijd adequaat inspelen op problemen, vanwege gebrek aan kennis over de specifieke kenmerken en problemen van deze jongeren; dit terwijl tijdige herkenning van de problematiek van belang is om ergere problemen te voorkomen.

Omvang van de gemeentelijke organisatie

De omvang van de gemeentelijke organisatie is mogelijk van invloed op de invulling van de regisseursrol en op de signalerende functie. Wellicht hebben niet alle gemeenten de capaciteit om de regisseursrol goed in te vullen en het overleg rondom transities en vroegtijdige signalering goed te organiseren. Gemeenten hoeven weliswaar de regierol niet per se zelf uit te voeren, ze kunnen dit ook door een andere partij laten doen. Ook in dat geval moeten gemeenten wel voldoende capaciteit hebben om dit te organiseren.

Dit risico hangt samen met het hierboven genoemde risico van gebrek aan kennis en expertise. In een kleine gemeentelijke organisatie is het wellicht lastig om voldoende kennis en expertise bijeen te brengen om deze doelgroep efficiënt en effectief te kunnen ondersteunen. De komende tijd krijgen gemeenten er veel nieuwe taken bij en het zal, met name voor kleinere gemeenten, moeilijk zijn om voor die nieuwe taken en doelgroepen direct al voldoende kennis in huis te hebben.

Bezuinigingen

Met de overheveling van de extramurale begeleiding (inclusief de dagbesteding) naar gemeenten in 2014, wordt er op deze ondersteuningsvormen flink bezuinigd. Gemeenten zijn er daarom bij gebaat om het beroep op deze voorziening zo beperkt mogelijk te houden. Uit de voorgaande hoofdstukken blijkt echter ook dat voor een deel van de doelgroep begeleiding in een bepaalde periode van hun leven een belangrijke voorwaarde is voor meer zelfredzaamheid en participatie op latere leeftijd. Hierdoor, in combinatie met het feit dat jongeren met een lvb niet direct herkenbaar zijn en volgens de

verschillende experts niet snel zelf om hulp vragen, bestaat het risico dat deze groep onterecht geen beroep doet of kan doen op ondersteuning.

6.3 Kansen en risico's van Wet passend onderwijs

In maart 2012 heeft de Tweede Kamer ingestemd met het wetsvoorstel passend onderwijs. Het kabinet wil met de nieuwe Wet passend onderwijs bewerkstelligen dat leerlingen die extra ondersteuning nodig hebben, beter worden geholpen. Scholen zijn volgens het wetsvoorstel vanaf 1 augustus 2014 verplicht een passende onderwijsplek te bieden aan leerlingen die extra ondersteuning nodig hebben. Het uitgangspunt van passend onderwijs is dat leerlingen zo veel mogelijk binnen het regulier onderwijs worden opgeleid. Toch zullen er altijd leerlingen zijn die zijn aangewezen op (voortgezet) speciaal onderwijs. Ook zij hebben recht op kwalitatief goed onderwijs dat aansluit bij hun capaciteiten. In box 6.2 wordt nader ingegaan op de Wet passend onderwijs

Box 6.2 Wet passend onderwijs

Op dit moment moeten ouders vaak zelf op zoek naar een passende onderwijsplek voor hun kind. Met de nieuwe wet ligt die verantwoordelijkheid bij scholen. De school moet ervoor zorgen dat er voor elk kind dat extra ondersteuning nodig heeft een passende plek is (zorgplicht). Dat kan zijn op de school waar de ouders hun kind hebben aangemeld, maar ook op een andere school die beter kan inspelen op de ondersteuning die het kind nodig heeft, in het regulier of in het speciaal onderwijs. De school van aanmelding is ervoor verantwoordelijk om de leerling een passende plek aan te bieden.

De landelijke indicatiestelling en de leerlinggebonden financiering (lgf) verdwijnen. In plaats daarvan organiseren en financieren de samenwerkende scholen de ondersteuning die een kind in de klas nodig heeft. De schoolbesturen werken samen in een samenwerkingsverband om dit te realiseren. Hoewel de lgf, ook wel het rugzakje genoemd, wordt afgeschaft, blijft het budget volledig voor het onderwijs beschikbaar. Dit budget gaat voortaan rechtstreeks naar de samenwerkende scholen. Die bepalen vervolgens hoe het geld zo efficiënt en effectief mogelijk kan worden ingezet in de klas. Leraren en schoolleiders krijgen in het nieuwe stelsel een centrale rol. Zij staan dicht bij de leerlingen en weten welke behoeften leerlingen hebben.

Scholen stellen eens in de vier jaar een zogenaamd schoolondersteuningsprofiel vast. Daarin legt de school vast welke extra ondersteuning zij kan bieden.

Vervolg Box 6.2 Wet passend onderwijs

Niet elke reguliere school hoeft alle kinderen op te vangen. Scholen kunnen zich specialiseren en onderling afspraken maken wie welke kinderen het beste onderwijs kan geven. Daarvoor gaan regulier en speciaal onderwijs (cluster 3 en 4) samenwerken in regionale samenwerkingsverbanden, zowel in het primair als het voortgezet onderwijs. Ook in het nieuwe stelsel passend onderwijs blijft het speciaal onderwijs bestaan. Voor ieder kind moet een passende plek worden gevonden; als het kan in het regulier onderwijs, maar anders in het speciaal onderwijs. Om de kwaliteit van het speciaal onderwijs verder te verbeteren, is naast het wetsvoorstel voor passend onderwijs ook een wetsvoorstel ingediend om de kwaliteit van het speciaal onderwijs te verbeteren. Het middelbaar beroepsonderwijs neemt binnen passend onderwijs een aparte positie in; het mbo kent geen speciaal onderwijs. Voor het mbo ligt de ondersteuningsplicht verankerd in de Wet gelijke behandeling op grond van handicap of chronische ziekte. Mbo-instellingen zijn verplicht voor iedere deelnemer met een beperking doeltreffende aanpassingen te doen, tenzij het een onevenredige belasting vormt voor de instelling. Door de grote spreiding van mbo-instellingen nemen zij geen deel aan de samenwerkingsverbanden binnen passend onderwijs. Het instrumentarium Passend Onderwijs voor mbo-instellingen is erop gericht om de bestaande structuren ten aanzien van specifieke doelgroepen beter te laten functioneren.

6.3.1 Kansen van de wet passend onderwijs

De Wet passend onderwijs biedt in beginsel een kans voor jongeren met een lvb, aangezien de nieuwe wet ervoor zal zorgen dat elk kind dat extra ondersteuning nodig heeft, een passende plek wordt aangeboden. Scholen moeten, ongeacht een indicatie of diagnose, voor leerlingen passend onderwijs en passende begeleiding organiseren. Dit betekent dat kinderen en jongeren met een lvb meer kans hebben om onderwijs te volgen op reguliere scholen, doordat in het regulier onderwijs meer ruimte zou moeten zijn voor begeleiding van deze doelgroep. Hiermee krijgen kinderen en jongeren met een lvb meer kans om op een zo normaal mogelijke wijze deel te nemen aan de maatschappij.

6.3.2 Risico's van de wet passend onderwijs

Expertise en ruimte voor het aanleren van de juiste vaardigheden

Met de Wet passend onderwijs wordt beoogd dat meer kinderen en jongeren in het regulier onderwijs blijven. Dit biedt kansen zoals hierboven is geschetst, maar het brengt ook risico's met zich mee. Uit dit onderzoek komt namelijk naar voren dat scholen in het regulier voortgezet onderwijs (vmbo) nu vaak nog niet voldoende zijn toegerust om jongeren met een licht verstandelijke beperking goed te ondersteunen. Omdat reguliere scholen niet gewend zijn om jongeren met een lvb te begeleiden, is het vanzelfsprekend dat zij nog niet volledig zijn toegerust om jongeren met een licht verstandelijke beperking goed te ondersteunen.

Professionals hebben aangegeven dat het trainen van sociale en werknemersvaardigheden een belangrijke plaats moet krijgen in de opleiding en ondersteuning van jongeren met een lvb. Wanneer meer jongeren met een lvb in het

reguliere voortgezet onderwijs terechtkomen, is het van belang dat het reguliere onderwijs deze ondersteuning ook gaat aanbieden. Volgens de experts heeft het reguliere voortgezet onderwijs, zoals de ROC's, nu echter nauwelijks ruimte om hier naast het verplichte curriculum voldoende aandacht aan te besteden. Het is de vraag of dit met de invoering van passend onderwijs verandert.

6.4 De Wet kwaliteit (v)so

De Wet kwaliteit (v)so moet ervoor zorgen dat leerlingen vanuit het (voortgezet) speciaal onderwijs zo mogelijk weer kunnen instromen in het gewone onderwijs, of kunnen doorstromen naar een gewone vervolgopleiding. Het speciaal onderwijs blijft bestaan met een capaciteit voor ongeveer 70.000 leerlingen. Met dit wetsvoorstel wordt beoogd om de kwaliteit van het speciaal onderwijs te verbeteren. De Kwaliteitswet is vooral gericht op meer opbrengstgericht werken in het (voortgezet) speciaal onderwijs. Het doel hiervan is om leerlingen een grotere kans te bieden op maatschappelijke participatie na afloop van hun opleiding. Box 6.3 gaat nader in op de Wet kwaliteit (v)so.

Box 6.3 Wet kwaliteit (v)so

De Wet kwaliteit (v)so schrijft (v)so-scholen voor om een zogeheten ontwikkelingsperspectief van leerlingen vast te stellen. In dit document maakt de school duidelijk welke onderwijsdoelen voor de leerling kunnen worden gerealiseerd. Het geeft een inschatting van de ontwikkelingsmogelijkheden voor een bepaalde langere periode. Het ontwikkelingsperspectief biedt een handvat aan leraren om het onderwijs planmatig en doelgericht vorm te geven en is een geschikt instrument voor afstemming en communicatie tussen school, ouders en leerling. Over het ontwikkelingsperspectief wordt op overeenstemming gericht overleg gevoerd met de ouders van de leerling. Het ontwikkelingsperspectief dient als basis voor een plan, waarin staat op welke manier er wordt toegewerkt naar een voor het kind passend door- of uitstroomprofiel. Dat kan zijn: het halen van een diploma, uitstroom naar werk of arbeidsmatige dagbesteding. De bedoeling is dat de mogelijkheden van het kind optimaal worden benut.

In het voortgezet speciaal onderwijs worden drie uitstroomprofielen ingericht, die op verschillende doelgroepen zijn afgestemd:

1. Vervolgonderwijs: een leerling wordt zodanig opgeleid dat hij terug kan keren naar regulier onderwijs of een succesvolle overstap kan maken naar regulier vervolgonderwijs. Hierin bestaat de mogelijkheid om leerlingen binnen het vso op te leiden voor bijvoorbeeld een vmbo-diploma, voor certificaten op vo-niveau, voor een aka-diploma en mbo-diploma op niveau 1.
2. Arbeidstoeleiding: een leerling wordt succesvol naar de arbeidsmarkt toe geleid, indien mogelijk met een duurzaam arbeidscontract. Vso-scholen krijgen een inspanningsverplichting om leerlingen naar werk te begeleiden.
3. Dagbesteding: een leerling wordt zo goed mogelijk voorbereid op vormen van dagbesteding.

Stages worden verplicht in het uitstroomprofiel arbeidsmarkt en scholen mogen onder strikte voorwaarden ook zelf examens afnemen.

6.4.1 Kansen Wet kwaliteit (v)so

Een kans van de Wet kwaliteit (v)so is dat er al tijdens de periode op het vso meer nadruk wordt gelegd op maatschappelijke participatie van de jongere met een lvb na afronding van de school. Dit zal moeten leiden tot een grotere mate van maatschappelijke participatie van deze jongeren na het vso dan momenteel het geval is. De scholen krijgen immers een inspanningsverplichting om leerlingen naar werk te begeleiden. Dit zal naar verwachting een positief effect hebben op de ondersteuningstrajecten van jongeren met een lvb gericht op arbeidsparticipatie.

6.5 Kansen en risico's van de Participatiewet

Participatiewet

In april 2013 heeft het kabinet ingestemd met de Participatiewet. Deze wet, die naar verwachting 1 januari 2015 in gaat, voegt de Wet werk en bijstand (Wwb), delen van de Wajong en de Wet sociale werkvoorziening (Wsw) samen tot één regeling voor de onderkant van de arbeidsmarkt. Op dit moment is de regeling versnipperd. In het Sociaal Akkoord in het voorjaar van 2013 hebben het kabinet en sociale partners afspraken gemaakt over nadere invulling van de Participatiewet. Het kabinet moet het wetsvoorstel nog uitwerken. In box 6.4 worden de grote lijnen van de wet geschetst.

Box 6.4 Participatiewet

De nieuwe wet houdt naar verwachting in grote lijnen het volgende in:

- *Wajong*. Een Wajonguitkering is per 1 januari 2015 alleen nog mogelijk voor jonggehandicapten die volledig en duurzaam arbeidsongeschikt zijn. Wie nog minimaal 20 procent van het WML kan verdienen, valt dan onder de Participatiewet. In het Sociaal Akkoord is in het voorjaar van 2013 afgesproken dat ook huidige Wajongers worden herbeoordeeld. Een deel van het zittend bestand van de Wajong gaat dan ook over naar de Participatiewet.
- *Wsw*. De toegang tot de SW wordt beperkt. De instroom in de SW in de huidige vorm stopt per 1 januari 2015. De huidige SW'ers worden niet herbeoordeeld. Gemeenten kunnen vanaf 1 januari 2015 zelf 30.000 'beschutte werkplekken' creëren. Hiervoor wordt op termijn budget vrijgemaakt. Op zo'n werkplek kan iemand het wettelijke minimumloon verdienen.
- *Loonkostensubsidie*. Voor iedereen die straks onder de Participatiewet valt (Wwb, Wajong, Wsw), kan de gemeente loonkostensubsidie inzetten. Deze loonkostensubsidie komt als gevolg van de afspraken in het Sociaal Akkoord in plaats van loondispensatie. Dit betekent dat iemand onder voorwaarden onder het minimumloon aan de slag kan. Het verschil wordt aangevuld met een uitkering van de gemeente. Dat is altijd tijdelijk. Uiteindelijk moeten het loon plus de aanvullende uitkering samen even hoog zijn als het minimumloon. Ook op dit punt moet de nieuwe wet nog verder worden uitgewerkt.

Vervolg Box 6.4 Participatiewet

- *Alternatief quotumregeling.* Werkgevers stellen zich in het Sociaal Akkoord garant voor een maximum van 100.000 extra banen in 2026 voor mensen met een arbeidsbeperking. Deze afspraken worden gemonitord. Als het aantal banen achterblijft wordt alsnog een verplicht quotum ingevoerd.
- *Mobiliteitsbonus.* Premiekortingen voor werkgevers zijn vervangen per 1 januari 2013 door een mobiliteitsbonus voor werkgevers. Werkgevers die een werknemer met een arbeidsbeperking in dienst nemen ontvangen maximaal 3 jaar een premiekorting van € 7.000.
- *Werkbedrijven:* Er komen 35 werkbedrijven waarin gemeenten samenwerken met UWV en sociale partners om plaatsing van uitkeringsgerechtigden te realiseren. De precieze invulling van deze werkbedrijven is nog niet bekend.

6.5.1 Kansen Participatiewet

Prikkels voor werkgevers

In het Sociaal Akkoord stellen werkgevers zich garant voor 2500 extra banen in 2014 en 5000 extra banen in 2015 voor arbeidsgehandicapten. Het aantal extra banen loopt op tot 100.000 banen in 2026. Deze afspraak biedt kansen voor jongeren met een lvb, omdat werkgevers actief op zoek moeten gaan naar werkplekken voor arbeidsgehandicapten. Er is met andere woorden een zekere mate van dwang om mensen met een arbeidsbeperking, waaronder jongeren met een lvb, aan te nemen. De mobiliteitsbonus en loonkosten-subsidies zijn daarbij positieve prikkels om het aannemen van onder andere jongeren met een lvb te bevorderen.

Eén partij voor inkomens- en arbeidsondersteuning en (jeugd)zorg

In de Participatiewet worden de regelingen aan de onderkant van de arbeidsmarkt gebundeld. Dit maakt een einde aan de verschillen tussen uitkeringsregimes. Nu geldt voor Wajongers, in tegenstelling tot voor jongeren in de Wwb, geen vermogenstoets of toets op het partnerinkomen. Bovendien kunnen jongeren met een lvb in de Wajong aanspraak maken op een ander type ondersteuning, bijvoorbeeld loondispensatie, dan jongeren met een lvb in de Wwb. Het bundelen van deze regelingen maakt een einde aan deze verschillen.

6.5.2 Risico's Participatiewet

Onvoldoende kennis en erkenning van lvb-problematiek

De bundeling van de regelingen brengt ook risico's met zich mee. De wet leidt ertoe dat straks verschillende doelgroepen onder dezelfde regeling vallen. Daarbij komt dat het aantal Wajongers en daarmee ook het aantal jongeren met een lvb uit de Wajong, in absolute zin beperkt is voor middelgrote en kleine gemeenten. Het risico bestaat dat klantmanagers bij gemeenten onvoldoende kennis en expertise hebben van de doelgroep om jongeren met lvb-problematiek te herkennen. Bij jongeren met een lvb, zo geven ook de

professionals in dit onderzoek aan, is het niet altijd direct duidelijk dat zij een verstandelijke beperking hebben en welke bijkomende problematiek er speelt. Wanneer dit niet tijdig wordt erkend, worden hun capaciteiten mogelijk overschat en wordt er niet de juiste begeleiding ingezet.

Beperkte mogelijkheden bij werkgevers

De rol van werkgevers in de Participatiewet is groot. Van hen wordt verwacht een groot aantal extra banen te creëren. Het is echter de vraag of werkgevers op die schaal in staat zijn om jongeren met een lvb (en andere doelgroepen) te plaatsen. Met name de begeleiding van jongeren met een lvb kost extra inspanning. Het is noodzakelijk dat werkgevers daarbij voldoende ondersteund worden.

Verloren gaan van kennis en bestaande initiatieven

In de huidige situatie zijn er veel verschillende initiatieven om jongeren met een lvb aan het werk te helpen. Zo neemt UWV deel aan verschillende netwerken om de overgang van onderwijs naar arbeid voor deze doelgroep goed te laten verlopen. Stichting MEE heeft een zogenaamd navigatieproject, waarin met de jongere zelf en de verschillende betrokken partijen al vroeg wordt gekeken naar de wensen en mogelijkheden voor werk. Met de overgang van deze doelgroep naar gemeenten bestaat het risico dat deze initiatieven en de kennis die hierin is opgedaan verloren gaan.

Geen financiële prikkel voor ondersteuning thuiswonende jongeren

Onder de Participatiewet hebben jongeren die bij hun ouders wonen geen recht meer op inkomensondersteuning. Hoewel de gemeente wel de verplichting heeft om deze groep niet-uitkeringsgerechtigde te ondersteunen, is er voor gemeenten geen financiële prikkel om voor deze groep te investeren in de begeleiding bij het vinden en behouden van werk.⁴ Het vinden van werk levert namelijk geen besparing op de uitkeringslasten op. Uit dit onderzoek blijkt echter dat jongeren met een lvb meestal niet in staat zijn om zonder hulp werk te vinden en te behouden.

Behoud van begeleiding door jobcoaches ongewis

Met de decentralisatie krijgen gemeenten bovendien beleidsvrijheid om zelf invulling te geven aan een deel van de ondersteuning bij het vinden en behouden van werk. Zo is de begeleiding op de werkvloer door jobcoaches straks geen voorziening meer zoals nu, waarbij begeleiding door een jobcoach in principe toegankelijk is vooral alle Wajongers. Met het oog op de bezuinigingen waarmee gemeenten nu en in de komende periode te maken hebben, is het de vraag hoe zij daaraan invulling gaan geven. Op korte termijn zou het voor gemeenten goedkoper kunnen zijn om werkloze jongeren met

⁴ In de hoofdlijnenbrief aan de Tweede Kamer over de Participatiewet en het quotum (d.d. 27 juni 2013) staat dat het kabinet structureel 100 miljoen beschikbaar stelt via het gemeentefonds om de effecten van de kostendelersnorm te compenseren voor kwetsbare groepen met een zorgbehoefte.

een lvb thuis te laten zitten, dan om relatief dure begeleidingsvormen in te zetten.

Daarnaast zijn de professionals die deelnamen aan dit onderzoek het er unaniem over eens dat begeleiding van jongeren met een lvb naar werk en begeleiding op het werk van cruciaal belang zijn voor (duurzame) arbeidsparticipatie van een groot deel van deze jongeren. Daar komt bij dat de jobcoaches ook een belangrijke rol spelen in het coachen van de werkgevers in hun omgang met de jongere met een lvb. Bezuiniging op de inzet van jobcoaches zou ertoe kunnen leiden dat er voor een groot aantal jongeren geen jobcoach beschikbaar is en dat het daarmee voor deze jongeren lastiger wordt om geschikt werk te vinden en te behouden.

6.6 Tot slot

In dit hoofdstuk hebben we de kansen en risico's voor de ondersteuning en arbeidsparticipatie van jongeren met een lvb geschetst aan de hand van actuele beleidsontwikkelingen. Hieruit komt naar voren dat de grotere rol die gemeenten krijgen op de verschillende beleidsterreinen zeker kansen biedt.

De extra taken en verantwoordelijkheden van gemeenten bieden hen ook de kans om de ondersteuning van jongeren met een lvb zo te organiseren, dat er aan de voorwaarden voor de organisatie van doeltreffende trajecten wordt voldaan; dat wil zeggen vroegtijdige signalering, overleg rondom transitie en regie. Het risico is echter dat gemeenten als gevolg van bezuinigingen vooral proberen het beroep op gemeentelijke voorzieningen te voorkomen. Uit dit onderzoek blijkt echter dat investeren in jongeren met een lvb soms nodig is, om later besparingen te realiseren en arbeidsparticipatie te bevorderen. Daarbij komt dat er een risico bestaat dat kennis en expertise over de doelgroep versnipperd dreigen te raken bij de overgang van de doelgroep naar gemeenten.

7 HOE NU VERDER MET ...

In het vorige hoofdstuk hebben we de kansen en risico's voor de ondersteuning en arbeidsparticipatie van jongeren met een lvb geschetst aan de hand van actuele beleidsontwikkelingen. In dit hoofdstuk komen we terug op de vraag *'hoe nu verder met de arbeidsparticipatie van jongeren met een lvb?'*.

7.1 Mogelijkheden voor doeltreffende en efficiëntere trajecten

De komende jaren zal er minder geld beschikbaar zijn voor werk in SW-bedrijven en dagbesteding. Ook zijn er afspraken gemaakt met werkgevers over het creëren van banen voor arbeidsgehandicapten. Dit betekent dat arbeidsgehandicapten en ook jongeren met een lvb in de komende jaren meer en meer in het reguliere bedrijf aan de slag zullen (moeten) gaan, terwijl er tegelijkertijd minder geld beschikbaar is voor de begeleiding van deze jongeren in het onderwijs, de (jeugd)zorg en de re-integratie.

In dit onderzoek hebben we de huidige trajecten en de ideale trajecten van elf jongeren met een lvb vergeleken, om mogelijkheden voor verbeteringen en besparingen op te sporen in de ondersteuningstrajecten van jongeren met een lvb. Hoewel de ideale trajecten gebaseerd zijn op aannames van professionals¹ over het effect van de gekozen aanpak, komen uit dit onderzoek een aantal belangrijke aspecten naar voren die volgens professionals en experts de kans vergroten dat jongeren met een lvb op een doeltreffende en efficiëntere wijze naar arbeid worden begeleid:

1. Als problemen of beperkingen al vroeg gesignaleerd worden is, volgens de professionals die aan dit onderzoek hebben meegewerkt, de kans groter dat op een eerder tijdstip de juiste interventies worden ingezet. Vroegtijdige signalering en diagnose is ook van belang voor de juiste schoolkeuze, dat wil zeggen een school waar een jongere met een lvb passend onderwijs en voldoende begeleiding krijgt. Dit kan niet alleen bijdragen aan een meer doelgerichte route naar werk, maar het kan ook leiden tot kostenbesparingen. In veel gevallen zien professionals mogelijkheden om minder en goedkopere interventies in te zetten, mits de ondersteuningsbehoefte van de jongere eerder duidelijk zou worden.
2. Door in een vroegtijdig stadium te investeren in de ondersteuning van jongeren met een lvb, zien professionals kansen om op latere leeftijd (dure) interventies te voorkomen. Bij een deel van de jongeren gaat het om het voorkomen van zwaardere zorg, door tijdig te investeren in meer

¹ Aan de workshops die in het kader van dit onderzoek zijn georganiseerd namen docenten/begeleiders in het voortgezet speciaal onderwijs en praktijkonderwijs, begeleiders van zorginstellingen en de jeugdreclassering, arbeidsdeskundigen van UWV en medewerkers van de gemeentelijke dienst werk en inkomen deel. Daarnaast hebben verschillende experts uit de relevante circuits deelgenomen aan een expertmeeting.

laagdrempelige begeleiding. Vroegtijdig investeren in de ondersteuning van jongeren, bijvoorbeeld door de keuze voor een duurder onderwijstype of voor extra begeleiding, is soms ook nodig om het beoogde doel, namelijk betaald werk, te bereiken. Daarmee kunnen investeringen uiteindelijk leiden tot besparingen, op bijvoorbeeld uitkeringslasten of de kosten van beschut werk.

3. Zowel professionals uit het onderwijs, professionals uit de zorg en professionals uit de re-integratie benadrukken het belang van een stabiele gezinssituatie voor een succesvolle schoolloopbaan en route naar werk. In veel gevallen hebben jongeren met een lvb echter te maken met problemen in het gezin. Ook bij de jongeren in dit onderzoek hebben we daar voorbeelden van gezien. Professionals menen dat in die gevallen de inzet van begeleiding in het gezin de jongeren met een lvb zal helpen om de school af te maken en zo hun kansen op werk kan vergroten. Begeleiding binnen het gezin maakt de trajecten in eerste instantie vaak duurder, maar kan worden gezien als een investering waarmee de kansen worden vergroot dat de jongere bij een reguliere werkgever een eigen inkomen zal verdienen.
4. De inzet van 'eigen kracht' kan bijdragen aan een goedkoper en meer doeltreffend traject, omdat mensen uit de eigen omgeving van de jongere de ondersteuning deels op zich nemen. De voorwaarde is wel dat de jongere een netwerk heeft dat voldoende bekwaam is om dit te doen. Bij de jongeren in dit onderzoek is niet altijd duidelijk of dit het geval is. Om dit te onderzoeken, kan een interventie zoals de Eigen Kracht-conferentie ingezet worden.
5. Rondom transitiemomenten van jongeren is het van belang dat alle betrokken partijen overleggen over de doelen, de interventies en de verdeling van verantwoordelijkheden bij de ondersteuning van de jongere. Met name rondom de overgang van basis- naar voortgezet onderwijs en de overgang van school naar werk, moeten alle betrokken partijen hun aanpak op elkaar afstemmen. Professionals zijn van mening dat veel trajecten overzichtelijker, efficiënter en doeltreffender worden als dit consequent gebeurt.
6. De behoefte aan afstemming en regie in de verschillende ondersteuningstrajecten komt herhaaldelijk naar voren. Geen van de professionals of experts bestrijdt het belang van regie bij de ondersteuning van jongeren met een lvb. Er blijft echter discussie over de praktische invulling van deze regiefunctie. Enerzijds lijkt een persoonlijke en duurzame relatie met de jongere van belang, anderzijds is het nodig dat een regisseur meer in het algemeen op de hoogte is van de ondersteuningsmogelijkheden en in staat is om deze in te schakelen. Uit de gesprekken met professionals en experts blijkt dat het moeilijk is om deze drie voorwaarden in één partij te combineren.
7. Bij veel jongeren met een lvb ontbreken de juiste sociale en werknemersvaardigheden om op de reguliere arbeidsmarkt een baan te vinden en te behouden. Ondersteuning op het terrein van sociale en werknemersvaardigheden zou als een rode draad door het leven van

- jongeren met een lvb moeten lopen. Dit betekent dat hiervoor niet alleen aandacht moet zijn binnen het onderwijs, maar ook op de werkvloer.
8. Begeleiding bij het vinden en het behouden van werk is volgens de professionals een belangrijke voorwaarde voor het succes van de arbeidsparticipatie van jongeren met een lvb. Dit betekent dat ook na uitstroom naar werk nog tijdelijk geïnvesteerd zou moeten worden in de jongeren.

7.2 Kansen en risico's voor de toekomst

De analyse van de verwachte beleidsontwikkelingen laat zien dat de nieuwe wetgeving en de decentralisaties kansen bieden om de bovenstaande aspecten in de praktijk te brengen. Zo kunnen gemeenten een integrale aanpak organiseren waarbij vroegtijdige signalering een centrale plaats krijgt. Ook bieden het passend onderwijs en de Wet kwaliteit (v)so kansen om de aandacht voor deze groep in het onderwijs te vergroten en te verbeteren. Met de Participatiewet en de gemaakte afspraken in het Sociaal Akkoord stellen werkgevers zich (oplopend tot 2026) garant voor 100.000 extra banen voor mensen met een arbeidsbeperking. Hiervan zouden jongeren met een lvb ook kunnen profiteren.

De beleidsontwikkelingen brengen echter ook risico's met zich mee. De belangrijkste zijn de eventuele beperkte kennis over de doelgroep, de geringe expertise bij gemeenten op dit gebied en de opgave voor gemeenten om flink te bezuinigen. Uit ons onderzoek bleek dat het soms nodig is om op jonge leeftijd (flink) te investeren in deze jongeren en dat dit zich later zou kunnen terugbetalen. Het risico bestaat dat gemeenten vooral proberen het beroep op gemeentelijke voorzieningen te beperken.

7.3 Lessen voor de toekomst

Kennis bundelen en delen

Uit de trajecten van de elf jongeren in dit onderzoek komt naar voren dat jongeren met een lvb op verschillende leefgebieden ondersteuning nodig hebben en vaak met veel verschillende typen professionals te maken krijgen in hun route naar werk. De kennis en expertise over deze jongeren is verspreid over veel verschillende partijen. Het is van belang om die kennis en expertise over de doelgroep te bundelen en over te dragen aan gemeenten. Met name voor kleinere gemeenten is het van belang om gebruik te maken van de kennis en expertise die buiten de gemeentelijke organisatie aanwezig is, zoals bij UWV, zorginstellingen, scholen en landelijke kenniscentra.

Aandacht voor signaleren en herkennen van de doelgroep

Uit dit onderzoek komt naar voren dat in veel trajecten vroegtijdige signalering van belang is om de juiste ondersteuning te kunnen inzetten. Een gebrek aan kennis over de doelgroep brengt het risico met zich mee dat de problemen van jongeren met een lvb niet (tijdig) worden herkend.

Uit de beschrijving van de problematiek van jongeren met een lvb in hoofdstuk 2, blijkt dat jongeren met een lvb niet altijd als zodanig herkend worden en het risico lopen om overschat te worden. Bij de elf jongeren in dit onderzoek hebben we voorbeelden gezien van jongeren bij wie met name bijkomende problematiek zoals autisme, emotionele problemen of gezinsproblemen pas later zijn gesignaleerd.

Vanwege hun specifieke begeleidingsbehoefte is het van belang om jongeren met een lvb ook in de toekomst als aparte doelgroep te blijven beschouwen, wat overigens niet betekent dat jongeren met een lvb een uniforme groep vormen. Medewerkers van gemeentelijke sociale diensten, sociale wijkteams en Wmo-loketten, consultatiebureaus en Centra voor Jeugd en Gezin (CJG's) zouden daarom moeten worden getraind in het herkennen van de verschillende kenmerken van jongeren met een lvb. Gemeenten moeten er vervolgens op aansturen dat de partijen die op verschillende domeinen te maken hebben met jongeren met een lvb, hun kennis en ervaring met elkaar delen, zodat de ondersteuning op maat kan worden ingezet en op elkaar kan worden afgestemd.

Kritisch op te hoge verwachtingen van de inzet van eigen kracht

Het bevorderen van de eigen verantwoordelijkheid van burgers en de inzet van hulp uit het eigen netwerk is bij veel gemeenten een belangrijk thema. Vanuit de Wmo-gedachte sturen gemeenten erop aan dat burgers in eerste instantie binnen hun eigen netwerk hulp organiseren.

In een deel van de ideale trajecten van de jongeren in dit onderzoek is 'eigen kracht' een onderdeel. Het is nuttig om het sociale netwerk van jongeren met een lvb zo veel mogelijk erbij te betrekken. In veel gevallen kan dit een belangrijke bijdrage leveren aan hun ondersteuning. Tegelijkertijd blijkt uit de literatuur en uit de voorbeelden van de jongeren in dit onderzoek, dat veel jongeren met een lvb geen sterk sociaal netwerk hebben. Zij komen vaak uit sociaal zwakke gezinnen, waar sprake is van veel bijkomende problematiek. Ouders, familie en vrienden zijn volgens professionals in die gevallen niet in staat om de jongere te ondersteunen. Om die reden moet er kritisch worden gekeken of het sociale netwerk van jongeren met een lvb voldoende draagkracht en vaardigheden heeft om die ondersteuning te bieden.

Begeleiding bij het vinden en behouden van werk

Uit dit onderzoek komt naar voren dat veel jongeren met een lvb met de juiste ondersteuning de mogelijkheid hebben om uit te stromen naar regulier werk. In alle ideale trajecten van de jongeren in dit onderzoek wordt echter een vorm

van ondersteuning ingezet bij het behouden van werk. De professionals zijn van mening dat zonder deze de uitval onder jongeren met een lvb hoog zal zijn. Op dit moment worden Wajongers met een lvb meestal begeleid door jobcoaches. Gemeenten hebben straks echter beleidsvrijheid om begeleiding bij werk zelf in te vullen. Zij zouden hiervoor goed moeten nagaan hoe en onder welke voorwaarden zij jongeren met een lvb op een goede wijze kunnen ondersteunen bij het vinden en behouden van werk.

Benadering en ondersteuning van werkgevers

Een andere belangrijke voorwaarde voor arbeidsparticipatie van jongeren met een lvb is dat er voldoende werkgevers zijn die deze jongeren aan willen en kunnen nemen. De afspraken in het Sociaal Akkoord over extra banen voor arbeidsgehandicapten helpen daarbij. De jongeren in dit onderzoek beschikken echter niet allemaal over de juiste sociale en werknemersvaardigheden. Voor de omgang met deze jongeren zijn kennis en vaardigheden vereist, die niet alle werkgevers vanzelfsprekend bezitten. Enkel financiële prikkels zijn niet voldoende om de integratie op de werkvloer te bevorderen. Mede om deze reden zou in de toekomst de ondersteuning na plaatsing, van zowel de werknemer als van de werkgever, een belangrijk aandachtspunt moeten blijven.

Aandacht voor de overgang onderwijs arbeidsmarkt

In de ideale trajecten stromen de jongeren vanuit het onderwijs direct door naar een betaalde baan. Vervolgonderwijs na het pro of vso wordt door de professionals meestal niet opgenomen in de ideale trajecten. De reden hiervoor is volgens de professionals dat deze jongeren 'vroeg uitgeleerd' zijn. Vanuit die gedachte ligt het voor de hand om, als deze jongeren voor een inkomensvoorziening bij de gemeente terechtkomen, ze niet terug te leiden naar school, maar om ze toe te leiden tot werk.

Het streven naar een directe overgang van school naar werk is nog beter. Een directe overgang van onderwijs naar werk voorkomt immers dat jongeren een beroep doen op gemeentelijke (inkomens)voorzieningen. Bestaande initiatieven om de overgang van onderwijs naar werk te bevorderen, zoals de netwerkoverleggen (of pre-Wajong overleggen) in het pro en vso, moeten daarom ook in de toekomst blijven bestaan. Veel gemeenten sluiten nu al aan op de zorgstructuur van scholen, bijvoorbeeld via leerplicht en RMC. Dit zouden gemeenten kunnen uitbreiden door ook het domein van werk en inkomen hierbij te betrekken.

Bezuinigen, maar wel met een visie op de lange termijn

Uit dit onderzoek blijkt dat om besparingen te realiseren, er soms eerst geïnvesteerd moet worden. Die investeringen kunnen liggen op het terrein van onderwijs, zorg of re-integratie. Zo kiezen de professionals er in sommige ideale trajecten voor om te investeren in een duurder onderwijstype, omdat daar meer tijd is voor begeleiding en meer aandacht voor arbeidstoeleiding. Investeren in het gezin kunnen er volgens de professionals voor zorgen dat

uitval uit het onderwijs of werk wordt voorkomen. Tot slot is volgens de professionals relatief dure ondersteuning nodig bij het behouden van werk. Vanuit dit idee moeten gemeenten ervoor waken dat zij alleen op de korte termijn bezuinigen, wat leidt tot meer kosten op lange termijn. Het beperken van een beroep op gemeentelijke voorzieningen, zoals de ondersteuning op weg naar werk, kan later voor extra kosten zorgen op andere domeinen. Zo zal de ondersteuningsvraag van mensen met een lvb die lange tijd inactief thuis hebben gezeten, op den duur waarschijnlijk zwaarder zijn dan die van iemand waarbij op jonge leeftijd is geïnvesteerd in zelfredzaamheid en economische zelfstandigheid.

BIJLAGEN

BIJLAGE 1

Literatuurlijst

Beer, Y. de. (2012). *De Kleine Gids. Mensen met een licht verstandelijke beperking 2012*. Alphen a/d Rijn: Kluwer.

Berendsen, E. & Stoutjesdijk, M. (2007). *De groei van Wajonginstroom, een onderzoeksrapport in het kader van een dossieronderzoek Wajong 2007*. Amsterdam: UWV.

Berendsen, E., Stoutjesdijk, M., Havinga, H., Ende, I. van den., Rijssen, J. van. & Spaan, B. (2011). *Wajongmonitor: tweede rapportage*. Amsterdam: UWV.

Bodde, J. & Hagen, B. (2009). *LVG-jongeren beter in beeld*. Utrecht: Vilans.

Brand, E. & Hurk, A. (2008). *Tien jaargangen PIJ-ers: Kenmerken en veranderingen*. Den Haag: Dienst Justitiële Jeugdinstellingen/Ministerie van Justitie.

Dekker, M. C., Douma, J. C. H., Ruiters, K. de. & Koot, H. (2006). Aard, ernst en beloop van gedragsproblemen en psychische stoornissen bij kinderen en jeugdigen met een verstandelijke beperking. In: R. Didden (red.), *Perspectief, Gedragsproblemen, psychiatrische stoornissen en licht verstandelijke beperking* (p. 21-40). Houten: Bohn Stafleu van Lochum.

Dienst Justitiële Instellingen (2012). *JJI in getal 2007-2011*. Den Haag: Ministerie van Veiligheid en Justitie.

Diepenhorst, M. C. & Hollander, M. (2011). *Zorg voor licht verstandelijk gehandicapten: aard en omvang van LVG-zorg*. Zoetermeer: Research voor Beleid.

Folder jeugdreclassering (2009). *Informatie voor ouders*. Utrecht: Bureau Jeugdzorg.

Kemp, S. van der. & Vree, F. van. (2006). *Arbeidsmatige dagbesteding. Een verkennend onderzoek naar aard en omvang*. Leiden: Research voor beleid.

Kenniscentrum Kinder- en Jeugdpsychiatrie (2013). *Lichte verstandelijke beperking en psychiatrische stoornis*. Verkregen op 29 april, 2013, van www.kenniscentrum-kjp.nl.

Koolhof, R., Loeber, R. & Collot d'Escury, A. M. L. (2007). Eerst tot tien tellen! Of is dat voor LVB-jongeren niet genoeg? *Onderzoek en Praktijk*, 5(1), 15-19.

Lekkerkerker, L. & Schouten, R. (2009). *Handleiding Instrument 'Beoordeling Sociaal Aanpassingsvermogen'(BSA)*. Utrecht: NJI.

Moonen, X. & Verstegen, D. (2006). LVG-jeugd met ernstige gedragsproblematiek in de verbinding van praktijk en wetgeving. *Onderzoek en Praktijk*, 4 (1), 23-28.

Neijmeijer, L., Moerdijk, L., Veneberg, G. & Muusse, C. (2010). *Licht verstandelijk gehandicapten in de GGZ, een verkennend onderzoek*. Utrecht: Trimbos-instituut.

Ras, M., Woittiez, I., Kempen, H. van. & Sadiraj, K. (2010). *Steeds meer verstandelijk gehandicapten? Ontwikkelingen in vraag en gebruik van zorg voor verstandelijk gehandicapten*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Schipper, H. (2007). Onderwijs en Zorg. Twee werelden voor één kind. *Onderzoek & Praktijk*, 5(2) , 16-22.

Spaans, E. (2005). *Een IQ puntje meer of minder...? Prevalentie-onderzoek licht verstandelijk gehandicapten in de justitiële jeugdinrichtingen*. DJI, intern rapport.

Santen, P. van, Oploo, M. van & Engelen, M. van (2013). *WSW-statistiek 2012, Jaarrapport*. Zoetermeer: Panteia.

Teeuwen, M. (2012). *Verraderlijk gewoon. Licht verstandelijk gehandicapte jongeren, hun wereld en hun plaats in het strafrecht*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.

Vilans (2012). *Van AWBZ naar WMO. Factsheet licht verstandelijke gehandicapten*. Utrecht: Vilans. Te downloaden via <http://www.vilans.nl/docs/producten/WmoLVG.pdf>

Vermeulen, T., Jansen, M. & Feltzer, M. (2007). LVG: een lichte verstandelijke handicap met zware gevolgen. Een onderzoek naar de problematiek van licht verstandelijk gehandicapten jongeren. *Onderzoek & Praktijk*, 5(2), 4-15.

BIJLAGE 2

Lijst van geïnterviewden

Voor het onderzoek hebben wij in totaal met twintig jongeren met een licht verstandelijke beperking face-to-face-interviews gehouden. In circa de helft van de gevallen hebben wij met één van hun ouders een telefonisch interview afgenomen. Omwille van hun privacy zijn hun namen niet opgenomen in deze lijst van geïnterviewden. Daar waar we de situatie van de jongeren beschrijven in de verschillende hoofdstukken en in de casusbeschrijvingen in bijlage 6 hebben we fictieve namen gebruikt.

Om te voorkomen dat de namen van de lvb-jongeren en hun ouders toch te herleiden zijn, worden de namen van de geïnterviewde werkgevers, (school) begeleiders, zorgverleners en andere betrokkenen ook niet weergegeven in deze lijst van geïnterviewden. Wel geven wij aan met welk type professional wij hebben gesproken. Het gaat om de volgende dertig professionals:

- 4 docenten/begeleiders praktijkonderwijs;
- 3 docenten/begeleiders vso;
- 1 begeleider naschoolse opvang;
- 2 consultants MEE;
- 1 psycholoog zorginstelling;
- 1 consultant jeugdreclassering van William Schrikker Groep;
- 3 woonbegeleiders Philadelphia Zorg;
- 9 werkgevers/werkbegeleiders;
- 6 jobcoaches.

BIJLAGE 3

Deelnemers workshops en expertmeeting

Deelnemers workshops

- Nicole Baas Philadelphia Zorg, behandelcoördinator
- Christy Couturier Gooise Praktijkschool, mentor/stagebegeleider
- Rianne Daalhuizen Vso Rafaelschool, stagecoördinator
- Thijs van Dam Just 4 Work, jobcoach
- Nita Dors Pantar, trainer/consulent
- Jan Denneman Praktijkonderwijs Zeist, adjunct-directeur/mentor
- Mirjam Fraanje Leger Des Heils, zorgcoördinator
- Bouwe Fransen Philadelphia Zorg, woonbegeleider
- Linda van Ginkel DWI gemeente Amsterdam, klantmanager
- Henny van Impelen Praktijkonderwijs Zeist, stagecoördinator
- Heleen Kroon UWV, arbeidsdeskundige
- Ton Kuijvenhoven Gooise Praktijkschool, mentor/stagebegeleider
- Floor van Linschoten William Schrikker Groep, jeugdreclasseerder
- Marjon de Lint Just 4 Work, jobcoach
- Chantal van Nieuwkoop Just 4 Work, jobcoach
- Yvonne van Rijswijk Mariëndaal, trainer
- Petra Rozendal Just 4 Work, jobcoach
- Elise Slangenbergh Philadelphia Zorg, woonbegeleider
- Loes Stoltenborg DWI gemeente Amsterdam, klantmanager
- Femke Staelens William Schrikker Groep, jeugdreclasseerder
- Bart van der Veer Pantar, consulent re-integratie
- Herman van Veldhuizen Vso zml Linie College, trajectbegeleider
- Barbara Verhoef MEE, consulent
- Christie Vervoorn UWV, arbeidsdeskundige
- Henriette Verwey UWV, arbeidsdeskundige
- Malu de Wit Philadelphia Zorg, woonbegeleider
- Martin Zuethoff Vso Rafaelschool, stagecoördinator

Deelnemers expertmeeting

- Albert Boelen LECSO / PO-Raad, beleidsadviseur
- Branko Hagen Landelijke Cliëntenraad, beleidsadviseur
- Ineke Maarman MEE Nederland, beleidsmedewerker
- Tanja van Rijn William Schrikker Groep, advocaat
- Aard-Jan Seppenwoolde UWV, strategisch beleidsadviseur
- Erik Voerman UWV, Business adviseur WERKbedrijf

BIJLAGE 4

Leden van de begeleidingscommissie

- Marc Cantrijn, Landelijk Expertisecentrum Speciaal onderwijs
- Jolanda Douma, Landelijk Kenniscentrum LVB
- Jenny de Hertog, Cedris
- Peter de Jong, Landelijk werkverband Praktijkonderwijs
- Brigitte van Lierop, Disworks
- Jolanda van Rijssen, UWV
- Margreet Stoutjesdijk, UWV
- Mariette Schep, William Schrikker Groep
- Kim de Nijs-Hermans, ministerie van SZW

BIJLAGE 5

Kosten van huidige en ideale ondersteuningstrajecten

Uitgangspunten

Voor 11 concrete casussen is bepaald welke kosten gemoeid zijn met de begeleiding van de jongeren met een lvb. In hoofdstuk 1 is toegelicht op welke wijze wij informatie hebben verzameld over deze jongeren. Bij het bepalen van de kosten hebben wij een aantal uitgangspunten gehanteerd:

- Wij hebben ons beperkt tot de kosten voor (semi-) overheidsinstanties. Kosten die gemaakt worden door anderen (bijvoorbeeld de ouders van de jongere) zijn niet in de analyse meegenomen;
- Uitsluitend kosten die een gevolg zijn van de verstandelijke beperking en gerelateerde problematiek zijn in ogenschouwing genomen. Andere kosten (bijvoorbeeld medische kosten die geen relatie hebben met de verstandelijke beperking) zijn buiten beschouwing gelaten;
- Er is uitsluitend gekeken naar kosten uit het verleden. De kosten die mogelijk in de toekomst nog op zullen treden zijn niet in ogenschouwing genomen.

Nadat we de kosten in de huidige situatie bepaald hebben, is er gekeken welke kosten er bespaard kunnen worden. Dit is gebeurd door de casussen te bespreken met verschillende groepen professionals. Tijdens workshops is met deze experts besproken op welke wijze de diagnosestelling en de ondersteuning van de jongeren verbeterd kan worden. Op basis hiervan is per jongere een blauwdruk opgesteld van hoe het traject voor deze jongere het beste ingericht had kunnen worden. Door de kosten in het huidige traject af te zetten tegen de kosten in dit ideale traject, wordt er bepaald of en hoeveel kosten er per casus bespaard kunnen worden.

Kostenbesparingen die mogelijk in de toekomst worden behaald (bijvoorbeeld door een betere diagnosestelling) zijn niet in de analyse meegenomen. De behaalde kostenvoordelen in de ideale trajecten betreffen daarom conservatieve schattingen. In sommige gevallen komt het zelfs voor dat het ideale traject (tot nu toe) duurder is dan het huidige traject. De professionals die wij gesproken hebben verwachten echter dat de investeringen in het ideale traject zich in de toekomst zullen uitbetalen.

Bronnen

De bedragen die in de tabellen in deze bijlage zijn weergegeven, zijn afkomstig uit verschillende bronnen. Waar mogelijk hebben wij gebruik gemaakt van de informatie die uit de groepsgesprekken met professionals naar voren is gekomen. Hiernaast is er gebruik gemaakt van literatuur.

- Onderwijs De data met betrekking tot onderwijs zijn afgeleid uit gegevens van het Ministerie van OCW:
- OCW (2012) Kerncijfers 2007-2011
 - OCW (2013) www.trendsınbeeld.minocw.nl
 - OCW (2013) <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/financiering-onderwijs/vraag-en-antwoord/welk-bedrag-geeft-het-ministerie-van-ocw-per-leerling-uit.html>
- Werk en inkomen De kosten met betrekking tot (begeleid) werk, re-integratie en uitkeringen zijn bepaald met behulp van de volgende bronnen:
- UWV (2013) *Rekenhulp Wajong*.¹ De hoogte van een Wajonguitkering is afhankelijk van de leeftijd van de jongere en het salaris dat hij/ zij verdient. We hebben per levensjaar van de jongere een schatting gemaakt van het aantal uren dat hij/ zij werkt. In het verlengde hiervan hebben we per levensjaar het verdiende salaris geschat. Vervolgens hebben we met behulp van de Rekenhulp Wajong berekend hoeveel geld de jongere tot nu toe heeft ontvangen. Dit bedrag hebben we vermeerderd met vijftien procent uitvoeringskosten.
 - Bij de kosten voor re-integratie zijn we zoveel mogelijk uitgegaan van de informatie die uit de gesprekken met professionals naar voren kwam. Indien zij hiervan geen inschatting konden geven, zijn wij uitgegaan van de volgende bron: Tempelman, C., Berden, C., Kok, L. (2010). *Kosten en resultaten van re-integratie*. Amsterdam: SEO.
 - De kosten voor jobcoaching zijn afkomstig uit de interviews die wij hebben gehouden met de professionals.
 - De kosten van loondispensatie zijn bepaald op basis van de gesprekken met professionals. Zij hebben per jongere een inschatting gemaakt van het percentage van het minimumloon dat aangevuld wordt. De kosten van loondispensatie hebben we volgens de methode van loonkostensubsidie (LKS) berekend. De reden hiervoor is dat deze methode de kosten meer inzichtelijk en begrijpelijk maakt. Bij LKS betaalt de werkgever het WML en ontvangt voor het verschil tussen WML en loonwaarde een loonkostensubsidie. Als een jongeren het WML verdient zijn er geen kosten meer van de Wajong-uitkering.
 - De Bemanregeling is niet bij de berekening van de kosten meegenomen.
 - De kosten voor SW zijn afkomstig uit de volgende publicatie: Rekenkamer Amsterdam. (2011). *Sociale werkvoorziening in Amsterdam: De uitdaging van een kostenbewuste en mensgerichte aanpak*.
 - De vermelde kosten in deze bijlage corresponderen niet noodzakelijkerwijs met de actuele bedragen die UWV betaalt.
- Zorg De gegevens op het gebied van zorg en (woon-) begeleiding zijn afkomstig van de Nederlandse zorgautoriteit:
- NZA (2013) *Prestatiebeschrijvingen en tarieven extramurale zorg*.
 - NZA (2013) *Prestatiebeschrijvingen en tarieven zorgzwaartepakketten*.

¹ http://www.uwv.nl/wajong/fasevragen/mijn_inkomen_tijdens_wajong/rekenhulp_wajong.aspx

- NZA (2013) *Prestatiebeschrijvingen en tarieven dagbesteding en vervoer AWBZ.*
- NZA (2013) *Tariefbeschikking DBC GGZ.*
- NZA (2013) *Tariefbeschikking tweedelijns curatieve GGZ.*
- NZA (2013) *Tariefbeschikking zorg op afroep van de patiënt.*
- CVZ (2013) *Tarieven PGB AWBZ.*

Overig

Verder hebben wij gebruikgemaakt van de volgende bronnen:

- Geuns, R. van., Jungmann, N., Kruis, G., Calkoen, P. & Anderson, M. (2011). *Schuldhelpverlening loont! Een onderzoek naar de kosten en baten van schuldhelpverlening.* Amsterdam: Regioplan & Hogeschool Utrecht.
- Ernst & Young. (2010). *Maatschappelijke business case: MEE als maatschappelijke waarde.* Verkregen via: http://www.mee.nl/upload/File/mBC_LR.pdf
- Algemene Rekenkamer. (2011). *Kosten van jeugdbescherming en jeugdreclassering.* Verkregen via: <http://www.rekenkamer.nl/dsresource?objectid=92959&type=org>
- Verder hebben wij gebruik gemaakt van tarievenlijsten op websites van commerciële aanbieders van hulpverlening/ondersteuning. Op deze wijze hebben wij onder andere de kosten van een beroepskeuzetest, een diagnostisch onderzoek in het primair onderwijs en een eigen krachtconferentie bepaald.

Tabel B5.1 Huidige en ideale ondersteuningstraject Jamina

Huidig traject Jamina (19 jaar)				Ideaal traject Jamina (19 jaar)			
Werk in het vrije bedrijf				Werk in het vrije bedrijf			
12-18 jaar	Duur	Kosten	Totale kosten	12-18 jaar	Duur	Kosten	Totale kosten
Praktijk-onderwijs	6 jaar	€ 11.800 p.j.	€ 70.800	Praktijk-onderwijs	6 jaar	€ 11.800 p.j.	€ 70.800
Totaal			€ 70.800	Totaal			€ 70.800
Wajong-uitkering	Geen kosten Wajong-uitkering vanwege loondispensatie			Wajong-uitkering	Geen kosten Wajong-uitkering vanwege loondispensatie		
Loon-dispensatie *	2 jaar	€ 4.609 - 5.327	€ 9.936	Loon-dispensatie *	2 jaar	€ 4.609 - 5.327	€ 9.936
MEE: zelfstandig wonen en financiën	2 jaar	€ 7.800 per jaar	€ 15.600	MEE: zelfstandig wonen en financiën	2 jaar	€ 7.800 per jaar	€ 15.600
Jobcoach *	2 jaar	€ 75 per uur	€ 15.000	Jobcoach *	2 jaar	€ 75 per uur	€ 15.000
Totaal			€ 40.536	Totaal			€ 40.536

* Jobcoach: in het 1e jaar is de intensiteit 120 uur, in het 2e jaar is de intensiteit 80 uur.

Loondispensatie: in het 1e jaar 50%, in het 2e jaar 45%.

Tabel B5.2 Huidige en ideale ondersteuningstraject Damian

Huidig traject Damian (25 jaar)				Ideaal traject Diaman (25 jaar)			
Werk in SW				Werk in het vrije bedrijf			
12-18 jaar	Duur	Kosten	Totale kosten	12-18 jaar	Duur	Kosten	Totale kosten
VSO	6 jaar	€ 21.990 p.j.	€ 131.940	VSO	6 jaar	€ 21.990 p.j.	€ 131.940
				Begeleiding MEE	6 jaar	€ 3.900 p.j.	€ 23.400
				Eigen kracht conferentie	Eenmalig	€ 1.900 per keer	€ 1.900
<i>Totaal</i>			€ 131.940	<i>Totaal</i>			€ 157.240
Vanaf 18 jaar	Duur	Kosten	Totale kosten	Vanaf 18 jaar	Duur	Kosten	Totale kosten
Wajong-uitkering *	<i>Geen kosten Wajong vanwege inkomsten uit SW en ziektewet</i>			Wajong-uitkering *	8 jaar	€ 2.760 - 5.617	€ 35.259
Intern werken in SW bedrijf	6 jaar	€ 30.500 p.j.	€ 183.000	Jobcoach **	8 jaar	€ 75 per uur	€ 33.000
Begeleiding SW in regulier bedrijf	1 jaar	€ 23.100 p.j.	€ 23.100				
Ziektewet	1 jaar	€ 14.701 p.j.	€ 14.701				
Begeleiding MEE	0,5 jaar	€ 3.900 p.j.	€ 1.950				
Opname verslavings-kliniek	3 mnd	€ 248,32 per dag	€ 22.349				
Behandeling verslavings-kliniek	1 traject	€ 6.645	€ 6.645				
Woonbegeleiding ZZP3 (vanaf 22 ^e)	4 jaar (vanaf 22 ^e)	€ 114,59 per dag	€ 167.301	Woonbegeleiding ZZP2 (vanaf 22 ^e)	4 jaar (vanaf 22 ^e)	€ 100,05 per dag	€ 146.073
<i>Totaal</i>			€ 419.046	<i>Totaal</i>			€ 214.332

* Bij de berekening van de kosten van de Wajong-uitkering in het huidige traject is ervan uitgegaan dat Damian om het jaar 50% van het minimumloon verdient en de overige jaren geen geld verdient. In het ideale traject is er bij de berekening van de kosten van de Wajong-uitkering van uitgegaan dat hij 70% van het minimumloon verdient.

** Jobcoach: in het 1^e jaar is de intensiteit 120 uur, in het 2^e jaar is de intensiteit 80 uur, vanaf het 3^e jaar is de intensiteit 40 uur.

Tabel B5.3 Huidige en ideale ondersteuningstraject Mirella

Huidig traject Mirella (27 jaar)				Ideaal traject Mirella (27 jaar)			
Thuiszitten				Werk in het vrije bedrijf			
12-18 jaar	Duur	Kosten	Totale kosten	12-18 jaar	Duur	Kosten	Totale kosten
iVMBO	4 jaar	€ 11.800	€ 47.200	Praktijk- onderwijs	6 jaar	€ 11.800 p.j.	€ 70.800
				GGZ diagnose en behan- deling	< 1.199 minuten	€ 1.704	€ 1.704
<i>Totaal</i>			€ 47.200	<i>Totaal</i>			€ 72.504
Vanaf 18 jaar	Duur	Kosten	Totale kosten	Vanaf 18 jaar	Duur	Kosten	Totale kosten
Wajong- uitkering *	9 jaar	€ 4.457 - 15.208	€ 84.346	Wajong- uitkering		<i>Geen kosten Wajong-uitkering vanwege loondispensatie</i>	
Intern werken in SW bedrijf**	3 jaar	€ 15.250 p.j.	€ 45.750				
Weerbaar- heidstraining MEE	eenmalig	€ 3.000	€ 3.000	Re-integratie- traject UWV	Eenmalig	€ 4.800 per traject	€ 4.800
Ondersteuning MEE bij zoeken woning	½ jaar	€ 3.000	€ 3.000				
Behandeling GGZ	< 800 minuten	€ 1.070	€ 1.070	Jobcoach ***	4 jaar	€ 75 per uur	€ 12.000
Consulten huisarts	9 jaar	€ 38,97 per consult	€ 18.238	Loon- dispensatie ****	9 jaar	€ 4.609 - 9.122	€ 65.869
Woon- begeleiding ZZP3	1 jaar	€ 114,59 per dag	€ 41.825	Woon- Begeleiding ZZP2	9 jaar	€ 100,05 per dag	€ 146.073
<i>Totaal</i>			€ 197.229	<i>Totaal</i>			€ 228.742

* Bij de berekening van de kosten van de Wajong-uitkering in het huidige traject is ervan uitgegaan dat Mirella in de jaren dat zij in een SW bedrijf werkte 50% van het minimumloon verdiende en in de overige jaren niets.

** SW: zij werkte hier parttime, we zijn uitgegaan van de kosten van een halve SW-betrekking.

*** Jobcoach: 4 jaar lang is de intensiteit 40 uur per jaar.

**** Loondispensatie: in het 1^e jaar 50%, vanaf het 2^e jaar 45%.

Tabel B5.4 Huidige en ideale ondersteuningstraject Ibrahim

Huidig traject Ibrahim (25 jaar)				Ideaal traject Ibrahim (25 jaar)			
Thuiszitten				Werk in het vrije bedrijf			
12-18 jaar	Duur	Kosten	Totale kosten	12-18 jaar	Duur	Kosten	Totale kosten
				Diagnostisch onderzoek		€ 500-4.000	€ 2.250 gemiddeld
Regulier voortgezet onderwijs (VMBO)	4 jaar	€ 7.300	€ 29.200	Praktijk-onderwijs	6 jaar	€ 11.800 p.j.	€ 70.800
Functional Family Therapy	<2.999 minuten	€ 3.917	€ 3.917	Gezinsbegeleiding MEE	3 jaar	€ 100 per uur	€ 62.400
Gedrags-therapie	<17.999	€ 24.674	€ 24.674				
ITB-Criem traject	3 mnd	€ 9.000 per traject	€ 9.000				
Jeugd-reclassering	3,75 jaar	€ 6.000 p.j.	€ 22.500				
Totaal			€ 89.291	Totaal			€ 135.450
Vanaf 18 jaar	Duur	Kosten	Totale kosten	Vanaf 18 jaar	Duur	Kosten	Totale kosten
ROC MBO 1 en 2	3 jaar	€ 13.661 p.j.	€ 40.983	Wajong-uitkering *	8 jaar	€ 2.760 - 5.617	€ 35.260
Begeleiding MEE	0,5 jaar	€ 3.000	€ 1.500	Jobcoach **	8 jaar	€ 75 per uur	€ 33.000
Traject re-integratiebedrijf	Eenmalig	€ 2.800	€ 2.800				
Totaal			€ 44.283				€ 68.260

* Bij de berekening van de kosten van de Wajong-uitkering in het ideale traject is ervan uitgegaan dat Ibrahim 70% van het minimumloon verdient.

** Jobcoach: in het 1^e jaar is de intensiteit 120 uur, in het 2^e jaar is de intensiteit 80 uur, vanaf het 3^e jaar is de intensiteit 40 uur.

Tabel B5.5 Huidige en ideale ondersteuningstraject Nigel

Huidig traject Nigel (21 jaar)				Ideaal traject Nigel (21 jaar)			
Dagbesteding				Werk in het vrije bedrijf			
12-18 jaar	Duur	Kosten	Totale kosten	12-18 jaar	Duur	Kosten	Totale kosten
VSO	3 jaar	€ 21.990 p.j.	€ 65.970	Praktijk- onderwijs	6 jaar	€ 11.800 p.j.	€ 70.800
Praktijk- onderwijs	3 jaar	€ 11.800 p.j.	€ 35.400				
Wonen in instelling voor meervoudig gehandicapten	4 jaar	€ 131,48 per dag	€ 151.081	Basisbedrag pleeggezin 12 t/m 15 jaar incl. maximale extra toelage	4 jaar	€ 22 per dag	€ 32.120
Begeleid wonen (instelling voor LVB-jongeren)	2 jaar	€ 100,05 per dag	€ 73.037	Basisbedrag pleeggezin 16 en 17 jaar incl. maximale extra toelage	2 jaar	€ 23,96 per dag	€ 16.060
				Begeleiding Bureau Jeugdzorg	6 jaar	€ 8.000 p.j.	€ 148.000
<i>Totaal</i>			€ 325.488	<i>Totaal</i>			€ 266.980
Vanaf 18 jaar	Duur	Kosten	Totale kosten	Vanaf 18 jaar	Duur	Kosten	Totale kosten
Wajong- uitkering	4 jaar	€ 7.135 - 11.081	€ 35.862	Wajong- uitkering		<i>Geen kosten Wajong-uitkering vanwege loondispensatie</i>	
Dagbesteding	4 jaar	€ 36,74 per dagdeel	€ 76.419	Loon- dispensatie **	4 jaar	€ 4.609 - 6.610	€ 21.625
Jobcoach *	4 jaar	€ 75 per uur	€ 12.000	Jobcoach **	4 jaar	€ 75 per uur	€ 12.000
Begeleid wonen (instelling voor LVB-jongeren)	4 jaar	€ 100,05 per dag	€ 146.073	Begeleid wonen (instelling voor LVB-jongeren)	4 jaar	€ 100,05 per dag	€ 146.073
<i>Totaal</i>			€ 270.354	<i>Totaal</i>			€ 179.698

* Bij de berekening van de kosten van de Wajong-uitkering in het huidige traject is ervan uitgegaan dat Nigel niet werkt.

** Jobcoach: 4 jaar lang is de intensiteit 40 uur per jaar.
Loondispensatie: in het 1^e jaar 50%, vanaf het 2^e jaar 45%.

Tabel B5.6 Huidige en ideale ondersteuningstraject Richard

Huidig traject Richard (21 jaar)				Ideaal traject Richard (21 jaar)			
Thuiszitten				Werk in het vrije bedrijf			
12-18 jaar	Duur	Kosten	Totale kosten	12-18 jaar	Duur	Kosten	Totale kosten
Praktijk- onderwijs	4 jaar	€ 11.800 p.j.	€ 47.200	VSO	6 jaar	€ 21.990	€ 131.940
Jeugd- reclassering	4 maat- regelen	€ 4.854 per maatregel	€ 19.416	Gezinscoach schoolmaat- schappelijk werk MEE	6 jaar, 0,75 u per week	€ 100 per uur	€ 23.400
Kosten politie en justitie			Pm				
Inzet gezinscoach/ regisseur gemeente	Eenmalig traject/ 1 jaar		Pm				
Behandeling gedrags- problemen	<6000 minuten	€ 6.722	€ 6.722				
Behandeling verslavings- problematiek	<6000 minuten	€ 6.645	€ 6.645				
Ambulante gezins- ondersteuning	<1800 minuten	€ 2.185	€ 2.185				
Totaal			€ 82.168	Totaal			€ 155.340
Vanaf 18 jaar	Duur	Kosten	Totale kosten	Vanaf 18 jaar	Duur	Kosten	Totale kosten
Wajong- uitkering	4 jaar	€ 7.135 - 11.081	€ 35.866	Wajong- uitkering	4 jaar	€ 2.760 - 4.126 per jaar	€ 13.607
				Jobcoach **	4 jaar	€ 75 per uur	€ 21.000
Totaal			€ 35.866	Totaal			€ 34.607

* Bij de berekening van de kosten van de Wajong-uitkering in het huidige traject is ervan uitgegaan dat Richard niet werkt. Bij de berekening van de kosten van de Wajong-uitkering in het ideale traject is ervan uitgegaan dat hij 70% van het minimumloon verdient.

** Jobcoach: in het 1^e jaar is de intensiteit 120 uur, in het 2^e jaar is de intensiteit 80 uur, vanaf het 3^e jaar is de intensiteit 40 uur.

Tabel B5.7 Huidige en ideale ondersteuningstraject Hans

Huidig traject Hans (18 jaar)				Ideaal traject Hans (18 jaar)			
VSO				Beoogd: werk in het vrije bedrijf			
12-18 jaar	Duur	Kosten	Totale kosten	12-18 jaar	Duur	Kosten	Totale kosten
				Diagnostisch onderzoek	Eenmalig	€ 500 - 4.000	€ 2.250 gemiddeld
VSO	6 jaar	€ 21.990 p.j.	€ 131.940	VSO	6 jaar	€ 21.990	€ 131.940
Gezinsbegeleiding	6 jaar	€ 100 per uur	€ 21.990	Gezinsbegeleiding	6 jaar	€ 100 per uur	€ 21.990
PGB Kort verblijf	6 jaar	€ 101 per dag	€ 42.016	PGB Kort verblijf	6 jaar	€ 101 per dag	€ 42.016
				Eigen kracht conferentie	Eenmalig	€ 1.900	€ 1.900
<i>Totaal</i>			€ 195.946	<i>Totaal</i>			€ 200.096
Vanaf 18 jaar	Duur	Kosten	Totale kosten	Vanaf 18 jaar	Duur	Kosten	Totale kosten
<i>Niet van toepassing</i>				<i>Niet van toepassing</i>			

Tabel B5.8 Huidige en ideale ondersteuningstraject Esmee

Huidig traject Esmee (18 jaar)				Ideaal traject Esmee (18 jaar)			
Thuiszitten				Werk in het vrije bedrijf			
12-18 jaar	Duur	Kosten	Totale kosten	12-18 jaar	Duur	Kosten	Totale kosten
				Diagnostisch onderzoek	Eenmalig	€ 500 - 4.000	€ 2.250 gemiddeld
MAVO	1 jaar	€ 13.661 p.j.	€ 13.661				
VSO	3 jaar	€ 21.990 p.j.	€ 65.970	Praktijk-onderwijs	6 jaar	€ 11.800 p.j.	€ 70.800
VMBO	1 jaar	€ 13.661 p.j.	€ 13.661				
AKA-opleiding	1 jaar	€ 13.661 p.j.	€ 13.661				
Intern wonen zorginstelling	4 jaar	€ 100,05 per dag	€ 146.073	Ambulante gezins-begeleiding	6 jaar	€ 100 per uur	€ 31.200
Jeugd-reclassering	4 maatregelen	€ 4.854 per maatregel	€ 19.416				
Kosten politie en justitie			Pm				
Begeleiding MEE	4 jaar	€ 100 per uur	€ 10.400	Naschoolse opvang	6 jaar	€ 4.446	€ 26.676
Totaal			€ 282.842	Totaal			€ 130.926
Vanaf 18 jaar	Duur	Kosten	Totale kosten	Vanaf 18 jaar	Duur	Kosten	Totale kosten
Wajong-uitkering	1 jaar	€ 7.135	€ 7.135	Jobcoach o.b.v. SFB-status **	1 jaar	€ 75 per uur	€ 9.000
				Loon-dispensatie ***	1 jaar	€ 4.609	€ 4.609
Totaal			€ 7.135	Totaal			€ 13.609

* Bij de berekening van de kosten van de Wajong-uitkering is er vanuit gegaan dat Esmee in het huidige traject niet werkt.

** Jobcoach: 1 jaar lang in totaal 120 uur.

*** Loondispensatie: 50% van het minimumloon.

Tabel B5.9 Huidige en ideale ondersteuningstraject Jurgen

Huidig traject Jurgen (25 jaar)				Ideaal traject Jurgen (25 jaar)			
Begeleid werken				Werk in het vrije bedrijf			
12-18 jaar	Duur	Kosten	Totale kosten	12-18 jaar	Duur	Kosten	Totale kosten
				Diagnostisch onderzoek	Eenmalig	€ 500 - 4.000	€ 2.250 gemiddeld
VSO	4 jaar	€ 21.990 p.j.	€ 87.960	LWOO	4 jaar	€ 11.800	€ 47.200
MBO niveau 1 en 2	2 jaar	€ 13.661 p.j.	€ 27.322				
				Begeleiding GGZ: kinderpsychiater, psycholoog, speltherapie	2 jaar	€ 13.211 voor periode van 2 jaar	€ 13.211
<i>Totaal</i>			€ 115.282				€62.611
Vanaf 18 jaar	Duur	Kosten	Totale kosten	Vanaf 18 jaar	Duur	Kosten	Totale kosten
MBO niveau 1 en 2	5 jaar	€ 13.661 p.j.	€ 68.305	MBO , bbl niveau 2	2 jaar	€ 11.161 p.j.	€ 22.322
Wajong-uitkering *	1,5 jaar	€ 8.101 p.j.	€ 12.151				
Opname verslavingskliniek	3 maanden	€ 248.32 per dag	€ 22.349				
Intern werken in SW bedrijf	1 jaar	€ 15.250 p.j. **	€ 3.900				
Begeleiding SW in regulier bedrijf	half jaar	€ 11.550 p.j. **	€ 975	Jobcoach o.b.v. SFB-status **	8 jaar	€ 75 per uur	€ 15.600
Eigen kracht conferentie	Eenmalig	€ 1.900	€ 1.900	Eigen kracht conferentie	Eenmalig	€ 1.900	€ 1.900
Begeleiding MEE	1 jaar	€ 100 per uur	€ 5.200	Begeleiding MEE	1,5 jaar	€ 100 per uur	€ 7.800
Woonbegeleiding	½ jaar	€ 100,05 per dag	€ 18.259	Begeleiding MEE bij zelfstandig wonen	8 jaar	€ 52,58 per uur	€ 87.892
<i>Totaal</i>			€ 133.039				€ 135.514

* Bij de berekening van de kosten van de Wajong-uitkering is er vanuit gegaan dat Jurgen 50 procent van het minimumloon verdient bij het SW bedrijf.

** SW: Jurgen werkt parttime, dus de kosten van een halve SW-plek..

Tabel B5.10 Huidige en ideale ondersteuningstraject Eric

Huidig traject Eric (26 jaar)				Ideaal traject Eric (26 jaar)			
Detachering vanuit SW				Werk in het vrije bedrijf			
12-18 jaar	Duur	Kosten	Totale kosten	12-18 jaar	Duur	Kosten	Totale kosten
Praktijk-onderwijs	6 jaar	€ 11.800 p.j.	€ 70.800	Diagnostisch onderzoek	Eenmalig	€ 500 - 4.000	€ 2.250 gemiddeld
				Praktijk-onderwijs	6 jaar	€ 11.800 p.j.	€ 70.800
<i>Totaal</i>			€ 70.800	<i>Totaal</i>			€ 73.050
Vanaf 18 jaar	Duur	Kosten	Totale kosten	Vanaf 18 jaar	Duur	Kosten	Totale kosten
Wajong-uitkering *	9 jaar	€ 2.760 - 5.617 p.j.	€ 40.876	Jobcoach o.b.v. SFB-status **	9 jaar	€ 75 per uur	€ 28.500
Begeleiding MEE	2 mnd / paar gesprekken	€ 100 euro per gesprek	€ 400	Loon-dispensatie **	9 jaar	€ 4.609 - 9.122	€ 65.869
Intern werken in SW bedrijf	5 jaar	€ 30.500	€ 152.500				
Begeleiding SW in regulier bedrijf	3 jaar	€ 23.100 p.j.	€ 69.300				
Jobcoach werkplek in vrije bedrijf (detachering vanuit SW-bedrijf)	4 jaar	€ 9.240	€ 36.960				
<i>Totaal</i>			€ 300.036	<i>Totaal</i>			€ 94.369

* Bij de berekening van de kosten van de Wajong-uitkering in het huidige traject is ervan uitgegaan dat Eric 70% van het minimumloon verdient.

** Jobcoach: in het 1^e jaar is de intensiteit 120 uur, in het 2^e jaar is de intensiteit 80 uur, vanaf het 3^e jaar is de intensiteit 40 uur.
Loonwaarde: in het 1^e jaar 45%, vanaf het 2^e jaar 50%.

Tabel B5.11 Huidige en ideale ondersteuningstraject Wil

Huidig traject Wil (19 jaar)				Ideaal traject Wil (19 jaar)			
Onderwijs / stage dagbesteding				Werk in het vrije bedrijf			
12-18 jaar	Duur	Kosten	Totale kosten	12-18 jaar	Duur	Kosten	Totale kosten
				Diagnostisch onderzoek	Eenmalig	€ 500 - 4.000	€ 2.250 gemiddeld
VSO	2 jaar	€ 21.990 p.j.	€ 43.980	VSO	2 jaar	€ 21.990 p.j.	€ 43.980
Praktijk-onderwijs	4 jaar	€ 11.800 p.j.	€ 47.200	Praktijk-onderwijs	4 jaar	€ 11.800 p.j.	€ 47.200
Onderzoek zorginstelling	Eenmalig	€ 4.000	€ 4.000				
Intern wonen zorginstelling	1,5 jaar	€ 100,05 per dag	€ 54.777				
Naschoolse begeleiding	5 jaar	€ 6.292 p.j.	€ 31.460	Begeleiding MEE	6 jaar	€ 100 per uur	€ 46.800
Totaal			€ 181.417	Totaal			€ 140.230
Vanaf 18 jaar	Duur	Kosten	Totale kosten	Vanaf 18 jaar	Duur	Kosten	Totale kosten
Wajong	2 jaar	€ 7.135 - 8.183	€ 15.318	Wajong-uitkering		<i>Geen kosten Wajong-uitkering vanwege loondispensatie</i>	
ROC MBO 1 en 2	2 jaar	€ 13.661 p.j.	€ 27.322	BBL-traject	2 jaar	€ 4.900 p.j.	€ 9.800
Stage-begeleiding dagbesteding	3,5 jaar, 4 dagen per week	€ 36,64 per dagdeel	€ 26.747	Begeleiding MEE	2 jaar	€ 100 per uur	€ 15.600
				Jobcoach *	2 jaar	€ 75 per uur	€ 31.200
				Loon-dispensatie *	2 jaar		€ 9.398
Totaal			€ 69.387	Totaal			€ 65.998

* Jobcoach: 208 uur per jaar.

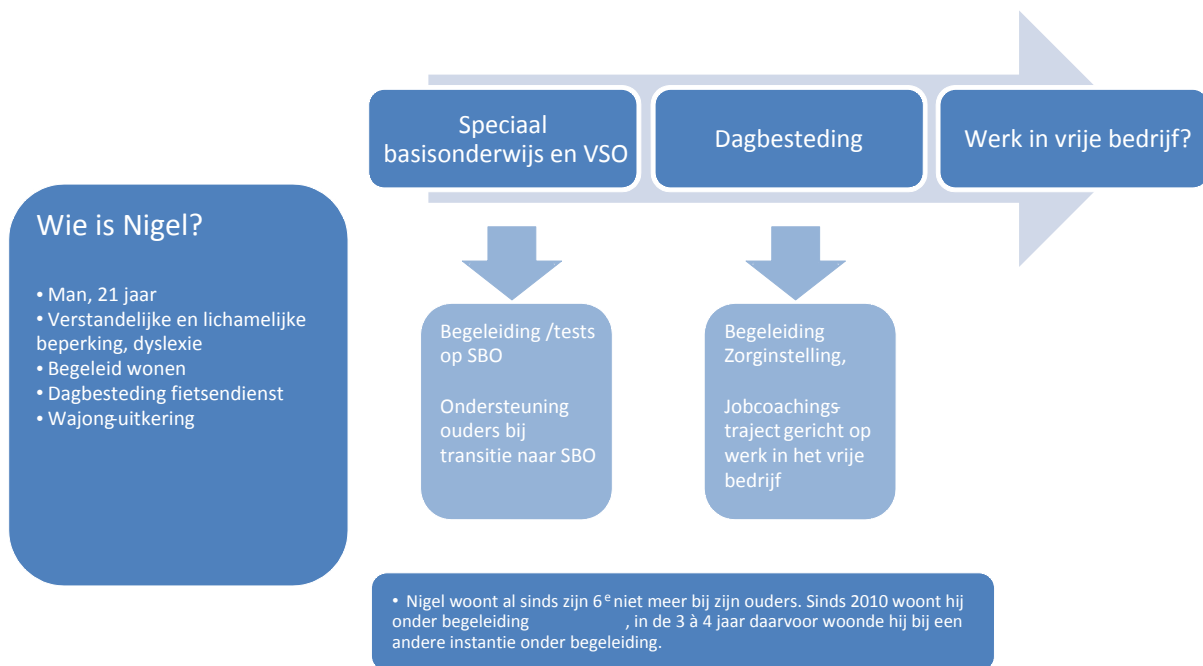
Loondispensatie: in het 1^e jaar 50%, in het 2^e jaar 45%.

BIJLAGE 6**Casusbeschrijvingen jongeren**

1 CASUS NIGEL – DAGBESTEDING

Problematiek

Nigel is een jongeman van 21 jaar met een verstandelijke en een lichamelijke beperking. Wat betreft zijn verstandelijke beperking wordt door een begeleider op de dagbesteding gezegd dat hij veel uitleg nodig heeft. Nigel zelf geeft aan dat hij dyslexie heeft en daarom problemen heeft met spellen. Zijn lichamelijke beperking is dat hij moeilijk loopt omdat hij last heeft van zijn knieën; ook is de motoriek in zijn handen een probleem. Nigel gaat voor zijn lichamelijke beperking al zijn hele leven langs bij een fysiotherapeut; een keer in de week gaat hij daar langs om zijn spieren te rekken en de spasmes in zijn benen te behandelen. Volgens zijn begeleider en zijn jobcoach heeft Nigel veel problemen met de acceptatie van zijn beperkingen, en heeft hij hierdoor een groot gebrek aan zelfvertrouwen.

Schoolloopbaan

Over de schoolloopbaan van Nigel is niet alles bekend. Tot 2004 zat hij op een school voor speciaal onderwijs. In de periode 2004-2006 zat hij in het voortgezet speciaal onderwijs, en van 2006 tot 2008 zat Nigel op een school voor praktijkonderwijs. Hij geeft aan dat het niet zo goed met hem ging op school; vooral het theoriedeel vond hij lastig. Het praktijkonderwijs heeft hij niet afgerond. Nigel geeft aan dat hij het nu toch wel jammer vindt dat hij destijds niet beter zijn best heeft gedaan. Toch heeft hij geen behoefte om een nieuwe opleiding te volgen; liever zou hij zich praktijkgericht verder willen ontwikkelen.

School	Periode
Speciaal basisonderwijs	Tot 2004
Voortgezet speciaal onderwijs	2004-2006
School voor praktijkonderwijs	2006-2008 (niet afgerond)

Woonsituatie

Nigel woont al sinds zijn vroege jeugd niet meer bij zijn ouders. Met zijn moeder heeft hij nog wel contact, maar zij woont onder begeleiding omdat zij net als hij een verstandelijke beperking heeft; met zijn vader heeft hij geen contact meer. Van zijn zesde tot vijftiende levensjaar heeft Nigel gewoond in een instelling voor jongeren met een meervoudige handicap. Hierna is hij begeleid gaan wonen in een Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten (AWBZ) woonvoorziening. Deze voorziening biedt hulp aan jongeren met een licht verstandelijke beperking (LVB) met sociaal-emotionele problematiek en/of gedragsproblematiek. Bij deze instelling heeft hij in de periode 2006-2010 gezeten. Hij is hier op een gegeven moment weggegaan, omdat er veel jongeren zaten die niet werkten en een negatieve invloed op hem hadden (drank, blowen).

Sinds eind 2010 woont Nigel in een woongroep bij een andere zorginstelling. De ondersteuning die hij van zijn begeleider van deze zorginstelling krijgt, richt zich onder meer op huishoudelijke en financiële taken. Wat betreft het laatste punt streeft de zorginstelling ernaar om Nigel meer inzicht in de eigen financiën te geven. Volgens de begeleider van de zorginstelling wordt hij ook gecoacht om oplossingsgericht te werken en zo zijn zelfstandigheid te vergroten. De begeleiding richt zich er ook op dat Nigel zijn eigen grenzen moet leren aangeven. Vooral het organiseren en plannen van zijn dagelijkse leven en de financiën vormen voor hem een probleem. In totaal is de begeleider van de zorginstelling vijf uur per week kwijt aan de begeleiding van Nigel.

Zijn begeleider geeft aan dat Nigel zich op verschillende punten positief heeft ontwikkeld: hij kan beter grenzen stellen, het is eenvoudiger geworden om hem aan te spreken op bepaalde zaken, zijn uitgavenpatroon is verbeterd en hij kent nu, wat betreft zijn werk, meer verantwoordelijkheidsgevoel (wat betreft zijn werk). Geheel zelfstandig wonen is volgens zijn begeleider van de zorginstelling geen optie, maar zelfstandig wonen met een beperktere vorm van begeleiding is wel een reële mogelijkheid. Hij staat hiervoor momenteel dan ook bij verschillende zorginstellingen op de wachtlijst.

Dagbesteding

Nigel heeft anderhalf tot twee jaar geen enkele vorm van werk verricht. Het Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen (UWV) heeft in 2008 aangegeven dat hij werk moest vinden, met als gevolg dat hij in een jobcoachingstraject terecht kwam. Op deze manier is hij uiteindelijk in het najaar van 2008 aan de slag gegaan bij een fietsdienst, deze dagbesteding wordt aangeboden door een zorginstelling (AWBZ-gefinancierd). Dit bedrijf

verwerkt alle fietsen die aangeleverd worden bij het fietsdepot door de milieudienst van de gemeente. Binnen dit bedrijf zijn verschillende activiteiten uit te voeren, zoals het registreren, het graveren en het (de)monteren van fietsen. Zijn jobcoachingsbureau regelde destijds het vervoer van Nigel richting het bedrijf (eerst een busje, daarna een driewielscooter).

Nigel werkt momenteel vijf dagen in de week bij de dagbesteding (van 9.00 tot 15.30). Dit is volgens zijn begeleider van de dagbesteding eigenlijk iets te veel voor hem; binnenkort zal hij dan ook vier dagen per week gaan werken. Nigel bergt fietsen, registreert fietsen en heeft contact met mensen die hun fiets op komen halen bij het fietsdepot. Sinds kort voert hij ook enkele administratieve zaken uit. Het leukste van zijn werk vindt hij de verschillende werkzaamheden die hij moet verrichten; Nigel zou niet graag continu hetzelfde werk willen doen.

Een van zijn problemen op de werkvloer is dat hij overal zijn beperkingen tegenkomt. In de fietsenmakerij liep hij regelmatig vast, omdat de fijne motoriek die nodig is bij fietsen maken bij hem ontbreekt. Nigel vindt het lastig om aan collega's aan te geven dat hij het niet prettig vindt als mensen zijn werk dan uit handen nemen. Hij voelt zich snel opgejaagd door anderen. Ook heeft Nigel moeite met het nemen van eigen initiatief en eigen verantwoordelijkheid. Een ander probleem is dat hij aanvankelijk heel enthousiast over iets kan zijn, om er op een later moment helemaal op uitgekeken te zijn.

Op de werkplaats krijgt hij begeleiding van een medewerker van de zorginstelling. Het aanvankelijke doel van de begeleiding van Nigel was om hem via zijn werkzaamheden op het fietsdepot zingeving te bieden en om te ontdekken wat hij precies leuk vindt. Volgens zijn begeleider van de dagbesteding had hij in die periode veel vrienden die een slechte invloed op hem hadden; Nigel was toen bezig met criminele activiteiten, en blowde en dronk veel. In de beginfase bij de fietsdienst kwam het vaak voor dat hij niet op zijn werk kwam opdagen. In die jaren is er vanuit de zorgorganisatie die de dagbesteding aanbiedt veel persoonlijke begeleiding ingezet op Nigel. Desondanks is hij eind 2009 een tijd uit beeld geweest bij de zorginstelling en het fietsdepot. In mei 2010 is Nigel daar weer teruggekeerd; toch nam hij ook toen zijn werk nog altijd niet even serieus en versliep hij zich vaak. Daarna is hij zijn werkzaamheden serieuzer gaan oppakken.

“In de jaren 2008 en 2009 probeerden wij Nigel zo vaak mogelijk bij het fietsdepot te laten zijn en werken. Zo lang hij op het fietsdepot was, was hij in ieder geval van de straat.”

Begeleider dagbesteding

In 2011 werd er vanuit de aanbieder van de dagbesteding veel nagedacht over wat zij op het fietsdepot konden bieden aan Nigel. Aanvankelijk was het doel

van de begeleiding door deze zorginstelling om Nigel uit de criminaliteit te houden. Inmiddels heeft de begeleiding een ander doel, namelijk ontdekken wat hij precies wil met zijn leven, het wegnemen van zijn onzekerheid hierover, het leren nemen van eigen verantwoordelijkheid en kijken wat hij in de toekomst voor werkzaamheden zou kunnen verrichten.

Werk in het vrije bedrijf?

De wens van Nigel is om te werken in het vrije bedrijf. Het probleem is alleen dat hij niet precies weet wat voor een baan hij zou willen. Eind 2011 heeft de aanbieder van de dagbesteding een jobcoach voor Nigel ingeschakeld. Volgens zijn jobcoach heeft Nigel de indruk dat de buitenwereld niet openstaat voor mensen met een beperking, met als gevolg dat hij een zeer laag zelfvertrouwen heeft. Het doel van het jobcoachingstraject is om Nigel weer zelfvertrouwen te geven en hem verantwoordelijkheid te leren nemen. Zijn jobcoach geeft aan dat Nigel heel actief bezig is met sport; hij speelt rolstoelbasketbal. Op het gebied van sport heeft Nigel volgens zijn jobcoach – in tegenstelling tot het gebied van werk – heel veel zelfvertrouwen. Zijn jobcoach probeert binnen het traject een koppeling te maken tussen het zelfvertrouwen dat Nigel op dit terrein heeft en het zelfvertrouwen dat hij qua werk moet krijgen.

“Nigel ervaart op de werkvloer problemen wanneer hij meerdere taken tegelijkertijd moet verrichten. Dit hangt nauw samen met zijn gebrek aan zelfvertrouwen.”

Jobcoach Nigel

Om hem zelfvertrouwen te geven, laat zijn jobcoach Nigel zo veel mogelijk zaken zelfstandig uitvoeren, bijvoorbeeld een cv opstellen en hem zelf ook te laten zoeken naar werkgevers waar hij zou willen werken. Dat laatste heeft er inmiddels toe geleid dat Nigel zelf met een paar namen van interessante werkgevers is gekomen; in beide gevallen ging het om administratief werk bij een bedrijf/organisatie. Dit heeft in de praktijk echter nog niet daadwerkelijk tot een baan geleid. Nigel en zijn jobcoach zoeken nu ook samen naar stageplekken waar hij werkervaring in het vrije bedrijf kan opdoen. Zijn jobcoach vindt het lastig om te voorspellen wat Nigel over een jaar tijd voor een werk heeft. Getuige de werkzaamheden die hij momenteel bij de fietsendienst verricht, is hij volgens zijn jobcoach in staat om in het vrije bedrijf te werken. Of Nigel over een jaar ook daadwerkelijk in het vrije bedrijf werkt, is afhankelijk van de gunfactor van een werkgever.

Het jobcoachingstraject bestaat uit eenmaal per week telefonisch contact tussen Nigel en de jobcoach en eenmaal per twee weken face-to-face contact. Momenteel is zijn jobcoach 8-10 uur per maand kwijt aan de begeleiding van Nigel. In het verleden was de intensiteit van de begeleiding iets lager; zodra hij werk in het vrije bedrijf heeft, zal die intensiteit juist hoger zijn.

Type zorg/ondersteuning	Duur	Intensiteit
Begeleiding VSO en praktijkonderwijs	2004-2008	Intensiteit onbekend
Begeleid Wonen OC Middelveld	2006/2007-2010	Intensiteit onbekend
Jobcoachingstraject 1	Juni 2008-januari 2010	In totaal 97,5 uur (kosten: € 7.429,50)
Begeleiding aanbieder dagbesteding	Eind 2008-eind 2009; medio 2010-heden	Momenteel 1,5-2 uur per maand. In het verleden was dit 3 uur per maand.
Begeleid wonen zorginstelling	Eind 2010-heden	Momenteel 5 u per week
Jobcoachingstraject aanbieder dagbesteding	Eind 2011-heden	Momenteel 8-10 u per maand.
Fysiotherapie	Gedurende het hele leven van Niger	Momenteel 1x per week.

Overzicht kosten Nigel vanaf zijn twaalfde levensjaar.

	Periode	Duur	Kosten per jaar	Totale kosten
School*				
Voortgezet speciaal onderwijs (school 1)	2004-2006	2 jaar	11.800	23.600
Praktijkonderwijs (school 2)	2006-2008	2 jaar	11.800	23.600
Werk/uitkering**				
Wajong	2008-2012	4 jaar	512 - 796 per maand	35.549
Jobcoach 1	2008-2010	97,5 uur in totaal	Nvt	7.430
Jobcoach 2	2011-2012	ca 125 uur in totaal	Nvt	9.525
Overig***				
Wonen in instelling voor meervoudig gehandicapten	2004-2007	4 jaar	103,48 per dag	151.081
Begeleid wonen (instelling voor jongeren met LVB)	2007-2010	2,5 jaar	100,05 per dag	91.296
Begeleid wonen	2010-2012	2,5 jaar	100,05 per dag	91.296
Dagbesteding (fietsdepot)	2008-2012	4,5 jaar	121,87 per dagdeel	219.366
Totaal				652.741

* Bron: OCW (2012) *Kerncijfers 2007-2011*

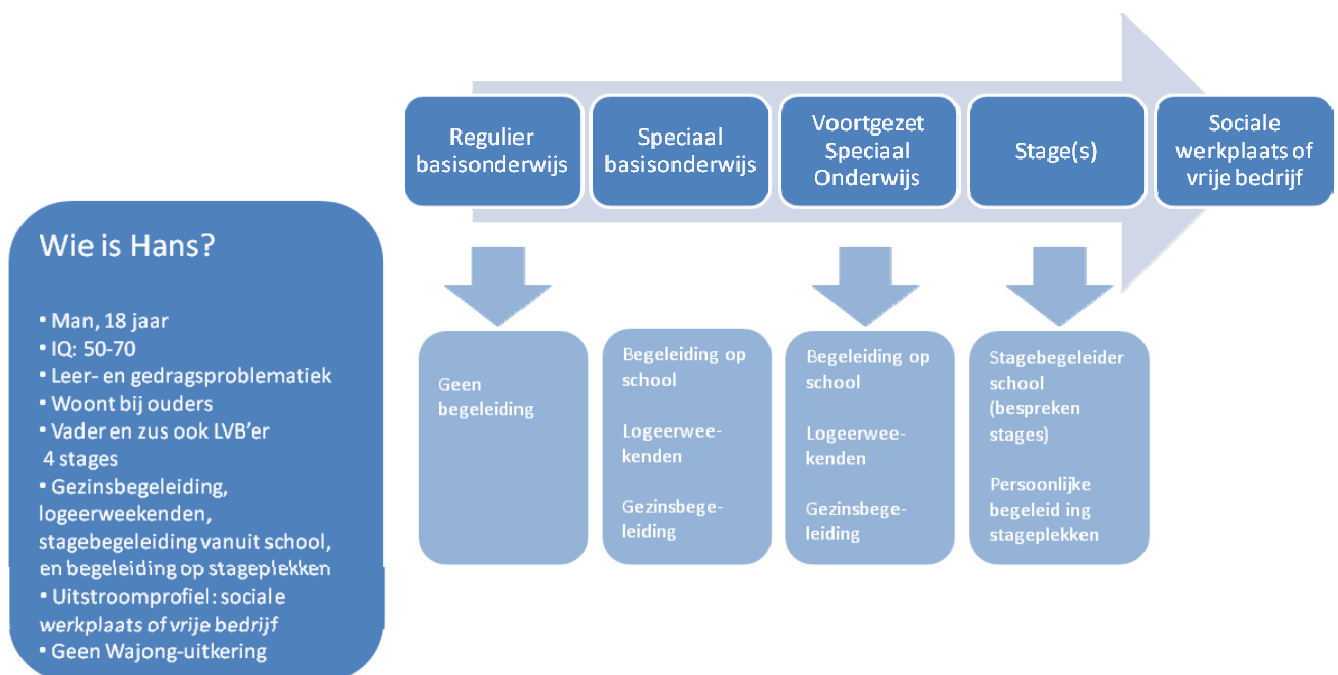
** Er is uitgegaan van een Wajong-uitkering voor jongeren van 18 jaar (512 euro) tot en met 21 jaar (796 euro) plus 15 procent uitvoeringslasten. Bron: www.uvw.nl (2013). Kosten jobcoach zijn afgeleid uit interviews met betrokkenen.

*** Afgeleid van NZA (2013) : *Prestatiebeschrijvingen en tarieven zorgzwaartepakketten (CA-300-537)*, *Prestatiebeschrijvingen en tarieven extramurale zorg 2013 (CA-300- 540)* en *Prestatiebeschrijvingen en tarieven dagbesteding en vervoer AWBZ (CA-300-548)*.

2 CASUS HANS – VOORTGEZET SPECIAAL ONDERWIJS

Problematiek

Hans is 18 jaar oud en heeft een licht verstandelijke beperking. Momenteel woont hij bij zijn ouders en zusje. Hij komt uit een gezin waarin hij weinig wordt gestimuleerd. Zijn vader heeft een licht verstandelijke beperking en werkt op een sociale werkplaats; ook zijn zusje heeft een verstandelijke beperking en zit net als hij in het voortgezet speciaal onderwijs. Volgens zijn moeder heeft Hans zowel leerproblemen als gedragsproblemen. Hij vindt het lastig wanneer hij in aanraking komt met nieuwe dingen; Hans kan dan in paniek raken. Het komt wekelijks voor dat hij hierdoor heel agressief wordt, gaat schelden en met dingen gaat gooien. Binnen de familie zijn in het verleden wel eens akkefietjes geweest waarbij ook huiselijk geweld voorkwam. In 2007 is er melding gedaan bij de Raad voor de Kinderbescherming, omdat er sprake zou zijn van huiselijk geweld. Dit traject heeft niet geleid tot uithuisplaatsing of OTS en is in hetzelfde jaar ook weer afgesloten. Zijn moeder geeft verder aan dat Hans nog steeds niet zo goed kan schrijven, het lastig vindt om keuzes te maken en faalangst heeft. Volgens zijn begeleider op school is de werkhouding van Hans het grootste probleem: hij is lui en niet te motiveren.

De familie van Hans krijgt sinds 2000 een à twee keer per week een gezinsbegeleider bij hen thuis. Deze begeleider bekijkt de thuissituatie van Hans en bespreekt samen met hem knelpunten waar hij mee te maken heeft (bijvoorbeeld op de stageplek). Ook ondersteunt de begeleider de moeder van

Hans met advies over hoe zij bepaalde zaken binnen het gezin kan aanpakken. De moeder van Hans is niet bijzonder te spreken over deze begeleiding. Volgens haar levert de begeleiding weinig resultaat op; zij denkt om die reden al geruime tijd over het stopzetten van deze vorm van begeleiding. De reden dat dit nog niet gebeurd is, is dat Hans wel heel positief over de begeleider is. Naast deze gezinsbegeleiding is Hans tot en met 2011 ieder weekend of om het weekend op logeerweekend geweest in logeerhuizen.

“Onlangs werd Hans onverwachts uit de klas gehaald door zijn stagebegeleider. Hij kreeg toen te horen dat hij binnenkort een andere stageplek moest kiezen. Het was voor hem een vervelende ervaring dat hij zo onverwachts uit de klas werd gehaald. Hij begreep ook niet waarom hij een nieuwe stageplek moest kiezen; zijn huidige stageplek bevalt hem juist zo goed. Toen Hans die dag thuiskwam, heeft hij veel gescholden en is hij met dingen gaan gooien.”

Moeder van Hans

Schoolloopbaan

Op de reguliere kleuterschool werd duidelijk dat Hans een licht verstandelijke beperking had. Na verschillende tests is hij in 2001 naar het speciaal basisonderwijs gegaan. In 2007 is Hans op dezelfde locatie begonnen in het voortgezet speciaal onderwijs; een jaar later is hij geswitcht van locatie. Hij heeft het redelijk naar zijn zin op school. Hoewel hij de praktijklessen erg leuk vindt, zijn de theorielessen minder zijn ding. Zijn begeleider op school geeft aan dat Hans in het schooljaar 2010/2011 een probleemgeval was; hij was niet te motiveren op school. Theorielessen heeft Hans momenteel bijna niet meer, omdat hij sinds 2011 verschillende stages heeft doorlopen.

School	Periode
Reguliere basisschool	Tot 2001
Speciaal basisonderwijs	2001-2007
VSO locatie 1	September 2007-juni 2008
VSO locatie 2	September 2008-heden

Stages

De begeleider op school is met Hans het gesprek aangegaan over een mogelijke stageplek voor hem. Op dat moment bleek dat hij graag werkzaamheden wilde verrichten op het terrein van auto's. Er is vanuit school toen een stageplek bij een autoschoonmaakbedrijf geregeld, waarbij de werkzaamheden van Hans bestonden uit het poetsen van auto's. Hoewel hij die werkzaamheden niet heel leuk vond, verliep die stage volgens zijn begeleider op school prima. Zijn tweede stage was bij een groot autoservicebedrijf, waar Hans de taak had om banden te verwisselen; dit werk vond hij ook niet echt leuk. Beide stages hebben een paar maanden geduurd. Na deze twee stages wilde Hans graag een stage lopen in de zorg. Wederom is toen door de

begeleider op school een stage voor hem geregeld bij een zorginstelling. In dit verzorgingshuis hielp Hans met het verzorgen van de oudere bewoners door hen eten en drinken te brengen. Hoewel men tevreden was met de werkzaamheden van Hans, wilde hij na drie maanden stoppen met de stage. Dit had ermee te maken dat hij er heel slecht tegen kon dat sommige bewoners op een gegeven moment overleden.

Na zijn derde stage heeft zijn begeleider op school hem verteld dat het belangrijk was dat Hans een keuze voor een uitstroomrichting moest maken. Hans is toen zelf gekomen met het idee om op een sociale werkplaats te werken. Dat heeft er naar verwachting mee te maken dat zijn vader ook op een sociale werkplaats werkt. Eind 2012 werkte Hans een paar maanden in de sector groen op de sociale werkplaats. Zijn taken op de sociale werkplaats zijn schoffelen, bladeren bij elkaar blazen en snoeien. Bij zijn stageplek op de sociale werkplaats krijgt Hans ook begeleiding. Deze begeleider vult een stageboekje in waarin wordt aangegeven wat goed en minder goed gaat bij de stage van Hans; dit wordt met de stagebegeleider op school besproken.

Stageplek	Duur
Stage autoschoonmaakbedrijf (2011)	Paar maanden
Stage autoservicebedrijf (januari-maart 2012)	Paar maanden
Stage verzorgingshuis (maart-augustus 2012)	Drie maanden
Stage sociale werkplaats (november-december 2012)	Twee maanden (2x 8 uur per week)

Toekomst

Zijn begeleidster op school vindt het erg jammer dat Hans niet in het vrije bedrijf gaat werken. Zij omschrijft Hans als een jongen die op de grens zit tussen werk in de sociale werkplaats en werk in het vrije bedrijf. Als zijn werkhouding verbetert, kan hij volgens zijn begeleider van school in het vrije bedrijf werken. Hoewel zij het prima vond dat hij uiteindelijk stage is gaan lopen op dezelfde sociale werkplaats waar zijn vader werkt, heeft de begeleidster Hans wel gezegd dat de sociale werkplaats geen eindstation kan zijn. Hans geeft zelf aan dat hij uiteindelijk graag op deze sociale werkplaats wil werken.

De moeder van Hans is het niet eens met de begeleidster van school dat hij moet uitstromen naar het vrije bedrijf. Zij geeft aan dat uit de stages bij het autoschoonmaakbedrijf en autoservicebedrijf bleek dat deze bedrijven niet goed konden omgaan met jongeren met een verstandelijke beperking. Er werd geen goede begeleiding geboden. Zijn moeder denkt dat het beter voor het zelfvertrouwen van Hans is wanneer hij uitstroomt naar werk op een sociale werkplaats. Zij heeft ook niet de indruk dat Hans ooit geheel zelfstandig zal kunnen deelnemen aan de maatschappij. Er zal altijd een vorm van begeleiding door zijn moeder nodig zijn. Wel denkt zijn moeder dat hij op

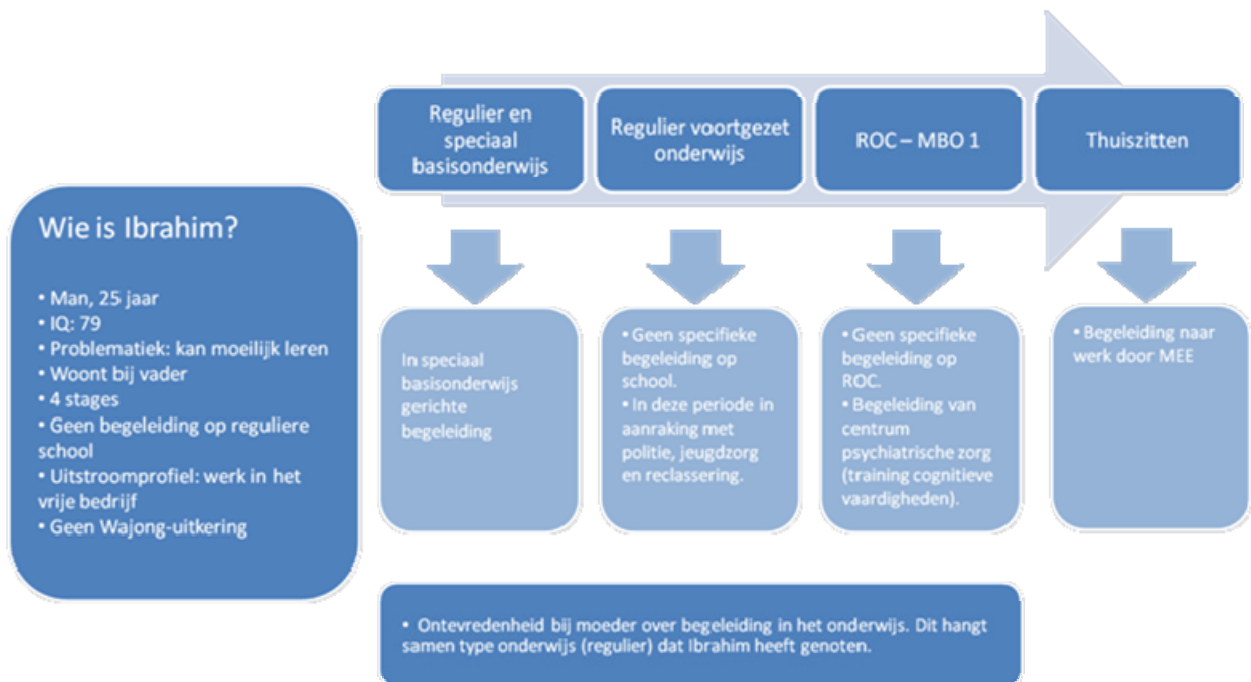
termijn zelfstandig zou kunnen wonen; zijn financieel administratieve zaken moet zij dan wel blijven afhandelen.

Type zorg/ondersteuning	Duur	Intensiteit
Gezinsbegeleiding	Sinds 2000	1 à 2 keer per week
Gezinsbegeleiding	2007 tot heden	1 à 2 keer per week
Logeerweekend	2007-2011	leder weekend of om het weekend
Stagebegeleider VSO	2011-heden	Intensiteit onbekend
Begeleiding stage sociale werkplaats	November 2012-januari 2013 (2 dagen per week)	Intensiteit onbekend

3 CASUS IBRAHIM – THUISZITTEN

Problematiek

Ibrahim is een rustige en zachtaardige jongen van 25 jaar met een licht verstandelijke beperking. Hij woont momenteel bij zijn Marokkaanse vader. Zijn Nederlandse moeder, die niet al te ver uit de buurt woont, ziet hij ook bijna elke dag. Zijn verstandelijke beperking maakt het voor hem moeilijk om lesmateriaal tot zich te nemen. Ibrahim heeft daardoor veel herhaling nodig en heeft moeite met tijdsdruk. Hoewel hij al sinds zijn geboorte zwakbegaafd is, heeft Ibrahim ook nog enige hersenbeschadiging opgelopen door een auto-ongeluk toen hij acht jaar oud was. Mensen die met Ibrahim praten, hebben niet meteen het idee dat hij een licht verstandelijke beperking heeft. Daardoor bestaat het risico dat mensen zijn capaciteiten snel overschatten.

Schoolloopbaan

Tot groep 3 heeft Ibrahim op een reguliere basisschool gezeten. Omdat hij toen nog steeds problemen had om goed Nederlands te spreken, is ervoor gekozen om hem op een school voor (zeer) moeilijk lerende kinderen te plaatsen. Na het basisschoolonderwijs is Ibrahim naar het regulier voortgezet onderwijs gegaan. Zijn moeder was niet te spreken over deze school, omdat op deze school geen goede begeleiding aanwezig was voor Ibrahim. De grote klas waarin hij zat, maakte dit niet goed mogelijk. Hoewel Ibrahim deze school niet heeft afgemaakt, is hij in 2008 wel naar het ROC gegaan. Daar heeft hij zijn MBO niveau 1-diploma (detailhandel) behaald. Hoewel Ibrahim ook nog

begonnen is met MBO niveau 2, is het hem niet gelukt om deze opleiding met succes af te ronden; in april 2011 is hij gestopt met de opleiding. Volgens Ibrahim had dit te maken met het gegeven dat hij toen in een 'wilde' klas zat, waardoor hij minder goed aan studeren toekwam. Over de begeleiding van Ibrahim op het ROC was zijn moeder ook niet te spreken. Hij had veel meer uitleg moeten krijgen van docenten of begeleiders van die onderwijsinstelling. De grootschaligheid van het ROC paste niet goed bij Ibrahim.

Tijdens zijn MBO niveau 1-opleiding heeft hij een aantal stages gelopen. Zo heeft Ibrahim drie maanden stage gelopen als vakkenvuller bij de Albert Heijn. Na afloop van die stage is hij nog een half jaar vakkenvuller bij dezelfde werkgever geweest. Daarnaast heeft hij twee maanden stage gelopen in een lampenwinkel, waar hij onder meer moest schoonmaken en klanten moest helpen. Bij de schouwburg en een evenementenhal heeft hij een eendaagse stage gelopen. Medewerkers op de verschillende stageplekken hebben Ibrahim uitgelegd hoe hij bepaalde zaken moet oppakken. Daardoor was het voor hem eenvoudig om zijn taken uit te voeren.

Begeleiding reclassering en centrum voor psychiatrische zorg

In 2005 is Ibrahim een aantal keer met de politie in aanraking gekomen, onder meer vanwege diefstal van een auto. De jeugdreclassering heeft hem toen aangemeld bij een centrum dat psychiatrische zorg verleent aan kinderen, jongeren en gezinnen. Ibrahim heeft ongeveer vier jaar lang begeleiding en ondersteuning gekregen van iemand van de (jeugd)reclassering en van dit centrum voor psychiatrische zorg. Met de reclassering heeft Ibrahim iedere twee weken zogeheten toezichtgesprekken gehad, waarbij onder meer werd ingegaan op zijn activiteiten op en buiten school. Volgens zijn begeleider van het centrum voor psychiatrische zorg zorgden de gesprekken met de reclassering voor veel stress bij Ibrahim. Hij kan er niet goed tegen wanneer hij negatief wordt benaderd door mensen; door de reclassering werd hij geregeld gesommeerd om bij hen op kantoor te komen. Het was voor Ibrahim ook minder prettig dat hij bij de reclassering te maken had met wisselende contactpersonen. Van de reclassering heeft Ibrahim ook een leerstraf gekregen: hij was verplicht om driemaal per week een cognitieve-vaardigheidstraining te volgen.

Het centrum voor psychiatrische zorg heeft bij aanvang van het begeleidingstraject een aantal oriënterende gesprekken gevoerd met Ibrahim en zijn moeder. Vervolgens is begonnen met het traject van Functional Family Therapy. Dit is een kortdurende gezinstherapie die zich richt op het positief beïnvloeden van onderlinge gezinsrelaties en het verminderen van gedragsproblemen van de jeugdige. Dit traject werkte volgens de begeleider niet zo goed bij Ibrahim en zijn familie. Dit kwam enerzijds doordat zijn vader, die ernstige psychische problemen heeft, niet wilde meewerken met het traject, anderzijds doordat zowel Ibrahim als zijn moeder een licht verstandelijke beperking heeft. Vervolgens heeft Ibrahim bij het centrum voor psychiatrische zorg een à twee keer per week gedragstherapie gekregen.

Gedurende de vier jaar dat hij met het centrum voor psychiatrische zorg contact had, kwam het ook wel eens voor dat Ibrahim een half jaar geen begeleiding kreeg. In die perioden werd geprobeerd om Ibrahim te laten uitstromen; na een poos bleek dan vaak weer dat begeleiding toch noodzakelijk was.

Begeleiding naar werk

Hoewel Ibrahim al enkele jaren een aantal krantenwijken heeft, heeft hij sinds de beëindiging van zijn MBO niveau 2 opleiding niet gezocht naar een fulltime baan. In november 2012, circa anderhalf jaar nadat Ibrahim met zijn MBO niveau 2-opleiding is gestopt, is hij samen met zijn moeder naar MEE gestapt. Deze organisatie ondersteunt kinderen (en hun ouders), jongeren en volwassenen die een lichamelijke of verstandelijke beperking, een chronische ziekte en/of een vorm van autisme hebben. Zijn moeder vond het belangrijk dat Ibrahim werk vindt en dat hij zelfstandiger wordt. MEE heeft samen met Ibrahim een samenwerkingsplan opgesteld, gericht op het verkrijgen en behouden van werk en op een traject richting zelfstandig wonen.

“Ik vind het belangrijk dat iemand mij bij mijn werk persoonlijk uitlegt hoe iets moet. Dit werkt voor mij beter dan wanneer ik deze uitleg via boeken krijg.”

Ibrahim

Volgens de begeleider van MEE vindt de zoektocht naar een baan in kleine stapjes plaats. Allereerst is zij samen met Ibrahim naar het jongerenloket van de sociale dienst van de gemeente gegaan. Daar heeft hij een thuiswonendenuitkering aangevraagd, die hij binnenkort zal ontvangen. Voor de aanvraag van deze uitkering moest hij wel enkele inspanningen verrichten, namelijk een cv en een persoonlijke sterkte-/zwakteanalyse opstellen; zijn consulent bij MEE heeft hem hierbij geholpen. Inmiddels heeft Ibrahim ook al met een klantmanager van de sociale dienst gesproken over werkzaamheden die bij hem zouden kunnen passen. Op korte termijn gaat MEE samen met Ibrahim bekijken of een aanvullende opleiding op het terrein van zorg wellicht interessant voor hem is. Momenteel wordt gedacht aan de beroepsbegeleidende leerweg (bbl), waarbij Ibrahim één dag op school zit en vier dagen in dienst is bij een werkgever. De consulent van MEE geeft aan dat een traject van cliënten bij voorkeur van korte duur is. MEE wil bij de zoektocht naar een baan slechts als tussenpersoon optreden.

“De werkomgeving waar Ibrahim terecht zal komen, is naar verwachting te veeleisend. Hij wordt te snel overschat; men behandelt hem alsof hij geen probleem heeft.”

Consulent MEE

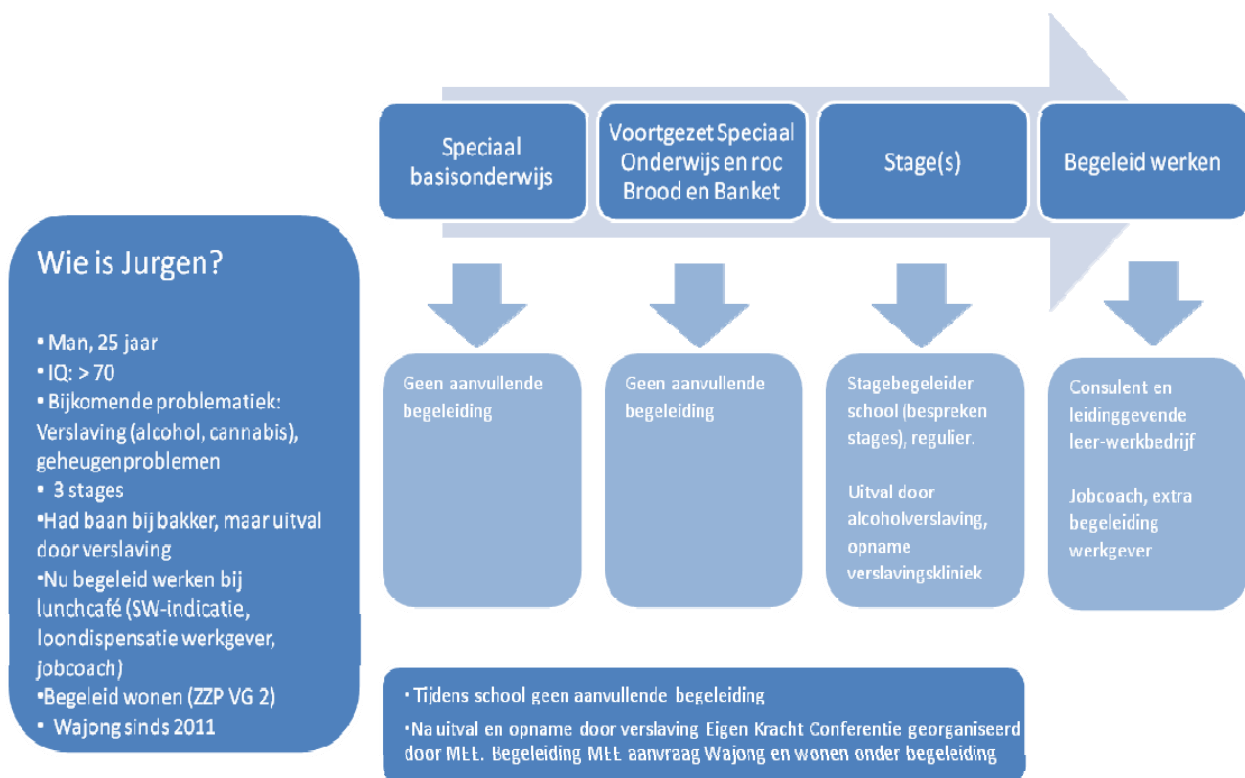
Momenteel ondersteunt MEE Ibrahim nog niet bij het zoeken naar een woning. Daarmee gaat de consulent pas aan de slag zodra hij een baan heeft gevonden. De consulent geeft aan dat het eigen netwerk van Ibrahim ook een belangrijke rol zal moeten gaan spelen bij zijn traject richting zelfstandig wonen. Persoonlijk hoeft Ibrahim niet zo snel zelfstandig te wonen. Momenteel zit hij naar eigen zeggen nog prima bij zijn vader thuis; een eigen woning is voor hem over ongeveer vier jaar wel interessant.

Type zorg/ondersteuning	Duur	Intensiteit
Functional Family Therapy Centrum voor psychiatrische zorg	Driekwart jaar in 2005	Drie pogingen tot therapie. Vader weigert langer dan enkele sessies eraan mee te werken.
Gedragstherapie Centrum voor psychiatrische zorg	September 2005-november 2010	Dit varieert. Soms 1 à 2 keer per week, soms een half jaar geen begeleiding
Toezichtgesprekken met (jeugd)reclassering	September 2005-2009	1x per twee weken
Cognitieve vaardigheidstraining+ gedragsinterventie (vanuit reclassering)	2009	3x per week Volgens Ibrahim: 10-20 lessen, 1 keer in de 2 weken
Begeleiding stageplekken	Duur onbekend	Intensiteit onbekend
Begeleiding MEE	November 2012-heden	Sinds de start van het traject 1 u per week.
Thuiswonendenuitkering van sociale dienst	Januari 2013-heden	Tot op heden een beperkt aantal gesprekken gevoerd
Traject re-integratiebedrijf	Uitval na korte tijd	Jongeren werken 4 dagen per week (in totaal 28 uur) op werkervaringsplaats.
Ondersteuning instelling	Duur onbekend	Intensiteit onbekend

4 CASUS JURGEN

Problematiek

Jurgen is rustige jongen van 25 jaar met een licht verstandelijke beperking. Sinds september vorig jaar woont hij onder begeleiding in een appartement van een zorginstelling. Daarvoor woonde hij bij zijn vader met wie hij regelmatig contact heeft. Jurgens ouders zijn gescheiden. Als kind heeft Jurgen bij zijn moeder en stiefvader gewoond. Nu heeft hij af en toe nog contact met zijn moeder. Als kind had hij spraakproblemen en moeite met veranderingen (stress). Jurgen heeft in 2010 een periode gehad waarin hij (ernstig) verslaafd was aan alcohol en ook drugs (cannabis). Hiervoor is hij opgenomen bij een verslavingskliniek voor detox. In maart 2011 is door MEE een Eigen Kracht Conferentie georganiseerd. Hieruit is een plan voortgekomen om Jurgen te helpen aan zelfstandige woning (begeleid wonen) en werk. Jurgen heeft, mede als gevolg van zijn verslaving, moeite met het onthouden van zaken.

Schoolloopbaan

Jurgen had als kind problemen met spraak. Uit onderzoek van een KNO-arts bleek dit te worden veroorzaakt door gehoorproblemen. Jurgen heeft daarom speciaal basisonderwijs voor kinderen met spraak- en taalmoeilijkheden gevolgd. Tijdens de basisschool is Jurgen van school gewisseld en is hij naar

een basisschool voor kinderen met leerproblemen en sociaal-emotionele problemen gegaan.

Na de basisschool is Jurgen naar het voortgezet speciaal onderwijs gegaan. Daarna heeft hij het ROC Brood en Banket gevolgd. Deze opleiding heeft hij na zeven jaar afgerond met een diploma op niveau 2 (uitvoerend bakker). Op het ROC gingen de praktijklessen goed. De toetsen gingen minder goed. Jurgen heeft moeite met het onthouden van de leerstof en heeft last van faalangst. Jurgen heeft tijdens zijn schoolloopbaan geen aanvullende begeleiding gehad. Volgens de vader van Jurgen is er op het ROC weinig aandacht besteed aan uitstroom naar werk.

School	Periode
Speciaal basisonderwijs (voor kinderen met spraak- en taalproblemen)	Vanaf 1992 -Onbekend
Speciaal basisonderwijs (voor kinderen met leerproblemen en sociaal-emotionele problemen)	Onbekend- 1999
Voortgezet speciaal onderwijs	1999-2003
ROC Brood en Banket – niveau 2	2004-2011

Stages

Toen Jurgen op het ROC Brood en Banket zat, heeft hij verschillende keren stage gelopen. Hij liep een paar maanden stage in de keuken van een verzorgingshuis en een paar maanden in de broodkeuken van een ziekenhuis. Ook heeft hij stage twee jaar gelopen bij een bakkerij. Daar kon hij in het weekend soms een extra dag komen werken. Met de eigenaren van deze bakkerij hadden Jurgen en zijn vader goed contact. De eigenaar was betrokken bij Jurgen en sprak soms ook zijn zorgen uit naar Jurgens vader, vooral toen Jurgen steeds meer alcohol ging gebruiken. Jurgen kon daar blijven na zijn stage, maar is uitgevallen door de alcoholverslaving.

Stageplek	Duur
Stage in de keuken van een verzorgingshuis	Paar maanden
Stage in de broodkeuken van een ziekenhuis	Paar maanden
Stage bij bakkerij	2008-2010

Werk

Jurgen heeft verschillende baantjes gehad (regulier werk). Hij heeft als afwasser gewerkt bij een Grieks restaurant en hij heeft een tijdje folders bezorgd. Bij de bakkerij waar hij stage liep, werkte hij in het weekend extra, ook kon hij daar blijven werken na zijn stage. Tijdens zijn opname in de verslavingskliniek heeft Jurgen tijdelijk dagbesteding gedaan bij een kaarsmakerij voor drie dagen in de week, hij ging toen nog één dag per week naar school.

In maart 2011 is er door MEE een Eigen Kracht Conferentie georganiseerd. Hieruit is een plan voortgekomen om Jurgen te helpen bij het vinden van passend werk en een zelfstandige woonruimte. Jurgen is goed geholpen door verschillende familieleden. Zo beheert een oom nu zijn financiën en een nichtje van Jurgen is erg betrokken geweest bij het vinden van een woonruimte. Een consulent van MEE heeft hem geholpen bij het aanvragen van een Wajong-uitkering en het vinden van een woonruimte. Vanaf september 2012 woont Jurgen met begeleiding bij een zorginstelling.

Een consulent van een SW-bedrijf heeft voor Jurgen een WSW-indicatie aangevraagd, deze heeft hij ook gekregen. Jurgen is in augustus 2011 via dit SW-bedrijf gaan werken in de keuken van een restaurant (leer-werkbedrijf), ook deed hij daar cateringwerk. Hierbij werd hij begeleid door een consulent van het SW-bedrijf en een leidinggevende van het restaurant. Jurgen vond het daar leuk, maar wel druk en het werk was te stressvol voor hem. Hij heeft toen zelf bij SW-bedrijf aangegeven dat hij wat anders wilde doen en zijn werk bij het restaurant opgezegd. Hij wilde graag weer in een bakkerij werken.

Een jobcoach van het SW-bedrijf heeft Jurgen beoordeeld en hem geschikt bevonden om begeleid te gaan werken. Deze jobcoach is toen voor hem op zoek gegaan naar werk bij een bakkerij. In september 2012 is Jurgen als assistent-kok gestart bij een lunchcafé, eerst op proef. Sinds 1 januari van dit jaar heeft Jurgen een jaarcontract voor twee dagen in de week bij dit lunchcafé. Er is een mogelijkheid dat dit contract wordt uitgebreid met een aantal uur. Naast dit werk ontvangt Jurgen een Wajong-uitkering. Het lunchcafé ontvangt loonkostensubsidie.

Bij het lunchcafé wordt Jurgen begeleid door een kok. Het werk is enigszins aangepast, Jurgen doet wat meer eenvoudige dingen, maar langzaamaan zal hij ook de moeilijkere werkzaamheden gaan leren. De jobcoach van het SW-bedrijf kwam in het begin elke week langs, nu komt hij eens in de twee weken of een keer in de drie weken langs. Het verloopt allemaal goed, het enige knelpunt is dat Jurgen moeite heeft met vroeg opstaan. Onlangs heeft hij zich een keer verslapen; het is te hopen dat Jurgen het vol gaat houden op tijd te komen. Mocht het vaker voorkomen dat hij zich verslaapt, dan zal de jobcoach hier gericht aandacht aan gaan besteden.

Jurgen vertelt dat hij bij het lunchcafé de mise en place doet en dat hij soepen en sauzen maakt. Hij vindt het werk leuk, ook omdat het niet heel erg is als hij fouten maakt. Wel vindt hij het soms moeilijk om zaken te onthouden, bijvoorbeeld als er een nieuwe menukaart is. Ook Jurgens vader merkt dat hij het goed naar zijn zin heeft in zijn huidige werk.

Werk	Duur
Afwasser, naast school	2006-2007
Werk bij bakkerij, stage en werk	2008-2010
Dagbesteding bij kaarsmakerij (via verslavingskliniek)	Enkele maanden in 2011
Werk in restaurant, leer-werkbedrijf via SW-bedrijf (36 uur per week)	Aug 2011-sept 2012
Werk in lunchcafé (begeleid werken via SW-bedrijf, 16 uur per week)	Sept 2012-heden, vanaf 1 jan 2013 een jaarcontract

Toekomst

Jurgen wil voorlopig nog blijven bij het lunchcafé. Hij heeft het er naar zijn zin. Hij wil graag met brood bezig zijn. In de toekomst wil hij het liefst het bakkersvak gaan uitoefenen. Jurgen denkt wel dat het voor hem moeilijk zal zijn om een baan bij een bakkerij te vinden.

Zijn jobcoach hoopt dat Jurgen het goed blijft doen bij het lunchcafé en dat zijn jaarcontract wordt verlengd en mogelijk zelfs wordt omgezet in een vast contract. De begeleiding van Jurgen is daarom gericht op het behoud van het werk, het uitbreiden van het contract met een aantal uur en op den duur mogelijk een vast contract.

“Ik wil graag met brood bezig zijn. Het liefst zou ik het bakkervak ingaan. Ik wil graag ‘s nachts werken, dan ben ik overdag lekker vrij. Maar het zal wel moeilijk zijn om zelf zo’n baan te vinden.”

“Ik wil nog drie jaar begeleid blijven wonen, daarna wil ik zelfstandig wonen met wat begeleiding.”

Jurgen

Type zorg/ondersteuning	Duur	Intensiteit
Behandeling verslavingskliniek	Enkele maanden	Opname
Eigen Kracht Conferentie MEE	n.v.t.	n.v.t.
Consulent MEE	2011- sept 2012	Intensiteit onbekend
Werkbegeleiding (restaurant), consulent en leidinggevende SW-bedrijf	13 maanden	Intensiteit onbekend
Jobcoach SW-bedrijf	6 maanden (sept 2012 – heden)	1x in de twee weken
Woonbegeleiding zorginstelling	Vanaf sept 2012 tot heden	ZZP VG 2: 7,5-9,5 uur per week
Wajong-uitkering	Vanaf 2011	

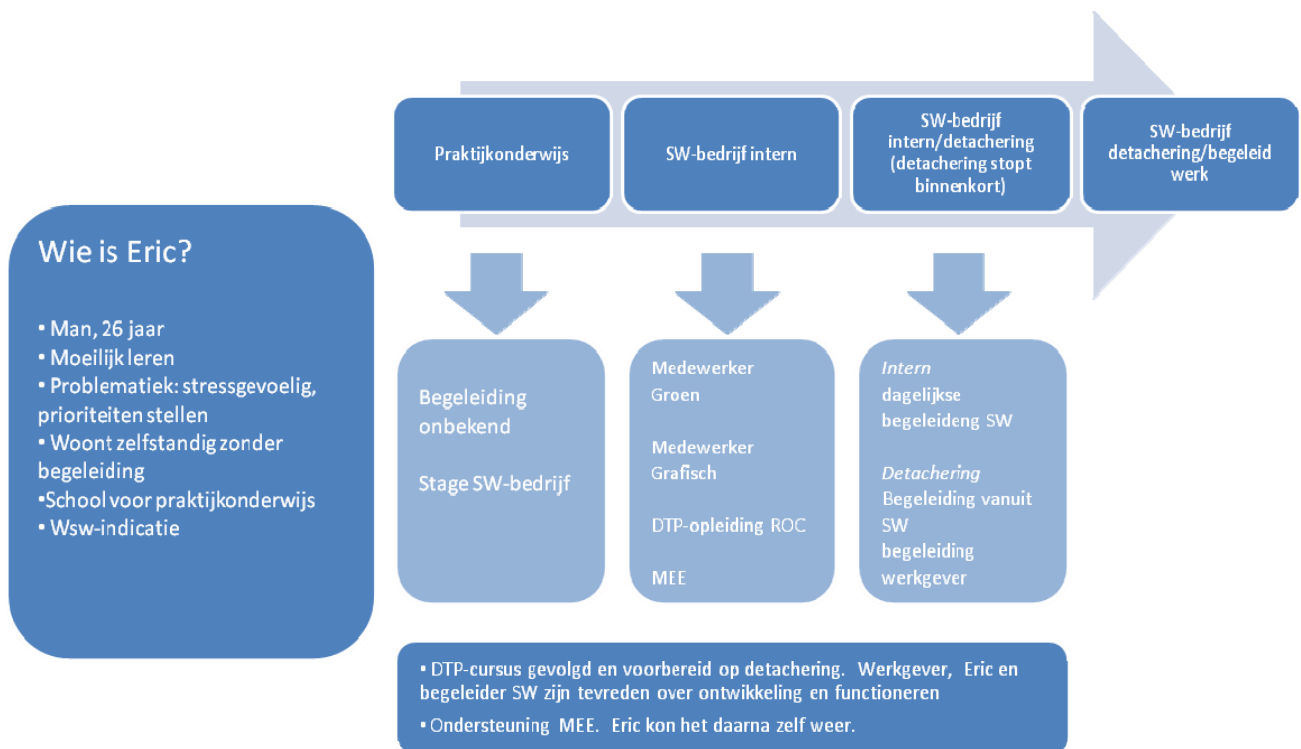
5 CASUS ERIC

Problematiek en mogelijkheden

Eric is 26 jaar. Hij is een enthousiaste jongen die graag wil leren en zich verder wil ontwikkelen. Hij is gevoelig voor stress, is snel afgeleid en hij heeft moeite met prioriteiten stellen. Toen Eric op de basisschool zat, is vastgesteld dat er sprake was van een leerachterstand.

Eric kan heel goed verwoorden waar hij minder goed in is (loslaten, prioriteiten stellen, meer taken tegelijk) en wat zijn sterke kanten zijn in het werk (werken met Photoshop en Illustrator, creatief). Hij vindt dat hij veel geluk heeft gehad en vindt zijn werk erg leuk. Het leukst vindt hij creatieve dingen, nieuwe dingen verzinnen, maar hij weet heel goed dat bij het werk ook niet-creatieve klussen horen. Hij wil graag praten over zijn werk, maar niet over privé-zaken. Ook zijn begeleiders zijn daarover zeer terughoudend. De informatie over overige interventies is daarmee summier en mogelijk niet compleet.

Zijn begeleiders binnen het SW-bedrijf en binnen het vrije bedrijf achten Eric geschikt om in het vrije bedrijf te werken. Eric zal (voorlopig) ondersteuning nodig blijven hebben op de werkvloer, maar niet voor alle taken en op alle momenten.

Woonsituatie

Eric is vorig jaar op zichzelf gaan wonen. Dit is volgens zijn begeleiders binnen de SW en het vrije bedrijf niet van invloed geweest op zijn functioneren. Zijn begeleiders merken op dat hij het heel precies en structureel aanpakt en dat het hem lukt om van weinig geld rond te komen. Eric vertelt dat hij precies weet wat zijn vaste lasten zijn en hoeveel hij kan uitgeven. Hij heeft een potje voor onvoorziene zaken.

Voordat Eric op zichzelf ging wonen, woonde hij bij zijn ouders. Zijn vader (inmiddels met pensioen) en zijn broer werken ook binnen de SW. Zijn andere broer heeft geen leerachterstand. Zijn begeleider binnen de SW spreekt zijn bewondering uit over Eric. Hij heeft veel geleerd en weet zich te ontworstelen uit de cyclus waar zijn familie zich in bevindt. Hij denkt na over wat kan en wat niet kan en wat mogelijke consequenties zijn van bijvoorbeeld financiële keuzes.

School	Periode
Basisschool	Rond 1990-1998
School voor praktijkonderwijs	t/m 2004

Eric heeft op een school voor praktijkonderwijs gezeten. Uit de Cito-toets kwam naar voren dat hij op de grens zat. Hij heeft in overleg met zijn ouders besloten niet naar regulier onderwijs te gaan. Eric was zelf bang dat hij dat niet zou redden. Zijn broer zat al op het praktijkonderwijs. Ruim tien jaar geleden heeft hij de school voor praktijkonderwijs afgerond. Zijn ouders bezochten een open dag van het SW-bedrijf waar Eric nu werkt. Zij zagen de afdeling grafisch (creatief) en dachten dat dit echt iets voor Eric zou zijn. Hij was enthousiast en heeft via school een stageplek kunnen regelen.

“Toen ik begon was ik echt een leek. Ik heb tijdens mijn stage heel veel steun gehad van mijn collega’s en van mijn begeleider.”

Eric

Werkervaring	Periode
Detachering bij drukkerij	2010 - heden
SW-bedrijf grafisch	2005 - heden
SW-bedrijf Groen	2005

Eric heeft na de afronding van de school een aantal maanden moeten wachten op een plek in het SW-bedrijf. Er was geen plek op zijn favoriete afdeling, grafisch, daarom heeft hij voor de opleiding en afdeling Groen gekozen. Hij is met regelmaat naar de grafische afdeling gegaan om te vragen of er al een plek voor hem was.

Uiteindelijk kon hij bij de afdeling grafisch gaan werken, aanvankelijk voor vijf dagen per week. Na een periode van vijf jaar werkt Eric, sinds 2010, zowel intern op de grafische afdeling van het SW-bedrijf (2 dagen per week) als gedetacheerd bij een drukkerij op de Desktop Publisher (DTP)-afdeling (3 dagen per week).¹ Zijn voornaamste werkzaamheden zijn het opmaken en af en toe vormgeving van bijvoorbeeld een brochure of nieuwsbrief.

Begeleiding

Vanuit het SW-bedrijf wordt Eric in de drukkerij begeleid door zijn interne begeleider. Normaal gesproken zou de begeleiding door iemand van een andere afdeling worden gedaan, maar deze begeleider heeft zeer goede contacten met de drukkerij. De drukkerij is namelijk zowel opdrachtgever als de oude werkplek van de begeleider. Eric wordt ook begeleid door de werkgever. Hij werkt zij aan zij met zijn begeleider op de drukkerij. Naast hen werkt er (alleen) nog een stagiair op de dtp-afdeling. Binnen de drukkerij zijn, in overleg en op advies van het SW-bedrijf, de werkzaamheden van Eric langzaam opgebouwd. Hij krijgt duidelijke instructies welke taken prioriteit hebben. Er was ruimte voor hem om zich dingen eigen te maken. De begeleiding is nu minder intensief. Het is niet meer nodig dat de begeleider continu op de werkvloer aanwezig is en Eric voelt zich zekerder van zijn zaak. De begeleider heeft geen specifieke ondersteuning of coaching gehad om Eric te begeleiden. Zij heeft wel affiniteit met de doelgroep. Ook vanwege het opdrachtgeverschap komt de begeleider van SW-bedrijf met regelmaat bij de drukkerij. Ongeveer één keer in de vier tot zes weken is er, een informeel gesprekje over en met Eric. Daarnaast wordt gewerkt met een individueel ontwikkelingsplan (IOP).

“Het is wel erg prettig dat hij weet wat hij niet zo goed kan en dat hij beseft dat hij een beperking heeft.”

“Als hij iets technisch niet weet, dan bijt hij er zich in vast en gaat net zo lang door tot het lukt.”

Begeleider drukkerij

Eric functioneert goed en naar wens, aldus zijn begeleiders in het SW-bedrijf en de drukkerij. De begeleider binnen de drukkerij merkt op dat Eric sterk is in de technische dingen. De begeleider van het SW-bedrijf vindt hem in vergelijking met zijn collega's erg goed in de meer creatieve opdrachten. Beiden geven aan dat het in het begin erg spannend was om in het vrije bedrijf te werken. Dat is nu veel minder. De kracht van Eric is zijn enthousiasme en zijn doorzettingsvermogen.

¹ Hij is in de drukkerij eerst drie maanden op proef geweest. Daarna volgde een halfjaarcontract en vervolgens een vast contract.

Vorbereiding op detachering

Eric is stap voor stap voorbereid op de detachering. Hij wilde graag een dtp-opleiding volgen. Dat is een zware cursus (20 zaterdagen, 10 avonden en huiswerk). Voordat Eric klaar was om de opleiding te gaan volgen, heeft hij een aantal jaar de fijne kneepjes van het vak binnen het SW-bedrijf geleerd. Eric was heel zenuwachtig of hij de opleiding wel aan zou kunnen. Zijn begeleider heeft hem gestimuleerd en Eric is geslaagd. Eric had toen hij bij het SW-bedrijf kwam werken veel last van migraine en als te veel druk op hem werd gezet, was hij het 'echt kwijt'. Sinds hij de opleiding heeft gedaan, heeft hij nooit meer migraine gehad.

Overige ondersteuning

Eric vertelt liever niet over zijn privé zaken. Hij heeft een aantal jaar geleden gesprekken gehad bij MEE, maar wil niet vertellen waarvoor. Hij voelde zich daar wel ondersteund en kon daarna weer zelf verder.

Toekomst

Vanwege de crisis zullen de werkzaamheden binnen de drukkerij stoppen voor Eric. Dit heeft niks met zijn inzet of capaciteiten te maken. Mochten de opdrachten aantrekken, dan zou hij terug kunnen komen. Eric zelf zou het liefst in de drukkerij of in een ander vrij bedrijf willen werken. Hij heeft ook een duidelijk beeld welke opleidingen hij zou willen volgen. Hij weet dat dit voorlopig niet kan vanwege de hoge kosten.

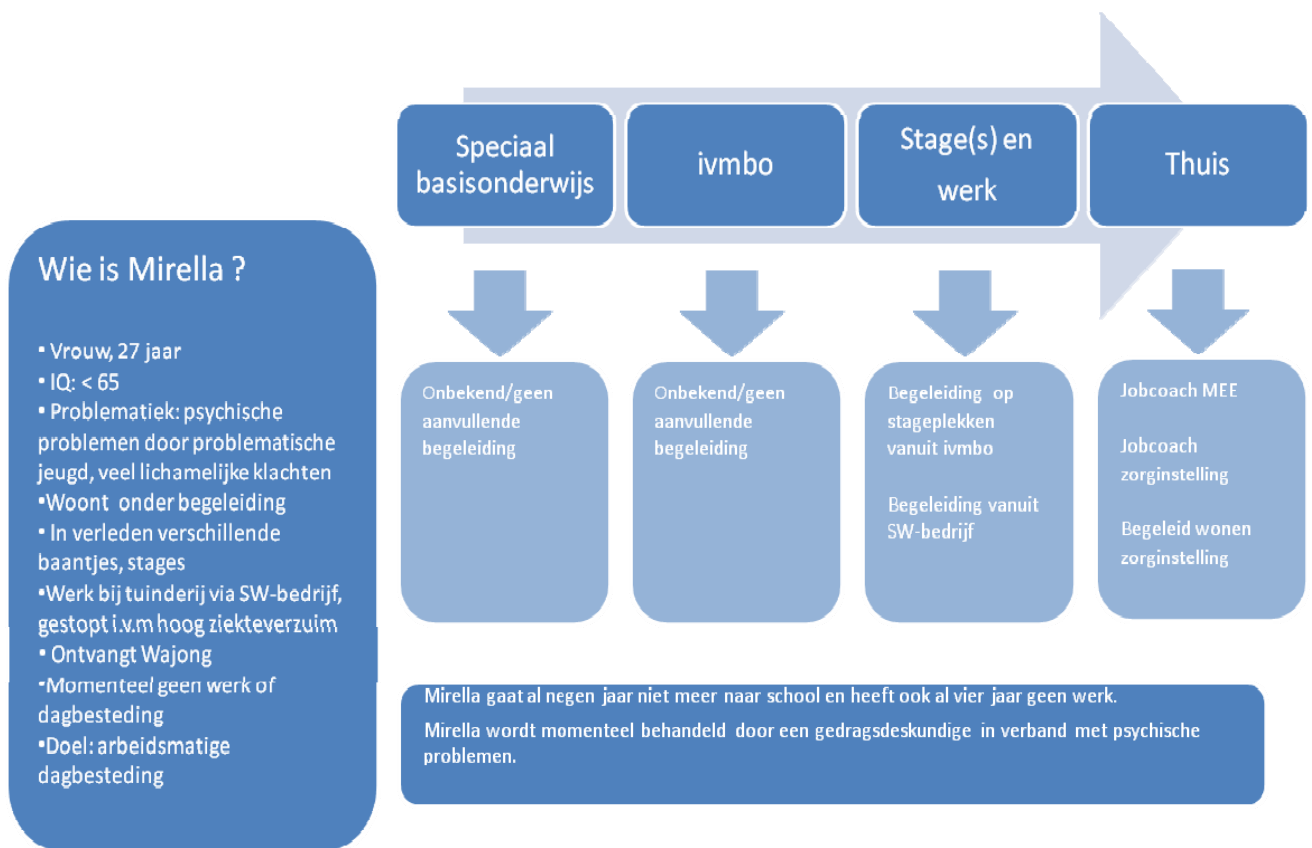
Type zorg/ondersteuning	Duur	Intensiteit
Jobcoach t.b.v. werkplek in vrije bedrijf (contract 3 dg per wk)	2010 - heden	Elke mnd/6 wk drie gesprekken SW-werkgever en jongere. Verder regelmatig contact. IOP.
Interne begeleiding SW-bedrijf afdeling grafisch (plek 2 dg per wk)	2010 - heden	Dag tot dag
Opleiding dtp MBO-1 (vanuit SW)	2010: half jaar	20 zaterdagen en 10 avonden
Interne begeleiding SW-bedrijf afdeling grafisch (5 dg per week)	2005 - 2010	Dag tot dag
Interne begeleiding SW-bedrijf afdeling Groen	2005: half jaar	Dag tot dag
Stage vanuit praktijkonderwijs MEE	2003: half jaar 2 maanden, jaar onbekend	onbekend Een paar gesprekken
WSW-indicatie	Tot 2015	

6 CASUS MIRELLA

Problematiek

Mirella is 27 jaar. Ze komt rustig over en maakt een terughoudende, onzekere en soms wat angstige indruk. Mirella reageert afwijkend op vragen over haar verleden en familie. Ze vertelt tijdens het gesprek veel over haar lichamelijke klachten. Mirella is vroeger seksueel misbruikt. Momenteel voert ze gesprekken met een gedragsdeskundige in verband met psychische problemen en zelfmoordneigingen.

Mirella heeft een Nederlandse moeder en een Surinaamse vader. Haar ouders zijn gescheiden. Ze heeft veel (stief)broers en (stief)zusters. Volgens haar woonbegeleidster heeft Mirella thuis nooit structuur gekregen en is zij weinig gestimuleerd.

Mirella woont sinds augustus 2012 met begeleiding in een zorginstelling. Daarvoor heeft ze een jaar bij haar moeder gewoond met wie ze veel ruzie had. In de periode hiervoor, rond 2010, woonde ze bij een vriend van de familie. In deze periode heeft de GGD gesignaleerd dat het niet goed ging met Mirella, er was sprake van seksueel misbruik. Via MEE is Mirella toen

teruggeplaatst bij haar moeder. Daar ging het ook niet goed. Haar halfzus heeft toen samen met MEE voor haar geregeld dat ze een kamer kreeg bij de zorginstelling waar ze nu woont. In het begeleid wonen complex was de begeleiding in eerste instantie gericht op creëren van een vertrouwensband met de woonbegeleiding, het bieden van een veilige omgeving en het brengen van rust. Nu de veilige omgeving en de vertrouwensband er is, zal de begeleiding zich meer gaan richten op het leren zelfstandig wonen en het vinden van dagbesteding. Dagbesteding of werk is een voorwaarde voor het begeleid wonen bij de zorginstelling.

“ In de afgelopen periode heb veel aandacht besteed aan het opbouwen van een relatie met Mirella, ik heb geprobeerd een vertrouwensband met haar op te bouwen.”

Begeleidster van Mirella

Schoolloopbaan

Mirella heeft het speciaal basisonderwijs gevolgd. Daarna is Mirella naar het individueel voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs (iVMBO) gegaan. Zij volgde daar de specialisatie ‘dieren’. Ze was daar vooral gericht op de paarden en de ezels, waar ze erg van houdt. Mirella geeft aan dat ze lage cijfers haalde omdat ze veel gezondheidsproblemen, psychische problemen en problemen thuis had. De dierenverzorging op school vond ze wel leuk. Op het iVMBO moest Mirella het vierde jaar overdoen. Ze is toen gestopt met school en gaan werken.

Schoolloopbaan

	Periode
Speciaal basisonderwijs	Tot 1998
iVMBO - diervverzorging	1999-2003

Stages en werk

Tijdens haar schoolperiode op het iVMBO heeft Mirella gedurende een jaar, twee dagen per week stage gelopen bij een bakkerij. Haar werkzaamheden waren het verkopen van brood. Deze stage ging goed.

Daarnaast heeft Mirella vanaf haar 15^e verschillende baantjes gehad bij supermarkten. Deze baantjes heeft ze destijds zelf geregeld. Ze zat daar achter de kassa en werkte als vakkenvuller. Bij verschillende supermarkten is ze ontslagen in verband met een hoog ziekteverzuim.

In 2003 is Mirella gestopt met school. In 2005 is zij via een SW-bedrijf aan het werk gegaan bij een tuinderij. Daar moest Mirella planten knippen en stekken. Ze werkte daar vier dagen per week en verdiende daar haar geld. Ze had toen

ook nog haar Wajong uitkering, maar moest dit toen deels terug betalen omdat ze ook bij het SW-bedrijf geld verdiende. Uiteindelijk is Mirella door een te hoog ziekteverzuim gestopt bij de tuinderij. Ze had veel last van hooikoorts, hoofdpijn en stress. Daarna is Mirella niet meer aan het werk gegaan. Ze geeft aan dat er nog wel pogingen zijn ondernomen om haar aan het werk te krijgen, maar dat ze dit zelf heeft uitgesteld.

Stages en werk

	Periode
Stage bakkerij	2001-2002
Verskillende baantjes bij supermarkten (kassa)	2001-2004
Werk bij tuinderij via SW-bedrijf	2005-2008

Toekomst

Mirella zou nu wel weer willen werken. Werken of dagbesteding is ook een voorwaarde om bij de zorginstelling begeleid te mogen wonen. Daarnaast beseft Mirella zich dat het ook belangrijk is om contact te hebben met andere mensen. Ze denkt dan aan een baan als caissière omdat ze daar al ervaring mee heeft, maar het liefst zou ze iets met paarden doen.

Haar woonbegeleidster geeft aan dat ze Mirella veel lichamelijke klachten heeft, daardoor zal het ziekteverzuim een probleem zijn als Mirella weer aan het werk gaat. Een reguliere baan zal het mede daarom niet worden. Ze denkt wel een baan in de zorg of de verzorging bij Mirella zou passen.

Nu Mirella een half jaar onder begeleiding bij de zorginstelling woont en zij is gewend aan haar nieuwe situatie, zijn er ook afspraken gemaakt over dagbesteding. Samen met een jobcoach van de zorginstelling heeft Mirella een werkplan en werkdoelen opgesteld. Het doel is dat Mirella vanaf 1 maart 2013 gaat beginnen met dagbesteding. De woonbegeleidster wordt wel betrokken bij deze afspraken, maar in principe is het de eigen verantwoordelijkheid van Mirella om de gemaakte afspraken na te komen. Volgens haar woonbegeleidster zal het mede van Mirella's mentale en lichamelijke welbevinden afhangen of zij de dagbesteding gaat volhouden.

Andere vormen van zorg en begeleiding

Mirella heeft veel lichamelijke en psychische problemen. Haar lichamelijke klachten bestaan vooral uit hoofdpijn en luchtwegklachten. Mirella rijdt paard en is onlangs van haar paard gevallen. Daardoor heeft ze haar enkelbanden gescheurd en loopt ze nu met krukken, het herstel gaat traag. In verband met haar lichamelijke klachten heeft zij veel, bijna wekelijks, contact met haar huisarts. Daarnaast heeft Mirella veel psychische problemen, mede veroorzaakt door het seksueel misbruik in het verleden. In 2005 is er contact geweest met de GGZ in verband met een breed scala aan klachten. Sinds november 2012 wordt Mirella behandeld door een gedragsdeskundige van de

zorginstelling waar ze woont. Ze voert met deze gedragsdeskundige een keer in de twee weken gesprekken.

In 2011 woonde Mirella nog bij haar moeder, toen is zij samen met MEE op zoek gegaan naar een begeleide woonplek. Ook heeft Mirella bij MEE een weerbaarheidstraining gevolgd en contact gehad met een jobcoach. Deze jobcoach heeft de begeleiding nu overgedragen aan een jobcoach van de zorginstelling. Binnenkort zal Mirella voor de tweede keer een weerbaarheidstraining gaan volgen via MEE.

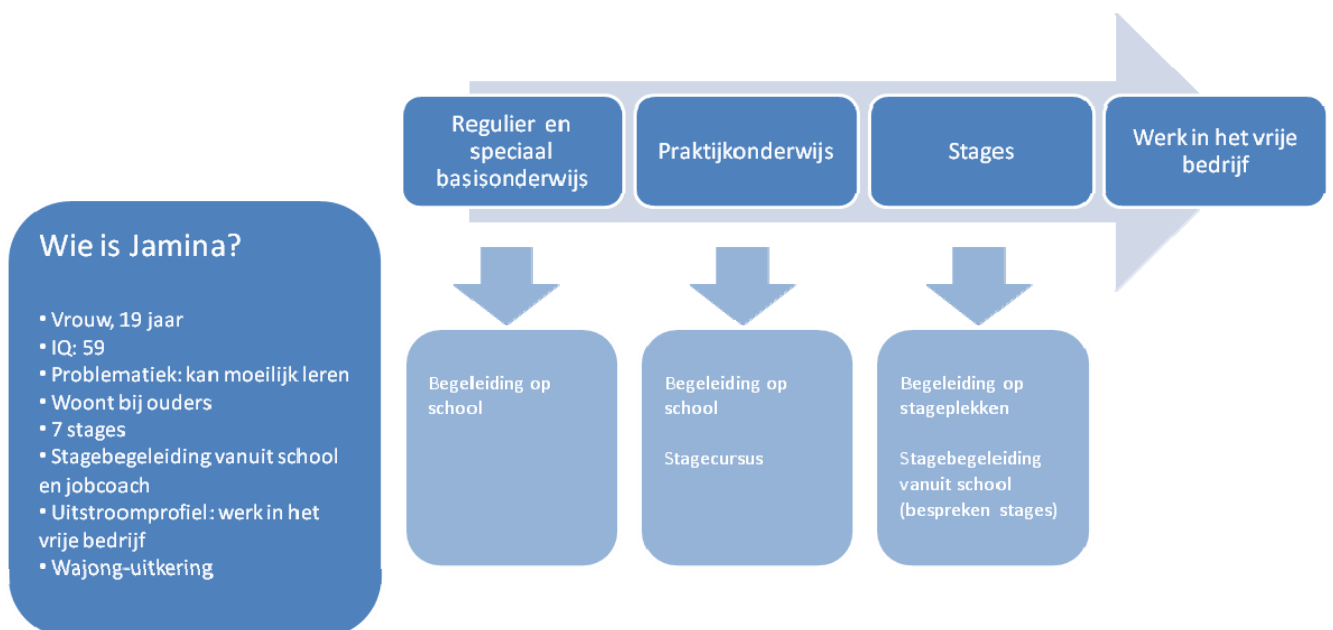
Type zorg / ondersteuning

	Duur / periode	Intensiteit
GGZ	2005, duur onbekend	Onbekend
Ondersteuning door MEE bij zoeken van begeleid wonen	2011	Onbekend
Weerbaarheidstraining, MEE	2011	Onbekend
Jobcoach MEE	Rond 2011	Onbekend
Jobcoach zorginstelling	Januari 2013- heden	Onbekend
Woonbegeleiding zorginstelling	Augustus 2012-heden	ZZP VG 3: 10,5-13 uur per week
Behandeling gedragsdeskundige zorginstelling	Vanaf november 2012 tot heden	1x in de 2 weken
Consulten huisarts		Vrijwel wekelijks
Wajong uitkering	Vanaf 2004	Onbekend

7 CASUS JAMINA

Problematiek

Jamina is een vrolijk meisje van 19 jaar met een licht verstandelijke beperking. Zij heeft tijdens haar geboorte een hersenbeschadiging opgelopen. Jamina heeft moeite met leren, kan zich slecht concentreren en is niet in staat om meervoudige taken uit te voeren. Zij woont thuis bij haar Marokkaanse ouders, samen met haar zusje en twee broertjes. Ook een van haar jongere broers heeft een licht verstandelijke beperking. Volgens haar vroegere begeleider op het praktijkonderwijs willen haar ouders de problematiek van Jamina uit schaamte niet erkennen.

Schoolloopbaan

Jamina heeft aanvankelijk op een reguliere basisschool gezeten. Vanaf haar 8^e is zij naar een speciale basisschool gegaan, omdat leren lastig voor haar was; ze snapte niet meteen wat de leraar of lerares zei. Toen Jamina 12 jaar was, is ze naar het praktijkonderwijs gegaan. Op deze school kreeg zij onder meer remedial teaching en een cognitieve vaardigheidstraining. Ook heeft zij een stagecursus gekregen, waarbij zij werd getraind op bepaalde vaardigheden die wat minder goed verliepen op de stageplek. Volgens een schoolbegeleider is Jamina in de jaren op het praktijkonderwijs meer volwassen en stabiel geworden. Destijds heeft de begeleider van school met Stichting MEE contact gehad over de aanvraag van een Wajong-uitkering.

“Jamina kan zich heel slecht concentreren en leert moeilijk. Op school ‘pierewaaide’ ze.”

Begeleider praktijkonderwijs

Stages

In het tweede jaar heeft Jamina een stagecursus gevolgd. Hierna heeft zij 2-3 weken intern stage gelopen binnen haar eigen school voor praktijkonderwijs; deze stage bestond uit het helpen van de conciërge. In het derde tot en met het vijfde jaar heeft Jamina 6 verschillende korte stages gelopen. Veel van deze stages verliepen niet erg goed en waren daarom ook maar van korte duur. Bij haar stage in een schoenenwinkel was zij continu afgeleid, bij de stage in een juwelierswinkel was er geen klik tussen haar en de eigenaar, en bij een stage bij Bureau Jeugdzorg (koffie rondbrengen) bleek dat Jamina het tempo niet aan kon. Deze stages duurden maar een week. Ook twee andere stages waren slechts van korte duur.

De laatste stage die zij tijdens haar tijd op het praktijkonderwijs liep was bij een grote supermarkt. In tegenstelling tot de andere stages duurde deze stage langer, namelijk van april tot juni 2012. Volgens haar begeleider van het praktijkonderwijs verliep deze stage beter, omdat Jamina de werkzaamheden bij deze stage leuk vond. Zelf geeft ze aan dat ze het de leukste stage vond omdat ze veel verschillende dingen mocht doen en vaak continu bezig was.

Stages

	Duur
Interne stage school voor praktijkonderwijs	2-3 weken
5 stages (o.a. bij schoenenwinkel, juwelier en Bureau Jeugdzorg)	1 of 2 weken
Stage Albert Heijn	April-juni 2012

Werk

Door de problemen die Jamina op verschillende stageplekken had ervaren, gaf de school ‘werk op de sociale werkplaats’ als advies voor het uitstroomprofiel van Jamina. Volgens haar school kon zij zich onvoldoende concentreren en was er een beschermde omgeving met veel begeleiding nodig. Voor haar moeder en oom, die bij de school zijn langsgedaan, was de sociale werkplaats een ‘vloekwoord’. Zij waren van mening dat Jamina in het vrije bedrijf moest werken. De school is toen met de supermarkt waar zij al stage liep, gaan praten over de mogelijkheden van Jamina om na het praktijkonderwijs daar aan de slag te gaan. De financiële prikkel van loondispensatie, waarbij vijftig procent van het loon door UWV betaald werd, heeft de supermarkt overtuigd om Jamina in dienst te nemen.

Na afloop van de stage bij de supermarkt heeft Jamina een jaarcontract gekregen bij deze winkel. Haar werkzaamheden zijn het controleren van artikelen op versheid, vakken vullen en schoonmaken. Het leukste van haar werk vindt Jamina het helpen van klanten die vragen hebben, maar tegelijkertijd vindt ze het wel lastig wanneer een klant een vraag stelt waarop zij het antwoord niet heeft. Hoewel zij in principe tevreden is met haar werk bij de supermarkt, weet niet zeker of ze over een jaar daar nog werkzaam zal zijn.

Sinds juni 2012 wordt Jamina begeleid door een jobcoach. Deze persoon heeft samen met haar een aantal doelen gesteld ten aanzien van haar werkzaamheden. Zo moet Jamina leren om zelfstandiger en nauwkeuriger te werken, moet zij zich meer focussen op haar werkzaamheden en moet zij haar sociale contacten beter leren reguleren. Wat het laatste doel betreft moet Jamina leren wanneer zij moet werken en wanneer er even tijd is voor sociaal contact met een collega of vriendin.

Het contact tussen Jamina en haar jobcoach neemt 1 uur per week in beslag. De jobcoach werkt soms mee met haar en/of observeert Jamina tijdens het werk. Aan het eind van zo'n contactmoment is er altijd een evaluatiegesprek over wat er goed en wat er minder goed ging. De jobcoach helpt Jamina momenteel ook bij financiële en administratieve zaken. Volgens de jobcoach vormen de werkzaamheden die Jamina verricht, het plafond van haar kunnen. Jamina kan haar standaardwerkzaamheden (codeboek lopen, vakken vullen en schoonmaken) goed uitvoeren, maar wanneer zij andere taken er tussendoor moet doen gaat het mis, aldus de jobcoach.

Ook haar werkgever is van mening dat Jamina zich slecht kan concentreren en niet nauwkeurig werkt. Meerdere taken tegelijkertijd leveren problemen op en elke dag moeten bepaalde zaken opnieuw worden uitgelegd. Ook al is er enige verbetering te constateren in de uitvoering van haar werkzaamheden, bij alle werkzaamheden die Jamina verricht, is volgens de werkgever controle nodig; naar schatting duurt deze begeleiding 5-10 minuten per dag. Omdat er op dit moment nog veel controle nodig is, twijfelt de werkgever momenteel nog over het al dan niet verlengen van het contract van Jamina.

“Jamina kan geen drie dingen tegelijkertijd. Elke dag moeten bepaalde zaken opnieuw worden uitgelegd.”

Werkgever

De jobcoach van Jamina geeft aan dat er binnenkort een intakegesprek plaatsvindt bij Stichting MEE over het eventueel opstarten van een traject bij deze organisatie. De begeleiding vanuit MEE zal zijn gericht op de mogelijkheden van Jamina om zelfstandig te gaan wonen en bestaat uit persoonlijke begeleiding bij de planning van financiële zaken.

Type zorg / ondersteuning

	Duur	Intensiteit
Begeleiding praktijkonderwijs	2008-2012	Onbekend
Begeleiding stageplekken	2009-april 2012	Onbekend
Begeleiding stageplek en werk supermarkt	Juni 2012-heden	5-10 minuten per werkdag
Jobcoach	Juni 2012-heden	1 uur per week
Contact met MEE over aanvraag Wajong-uitkering	2012	1-2 gesprekken
Loonkostendispensatie via UWV	Sinds juni 2012	50% van het loon

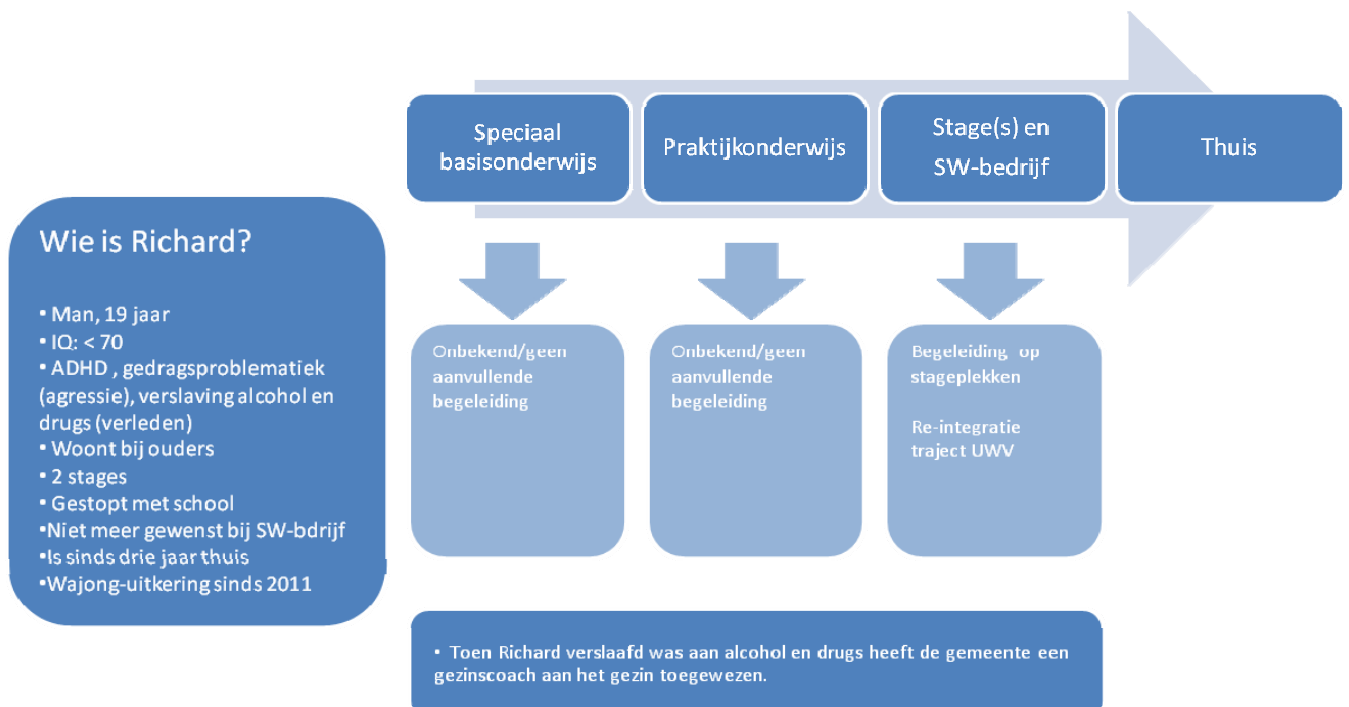
8 CASUS RICHARD

Problematiek

Richard is een jongen van 19 jaar. Hij heeft Attention Deficit Hyperactivity Disorder (ADHD) met bijkomende gedragsproblematiek. Hij heeft snel ruzie en vertoont snel agressief gedrag. Hij wekt de indruk de oorzaak van ruzies en agressie buiten zichzelf te zoeken. Ook de oorzaak van schooluitval en uitval uit stages zoekt hij buiten zichzelf. Ook speelt er verslavingsproblematiek, Richard was tot voor kort verslaafd aan alcohol en drugs (cannabis). Richard gaat nu al drie jaar niet naar school en heeft geen werk.

Richard woont bij zijn ouders en zijn broer. Zijn moeder werkt in een Sociale Werkvoorziening (SW-bedrijf). Zijn vader heeft een WAO-uitkering, hij heeft ernstig overgewicht. Hij lijkt zijn zoon niet erg te stimuleren. Zijn broer heeft momenteel geen werk en woont om die reden (tijdelijk) thuis. Richard staat op de wachtlijst voor een begeleide woongroep.

Momenteel krijgt Richard begeleiding van de William Schrikker Groep (jeugdreclassering), dit is opgelegd door de rechtbank. Richard is in behandeling voor zijn agressieve gedrag en krijgt thuis ambulante ondersteuning van ambulante zorgorganisatie.

Schoolloopbaan

Richard heeft speciaal basisonderwijs gevolgd. Daarna is hij naar het praktijkonderwijs gegaan, met als richting metaal en autotechniek. Hij is op zijn zestiende gestopt met school. Hij vond dat er op school te weinig praktijk was en te veel theorie, het niveau was te hoog. Sommige lessen gingen wel goed, vooral als het werd gegeven door een aardige docent. Op school had hij veel ruzie, soms werd er ook gevochten.

Nu zit Richard al drie jaar niet op school. Hij wil graag de koksopleiding gaan doen. Dan kan hij zijn eigen ding doen. Het liefst zou hij in een duur restaurant gaan werken als topkok. De begeleidster van de ambulante zorgorganisatie gaat na of hij kan worden aangemeld bij de koksopleiding.

School	Periode
Speciaal basisonderwijs	Tot 2005
Praktijkonderwijs	2006 - 2009

Stages

Tijdens zijn schooltijd op in het praktijkonderwijs heeft Richard stage gelopen in de groenvoorziening. Daar heeft hij geen goede ervaring mee. Hij vindt dat hij er allerlei rotklusjes moest doen. Ook vindt hij dat hij geen begeleiding kreeg vanuit school. Er kwam alleen iemand langs als er problemen waren (agressie). Ook heeft hij stage gelopen in de binnendienst bij een sociale werkvoorziening. Daar deed Richard inpakwerkzaamheden.

Stageplek	Periode
Groenvoorziening	Enkele maanden in 2007
Binnendienst SW-bedrijf	Enkele maanden in 2008

Werk

Richard heeft voorheen wel eens een bijbaantje gehad. Zo heeft hij als afwasser gewerkt in een restaurant. Dit had hij zelf geregeld, door langs te gaan bij het restaurant. Hij kreeg daar ruzie met zijn baas. Hij vond dat hij te laat klaar was en dat hij te weinig verdiende.

Ook heeft Richard gewerkt bij een SW-bedrijf. Hij deed via het UWV een arbeidsre-integratietraject. Daar was hij uiteindelijk door zijn agressieve houding niet meer gewenst. Momenteel is Richard thuis en heeft hij geen werk.

Werk	Periode
Afwasser in restaurant (bijbaantje)	Enkele maanden
SW-bedrijf	Onbekend

Andere vormen van begeleiding

Richard gaat nu al drie jaar niet naar school en heeft geen werk. Hij is enige tijd verslaafd geweest aan alcohol en drugs (cannabis). In die periode liep het niet goed in het gezin van Richard en is er door de gemeente een gezinscoach/ regisseur bij het gezin betrokken.

Richard heeft een taakstraf opgelegd gekregen door de rechtbank en werd doorverwezen naar de jeugdreclassering. Hij krijgt momenteel vanuit de William Schrikker Groep begeleiding. Daarnaast ontvangt hij ambulante ondersteuning thuis. Met deze begeleidster praat hij over werk en school. Voordat hij in aanmerking komt voor een jobcoach moet hij eerst worden behandeld voor zijn agressieve gedrag. Deze agressie regulatie training is opgelegd door de rechtbank en wordt verzorgd door een forensisch psychiatrische polikliniek. Deze behandeling komt echter niet goed van de grond. De laatste keer dat Richard contact heeft gehad met deze instelling was in oktober 2012.

“Ik moet eerst werken aan mijn agressie voordat ik een jobcoach kan krijgen.”

Richard

Type zorg/ondersteuning	Duur/periode	Intensiteit
Gezinscoach/ -regisseur	Duur onbekend	Intensiteit onbekend
Behandeling verslavingsproblematiek	Duur onbekend	Intensiteit onbekend
Behandeling gedragsproblemen	Duur onbekend	1x in de 2 weken
Jeugdreclassering WSG	Duur onbekend	1x in de 2 weken
Ambulante ondersteuning thuis	Vanaf nov 2012	1x in de week
Wajong-uitkering	Vanaf 2011	

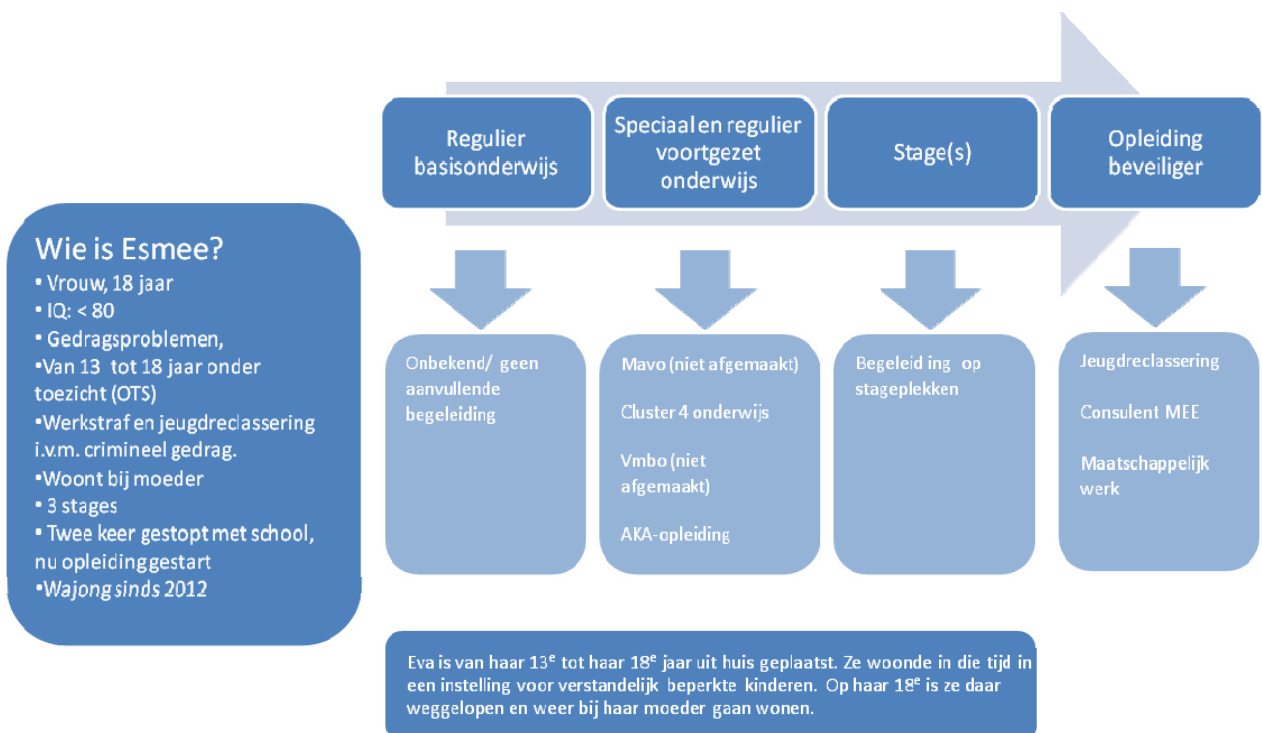
9 CASUS ESMEE

Problematiek

Esmee is 18 jaar en heeft een licht verstandelijke beperking. Ze is op haar 13^e uit huis geplaatst (onder toezicht stelling). Ze heeft van haar 13^e tot haar 18^e gewoond in een instelling voor verstandelijk beperkte kinderen. Toen Esmee 18 was is ze daar weggelopen en sindsdien woont ze weer bij haar moeder. Met haar moeder heeft ze weinig contact. Ook met haar broers en zussen heeft ze niet veel contact, er is veel onenigheid in de familie.

Esmee is enkele keren in aanraking geweest met politie en justitie. Ze heeft door de rechtbank een werkstraf en jeugdreclassering opgelegd gekregen. Esmee komt over als een rustig meisje maar volgens haar begeleidster van de William Schrikker Groep kan ze erg driftig zijn. Esmee heeft ze weinig inzicht in de gevolgen van haar gedrag. Eenvoudige taakjes die de begeleidster haar geeft kan ze wel goed uitvoeren. Zo zoekt ze bijvoorbeeld zelf naar instanties of scholen op internet en bewaart ze belangrijke brieven zelf in een map.

“Esmee heeft weinig inzicht in de gevolgen van haar gedrag. Ik doe wel eens voor hoe ongeïnteresseerd zij erbij zit en vraag dan aan haar hoe dat op haar overkomt”
Begeleidster van Esmee

Schoolloopbaan

Esmee heeft op een reguliere basisschool gezeten in Rotterdam. Na de basisschool heeft ze een half jaar op de mavo gezeten. Op haar 13^e is Esmee door Bureau Jeugdzorg uit huis geplaatst en woonde zij in een instelling voor verstandelijk beperkte kinderen. Ze kreeg daar cluster 4 onderwijs (onderwijs voor kinderen met ernstige gedragsproblemen, met ontwikkelingsproblemen en/of psychiatrische problemen).

Vanaf haar 15e tot haar 16e heeft ze VMBO-onderwijs gevolgd. Vlak voor het examen is Esmee van school af gegaan. Daarna heeft Esmee, toen ze 17 was één jaar een AKA-opleiding (arbeidsmarktgekwalificeerde assistent, MBO niveau 1) gevolgd aan het ROC. Toen ze 18 jaar werd is Esmee weggelopen bij Groot Emaus, ze is toen ook gestopt met school.

Esmee zit nu ongeveer een jaar niet meer op school. Esmee heeft via internet een opleiding gevonden die ze graag wil gaan doen. Het is een eenjarige beveiligingsopleiding. Ze heeft zich hiervoor zelf ingeschreven. Er is ook een intake gedaan. Inmiddels is zij begonnen met de opleiding. Na de eenjarige opleiding wil Esmee nog een vervolgopleiding gaan doen. Ze wil het liefst als beveiligers werken bij evenementen en voetbalwedstrijden. Haar begeleidster van de William Schrikker Groep staat achter haar keuze, maar vraagt zich wel af of ze het vol gaat houden. Voor de opleiding moet ze een flink stuk reizen. Haar begeleidster ziet daarin het risico dat Esmee voortijdig zal afhaken.

“Het lijkt me leuk dat je als beveiligers iets voor anderen kan doen. Het liefst zou ik zo hoog mogelijk komen, zodat ik bij evenementen en concerten mag werken”

Esmee

Schoolloopbaan

	Periode
Regulier basisonderwijs	Tot 2006
Mavo	2006
Cluster 4 onderwijs	2007-2009
VMBO	2010
AKA-opleiding ROC	2011
Eenjarige beveiligingsopleiding	Start januari 2013

Stages en werk

Tijdens de AKA-opleiding heeft Esmee drie keer stage gelopen. De eerste was bij een kapsalon. Deze stage had ze zelf geregeld via een vriendin. De tweede stage was in het bedrijfsrestaurant van de instelling waar ze woonde. Ook heeft ze stage gelopen in een kledingwinkel. Ze had eens in de zoveel tijd contact met een stagebegeleider, maar die begeleiding stelde volgens Esmee niet veel voor.

Sinds Esmee van school is heeft ze verschillende baantjes gehad. Ze heeft drie dagen per week in een kledingwinkel gewerkt. Later heeft ze ook in een bar gewerkt. Beide baantjes had ze via een vriendin of een kennis geregeld. Esmee's meest recente baan was bij een drogisterij. Hier heeft ze ongeveer drie maanden gewerkt. Esmee had deze baan via internet gevonden. Haar contract is nu afgelopen en het wordt niet verlengd.

Stages en werk

	Periode
Stage kapsalon	2011, een paar maanden
Stage bedrijfsrestaurant instelling voor verstandelijk beperkte kinderen	2011, een paar maanden
Stage kledingwinkel	2011, een paar maanden
Bar (regulier werk)	2012, een maand
Drogisterij (regulier werk)	2012, drie maanden

Toekomst

Esmee wil graag in het beveiligingsvak gaan werken. Ze heeft van anderen gehoord dat het leuk werk is. Verschillende vrienden van haar werken ook als beveiligers. Esmee vindt het ook belangrijk dat ze als beveiligers verantwoordelijkheid heeft en iets voor anderen kan doen. Haar begeleidster van de William Schrikker Groep kan zich voorstellen dat Esmee ook geholpen zou zijn met een arbeidsre-integratie traject van UWV, dan zou zij aan de slag kunnen gaan bij een leerwerkbedrijf. Ze steunt Esmee wel in haar keuze die zij heeft gemaakt voor de beveiligingsopleiding.

Andere vormen van begeleiding

Esmee heeft van de rechter een werkstraf opgelegd gekregen en jeugdreclassering van de William Schrikker Groep. Ongeveer eens in de 2 weken heeft Esmee contact met een begeleidster van de William Schrikker Groep. Zij begeleidt Esmee in verband met haar schulden. Daarnaast heeft Esmee ook contact met MEE. Zij krijgt tips op het gebied van werk en wonen (voorbereiding op zelfstandig wonen).

Type zorg / ondersteuning /interventies

	Duur / periode	Intensiteit
Uithuisplaatsing Bureau Jeugdzorg	Rond 2006 / 2007	
Verblijf instelling voor verstandelijk beperkte kinderen	2006/2007-2012	
Jeugdreclassering WSG	Vanaf augustus 2012	1x in de 2 weken
Ondersteuning door consulent van MEE	Vanaf 2009 tot heden	Momenteel: 1x in de 2 weken
Wajong uitkering	Vanaf 2011	

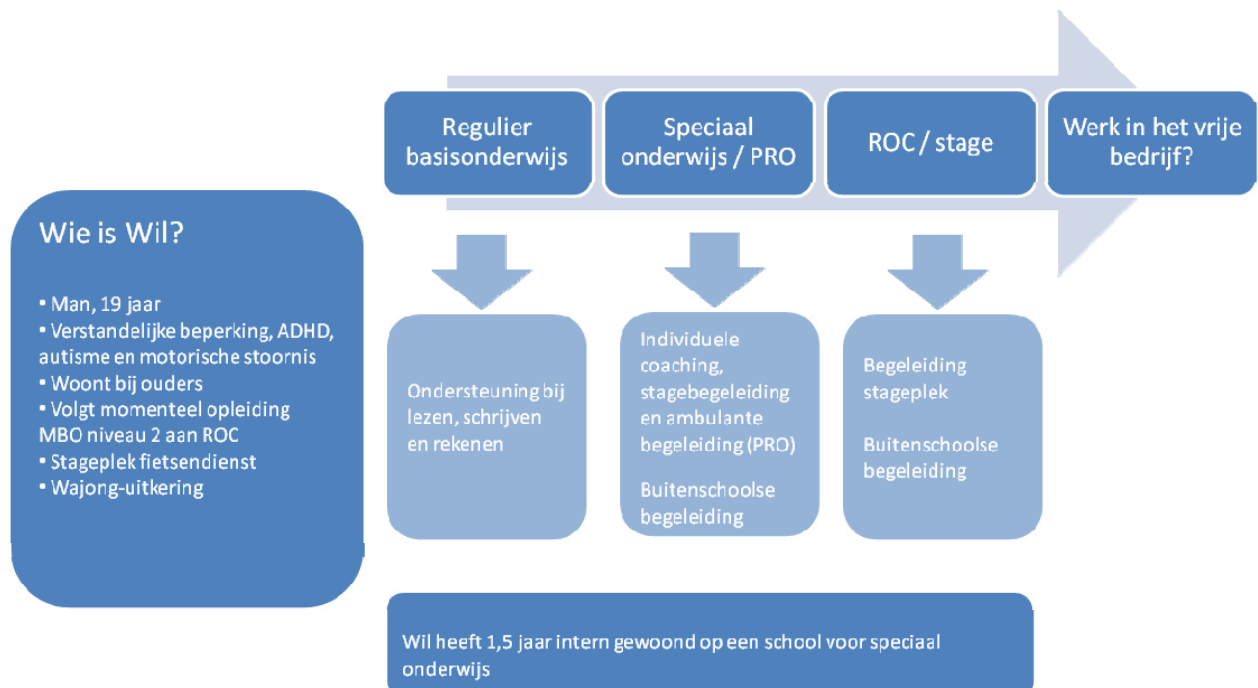
10 CASUS WIL – OPLEIDING / DAGBESTEDING

Problematiek

Wil is een jongeman van 19 jaar met een licht verstandelijke beperking. Momenteel woont hij nog bij zijn ouders en oudere zus. Naast een leerproblematiek heeft hij ook ADHD en een vorm van autisme. Volgens zijn moeder heeft Wil gestructureerd les nodig, kan hij niet meerdere taken tegelijk aan en heeft hij een beperkt gevoel van tijdsbesef (hij weet niet precies op welke momenten hij wat moet doen). Ook heeft Wil problemen met zijn motoriek: hij heeft last van ongecontroleerde bewegingen waardoor hij bijvoorbeeld snel iets kan omstoten. De begeleider van op zijn stageplek geeft aan dat Wil erg onzeker is. Hij heeft behoefte aan duidelijke afspraken, kan zich moeilijk concentreren en is erg ongeduldig. Een uur geduldig luisteren in een techniekles is voor Wil al een probleem; hij heeft dan de behoefte om te bewegen en praten, iets wat andere mensen kan storen. Zijn begeleider op de school voor praktijkonderwijs geeft ook aan dat Wil snel afgeleid is. Een ander probleem zijn de ongeremde uitingen van Wil: hij kan soms dingen zeggen waarvan hij de essentie niet inziet. Het gevolg daarvan is dat hij kwetsend kan overkomen.

“Wanneer Wil een vraag heeft, moet die vraag altijd meteen beantwoord worden. Hij gaat zich dan onredelijk opstellen en is niet meer in staat om rustig te praten.”

Begeleider stageplek

Schoolloopbaan

Wil is begonnen in het regulier basisschoolonderwijs. Op deze basisschool kreeg hij ondersteuning bij lezen, schrijven en rekenen. Omdat dit hem veel moeite kostte, is Wil op deze basisschool twee jaar blijven zitten. Toen hij twaalf was, is Wil intern gaan wonen bij een instelling voor psychiatrische zorg. Hij is daar ook naar een school voor speciaal onderwijs gegaan (onderdeel van deze instelling). Na drie maanden in vooronderzoek bij de psychiatrische afdeling van het centrum werd duidelijk dat hij niet alleen een licht verstandelijke beperking en ADHD had – wat al langer bekend was – maar dat Wil ook een vorm van autisme had.

Nadat Wil op deze school was uitbehandeld, is hij naar een school voor praktijkonderwijs in dezelfde gemeente gegaan. Deze school, waar Wil van 2007 tot 2011 op heeft gezeten, heeft als doelstelling om voor leerlingen de meest passende plek in de maatschappij te vinden. Door middel van leerwerktrajecten wordt er toegewerkt naar een ROC opleiding en een baan op de arbeidsmarkt. Op het praktijkonderwijs kreeg Wil individuele coachingsgesprekken, waarin met hem werd besproken wat goed en minder goed ging en hoe hij hier iets aan kan doen. Wil had deze gesprekken, variërend van 5 tot 30 minuten, iedere dag voor een periode van een jaar. Het beoogde effect van deze gesprekken was het verminderen van de problematiek van Wil en het aanleren van oplossingsvaardigheden. Op de school voor praktijkonderwijs kreeg Wil ook stagebegeleiding. De stagebegeleider sprak eenmaal per twee weken met Wil over de stand van zaken op de stageplek. Deze begeleider had ongeveer één keer per twee weken contact met de werkgever van de stageplek.

Zijn begeleider op het praktijkonderwijs geeft aan dat Wil in de periode 2010-2011 ook 1,5 jaar ambulante begeleiding heeft gekregen van een medewerker van een school voor leerlingen die problemen hebben in de omgang met medeleerlingen, leraren en/of hun ouders, of met psychiatrische problemen kampen. De reden daarvan was dat zijn begeleider op de school voor praktijkonderwijs van mening was dat Wil hulp nodig had voor het onder controle krijgen van zijn ongeremde uitingen. Deze ambulante begeleider voerde eenmaal per week een coachingsgesprek van 30-45 minuten met Wil waarin ook oplossingsrichtingen werden aangedragen.

Na het praktijkonderwijs, is Wil in september 2011 aan de slag gegaan met de opleiding MBO niveau 1 aan het ROC. In 2012 heeft hij het diploma aan deze opleiding met goede punten weten te behalen, waarna hij verder is gegaan met MBO niveau 2. De moeder van Wil geeft aan dat haar zoon dit wel lastig vindt. Volgens hem gaat het allemaal te snel voor Wil op het ROC en ontbreekt de begeleiding die hij op de school voor praktijkonderwijs wel kreeg. Ze zou graag zien dat hij op deze school meer ondersteuning zou krijgen.

Als alles goed gaat, behaalt Wil zijn MBO niveau 2 diploma medio 2014. Zijn moeder hoopt dat hij hierna verder gaat doorstuderen (MBO niveau 3). Wil zelf

geeft aan dat hij na het behalen van zijn MBO niveau 2 diploma misschien nog wel een ict-gerelateerde opleiding wil volgen.

Schoolloopbaan

	Periode
Regulier basisonderwijs	1998-2006
School voor speciaal onderwijs	2006-2007 (ong. 1,5 jaar)
School voor praktijkonderwijs	2007- 2011
ROC – MBO niveau 1	2011-2012
ROC – MBO niveau 2	September 2012-heden

Stageplek

In november 2009 is Wil begonnen met zijn stage bij een fietsdienst. Bij deze fietsdienst werken veel mensen die dagbestedingswerkzaamheden verrichten. Wil is hier destijds via het praktijkonderwijs terechtgekomen. In zijn derde jaar ging de stage van start. Op het ROC heeft hij deze stageplek behouden. Momenteel werkt Wil één dag per week bij het fietsdepot en drie dagen bij een fietsenmakerij op een andere locatie. Een dag per week heeft hij les op het ROC. De werkzaamheden van Wil zijn onder meer het (de)monteren van fietsen en het graveren van fietsen. Zijn begeleider van de fietsdienst geeft aan dat Wil in de jaren 2009 en 2010 als doel had om zich op fietstechnisch gebied te ontwikkelen. In die jaren werd er gewerkt aan zijn werkhouding (hoe stel je jezelf op als werknemer en waarom moet je bepaalde taken uitvoeren), de omgang met collega's en de omgang met zijn eigen gevoelens.

“Ik vind het samenwerken met collega's het leukste van mijn werk. Zij zijn aardig en behulpzaam naar mij.”

Wil

De begeleider van de fietsdienst stuurt Wil continu aan. De ondersteuning richt zich voornamelijk op zijn werkhouding en sociale vaardigheden. Wil moet de overgang van schools gedrag naar het gedrag van een werknemer maken. Ook helpt de begeleider hem bij zijn omgang met ADHD en emoties. Wil wordt vanuit het ROC ook ondersteund bij schoolopdrachten die gaan over wat hij doet tijdens zijn stage. De begeleiding vanuit de fietsdienst nam aanvankelijk 6 uur per week in beslag. Wil heeft zich de afgelopen jaren positief ontwikkeld, waardoor er nu minder intensieve begeleiding nodig is dan in het verleden. Hij is nu beter aan te spreken over zijn gedrag, is minder schools en ook wat betreft zijn concentratievermogen is een vooruitgang te constateren. Momenteel neemt de begeleiding nog maar 3 uur per week in beslag. Zijn begeleider van de fietsdienst geeft aan dat Wil nog steeds moet werken aan een (verdere) verbetering van zijn concentratievermogen; ook moet hij nog beter leren communiceren en meer op zijn werk gericht zijn.

“Wil redt de werkzaamheden niet de hele dag; de concentratie is er dan niet meer. Samen met hem de opdracht afmaken kan soms helpen.”

Begeleider fietsdienst

De fietsdienst heeft begin 2012 een stageadres bij een fietsenmakerbedrijf (werk in het vrije bedrijf) geregeld. Volgens zijn begeleider miste Wil bij dit bedrijf dat er geen tijd was om even een praatje te maken met collega's; dit is bij het werk bij de fietsdienst wel het geval. Op deze stageplek bleek ook dat hij zich onvoldoende kon concentreren. Zijn stagebegeleider binnen dit bedrijf had onvoldoende tijd voor de begeleiding van Wil; de drukte qua werkzaamheden en de beperkte begeleiding zorgen bij hem voor veel stress. Ook bleek het voor sommige medewerkers in het fietsenmakerbedrijf moeilijk om met Wil samen te werken. Hoewel de eigenaar zelf veel geduld had ten aanzien van zijn werkzaamheden, kon een andere medewerker dat geduld niet opbrengen. Dit alles heeft ertoe geleid dat er in oktober 2012 gekozen is voor een tijdelijke time-out van de stage. De begeleider vanuit de fietsdienst vindt het moeilijk te zeggen welke werkzaamheden Wil precies zal gaan verrichten na afronding van zijn opleiding aan het ROC.

“Hij kan een fulltime baan binnen de tweewielerbranche eenvoudig aan, maar zijn gebrek aan sociale vaardigheden kunnen een probleem vormen. Op de werkplek is goede begeleiding nodig.”

Begeleider school voor praktijkonderwijs

Overige begeleiding

Wil krijgt eenmaal per week begeleiding van een zorginstelling die zich richt op buitenschoolse begeleiding van jongeren met een bepaalde vorm van problematiek (zoals autisme en ADHD). Na zijn werkzaamheden op de stageplek gaat Wil naar deze organisatie, waar hij in een kleine groep jongeren verschillende activiteiten verricht zoals: boodschappen doen, sporten, en samen koken en eten. Iedere week moet hij aan een persoonlijk leerdoel werken. Zijn begeleider geeft aan dat Wil momenteel onder meer moet leren inschatten hoe zijn gedrag op anderen overkomt; ook moet hij leren ophouden met iets wanneer dit aan hem wordt gevraagd. Aan het eind van de dag wordt besproken hoe hij gepresteerd heeft ten aanzien van een bepaald leerdoel. Deze vorm van begeleiding, die Wil al circa zes jaar krijgt, is door middel van het persoonsgebonden budget (pgb) ingekocht. Aanvankelijk duurde de begeleiding 3,5 uur; sinds december 2010 duurt de begeleiding 4,5 uur.

Type zorg / ondersteuning

	Duur	Intensiteit
Begeleiding school voor speciaal onderwijs	1,5 jaar	Onbekend
Begeleiding praktijkonderwijs	Ruim een jaar	1x per dag een gesprek van 5-30 minuten
Stagebegeleiding praktijkonderwijs	November 2009-juni 2011	1x per twee weken een gesprek met Wil 1x per twee weken een gesprek met werkgever
Ambulante begeleiding	1,5 jaar in de periode 2010-2011	1x per week een gesprek van 30-45 minuten
Begeleiding fietsdienst	November 2009-heden	Momenteel 3 uur per week, in het verleden 6 uur per week.
Persoonlijke begeleiding re-integratiebedrijf	2007-heden	In de periode tot december 2010 3,5 uur, sindsdien 4,5 uur. Huidige kosten van begeleiding bedragen € 121 per keer (PGB).

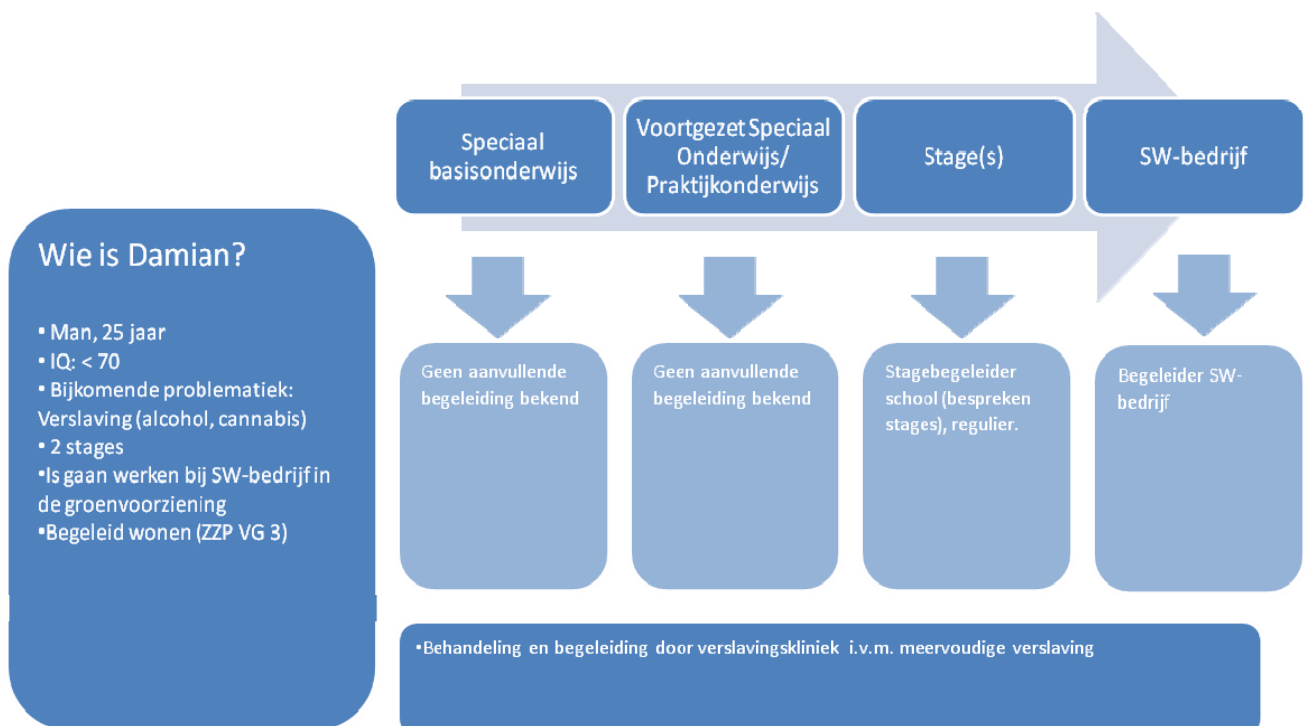
11 CASUS DAMIAN

Problematiek

Damian is een jongen van 25 jaar met een licht verstandelijke beperking. Damian woont onder begeleiding bij een zorginstelling. Damian komt over als een verbaal sterke jongen die goed weet wat hij wil. Volgens zijn begeleider van de sociale werkplaats (SW) is hij echter sterk beïnvloedbaar en heeft hij veel moeite om dingen te onthouden. Ook wordt Damian volgens zijn begeleider snel overschat, pas als je een tijd met hem omgaat merk je dat hij zwak is in zijn functioneren. Voordat Damian begeleid ging wonen woonde hij bij zijn moeder en stiefvader. Zijn moeder en stiefvader worden door verschillende begeleiders omschreven als erg dominant en als ouders die geen goede invloed hebben op het functioneren van Damian. De begeleiders hebben daarom afgesproken om zijn moeder en stiefvader zo veel mogelijk weg te houden van Damian, zodat hij een zelfstandig leven kan opbouwen. Damian heeft geen contact met zijn biologische vader. Damian is sinds enige tijd verslaafd aan alcohol en drugs. Hiervoor wordt hij behandeld door Jellinek.

“Als je tegen Damian zou zeggen dat hij een inbraak moet plegen, dan zou hij dat ook doen.”

Begeleider Damian

Schoolloopbaan

Damian heeft speciaal basisonderwijs gevolgd. Hierna is hij naar een school voor speciaal voortgezet onderwijs gegaan. Dit werd later een school voor praktijkonderwijs.

School	Periode
Speciaal basisonderwijs	1992 - 2000
School mlk so en VSO	2000 - 2005

Stages

Vanuit het praktijkonderwijs heeft Damian stage gelopen bij een SW-bedrijf. Hij werkte via dit bedrijf eerst in een kas maar daar kreeg Damian allerlei gezondheidsklachten. Daarom is Damian vervolgens de buitendienst in gegaan en heeft hij stage gelopen in de groenvoorziening. Vanuit deze stage heeft Damian een contract gekregen bij het SW-bedrijf.

Stageplek	Duur
Stages bij SW-bedrijf in de kas	2002, enkele weken
Stage bij SW-bedrijf in de groenvoorziening	2002 – 2005

Werk

Damian is vanuit zijn stage blijven werken bij het SW-bedrijf in de groenvoorziening. Damian heeft sinds hij is gestopt met school een indicatie voor de Wet sociale werkvoorziening (Wsw-indicatie).

Vanaf 2005 tot 2007 heeft Damian bij een SW-bedrijf gewerkt in de groenvoorziening. Zijn werkzaamheden bestonden voornamelijk uit harken, schoffelen en vegen. In 2008 heeft Damain zelf ontslag aangevraagd bij het SW-bedrijf en is hij in dienst getreden bij een regulier bedrijf voor groenonderhoud (begeleid werken). Een te hoge werkdruk en conflicten op het werk, leidde bij Damian tot een hoog ziekteverzuim. Hierdoor is het dienstverband bij het reguliere bedrijf eind 2009 beëindigd. De bedrijfsarts adviseerde hem terug te keren naar een beschermde werkomgeving.

Vanaf begin 2010 werkt hij via een SW-bedrijf in de groenvoorziening. Hij heeft daar een arbeidsovereenkomst voor onbepaalde tijd. Damian werkt 36 uur en vertelt serieus over zijn werk, hij vindt zijn werk belangrijk. Bij de SW voelt hij zich erg op zijn gemak, in een reguliere baan zou hij te onzeker worden.

De begeleider van het SW-bedrijf noemt hem een typische SW-jongen. Hij is licht verstandelijk beperkt en is sterk beïnvloedbaar. Ook heeft Damian moeite met op tijd komen en met het nakomen van gemaakte afspraken. Hij moet er bij Damian bovenop blijven zitten om ervoor te zorgen dat hij op tijd komt. Als Damian te vaak te laat komt dan volgen er sancties. Zo moet hij zich nu

bijvoorbeeld een maand lang 's ochtends melden bij andere locaties. Daarvoor moet Damian langer reizen. Als dat goed gaat dan mag hij weer terug naar zijn eigen locatie dicht bij zijn huis. Volgens zijn begeleider zit Damian op zijn plek bij de groenvoorziening. Wanneer hij aanwezig werkt hij goed en hard. Damian kan slecht omgaan met werkdruk, dan gaat hij fouten maken. Twee keer per week heeft Damian een gesprek met zijn werkbegeleider over zijn functioneren en de begeleiding die hij daarbij nodig heeft.

Werk	Duur
Werk bij SW-bedrijf	2005 - 2007
Werk bij regulier bedrijf voor groenonderhoud (begeleid werken)	2008-2009
Ziektewet	2009
Werk in groenvoorziening via SW-bedrijf	2010 - heden

Toekomst

Damian vindt zijn werk bij de groenvoorziening leuk, maar het liefst zou hij wel bij een echt bedrijf willen werken omdat hij graag een zo normaal mogelijk leven wil hebben. Hij geeft zelf aan dat het niet zal lukken omdat hij begeleiding nodig heeft en men in een echt bedrijf geen rekening zal houden met zijn lichamelijke klachten. Hij zou graag een vast contract willen zodat hij kan blijven bij de groenvoorziening.

De begeleider van het SW-bedrijf geeft aan dat Damian bij het SW-bedrijf op zijn plek zit. Er zijn geen doelen gesteld voor de toekomst. Er is wel eens gesproken over het behalen van zijn rijbewijs, maar dat zal niet lukken, daarvoor is het niveau van Damian te laag. Omdat Damian sterk beïnvloedbaar is, niet goed afspraken kan nakomen en slecht kan omgaan met werkdruk zal regulier werk niet haalbaar zijn voor Damian.

Andere vormen van zorg en ondersteuning

Naast de begeleiding vanuit school en het SW-bedrijf hebben er verschillende trajecten voor Damian gelopen. In 2007 heeft Damian gesprekken gehad met een ambulante hulpverlener van een ambulante zorginstelling.

Damian is enige tijd verslaafd geweest aan alcohol en drugs. Hij is daarvoor behandeld door een verslavingskliniek. Hij is een korte periode opgenomen geweest en is daarna ambulante behandeld. Damian heeft nog steeds eens in de twee weken een gesprek met de verslavingskliniek.

Vanaf 2010 woont Damian onder begeleiding. Een consulent van MEE heeft hem geholpen bij het vinden van deze woning. In verband met zijn verslaving kreeg hij vrij intensieve begeleiding in het complex waar hij woont. Omdat het op dit moment goed gaat, kan hij functioneren met minder begeleiding en zou hij een lager zorgzwaartepakket (ZZP) kunnen krijgen.

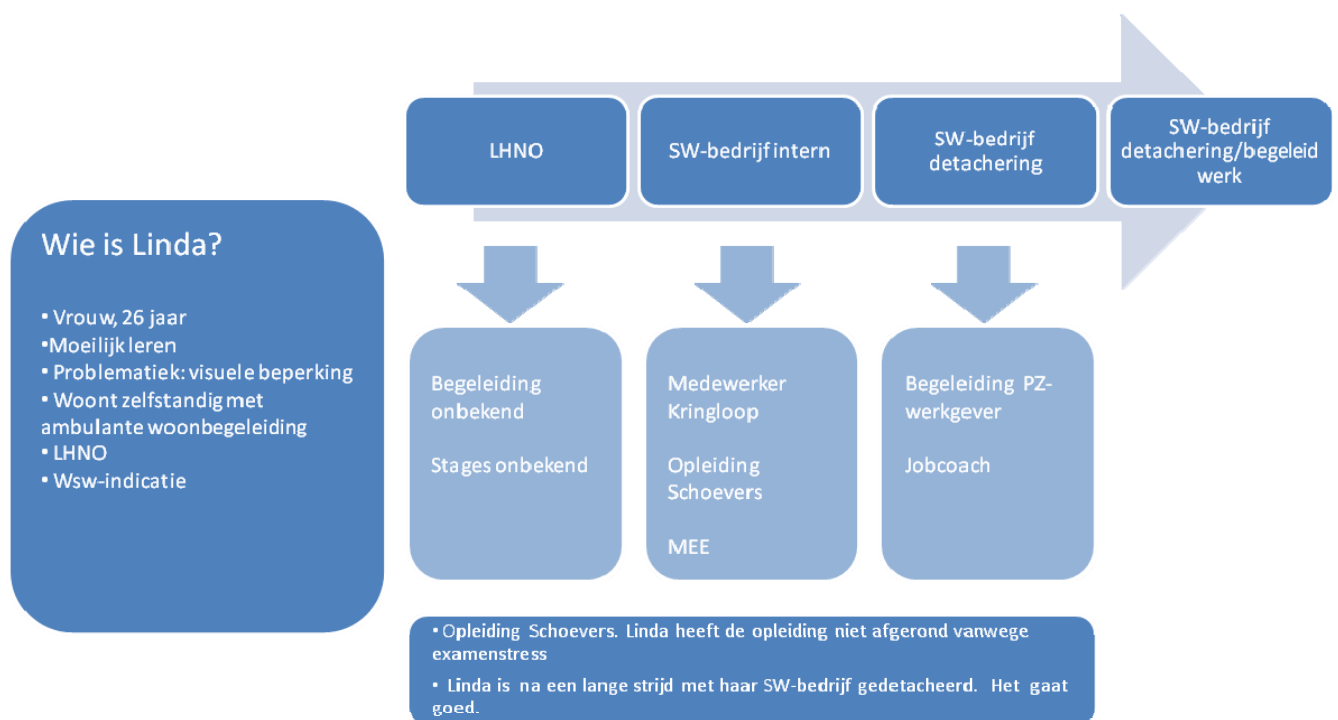
Type zorg / ondersteuning	Duur	Intensiteit
Behandeling verslavingskliniek	Enkele maanden	Opname
Behandeling verslavingskliniek	Onbekend, duurt nog voort	1x in de 2 weken
Consulent MEE	2010	onbekend
Werkbegeleiding SW-bedrijf	2005 - heden	onbekend
Woonbegeleiding zorginstelling	Vanaf 2010 tot heden	ZZP VG 3: 10,5-13 uur per week

12 CASUS LINDA

Problematiek, mogelijkheden en woonsituatie

Linda (37 jaar) heeft een verstandelijke beperking en een visuele beperking. Linda heeft haar visuele handicap geaccepteerd, ze weet welke aanpassingen ze nodig heeft en dat er grenzen zijn aan wat ze kan doen. Linda is het niet eens met de diagnose verstandelijke beperking. Ze heeft wat meer tijd nodig om dingen op te nemen, zo vindt ze zelf. Haar jobcoach geeft aan dat Linda wel tot de doelgroep behoort.

Linda woont zelfstandig met ondersteuning vanuit ambulante woonbegeleiding. In het begin was de woonbegeleiding intensief, eerst elke week, later elke maand en nu op afroep. Voordat ze zelfstandig is gaan wonen, heeft ze in een zogenoemde doorstroomwoning gewoond waarbij ze is voorbereid op zelfstandig wonen.

Linda laat zien dat ze wil leren, en verder wil komen. Ze heeft, daarbij uiteindelijk ondersteund door een jobcoach, veel moeten opboksen tegen de wensen van het SW-bedrijf. Onder andere de financiële obstakels rondom opleiding, begeleiding en aanpassing aan de werkplek. Het is haar desondanks gelukt om gedetacheerd te worden en niet binnen de SW te blijven. Op de vraag of Linda voor haarzelf een andere naam in gedachten heeft voor het onderzoek zegt ze 'vechtersbaas voor het leven'.

Transities of veranderingen in bijvoorbeeld wonen zijn van invloed op haar functioneren. Op de werkvloer is daar niet altijd ondersteuning of begrip voor, zo vertelt haar jobcoach. Een aandachtspunt is haar stressgevoeligheid en de neiging alles op zich zelf te betrekken.

Over haar ouders vertelt Linda dat zij haar niet goed hebben kunnen ondersteunen en adviseren bij de zaken waar zij tegenaan liep. Haar ouders vonden dat zij zich niet zo druk moest maken en dat zij haar interne werkplek bij SW-bedrijf moest accepteren.

Schoolloopbaan

Linda heeft de lhno gevolgd en afgerond. Haar precieze schoolloopbaan is niet bekend. Wel heeft ze verschillende modules en cursussen gevolgd. Deze zijn verderop in deze casus beschreven. De cursussen zijn ingezet ter ondersteuning bij het zelfstandig wonen en bij het functioneren op de werkvloer.

Werkervaring

Linda heeft een WSW-indicatie. Linda wilde graag gedetacheerd worden maar heeft desondanks een lange tijd alleen intern gewerkt bij twee verschillende SW-bedrijven. Bij het laatste bedrijf gaven haar begeleiders aan dat zij geen mogelijkheden zagen om haar te detacheren. Voornamelijk haar visuele beperking vormde daarvoor een obstakel. Voor Linda waren dit zware tijden. Zij wilde heel graag gedetacheerd worden, ze wilde verder leren. Bij het SW-bedrijf voelde Linda zich niet op haar plek. Linda heeft er in totaal zeven jaar gewerkt. Toen was ze op, ze was “een grote stressbonk”. Ze kreeg een burn-out en heeft een half jaar in de ziektewet gezeten.

Op dat moment kwam haar huidige jobcoach (van een expertisecentrum gespecialiseerd in visuele beperking) in beeld. Linda maakte ook gebruik van de woonbegeleiding van het expertisecentrum. De woonbegeleiding heeft de jobcoach gevraagd Linda te ondersteunen (de jobcoach is ook gerelateerd aan een intramurale instelling van het expertisecentrum). De jobcoach heeft geprobeerd meer verdieping aan te brengen aan het werk van Linda binnen het SW-bedrijf, door Linda te laten participeren in de ondernemingsraad (OR). Dit was eigenlijk niet de oplossing. Uiteindelijk kwam het SW-bedrijf met de vacature voor de functie waarin Linda nu werkt. De jobcoach twijfelde of de functie te hoog gegrepen zou zijn voor Linda, maar achteraf is alles goed gegaan.

‘Linda was actief, ze zat in OR, werkte hele week en had een eigen huishouden.’

‘Het SW-bedrijf was van mening dat het niet mogelijk was om Linda te detacheren vanwege haar visuele beperking. Dit was voor Linda echt een nare periode.’

Jobcoach van Linda

Linda werkt momenteel 26 uur per week. Haar inkomen komt hiermee boven de Wajong-norm. Ze krijgt dus geen aanvulling vanuit de Wajong. Haar werkplek is aangepast aan haar visuele beperking. Ze heeft een apart computerscherm, een loeplamp en een documentenhouder. Haar werkzaamheden zijn onder andere de telefoon opnemen, het beheren van de agenda en notuleren bij vergaderingen.

Werkervaring	Duur
Secretaresse (detachering vanuit SW)	2008 tot heden
SW-bedrijf kringloopwinkel	2001 - 2008
SW-bedrijf (lopendebandwerk)	Onbekend

De jobcoaching en aanpassing van de werkplek voor Linda kwamen niet vanuit het SW-bedrijf maar met behulp van PGB. Het was niet vanzelfsprekend dat dit budget beschikbaar kwam voor Linda. Door haar visuele handicap was gespecialiseerde begeleiding wel het meest voor de hand liggend. Deze ondersteuning kon namelijk niet (goed) door het SW-bedrijf worden gegeven. Financieel zijn daarvoor wel een aantal creatieve oplossingen nodig geweest. Er is uiteindelijk door het SW-bedrijf een maximum budget voor twee jaar beschikbaar gesteld. Op dit moment is er geen financiering (meer) van de jobcoach mogelijk, de jobcoach schrijft daarom af en toe uren weg op een andere post. Deze is gerelateerd aan ondersteuning op gebied van wonen. Ze doet dit omdat ze al een jarenlange band heeft met Linda en om te zorgen dat Linda haar werk kan blijven uitoefenen. Linda heeft geen sterk netwerk of stabiele achterwacht om haar heen die haar kunnen opvangen en ondersteunen. De jobcoach is eigenlijk de enige continue factor.

De ondersteuning van de jobcoach had betrekking op fysieke aanpassingen en het communiceren met collega's. Daarnaast hielp de jobcoach ook met vervoer; hoe moet je reizen met een OV-chipkaart en hoe vind je de locatie van je nieuwe werkgever. De meeste collega's van Linda hebben een verstandelijke beperking. Het begrip voor haar visuele beperking is niet erg groot. De jobcoach en personeelszaken hebben Linda hierin ondersteund. Door onder meer uitleg te geven aan collega's wat een visuele handicap betekent en het door Linda zelf uit te laten leggen aan haar collega's. Bijvoorbeeld dat Linda rekening moet houden met de stand van de zon als ze moet notuleren en dat zij meer tijd nodig heeft om daarvoor de boel klaar te zetten, maar ook dat zij daardoor sneller moe is. Wat verder lastig is voor Linda is dat zij de non-verbale communicatie van haar collega's niet kan 'zien' maar wel aanvoelt en geneigd is dit in negatieve zin te interpreteren. Linda heeft vaak het gevoel dat haar collega's onderling negatief over haar doen. Linda haalt veel voldoening uit het volgen van cursussen en verder leren. Het sterkt haar gevoel dat ze zelfstandig kan wonen en werken. Ze heeft niet alleen een basis computercursus gevolgd bij het expertisecentrum maar ze heeft ook een jaar een opleiding gevolgd bij Schoevers (MBO-III). Hiervoor heeft de jobcoach zich sterk gemaakt. Ook de opleiding heeft alle

medewerking verleend om Linda de opleiding te laten volgen. Het volgen van de vakken ging Linda goed af. Ze heeft de opleiding niet kunnen afronden, omdat de stress tijdens de examens voor haar te hoog was. Ook met de inzet van proefexamens is het niet gelukt. Linda heeft later op eigen kosten nog een cursus basisvaardigheden secretariael gevolgd. Ze heeft daar werkzaamheden geleerd als archiveren, PR, notuleren en terminologie. Deze werkzaamheden deed ze al op haar werk, maar ze voelt zich door cursus wel zekerder.

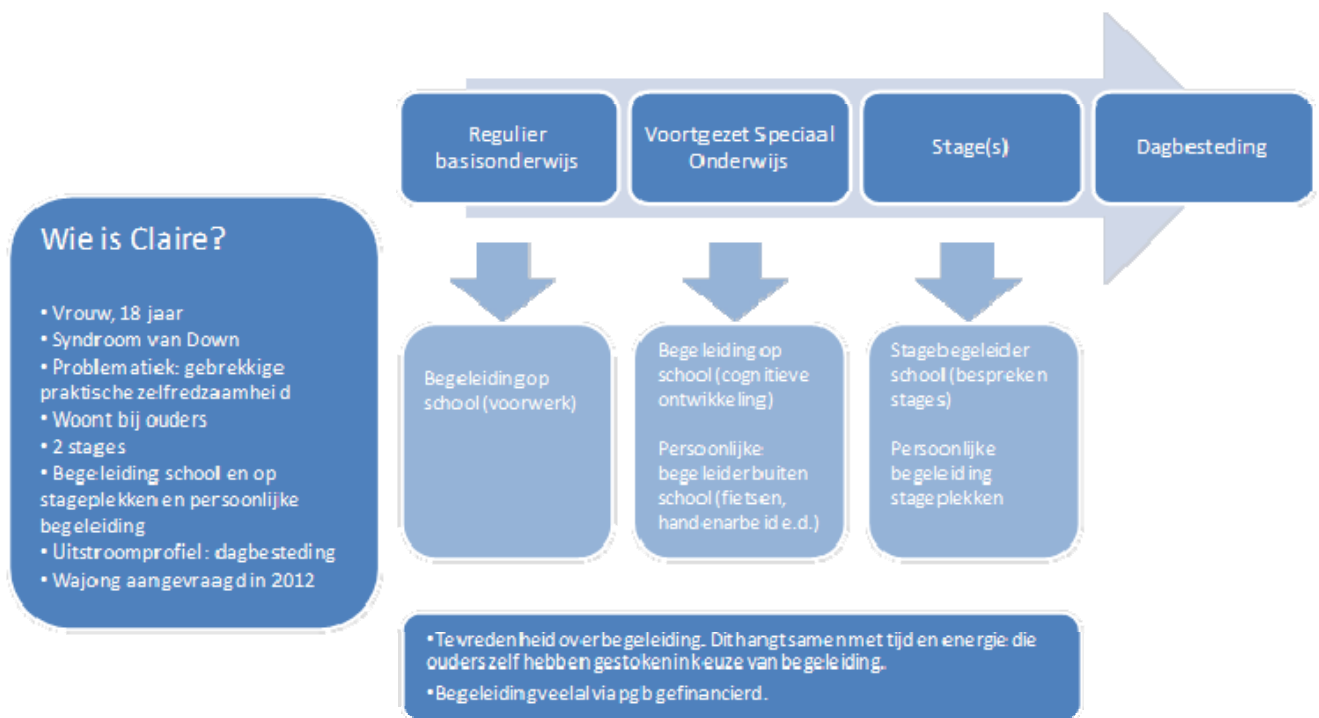
Linda is blij met de ondersteuning die zij krijgt van haar jobcoach en haar woonbegeleider. Ze weet goed wanneer er hulp nodig is om de administratie op orde te krijgen. Ze heeft niet continu ondersteuning nodig, maar wel met een zekere regelmaat, of als er dingen veranderen op het werk of thuis. Het voelt voor haar erg ongemakkelijk dat er feitelijk geen budget beschikbaar is en ze eigenlijk geen beroep kan doen op hun diensten. Linda ervaart het dat haar hulp onterecht ontnomen wordt. Ze is daarom onlangs naar MEE gegaan om uit te zoeken hoe het zit. Dit heeft nog geen resultaat opgeleverd.

Type zorg/ondersteuning	Duur/periode	Intensiteit
Jobcoach	Vanaf 2010 tot heden	Af en toe als Linda ondersteuning nodig heeft
Jobcoach	2008-2010: 2 jaar	Wisselend, bv extra ondersteuning bij organiseren opleiding bij Schoevers
SW-gedetacheerd	2008-heden	Intensiteit onbekend
Ambulante woonbegeleiding	Onbekend tot heden	Af en toe als Linda ondersteuning nodig heeft
Computercursus	Duur onbekend	Intensiteit onbekend
Secretaresseopleiding	Duur onbekend	Intensiteit onbekend
Cursus basisvaardigheden secretariael	1 jaar	Kosten zijn 200 a 300 euro (Linda heeft zelf betaald)
Training cursus 'Samen sterk'	Duur onbekend	Intensiteit onbekend
Doorstroomwoning	Duur onbekend (max. 5 jaar)	Intensiteit onbekend
Ziektewet	Halfjaar (2007 of 2008)	
MEE	2012	1 gesprek
Wajong, zonder uitkering		
SW-beschut werk	2001 - 2008	Zeven jaar

13 CASUS CLAIRE – VOORTGEZET SPECIAAL ONDERWIJS

Problematiek

Claire (18 jaar) heeft het syndroom van Down. Hoewel zij redelijk zelfstandig bepaalde zaken kan oppakken en uitvoeren, vormen een gebrek aan overzicht en organisatievermogen grote knelpunten voor haar. Momenteel woont zij bij haar ouders.

Schoolloopbaan

In het verleden heeft Claire op een reguliere peuterschool en basisschool gezeten. Gedurende de basisschoolperiode heeft zij hulp van haar ouders en broers gekregen bij het maken van huiswerk. Ook was er sprake van begeleiding op school: zo nu en dan werd zij even uit de klas gehaald om samen met een begeleider voorwerk te verrichten. Hierdoor was het vooraf al duidelijk voor Claire welk studiemateriaal er op een later moment in de klas behandeld zou worden. Deze vorm van begeleiding is door middel van het persoonsgebonden budget (pgb) ingekocht.

Na de basisschoolperiode is Claire verder gegaan in het voortgezet speciaal onderwijs. De keuze voor het speciaal onderwijs (en niet regulier onderwijs) was een bewuste. Volgens haar moeder zou Claire in het regulier voortgezet onderwijs naar verwachting gepest worden. Daarnaast wilden haar ouders dat zij de realiteit onder ogen zou zien: ook met een diploma in het regulier onderwijs, zou ze nooit dezelfde kansen op de arbeidsmarkt krijgen als andere

kinderen. Volgens haar moeder was het voor Claire wel even wennen om in het speciaal onderwijs opeens in een klas met andere kinderen met een licht verstandelijke beperking te zitten.

De moeder van Claire vond het jammer dat er binnen het voortgezet speciaal onderwijs weinig aandacht was voor cognitieve vakken als taal, rekenen en topografie, vakken die Claire juist leuk vond en waar zij goed in was. Om die reden heeft Claire in het tweede schooljaar begeleiding gehad gericht op cognitieve ontwikkeling. Sinds de periode dat zij in het voortgezet speciaal onderwijs zit, krijgt zij ook persoonlijke begeleiding van iemand die in hetzelfde dorp woont. Deze persoon heeft haar onder meer geleerd om met de bus te reizen en om zelfstandig te fietsen. Daarnaast voert deze begeleider ook gezamenlijk handenarbeidactiviteiten met Claire uit, zoals knippen, plakken en kleien.

School	Periode
Reguliere basisschool	2000-2008
Voortgezet speciaal onderwijs	2008-heden

Stages

Naast school loopt Claire drie dagen per week stage. De stagebegeleider van school heeft twee stages voor Claire geregeld. Twee dagen in de week loopt zij stage bij een bakkerij met horecagelegenheid; daar werkt ze nu al ruim een half jaar. Claire voert tijdens deze stage lichte werkzaamheden uit, zoals het inrollen van bestek, het opvouwen van handdoeken, het wegbrengen van koffie en het afwegen van meel. De begeleider van de stageplek is over het algemeen heel positief over haar. De continue begeleiding en aansturing van Claire wordt wel als arbeidsintensief ervaren. Verder wordt aangegeven dat Claire in het afgelopen half jaar een groei heeft doorgemaakt. Zij is flexibeler in haar werkzaamheden geworden: ze kan nu eenvoudiger van de ene naar de andere taak switchen. Naast de stage in de bakkerij loopt Claire sinds kort ook nog een dag stage in het bedrijf van haar vader, waar ze in het magazijn en in de kantine werkt. Naast deze twee stages werkt zij nog een dag per week in het lunchcafé van school.

“De kwaliteit van de begeleiding staat of valt met de persoon van de begeleider.”

Moeder van Claire

Claire wordt bij haar stage in de bakkerij begeleid door de twee eigenaren en in het bedrijf van haar vader heeft ze ook twee stagebegeleiders. De begeleider van de stageplek in de bakkerij vult eenmaal per week samen met Claire het zogenoemde stageboekje in, een boekje waarin staat hoe de stage verloopt. Ook de stagebegeleider van school bespreekt iedere week met haar de stagewerkzaamheden aan de hand van het stageboekje.

Stageplek	Duur
Stage bij bakkerij met horecagelegenheid	2 dagen per week
Stage in bedrijf vader	1 dag per week
Stage in lunchcafé school	1 dag per week

De moeder van Claire is zeer tevreden over de begeleiding die Claire krijgt bij de stages en buiten school. Dit komt volgens haar doordat zij en haar echtgenoot zelf veel tijd en energie hebben gestoken hebben in de keuze voor geschikte ondersteuning. Hierdoor zijn uiteindelijk ook goede keuzes gemaakt en wordt er geen vorm van ondersteuning gemist. De moeder van Claire geeft aan dat het resultaat van de gekozen begeleiding is dat Claire maximaal benut wat voor haar mogelijk is. Een vorm van ondersteuning voor de ouders zelf is dat zij eenmaal per maand een weekend voor henzelf hebben; Claire gaat dan elders op logeerweekend. Deze vorm van ondersteuning is door middel van het persoonsgebonden budget (pgb) ingekocht.

“Ik wil graag bezig zijn en afwisseling hebben. De hele dag hetzelfde doen is niets voor mij.”

Claire

Claire heeft het uitstroomprofiel dagbesteding. Volgens haar moeder sluiten de activiteiten die onder dagbesteding vallen, goed aan op de interesses van Claire. Via dagbesteding is het bovendien ook mogelijk dat Claire zelfstandig naar haar werk fietst (namelijk binnen het dorp); buiten het dorp zou dat niet het geval zijn. De moeder van Claire denkt niet dat zelfstandig werken een optie voor Claire is, omdat er altijd een vorm van toezichthoudende begeleiding nodig zal zijn. Hoewel Claire zelf aangeeft graag zelfstandig te willen wonen, is dat volgens haar moeder ook niet reëel; begeleid wonen is wel een optie.

Volgens de stagebegeleider van school wordt ernaar gestreefd om Claire na afloop van het schooljaar via een dagbestedingsconstructie bij de bakkerij met horecagelegenheid te laten werken. Een probleem daarbij is dat een kandidaat voor dagbesteding bij een zorginstelling moet worden aangemeld; Claire zou volgens deze constructie kunnen worden gedetacheerd bij haar huidige stageplek. De stagebegeleider van school geeft echter aan dat de zorginstelling waarmee de school veel samenwerkt niet op een dergelijke constructie zit te wachten, omdat zij dan wel de rol van administratiekantoor innemen, maar geen geld voor Claire ontvangen.

Type zorg/ondersteuning	Duur	Intensiteit
Pgb begeleiding	Mei 2008 tot juni 2010	Gem. 2 uur per week
Pgb groepsbegeleiding	Mei 2008 tot juni 2012	Gem. 1 middag per week (12.30-19 u)
Pgb kort verblijf	Mei 2008 tot heden	Gem. 1 weekend per maand (vrijdag 19.00 u - zondag 17.00 u)
Stagebegeleiding VSO	Juni 2012 tot heden	40 uur (€ 52,- per uur)
Stage dagbesteding	Juni 2012 tot heden	Vanuit zorginstelling worden 80 dagdelen gefinancierd
Stagebegeleiding bakkerij met horecagelegenheid	Juni 2012 tot heden	Gedurende de hele werktijd
Stagebegeleiding bedrijf vader	November 2012 tot heden	Gedurende de hele werktijd

Overzicht kosten Claire vanaf haar twaalfde levensjaar

	Periode	Duur	Kosten per jaar	Totale kosten
School *				
VSO	2008-heden	4,5 jaar	11.800	53.100
Werk/uitkering				
Overig **				
PGB begeleiding	Mei 2008 tot juni 2010	26 maanden	5.903	12.790
PGB groepsbegeleiding	Mei 2008 tot juni 2012	50 maanden	2.964	12.350
PGB kort verblijf	Mei 2008 tot heden	56 maanden	5.252	24.509
Totaal				102.749

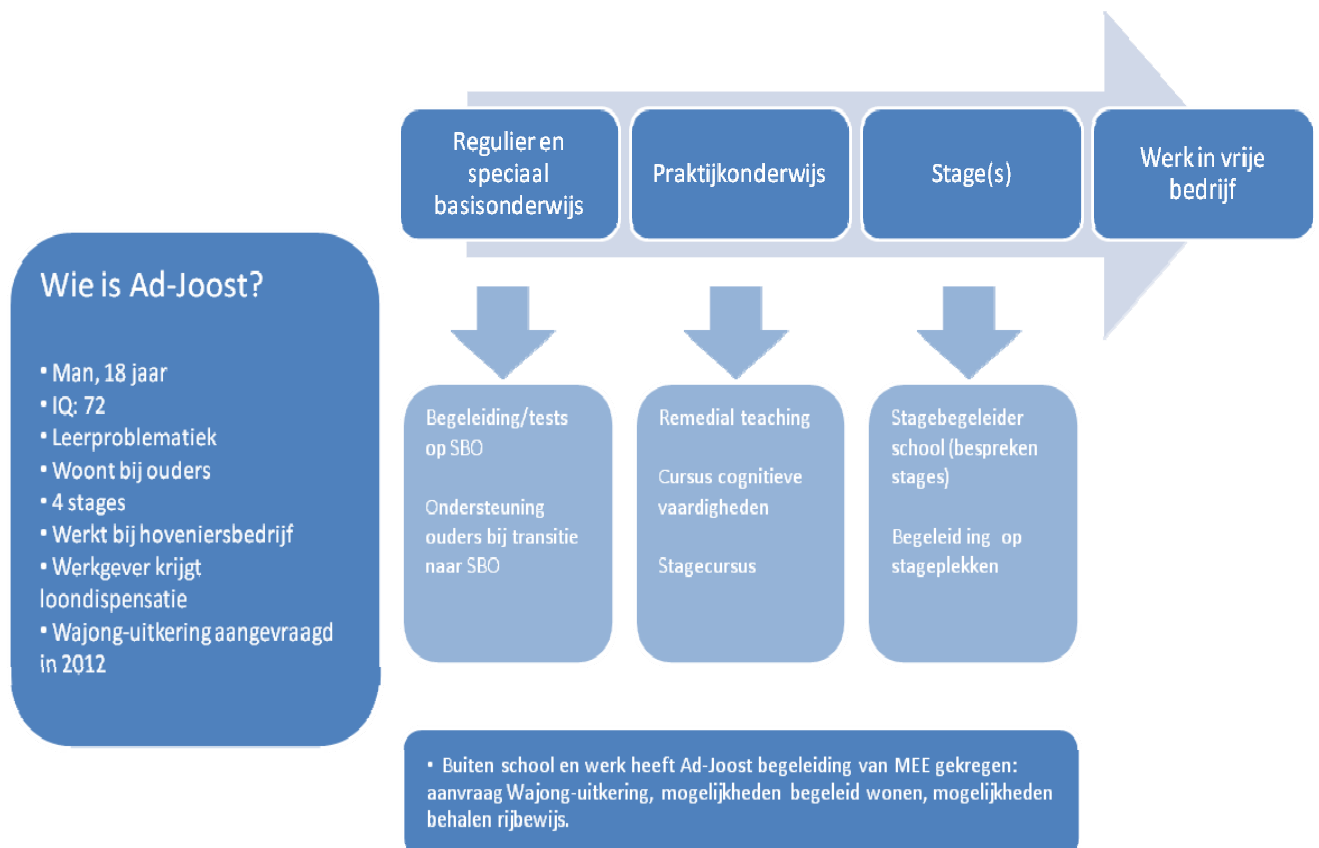
* Bron: OCW (2012) *Kerncijfers 2007-2011*

** Bron: Per Saldo (2013) www.pgb.nl

14 CASUS AD-JOOST – WERK IN VRIJE BEDRIJF

Problematiek

Ad-Joost is 18 jaar en heeft een IQ van 72. Zijn lerend vermogen is laag en zijn cognitieve vaardigheden zijn zeer zwak. Volgens zijn begeleider op zijn vroegere school had Ad-Joost een aversie tegen leren en was hij vooral praktijkgericht. Volgens zijn moeder is het theoriedeel in de schoolloopbaan van Ad-Joost altijd een probleem geweest. Hij vindt het lastig om het leerwerk te plannen en het is voor hem moeilijk om inzicht te hebben in wat je precies moet doen om iets te bereiken. Zijn begeleider op school denkt dat Ad-Joost nog lange tijd ondersteuning nodig zal hebben bij administratieve zaken. Ad-Joost is snel afgeleid, heeft controle van een volwassene nodig en vertoont door onzekerheid vaak stoer gedrag. Momenteel woont Ad-Joost bij zijn ouders die ook een licht verstandelijke beperking hebben. Zijn moeder geeft aan dat zelfstandig wonen geen optie is voor hem; hij zal altijd een vorm van begeleiding nodig hebben. Ad-Joost geeft aan dat hij het momenteel nog wel even prima vindt om bij zijn ouders te wonen, maar dat hij eind 2013 of in 2014 begeleid zou willen wonen.

Schoolloopbaan

Ad-Joost is begonnen op een reguliere basisschool. Daarop heeft hij tot groep 4 gezeten. Op deze school kregen zijn ouders te horen dat hun zoon een lage intelligentie had en moeite had met leren. Volgens zijn moeder heeft deze school Ad-Joost enorm gepusht om hard te leren, met als gevolg dat hij een vorm van burn-out heeft gekregen. Toen is ervoor gekozen om Ad-Joost naar het speciaal basisonderwijs te laten gaan, waar hij al heel snel na de aanmelding van start kon. Op deze basisschool is hij op allerlei zaken getest, waaronder dyslexie. Hij kreeg bijles op het terrein van rekenen en taal. Buiten school heeft Ad-Joost in die periode geen begeleiding gehad. In de periode dat hij naar het speciaal basisonderwijs ging, hebben zijn ouders een enkele keer een gesprek gehad met iemand die hen ondersteunde. Deze persoon heeft met hen besproken wat er precies met Ad-Joost aan de hand is en hoe zij als ouders hiermee om kunnen gaan.

“De kans van slagen van Ad-Joost hangt af van de persoon met wie hij samenwerkt; er moet een klik zijn.”

Schoolbegeleider

Na het speciaal basisschoolonderwijs is Ad-Joost naar het praktijkonderwijs gegaan. De begeleider op de school voor praktijkonderwijs geeft aan dat de transitie van de basisschool naar het praktijkonderwijs ervoor zorgde dat hij aanvankelijk een beetje op zichzelf was. Op deze school heeft Ad-Joost reguliere begeleiding van de docenten gehad. Hier heeft Ad-Joost ‘remedial teaching’ (hulp aan kinderen met leerproblemen) gekregen, evenals een cognitieve vaardigheidstraining en een stagecursus. Die laatste cursus was gericht op de training van bepaalde vaardigheden indien bleek dat bepaalde zaken wat minder goed verliepen. In het geval van Ad-Joost ging het om begeleiding om een VCA-certificaat te behalen. Hij heeft in die periode geen extra buitenschoolse begeleiding ontvangen, aldus zijn begeleider van de school voor praktijkonderwijs.

School	Periode
Reguliere basisschool	Tot 2002 of 2003
Speciale basisschool	2002/2003-2007
School voor praktijkonderwijs	September 2007-juni 2012

Stageplekken

Vanaf het tweede jaar dat hij op het praktijkonderwijs zat, heeft Ad-Joost verschillende stages gelopen. Zijn eerste stage was als klusjesman onder begeleiding van zijn docent/stagebegeleider van de school voor praktijkonderwijs. Vervolgens heeft hij stage gelopen bij een hoveniersbedrijf. Deze stage vond plaats in 2010 en duurde een half jaar. Ad-Joost vond deze

stage niet leuk, vooral omdat hij de werkgever geen leuke man vond. Zijn tweede stage was bij een bedrijf dat zich specialiseert in verschillende typen pompen. Die stage, die in 2011/2012 plaatsvond, duurde een half jaar. Ad-Joost moest bij dit bedrijf het terrein onderhouden. Ook deze stage vond hij niet zo leuk; dit kwam doordat hij zich vaak verveelde omdat er zo weinig te doen was. Bij dit bedrijf heeft Ad-Joost naar eigen zeggen een maand begeleiding gehad; daarna vond alleen nog controle op zijn werkzaamheden plaats. Zijn vierde stage was ook bij een hoveniersbedrijf, waar hij tot juni 2012 stage heeft gelopen. Aanvankelijk liep hij bij dit bedrijf één dag stage, later werden dit meer dagen. Tussen dit hoveniersbedrijf en het praktijkonderwijs bestonden korte lijnen: er vonden geregeld gesprekken plaats over wat goed en minder goed ging bij de stage van een leerling.

“Samenwerken met mensen die Ad-Joost niet leuk vindt, zorgt ervoor dat zijn werkmotivatie achteruit gaat. De beste prestaties levert hij wanneer hij samenwerkt met een persoon die hem het goede voorbeeld kan geven.”

Begeleider praktijkonderwijs

Werk

Het uitstroomprofiel van Ad-Joost was werk in het vrije bedrijf. Hiervoor is gekozen op basis van zijn stage-ervaringen. De eigenaar van het tweede hoveniersbedrijf was zo tevreden over de werkzaamheden van Ad-Joost dat hij medio 2012 een halfjaarcontract heeft gekregen bij dit hoveniersbedrijf. Het hoveniersbedrijf stelde daarvoor wel als eis dat Ad-Joost een VCA-certificaat zou hebben; dit heeft hij op de school voor praktijkonderwijs behaald. In december 2012 heeft Ad-Joost een jaarcontract bij het hoveniersbedrijf gekregen, waar hij nu fulltime (40 uur per week) werkt. Hij is erg tevreden over zijn betaalde baan bij het hoveniersbedrijf: hij vindt zijn collega's leuk, zijn baas is heel behulpzaam en hij mag verschillende werkzaamheden verrichten. Zijn werkgever geeft aan dat er sprake is van een match tussen de werkzaamheden die Ad-Joost moet verrichten en de mogelijkheden die hij heeft.

“Soms moet hem wel tien keer worden verteld hoe iets moet. Er moet in hapklare brokken worden uitgelegd wat hij moet doen.”

Werkgever

De problemen die Ad-Joost op de werkvloer tegenkomt, zijn volgens zijn werkgever dat hij veel herhaling nodig heeft en slechts één ding tegelijk kan. Ad-Joost stelt zich volgens zijn werkgever op alsof hij meer kan en weet dan eigenlijk het geval is. Volgens de eigenaar van het bedrijf was Ad-Joost minder gemotiveerd toen hij net zijn contract had gekregen; dit had volgens hem te maken met de transitie van praktijkonderwijs naar werk, maar ook met een

relatie die stukliep in de zomer van 2012. Een knelpunt op de werkplaats is verder dat andere collega's soms klagen over de werkzaamheden van Ad-Joost en het feit dat hij minder streng dan zij wordt beoordeeld door de werkgever. Aan hen moet dan duidelijk worden uitgelegd dat dit komt doordat Ad-Joost een jongere met een licht verstandelijke beperking is. Het gegeven dat je de beperking van Ad-Joost niet aan hem ziet, kan dit aspect extra bemoeilijken.

Op de werkplaats wordt hij intensief begeleid door de werkgever. De begeleiding van Ad-Joost neemt wekelijks ongeveer vier uur van de werkgever in beslag. Die begeleiding bestaat uit het aangeven hoe bepaalde werkzaamheden verricht moeten worden, het voeren van gesprekken met Ad-Joost over zijn werkzaamheden, en een evaluatiegesprek aan het einde van de dag waarin wordt besproken wat goed en minder goed gaat. Hij krijgt binnen het bedrijf geen cursussen; eerst moet Ad-Joost rustig een werkritme krijgen. Zijn werkgever geeft Ad-Joost langzaam meer verantwoordelijkheid qua werkzaamheden. Hij legt hem duidelijk uit waarom hij bepaalde werkzaamheden wel of niet mag verrichten. Ad-Joost geeft zelf aan dat hij steeds iets zelfstandiger is gaan werken bij het hoveniersbedrijf. Hij krijgt nu ook andere taken aangewezen; zo mocht hij pas geleden bijvoorbeeld met een kleine kraanmachine werken. Volgens zijn werkgever is het voor de motivatie belangrijk om Ad-Joost het idee te geven dat hij belangrijk is voor de organisatie. Als voorbeeld noemt de werkgever dat Ad-Joost zich meer gewaardeerd voelde toen hij op een gegeven moment ook bedrijfskleding van het hoveniersbedrijf kreeg. Een jobcoach vond de werkgever niet nodig; dit zou hem alleen maar veel tijd kosten door de gesprekken die hij met deze jobcoach zou moeten voeren.

“Het is goed voor de motivatie van Ad-Joost om hem bij het bedrijf te betrekken en hem zo nu en dan een complimentje te geven.”

Werkgever

De werkgever ontvangt loondispensatie voor het in dienst hebben van Ad-Joost: hij betaalt vijftig procent van het minimumloon, de andere helft wordt betaald door UWV. Zonder loondispensatie had de werkgever hem ook niet in dienst genomen; Ad-Joost is niet altijd even gemotiveerd en zijn productiviteit is vijftig procent (soms zelfs minder) van die van andere werknemers.

Ad-Joost zou zelf graag over vijf jaar nog bij het hoveniersbedrijf willen werken. Hij zou dan graag een vast contract willen hebben, en misschien een iets hogere functie met wat meer zelfstandigheid. Wat betreft de toekomst van Ad-Joost bij het hoveniersbedrijf merkt de werkgever op dat hij positief over de jongere blijft zolang deze zich maar blijft ontwikkelen; het is onduidelijk of voor hem ook een hogere functie binnen het bedrijf is weggelegd. Of Ad-Joost de

komende jaren bij het bedrijf kan blijven, is uiteindelijk echter ook afhankelijk van de economische conjunctuur.

Andere vormen van begeleiding

De moeder van Ad-Joost is in het verleden samen met haar zoon naar Stichting MEE gegaan. Daar hebben zij zo'n zeven gesprekken gevoerd met een begeleider die hen hielp bij de aanvraag van een Wajong-uitkering, de mogelijkheden van begeleid wonen voor Ad-Joost, en de mogelijkheden voor hem om zijn rijbewijs te behalen. Aanvankelijk betrof het gesprekken van circa drie uur, later waren deze gesprekken van kortere duur. Zijn moeder heeft ook nog twee gesprekken gevoerd met het UWV over de aanvraag van de Wajong-uitkering.

Type zorg/ondersteuning	Duur/periode	Intensiteit
Ouderbegeleiding bij overgang Ad-Joost naar speciaal basisonderwijs	In 2002 of 2003	1 gesprek
Begeleiding/tests speciaal basisonderwijs	Duur onbekend	Intensiteit onbekend
Begeleiding praktijkonderwijs	September 2007-juni 2012	Intensiteit onbekend
Begeleiding stageplekken	Duur onbekend	Intensiteit onbekend
Werk hoveniersbedrijf	2012 tot heden	4 uur per week
Begeleiding MEE	2012	7 gesprekken (duur gesprek 3 uur of minder)

Overzicht kosten Ad-Joost vanaf zijn twaalfde levensjaar.

	Periode	Duur	Kosten per jaar	Totale kosten
School				
School voor praktijkonderwijs *	September 2007-juni 2012	5 jaar	11.800	59.000
Werk/ uitkering				
Werk: hoveniersbedrijf (loondispensatie) **	Mei 2012-heden juli t/m november	8 maanden	15.180	10.120
Wajong-uitkering ***	2012	half jaar	3.381	1.691
Overig				
Begeleiding MEE ****			3.000	3.000
Totaal				73.811

* Bron: OCW (2012) *Kerncijfers 2007-2011*

** Bron: Panteia (2012) *Aan de slag met loondispensatie*. Totale kosten (directe kosten, additionele organisatiekosten en indirecte kosten) per cliënt per maand

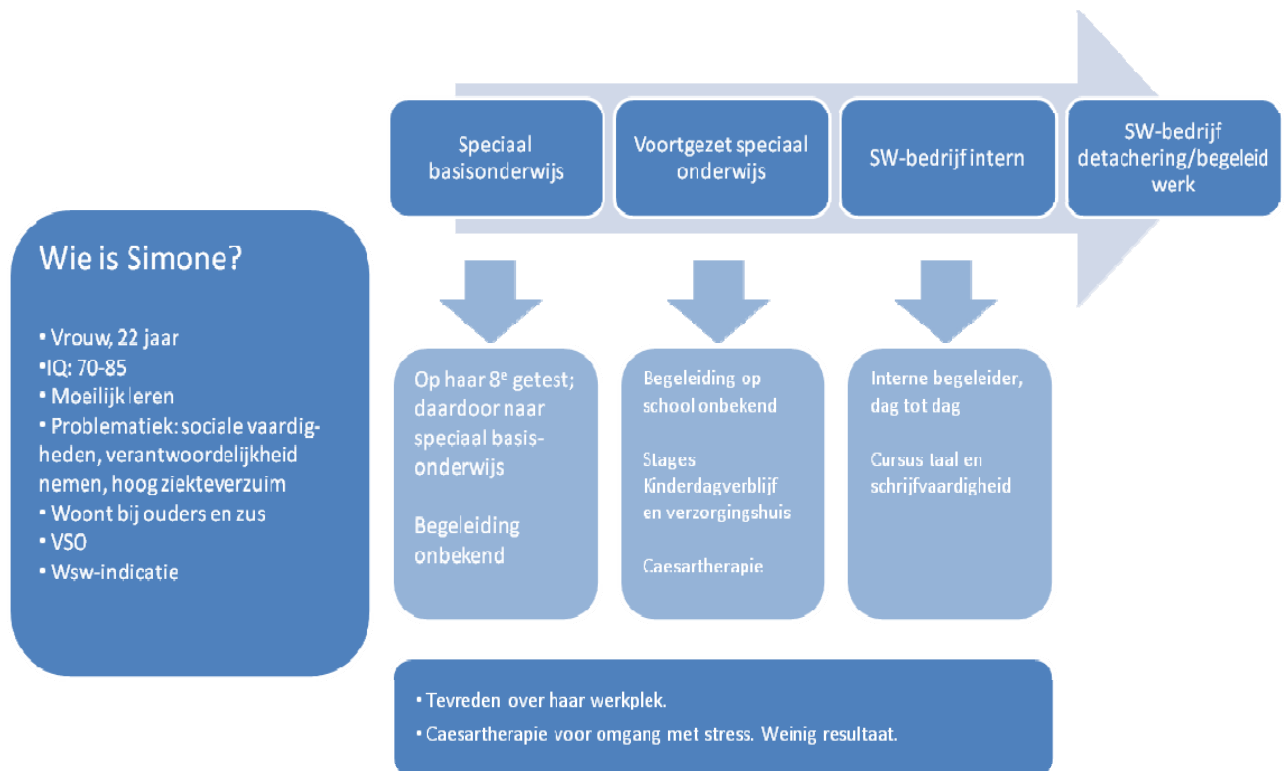
*** Uitgegaan van een Wajonguitkering bij 24 uur betaald werken per week tegen minimumloon. Bedrag afgeleid van www.uwv.nl.

**** Bron: Ernst & Young (2010) *Kosten en baten MEE*.

15 CASUS SIMONE

Problematiek

Simone is 22 jaar. Ze heeft zeer volwassen taalgebruik en maakt zich makkelijk het jargon eigen van de mensen in haar omgeving (artsen, begeleiders). Daardoor worden haar mogelijkheden snel overschat. Uit het gesprek met haar begeleider komt naar voren dat ze goed is in haar werk (kwaliteit en werktempo) maar moeite heeft met zelfstandigheid en het nemen van verantwoordelijkheid. Ze heeft bijvoorbeeld niet goed in de gaten dat haar gedrag consequenties heeft (bijvoorbeeld roddelen over anderen). Simone gaat vaak uit van het ergste. Simone vertelt dat ze vaak vervelende ervaringen heeft met collega's en mensen van school. Ze vindt de bemoeizucht van anderen heel vervelend.

Thuisituatie

Simone woont thuis bij haar vader en moeder en oudere zus. Haar beide ouders werken. Haar zus werkt in hetzelfde SW-bedrijf, maar op een andere afdeling. Simone heeft geen plannen om zelfstandig, al dan niet met begeleiding, te gaan wonen. Ze heeft een sterke band met haar moeder. Als gevraagd wordt hoe ze met bepaalde dingen omgaat, refereert ze steeds aan uitspraken van haar moeder, hoe haar moeder vindt dat ze ermee om moet gaan. Simone heeft zich het afgelopen jaar tien keer ziek gemeld. Het jaar

daarvoor laat hetzelfde beeld zien. De indruk bestaat dat haar moeder haar snel thuis laat als ze zich niet lekker voelt.

Mogelijkheden

Volgens haar begeleider heeft Simone mogelijkheden om gedetacheerd te worden of om begeleid te gaan werken. Op dit moment is ze daar nog niet klaar voor. Wat ze nog moet leren is het beter omgaan met collega's en zich minder ziek te melden. Het proces duurt langer dan verwacht. Bij aanvang was ze op deze aspecten te hoog ingeschat. Daarom zijn de twee gesprekken, die zijn gevoerd in het kader van detachering en begeleid werken, niet doorgezet. De begeleider realiseert zich dat er nog hard gewerkt moet worden aan de bovengenoemde aandachtspunten voordat Simone gedetacheerd kan worden.

Stageplek	Duur
2 stages bij kinderdagverblijf	onbekend
Stage bij verzorgingstehuis	onbekend

Schoolloopbaan

Haar moeder vertelt dat Simone op de lagere school is getest bij een bureau. Welk bureau en de soort test is moeder vergeten. De school gaf toen ook aan dat het niet goed ging. Simone is vanaf ongeveer haar achtste jaar naar het speciaal onderwijs gegaan. Op die school heeft ze ook het VSO gevolgd. Simone is op haar 19^e van school gegaan. Haar moeder kon zich niet meer herinneren hoe zij tot de schoolkeuzes zijn gekomen. Ook kon ze niet meer informatie geven over de ondersteuning die is ingezet en op welke wijze Simone op haar huidige werkplek terecht is gekomen. Alles is toen via de school gegaan. Wel is duidelijk dat Simone vanuit school verschillende stages heeft gelopen. Ze heeft twee keer stage gelopen op een kinderdagverblijf, een stage in een verzorgingshuis en twee stages binnen een SW-bedrijf. Daar werkte ze op de verpakafdeling en op de afdeling grafisch. Op deze laatste plek werkt ze nu nog steeds.

“Ik wilde helemaal niet stagelopen in een SW-bedrijf. Ik ben niet zo, verstandelijk beperkt, bedoel ik. Ik ben moeilijk lerend. Ik ben toch gegaan en ik vind het nu heel leuk. Ik zit echt op mijn plek. Wat het werk leuk maakt, is dat het steeds weer wat anders is.”

Simone

Werkervaring	Duur
SW-bedrijf intern	2011 - heden

Voordat Simone bij het SW-bedrijf aan de slag kon, is ze een jaar thuis geweest. Ze heeft toen een uitkering gehad (onbekend wat voor soort

uitkering, waarschijnlijk ook toen al Wajong). Ze was blij dat ze maar een half jaar op de wachtlijst heeft gestaan. Haar zus heeft 3 à 4 jaar moeten wachten op een plek. De school heeft geregeld dat Simone bij het SW-bedrijf kon gaan werken. Simone is sinds 2011 algemeen medewerker bij de grafische afdeling van een SW-bedrijf. Ze werkt vier dagen per week (van 8:00 tot 15:00 uur). Haar inkomsten worden aangevuld met een Wajong-uitkering.

Op de dag van het interview doet ze een vergaar/insteekklus. Dat is heel makkelijk werk voor haar, eigenlijk een beetje te simpel. De leukste klussen vindt ze het preciezere werk zoals het omstickeren van etiketten. Haar begeleider bevestigt dat ze dat goed kan. Ze is geschikt voor fijnere en nettere werkzaamheden dan haar collega's. Omgaan met tijdsdruk is niet van toepassing in haar functie. Met een goede instructie en duidelijke structuur levert ze goed werk. Ze is gemotiveerd en enthousiast.

Simone geeft aan dat ze moeite heeft met collega's, maar ze kan hier met haar moeder en met haar begeleider van het SW-bedrijf goed over praten. Het lijkt alsof ze collega's niet als onderdeel van haar werk ziet. Haar begeleider vertelt dat Simone makkelijk contact zoekt met anderen en zich mondeling goed kan uitdrukken waardoor het lijkt dat ze het goed begrijpt. Zoals eerder aangegeven heeft hij haar aanvankelijk op haar sociale en persoonlijke vaardigheden overschat. Een belangrijk punt bij haar functioneren is haar hoge ziekteverzuim. Er is hierover geen contact tussen de begeleider en de moeder van Simone. Een ander aandachtspunt is taal op papier, ze heeft daarom nu cursus lees-/ schrijfvaardigheid.

Overige ondersteuning

Simone had rond haar 18^e en 19^e jaar problemen op school en een slechte relatie met haar begeleidster. Ze kreeg daardoor veel last van stress en ze was vaak ziek. Ze heeft toen Caesarthapie gehad om rustig te worden, maar dit hielp niet echt, aldus Simone. Ook haar moeder zag geen verbetering. Simone en haar moeder hebben geen behoefte aan andere ondersteuning. Simone kan goed met haar moeder praten. Er zijn geen andere ondersteuningsvormen ingezet in het gezin.

Simone heeft in 2011 haar begeleider verteld dat zij medisch onderzocht wordt omdat ze af en toe 'wegvalt' (ze heeft geen epilepsie). Haar begeleider geeft aan dat er niks verontrustend aan de hand is en dat dit zogenoemde wegvallen geen effect heeft of gevaar oplevert op de werkvloer of op haar productiviteit. Af en toe doet ze even niks en staart ze voor zich uit. Er is geen noodzaak voor de begeleider om te informeren of er medisch iets aan de hand is. Simone heeft veel te maken met medici. Ze heeft door een val haar enkel beschadigd en hierdoor al meerdere operaties aan haar enkel gehad.

Toekomst

Het liefst zou Simone in de kinderopvang werken, maar dat kan niet vanwege haar enkel. Ze heeft de ambitie laten varen. Als haar enkeloperatie goed lukt,

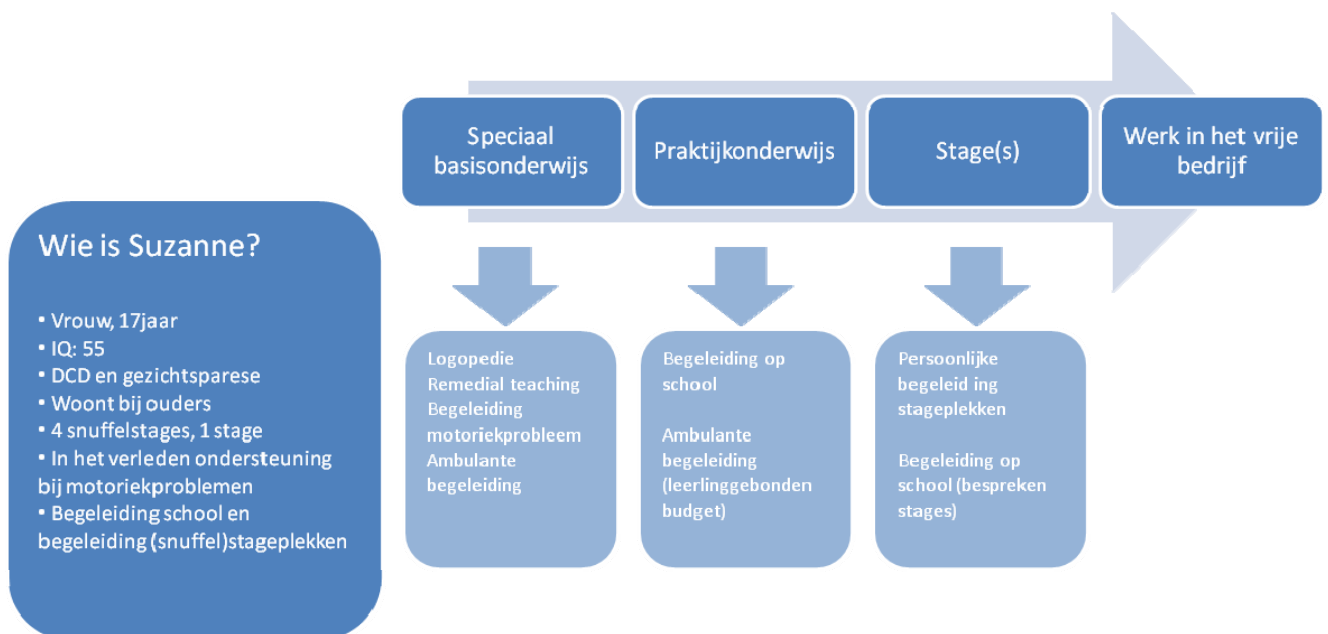
zou heel misschien toch kunnen. Het contract van Simone loopt binnenkort af. Het zal hoogstwaarschijnlijk geen vast contract worden omdat zij zich beter moet inzetten om zich minder vaak ziek te melden. Daarover zal op korte termijn een gesprek plaatsvinden tussen haar begeleider en Simone. Hij verwacht overigens dat het mogelijk moet zijn om haar binnen een jaar te detacheren. Haar moeder heeft haar twijfels of Simone wel in het vrije bedrijf kan gaan werken.

Type zorg/ondersteuning	Duur	Intensiteit
Intern SW-bedrijf	2011 tot heden	Dagelijkse begeleiding
Cursus schrijfvaardigheid (binnen SW)	heden	onbekend
Afdeling detachering SW-bedrijf	2011	1 à 2 gesprekken
Afdeling begeleid werken SW-bedrijf	2011	1 gesprek
(Wajong) uitkering	2010	
Wsw-indicatie	zomer 2010	
Caesartherapie	2009 of 2010	Onbekend, een paar behandelingen

16 CASUS SUZANNE

Problematiek

Suzanne is een meisje van 17 jaar met een licht verstandelijke beperking en een lichamelijke beperking, te weten DCD (Developmental Coordination Disorder). Hierdoor vormt oog-hand-coördinatie een probleem voor haar. In 2012 is Suzanne geopereerd in verband met gezichtsparese. In het verleden had zij ook motorische problemen waardoor lopen, praten en schrijven lastig waren voor haar. Hiervoor heeft zij tot haar twaalfde ondersteuning (waaronder fysiotherapie) gekregen in een revalidatiecentrum. Haar begeleider op school geeft aan dat Suzanne sturing van buitenaf nodig heeft en niet in staat is om meervoudige opdrachten uit te voeren; ze is volgens haar schoolbegeleider erg onzeker en heeft een traag werktempo. Suzanne woont nog steeds bij haar ouders thuis. Dat zal volgens haar moeder de komende jaren ook nog wel het geval zijn; naar verwachting zal Suzanne rond haar 24ste zelfstandig gaan wonen.

Schoolloopbaan

In de periode 1998-2004 zat Suzanne op een speciale basisschool die zich richt op slechthorende leerlingen en leerlingen met ernstige spraak- en/of taalmoeilijkheden. Op deze school werd door logopedisten, (vak)leerkrachten, onderwijsassistenten en remedial teachers onderwijs en begeleiding aan leerlingen geboden. In 2004, toen Suzanne acht jaar oud was, is zij naar een andere speciale basisschool gegaan waar zij schrijftherapie en motorische therapie van een ambulante begeleider heeft gekregen. Zij heeft daar, vanwege haar motorische beperking, ook een aangepaste stoel en tafel gekregen. Op

die school kwam een aantal keer per week een ambulante begeleider langs die Suzanne een paar uur per week extra therapie gaf.

Sinds 2008 zit Suzanne op een school voor praktijkonderwijs, waar zij momenteel een AKA-traject (Arbeidsmarkt kwalificerend Assistent) volgt; dit is een MBO niveau 1 opleiding. Naar verwachting zal zij haar diploma voor de zomer van 2013 behalen. Haar begeleider op school geeft aan dat dit traject goed zal uitfilteren wat de sterke en minder sterke kanten van Suzanne zijn. Haar schoolbegeleider geeft aan dat Suzanne zich positief heeft ontwikkeld in de afgelopen jaren; ze is bijvoorbeeld niet meer het timide meisje dat zij in het verleden was. Haar begeleider verwacht echter niet dat haar leerling in staat is om door te leren en MBO niveau 2 met succes af te ronden. Suzanne heeft immers veel moeite met Nederlands en rekenen. De school voor praktijkonderwijs heeft voor de begeleiding van Suzanne tot het schooljaar 2011/2012 een leerlinggebonden budget ontvangen voor ambulante begeleiding. De ambulante begeleider was ingeschakeld voor haar persoonlijke ontwikkeling (therapie, persoonlijkheidsopbouw) en voor ondersteuning bij rekenen en taal.

Stages

Suzanne heeft in het tweede jaar dat zij op het praktijkonderwijs zat, een aantal snuffelstages gelopen. Dit waren stages van een halve dag per week gedurende een periode van zes weken. Bij een grote winkelketen en een supermarkt is zij vakkenvuller geweest. Daarnaast heeft zij bij een bakkerij stage gelopen, waar zij onder andere koekjes moest inpakken. De vierde snuffelstage was bij een bloemenzaak; die stage duurde maar één dag omdat de werkzaamheden in die winkel te druk voor Suzanne waren. Bij alle snuffelstages was er een medewerker die als stagebegeleider optrad en Suzanne aangaf wat zij precies moest doen. Ook was de begeleider van het praktijkonderwijs vaak aanwezig bij de stagewerkzaamheden.

“Ik moet altijd enorm wennen aan een nieuwe stageplek.”

Suzanne

Op dit moment loopt Suzanne al sinds september 2011 stage bij een zorginstelling. Deze stage heeft zij samen met haar begeleider van de school voor praktijkonderwijs gekozen. Toen Suzanne in de derde klas zat, hoefde ze maar één dag stage te lopen; in de vierde klas ging het om twee dagen stage en momenteel loopt zij drie dagen stage (6 uur per dag). Bij de zorginstelling heeft ze verschillende werkzaamheden. Ze maakt ze de kamer van gehandicapte bewoners schoon, ze maakt een kantoorpand op hetzelfde terrein schoon, ze werkt in de linnenkamer en is ze zo nu en dan vakkenvuller in een kleine supermarkt bestemd voor cliënten van de zorginstelling. De stage duurt tot de zomer van 2013. Suzanne vindt de stage wel leuk maar zou

liever met ouderen dan met gehandicapten werken; maar daarvoor heeft zij het AKA-diploma nodig.

Haar stagebegeleider geeft aan dat Suzanne bereidwillig is om te werken, maar zij is snel afgeleid en kan daardoor vergeten om bepaalde werkzaamheden te verrichten. Volgens haar begeleider op de stageplek leeft Suzanne in haar eigen wereldje en kan zij geen meervoudige taken tegelijk. In het begin kostte de begeleiding van Suzanne heel veel tijd. Op dit moment is de begeleiding minder intensief, maar er blijft continue controle op haar werkzaamheden nodig. Alleen bij de schoonmaak van de kamers van bewoners is intensieve begeleiding nog nodig; Suzanne heeft bij die werkzaamheden namelijk de neiging om te lang met bewoners te praten. Bij de zorginstelling heeft zij allerlei interne cursussen gekregen, bijvoorbeeld een basistraining schoonmaken, een cursus over hoe zij bepaalde apparaten moet gebruiken en een cursus over wat te doen bij calamiteiten.

Eens in de twee maanden bestaat er contact tussen de stagebegeleider en de begeleider van Suzanne op het praktijkonderwijs. In dit gesprek komt aan bod hoe het met Suzanne op de werkvloer gaat. Suzanne bespreekt met haar schoolbegeleider geregeld hoe het gaat op de stageplek.

“Suzanne is redelijk zelfstandig. Wanneer er eens iets mis gaat, blijkt echter dat zij onvoldoende zelfstandig kan zijn. Hoewel er sprake is van verbetering, kan het soms nog wel eens minder goed gaan met Suzanne.”

Begeleider huidige stageplek

Stages

	Duur
4 snuffelstages	<ul style="list-style-type: none"> • 3 stages van 0,5 dag in een periode van 6 weken. • 1 stage na 1 dag gestopt.
Stage zorginstelling	<ul style="list-style-type: none"> • 1 dag per week stage in de 3^e klas. • 2 dagen per week stage in de 4^e klas. • 3dagen per week stage in de 5^e klas; 6 uur per dag.

Toekomst

Het uitstroomprofiel van Suzanne is werk in het vrije bedrijf. Sinds kort werkt zij naast school en haar stage ook wel eens een avondje in de week als vakkenvuller bij een grote supermarktketen. Na het praktijkonderwijs zou zij graag in de thuiszorg met ouderen willen werken. Zij zou dan bijvoorbeeld koffie of eten willen rondbrengen; ook het werk in de linnenkamer vindt zij leuk. De moeder van Suzanne is van mening dat haar dochter op den duur zelfstandig zal participeren in de maatschappij, niet alleen wat betreft werk

maar ook wat betreft zelfstandig wonen. Wel zal zij altijd een vorm van sturing nodig hebben.

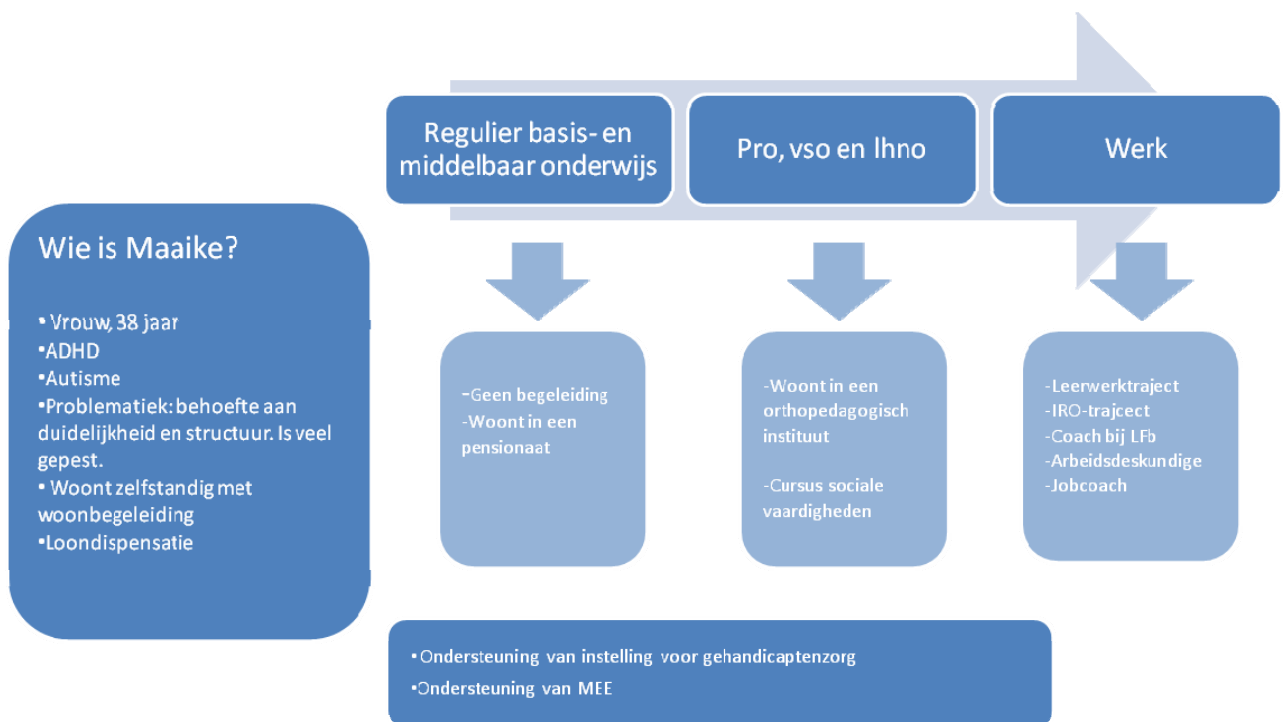
Type zorg / ondersteuning	Duur	Intensiteit
Ambulante begeleiding praktijkonderwijs	2008-heden	Intensiteit onbekend
Stagebegeleider praktijkonderwijs	2011-heden	Regelmatig
Stagebegeleiding snuffelstages	2010-2011	Intensiteit onbekend
Stagebegeleiding doorinstelling voor gehandicaptenzorg	April 2011-heden	Continue begeleiding/controle; eens in 2 maanden overleg tussen begeleider op stage en begeleider praktijkonderwijs
Leerlinggebonden budget	2008 -2011	

17 CASUS MAAIKE

Problematiek

Maaïke is 38 jaar en heeft Attention deficit hyperactivity disorder (ADHD) en een vorm van autisme. Lang werd gedacht dat Maaïke verstandelijk beperkt was. Er was veel onduidelijkheid over de juiste diagnose. Maaïke is via MEE verwezen naar het een universitair ziekenhuis, daar is ze uitgebreid onderzocht. Vanaf haar 18^e is Maaïke volledig afgekeurd. Ze viel toen onder de Algemene Arbeidsongeschiktheidswet (AAW), dit is de voorloper van de Wajong. Ze heeft door haar ADHD en autisme veel structuur nodig en behoefte aan duidelijkheid. Omdat je aan Maaïke niet ziet dat ze een beperking heeft, komt ze vaak lastige situaties tegen op school en in woonsituaties. Maaïke heeft vervelende ervaringen gehad met pesten.

De ouders van Maaïke zijn gescheiden toen ze 13 jaar was. Maaïke heeft een hele sterke band met haar moeder. Maaïke heeft een broer, hij heeft geen beperking. Maaïke is in haar jeugd meerdere keren verhuisd tussen Nederland en België. Op dit moment woont Maaïke zelfstandig met woonbegeleiding.

Schoolloopbaan

Maaïke is naar een reguliere kleuter- en basisschool gegaan. Haar vader was leraar op die school. Op school bleek dat ze snel afgeleid en erg slordig was.

Maaïke was goed in taal, maar minder goed in de exacte vakken. Op school in België heeft ze vervelende ervaringen gehad met pesten. Ze is uiteindelijk naar een reguliere middelbare school in Nederland gegaan (mavo). Ze woonde toen in een pensionaat. Ook daar werd ze gepest. Op haar 15^e is Maaïke verhuisd naar een orthopedagogisch instituut. Maaïke heeft in die tijd het lager huishoud- en nijverheidsonderwijs (lhno) afgerond. Ook heeft Maaïke kort op een school voor praktijkonderwijs gezeten, hierna is ze naar het VSO gegaan.

Werk

Maaïke heeft in het verleden een leerwerktraject gevolgd in een lunchcafé. Ze volgde toen de richting horeca. Dit traject heeft ze niet afgerond. De horeca bleek niet geschikt voor haar. Verder heeft Maaïke op verschillende plekken als vrijwilliger gewerkt (onder andere bij twee verschillende politiebureaus).

Maaïke is op dit moment in dienst een belangenvereniging door en voor mensen met een verstandelijke beperking. Ze werkt 1 dag per week 6 uur. Ze is projectleider Denktank; deze denktank komt 6x per jaar bijeen en bespreekt samen met mensen met een beperking over thema's als rechtsbescherming, sociale media en pesten. Deze uitkomsten worden ook vertaald naar beleidsniveau. Maaïke moet voor haar werk veel organiseren en ze spreekt met veel verschillende mensen en organisaties. Ze heeft het naar haar zin in deze functie. Ze wordt op de werkvloer bijgestaan door een coach en door een coördinator. Aan het begin van de dag spreekt ze samen met haar coach de werkzaamheden van de dag door. Maaïke vindt dit heel prettig, dan kan ze daarna zelfstandig aan de slag. Ze heeft deze plek gevonden via een medewerker van de belangenvereniging. Ze heeft met behulp van een Individuele Re-integratie Overeenkomst (IRO) een re-integratietraject gevolgd. Ze heeft eerst drie keer een tijdelijk contract gekregen en is vanaf 2011 in vaste dienst.

Maaïke is vanuit de belangenvereniging ook 3 dagen per week gedetacheerd bij een zorgorganisatie, ze werkt daar als ombudsvrouw. Als ombudsvrouw helpt ze mensen met een beperking. Maaïke biedt laagdrempelige hulp en zet deze mensen als het ware in hun kracht. Ze werkt vanuit haar ervaringsdeskundigheid. Haar inkomsten bestaan uit salaris en een vrijwilligersbijdrage. Er is geen aanvulling vanuit de Wajong nodig. Maaïke wilde graag 16 uur werken, maar dan zou ze door de financiële regels er qua inkomen op achteruit gaan. Om dit op te lossen is er een constructie bedacht. Op dit moment krijgt ze salaris tot de grens van 12 uur en daarnaast 4 uur vrijwilligersbijdrage.

“Maaïke heeft weleens geholpen met het organiseren van een conferentie, ze is toen ook dagvoorzitter geweest, dat deed ze heel goed. Ze kan van te voren heel onzeker zijn. Maar als ze op zo'n dag staat de presenteren, dan staat ze daar heel zelfverzekerd. In haar werk heeft ze wel veel bevestiging en structuur nodig.”

Coach van de belangenvereniging

Ondersteuning

Tijdens haar middelbare schooltijd woonde Maaïke in een pensionaat. Hierna, in 1990 is zij verhuisd naar een orthopedagogisch instituut. In dit gezinsvervangende tehuis had ze een eigen kamer. Er werd gezamenlijk gegeten en activiteiten ondernomen. Hierbij is zij voorbereid op het zelfstandig wonen. Maaïke heeft toen ook een cursus sociale vaardigheden gevolgd.

Na haar schooltijd is Maaïke naar een instelling voor gehandicaptenzorg gegaan, deze organisatie biedt ondersteuning aan mensen bij wonen, werken, dagbesteding, leren en vrije tijd. Maaïke werd daar voorbereid om naar een activiteitencentrum te gaan en vrijwilligerswerk te doen. Er werd voor haar beslist, ook in haar school keuze. Dat voelde machteloos. Maaïke wilde geen toekomst in het activiteitencentrum, maar ze wilde zelfstandig worden en werken. Ze is toen verhuisd naar een andere 24uurs woonvorm. Hiervoor heeft ze samen met haar mentor een ondersteuningsplan geschreven.

Op dit moment woont Maaïke zelfstandig, met woonbegeleiding. Ze heeft ze een goede klik met haar woonbegeleider. Hij heeft ook veel kennis van haar beperking.

Maaïke heeft ondersteuning gehad van een arbeidsdeskundige. Ze kreeg allereerst een arbeidsdeskundige waar ze niet gelukkig mee was. Deze arbeidsdeskundige was van mening dat zij haar handicap moest accepteren en naar de Sociale Werkvoorziening (SW) moest. Hierna kreeg Maaïke een andere arbeidsdeskundige. Deze was volgens haar wel reëel, hij vroeg haar ook wat ze wilde en waarom. Via deze arbeidsdeskundige heeft Maaïke de mogelijkheid gekregen met behulp van een re-integratietraject een opleiding te volgen. Ze kon op dat moment geen jobcoach krijgen omdat haar loonwaarde te laag was.

Maaïke heeft ondersteuning gehad van MEE. Ze heeft daar geleerd om haar persoonlijke problemen 'op te ruimen'. Deze begeleider had veel kennis van haar beperking. Dat was heel prettig. Ze kende de begeleider toevallig ook van vroeger. Op dit moment is de ondersteuning van MEE afgesloten. In totaal heeft ze ongeveer 15 gesprekken gehad.

Een tijd geleden ging het even niet zo goed op het werk van Maaïke. Zij heeft dit toen besproken met de arbeidsdeskundige. Die heeft een jobcoach aan haar toegewezen waarmee Maaïke een aantal gesprekken heeft gehad. Haar jobcoach en haar woonbegeleider hebben onderling geen contact. De

woonbegeleider geeft ook aan dat ze voor problemen met werk beter met haar jobcoach kan praten.

De coach van Maaïke bij de belangenvereniging geeft aan dat Maaïke ondersteuning nodig zal blijven hebben bij onder meer het plannen van haar werkzaamheden. Ook is het belangrijk dat er goed wordt omgegaan met haar onzekerheid en haar behoefte aan bevestiging. Er moet ruimte zijn dat ze af en toe wat minder presteert als ze zich niet goed voelt. De coach vraagt zich wel af of een reguliere werkgever dit kan realiseren.

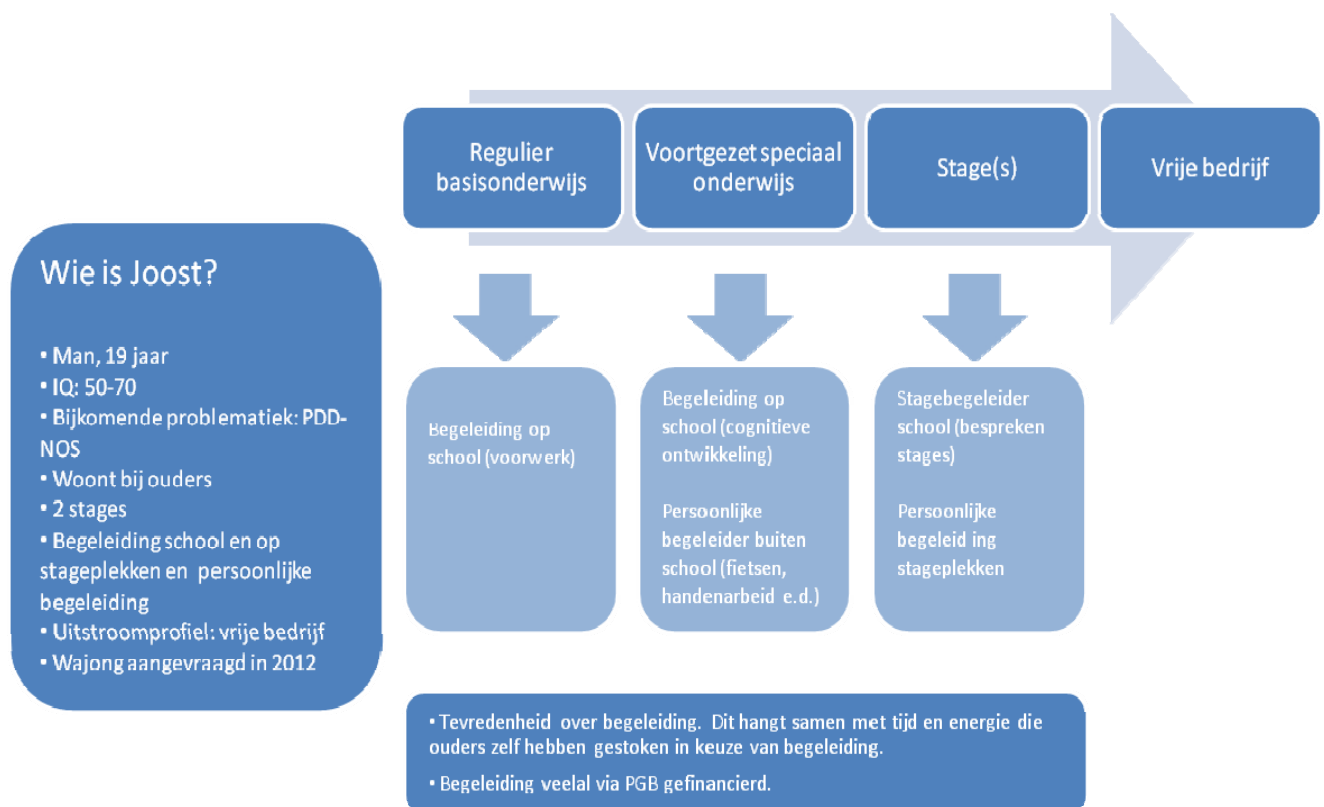
Type zorg / ondersteuning	Duur	Intensiteit
Pensionaat	Tijdens middelbare school	Onbekend
Wonen instelling voor gehandicaptenzorg	Na afronding school	Ondersteuning bij wonen, werk, leren, dagbesteding en vrije tijd
MEE	Duur onbekend	+ - 15 gesprekken
Orthopedagogisch instituut	Rond 1990	Onbekend
Cursus sociale vaardigheden	Rond 1990	Eenmalig
Diagnose universitair ziekenhuis	Rond 1999	Eenmalig
Re-integratietraject	Rond 2010	Onbekend
Arbeidsdeskundige	Duur onbekend	Een paar gesprekken
Jobcoach	Duur onbekend	Een paar gesprekken
Loondispensatie	Duur onbekend	50%
Coach via belangenvereniging	Januari 2013-heden	Dagelijks
Woonbegeleiding	Heden	24 uur per week

18 CASUS JOOST

Problematiek

Joost is 19 jaar en heeft een licht verstandelijke beperking. Naast deze beperking heeft hij ook NLD (Non-verbal Learning Disabilities). Jongeren met deze stoornis komen vaak vaardig over maar hebben moeite met het verwerken van zintuiglijke prikkels. Ook heeft Joost PDD-NOS, een vorm van autisme. Joost leert traag. Hij kan moeilijk overzicht houden wanneer hij meerdere dingen moet onthouden of doen. Ook heeft Joost duidelijkheid nodig. Toch is Joost relatief sterk op het sociale vlak. Joost is verbaal ook sterk, al is dit soms een valkuil, omdat hij overschat kan worden.

Joost woont thuis met zijn vader en moeder. Zijn ouders werken allebei bij de post. Hij heeft nog een jonger broertje die op de Havo zit. Joost zit nog op school en loopt stage. Binnenkort stroomt hij uit naar werk in het verzorgingstehuis waar hij nu nog stage loopt.

Schoolloopbaan

Van zijn 2^e tot 4^e heeft Joost op een reguliere peuterspeelzaal gezeten. Hier bleek al dat Joost een beetje buiten de groep viel. Hij speelde graag alleen en hoefde niet zozeer met anderen te spelen. Op de reguliere basisschool viel bij

het tekenen en veters strikken op dat zijn motoriek niet klopte. Toen Joost vier jaar was heeft een kinderpsycholoog aan de hand van een intelligentietest vastgesteld dat Joost naar het speciaal onderwijs moest. Op zijn 5^e is Joost naar het speciaal basisonderwijs gegaan. Op deze school heeft Joost intensieve begeleiding bij zijn leerproces en zijn ontwikkeling gekregen. Joost werd door de school begeleid bij zijn beperkingen; er werden voor hem geschikte lesmethoden aangeboden. Hij vond vooral rekenen en begrijpend lezen erg lastig.

Joost vindt het leuk op school. Hij heeft alle soorten praktijkvakken gehad. Vooral het vak koken vindt hij leuk. Techniek en groen vindt hij minder leuk. Joost vindt het moeilijk om meerdere dingen te moeten onthouden of te doen. Wanneer hij bijvoorbeeld boodschappen gaat doen, vindt hij het eenvoudig om 1 of 2 dingen te onthouden, maar 5 dingen onthouden lukt niet.

De moeder van Joost vond de begeleiding op de school zeer goed. Wel merkt zij op dat de school te lang heeft doorgehamerd op het bijbrengen van bepaalde vakken die voor Joost erg lastig waren zoals rekenen. De ouders van Joost hebben hem zelf ondersteund op het gebied van fysiotherapie en logopedie. Ook geeft zijn moeder aan dat zij veel praat met Joost.

“Joost kan steeds beter verwoorden wat hij moeilijk vindt, daarin is hij heel erg gegroeid”

Stagebegeleider VSO

School	Periode
Peuterspeelzaal	1996-1998
Regulier basisonderwijs	1998- 1999
Speciaal basisonderwijs	1999- 2006
VSO	2006-2013

Stages

Rond zijn 16^e is Joost aangemeld voor stage. Zijn stagebegeleider heeft allereerst een coachingsgesprek met Joost gevoerd. Het was heel duidelijk dat Joost niet wist wat hij leuk vond en wat hij wilde. Joost heeft toen een beroepsinteressesettest gedaan. Hieruit kwam een voorkeur voor zorg. Vanuit school is besloten om Joost in eerste instantie maar twee dagen stage te laten lopen en de andere dagen naar school te laten gaan. De reden hiervoor was dat hij nog genoeg ontwikkelingsmogelijkheden had en nog veel kon leren op school. Joost kwam zelf met het idee voor een stage bij het verzorgingstehuis ‘de Herve’. Zijn stagebegeleider heeft contact gelegd met de instelling. De eerste tijd op zijn stage vond Joost erg moeilijk. Hij wist niet of het wel iets voor hem was. De stagebegeleider heeft veel tijd gestoken in het motiveren van Joost.

In het begin van de stage vond Joost het niet zo leuk. Hij vond het lastig dat bewoners hem aankeken van: "Wie is die jongen, wat komt hij hier doen?". Joost moest ook wennen aan dat mensen overlijden. Hij durfde ook niet goed te zeggen dat hij moeite had met helpen bij het verschonen van de bedden. Toen zijn stagebegeleider daar eenmaal achter was, heeft hij geregeld dat hij dat niet meer hoefde doen en alleen in de keuken en eetzaal hoefde te werken.

Joost helpt mee in de keuken. Hij maakt de lunch klaar, helpt bewoners met eten en schenkt drinken in. Soms doet hij ook boodschappen voor de afdeling. Hij mag zelfs wel eens geld pinnen.

Joost vindt dat hij veel hulp heeft gekregen op zijn stage. Zijn leidinggevende heeft hem 'met open armen ontvangen'. Zij heeft hem ook veel uitgelegd over wat Alzheimer is en waarom mensen zo reageren. Hij vindt de bewoners nu heel erg leuk. Joost vertelt over een mevrouw die nog wel eens wil bijten. Hij kan dan met zijn mimiek voorkomen dat ze bijt. Joost weet nu ook dat hij niet zelf mag ingrijpen als er iets mis gaat, maar dat hij een verpleegster moet roepen. Hij kan nu soms ook al situaties voorkomen.

Joost heeft een stageboekje, deze laat hij iedere week aan zijn stagebegeleider zien. De stagebegeleider had eerst iedere drie weken contact met de stagewerkgever, later was dat eens in de vijf weken. Daarnaast is de afspraak dat de werkgever belt zodra er iets is.

Stages en werk	Duur
Vakkenvuller bij supermarkt	5 jaar, vanaf zijn 15e
Stage bij verzorgingstehuis	2 jaar
Werk bij verzorgingstehuis	32 uur per werk vanaf januari 2013

Toekomst

Joost heeft als uitstroomdoel werk in het vrije bedrijf. Vanaf januari 2013 heeft hij een jaarcontract van 32 uur bij ouderenzorginstelling. Hij is daar ondersteuner van een afdeling. Hij doet de afwas, de boodschappen en is 'gastheer' van de ouderen. Joost loopt nu al stage bij deze zorginstelling. Omdat de instelling zo tevreden over hem is, krijgt hij een jaarcontract. Joost had het zelf heel erg naar zijn zin op de stage, en wilde daarom graag werken in de zorginstelling. Het arbeidscontract heeft hij zelf geregeld. Joost wordt, volgens zijn moeder, op een goede manier begeleid en aangestuurd door een begeleider van de instelling. Wanneer het jaarcontract bij de zorginstelling uiteindelijk niet zal worden verlengd, verwacht moeder dat Joost ondersteund zal worden door een jobcoach van het UWV.

Joost kan redelijk zelfstandig deelnemen aan de maatschappij, maar er zal wel altijd een vorm van begeleiding en sturing nodig zijn. Zelfstandig wonen is op

langere termijn wellicht een optie voor Joost. Hoewel hij alleen zou kunnen wonen, zullen (financieel)administratieve zaken uitgevoerd moeten worden door zijn moeder. Volgens zijn moeder hoeft Joost geen continue begeleiding te hebben. In het verleden is hij ook weleens alleen met een vriend op vakantie geweest (op een camping in Nederland); dit ging toen goed.

Andere vormen van zorg en ondersteuning

Joost heeft begeleiding gekregen via het Persoonsgebonden budget (PGB). Daarnaast heeft hij voornamelijk begeleiding gekregen bij zijn school en zijn stage.

Type zorg / ondersteuning	Duur	Intensiteit
PGB begeleiding	Mei 2008 tot juni 2010	Gem. 2 uur per week
PGB groepsbegeleiding	Mei 2008 tot juni 2012	Gem. 1 middag per week (12.30-19 .00 u)
PGB kort verblijf	Mei 2008 tot heden	Gem. 1 weekend per maand (vrijdag 19.00 u - zondag 17.00 u)
Stagebegeleiding vanuit VSO	2010-heden	40 uur (€ 52,- per uur)
Stagebegeleiding vanuit stagebedrijf	Juni 2012 tot heden	Gedurende de hele werktijd
Stagebegeleiding bedrijf vader	November 2012 tot heden	Gedurende de hele werktijd

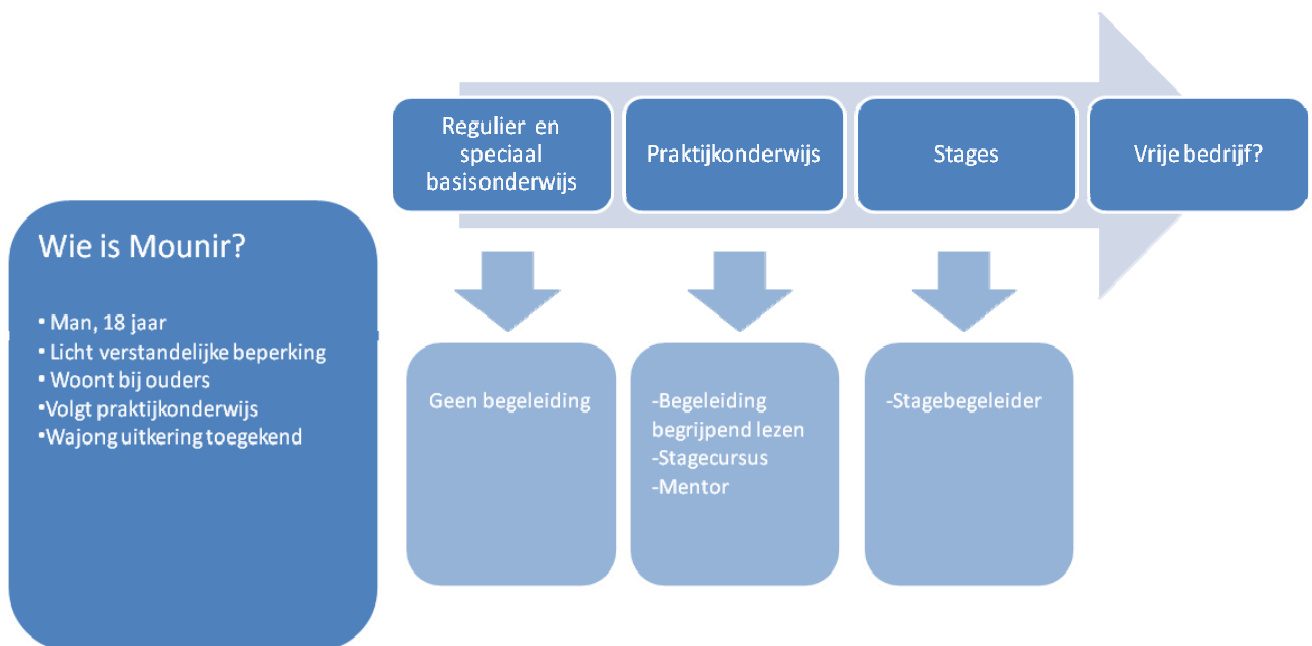
19 CASUS MOUNIR

Problematiek

Mounir is een jongen van 18 jaar. Hij heeft een licht verstandelijke beperking. Mounir komt over als een rustige jongen. Volgens zijn begeleider op school wordt hij snel overschat. Mounir woont in een stabiel gezin, samen met zijn vader, moeder en zijn broer. Zijn ouders zijn van Turkse afkomst. Mounir is zelf geboren in Amsterdam. Rond zijn 7^e is hij verhuisd naar Lelystad.

“Mounir komt over als een normale jongen, het valt niet op dat hij een verstandelijke beperking heeft, hierdoor wordt hij snel overschat.”

Stagebegeleider

Schoolloopbaan

Mounir is in groep 2 blijven zitten. Hij heeft tot groep 3 op een basisschool in Amsterdam gezeten. In verband met de verhuizing is Mounir vanaf groep 3 naar een nieuwe school in Lelystad gegaan. Hij is daar begonnen op een reguliere basisschool en hij is later naar een school voor moeilijk lerende kinderen en kinderen met gedragsproblemen gegaan.

Vanaf zijn 13^e jaar gaat Mounir naar een school voor praktijkonderwijs. Op dit moment (18 jaar) zit Mounir in zijn laatste jaar. Hij volgt de richting autotechniek. Dit schooljaar gaat hij van school af, wellicht zonder diploma omdat de theorie te lastig is voor hem. Mogelijk haalt hij wel zijn praktijkdiploma. Mounir geeft aan dat hij graag met zijn handen werkt en liever geen theorie volgt op school.

School	Periode
Regulier basisonderwijs	1999-2001
Speciaal basisonderwijs	2001-2007
Praktijkonderwijs	2008-2013

Stages

Tijdens zijn schooltijd op het Praktijkonderwijs heeft Mounir twee stages gelopen. Hij volgde een oproepstage in een magazijn en hij is in het schooljaar 2011-2012 begonnen bij een garage waar hij nu nog stage loopt. Hij is daar begonnen met twee dagen per week en hij loopt er vanaf het nieuwe schooljaar voor drie dagen per week stage.

Stageplek	Periode
Magazijn (oproepstage)	Tussen 2008- 2011
Autogarage	2011-2013

Werk

Mounir heeft nog nooit een bijbaantje gehad. Hij zou dat wel graag willen. Hij heeft vaak gesolliciteerd bij o.a. een garage en een winkel, maar hij is nooit aangenomen. Mounir zou na het Praktijkonderwijs graag bij de garage gaan werken waar hij nu stage loopt. De vraag is of dit mogelijk is. Onlangs is aan Mounir een Wajong uitkering toegekend. Met deze uitkering kan hij hoogstwaarschijnlijk in de garage gaan werken. Het staat nog niet vast, het hangt er nog vanaf welk percentage de garage aan loon moet bijdragen.

Andere vormen van begeleiding

Vanuit het praktijkonderwijs heeft Mounir in het eerste jaar extra begeleiding gekregen bij lezen en begrijpend lezen. Dit vond 1 a 2 keer in de week plaats. Daarnaast heeft Mounir een stagecursus gevolgd. Hierbij heeft hij verschillende vaardigheden geleerd zoals solliciteren, op tijd komen, ziekmelden en het aanspreken van collega's. Op de het praktijkonderwijs heeft Mounir twee mentoren, één daarvan is ook zijn stagebegeleider. Bij deze mentoren kan hij terecht wanneer hij vragen heeft of als er problemen zijn. Ook komt zijn stagebegeleider regelmatig langs op zijn stage bij de garage. Mounir ervaart deze begeleiding als voldoende.

Voor het aanvragen van de Wajong uitkering heeft de vader van Mounir contact gehad met MEE. MEE heeft hen verwezen naar het UWV, zij hebben de uitkering uiteindelijk toegekend.

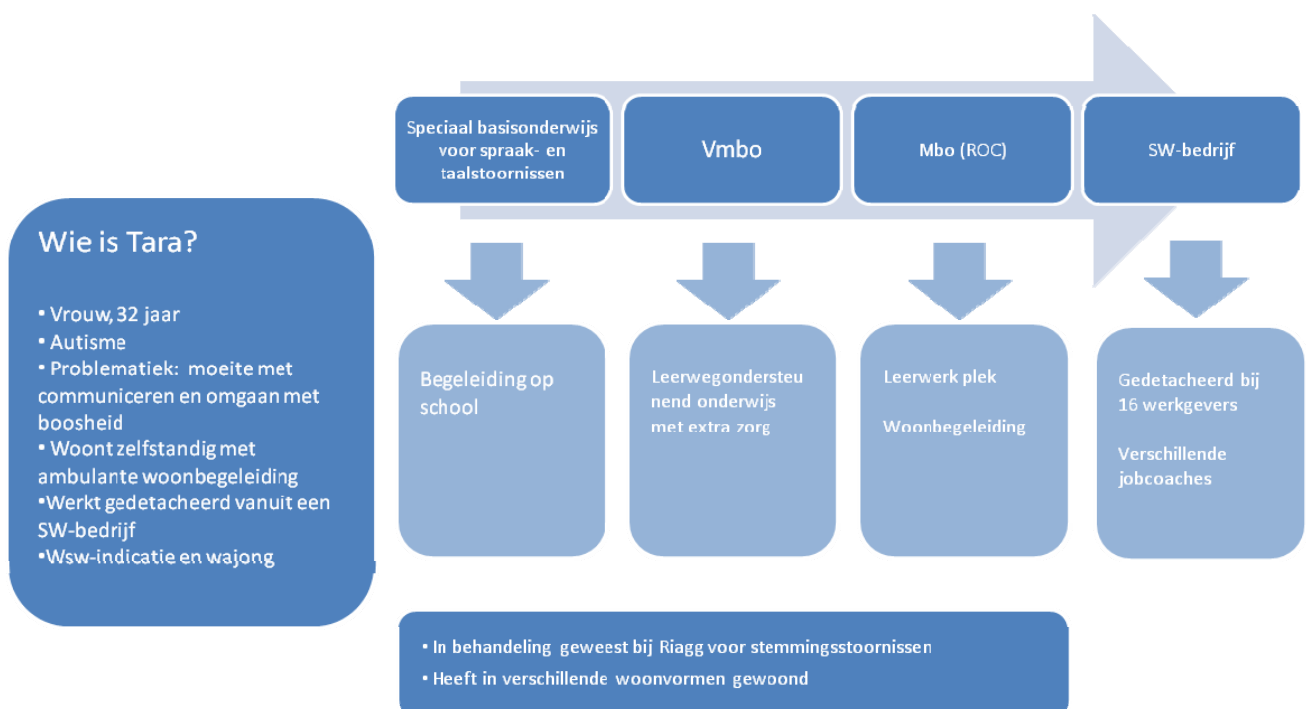
Type zorg / ondersteuning	Duur / periode	Intensiteit
Begeleiding bij lezen (PRO)	2008-2009	1 a 2x per week
Stagecursus (PRO)		10 weken, 2 uur per week
Mentor/ stagebegeleider (PRO)	2008-2013	Voor vragen of problemen
Wajong uitkering	Vanaf 2013	

20 CASUS TARA

Problematiek en mogelijkheden

Tara is 32 jaar. Sinds 3 jaar is bekend dat ze vorm van autisme heeft. Door haar beperking heeft ze meer rust, duidelijkheid en structuur nodig. Tara geeft aan geen verstandelijke beperking te hebben. Ze vertelt dat dit wel een keer is gediagnosticeerd maar dat een tweede diagnose anders uitwees. Haar jobcoach geeft aan dat er wel sprake is van een licht verstandelijke beperking.

Tara heeft een lange weg afgelegd met veel verschillende woon- en werkplekken. Daarnaast heeft zij veel onderzoeken en hulpverlening vanuit de geestelijke gezondheidszorg gehad. Ze vertelt dat zij en haar ouders vaak van mensen te horen kregen dat ze gek of labiel was en niks zou kunnen. Veel werkgevers wisten ook niet goed hoe ze met haar om moesten gaan en hoe ze met haar moesten communiceren. Zij wist zelf ook niet goed hoe ze bijvoorbeeld met haar boosheid moest omgaan. De laatste jaren lukt dat veel beter. Zo maakt ze steeds makkelijker contact met haar werkgever en collega's. Haar huidige jobcoach (sinds 1,5 jaar) ziet ook dat Tara zich hierin heeft ontwikkeld. Ze geeft aan dat Tara de laatste jaren goed in haar vel zit. Tara is een harde werker en kan op veel verschillende werkplekken uit de voeten. Haar valkuil is dat ze vol overgave dingen doet. Dat kan haar te veel worden. Ze trekt zich dan terug en is moeilijk bereikbaar. Tara en haar jobcoach kennen de signalen en weten hier op in te spelen. Tara werkt gedetacheerd vanuit een Sociaal Werkvoorzieningsbedrijf (SW bedrijf). Ze is trots dat ze altijd 'buiten' heeft gewerkt.

Woonsituatie

Tara woont al jaren zelfstandig met ambulante woonbegeleiding. Tara vertelt dat ze het heel prettig vindt dat er af en toe een begeleider langskomt. Niet alleen om haar met haar postzaken te helpen maar vooral ook om een praatje te maken zodat ze haar hoofd 'leeg' kan maken. De ouders van Tara wonen op dit moment niet in de buurt. Zij vindt het prettig om meer zelfstandigheid en vrijheid te hebben. Ze vertelt dat ze goed contact heeft met haar ouders. Vroeger hadden haar ouders wel moeite met bepalen wat het best voor Tara was.

“Vroeger ontplofte ik. Of ik ging weg en kwam niet meer terug.”

Tara

Schoolloopbaan

Tara is naar een basisschool gegaan voor leerlingen met spraak- en taalstoornissen. De reden hiervoor was dat zij tot haar 3^e jaar niet sprak. Zij is op deze school gekomen via haar huisarts. Op het moment van het interview heeft Tara geen problemen met spreken. Sterker nog Tara maakt een zeer welbespraakte indruk.

Vervolgens is Tara naar het VMBO gegaan waar extra zorg werd geboden. Tara deed VMBO-administratie. Ze vond het qua onderwijs een goede school, maar ze heeft een nare tijd gehad doordat ze veel werd gepest door klasgenoten.

Daarna volgde Tara een MBO-opleiding horeca en toerisme. De opleiding duurde 1 jaar en bestond uit 1 dag per week. De rest van de tijd werkte ze bij Mc Donalds. Ze deed deze opleiding tijdens begeleid wonen, daar was ze verplicht om een studie te volgen of inkomen te hebben. Tara vond dit wel een goede stok achter de deur. Daardoor ging ze wel en hield ze het vol.

School	Periode
Speciaal basisonderwijs (voor spraak- en taalstoornissen)	1987 tot 1993
VMBO –administratie (leerwegondersteunend onderwijs met extra zorg)	1993 tot eind jaren negentig
MBO-horeca en toerisme via SW (ROC)	Onbekend

Werkervaring

Tara is sinds 2006 in dienst bij een SW-bedrijf. Zij is altijd gedetacheerd geweest. Tara vertelt dat ze veel verschillende werkgevers heeft gehad, zeker 16. Ook heeft ze veel verschillende jobcoaches gehad. Haar huidige jobcoach is nummer acht. Zoveel onrust is niet prettig voor haar. Ze heeft een goede klik met haar huidige jobcoach. Ze is blij dat ze bij deze jobcoach kan blijven nu ze

van baan gaat wisselen (zie toekomst). Dat is in het verleden vaak anders geweest. Wanneer ze ergens anders ging werken wisselde de jobcoach.²

Werkervaring	Duur
SW-bedrijf	Vanaf 2006 - heden
Medewerker magazijn Commercieel bedrijf	Februari 2013 - heden
Medewerker Post	Januari 2013
Projectmedewerker, ervaringsdeskundige bij een zorgaanbieder (3 dagen per week)	1,5 jaar (tot januari 2013)
Assistente facilitaire dienst verpleeghuis (2 dagen per week)	1,5 jaar (tot januari 2013)
Medewerker Fastfoodketen	onbekend

Tara was tot 1 januari 2013 werkzaam bij een zorgaanbieder als ervaringsdeskundige op projectbasis. Ze heeft daar 1,5 jaar gewerkt, 3 dagen per week (6 uur per dag). Oorspronkelijk zou het project een half jaar duren en dit is uiteindelijk verlengd tot 1,5 jaar. Omdat het project is gestopt, zijn de werkzaamheden daar voor Tara afgelopen. De afgelopen 1,5 jaar heeft ze de overige twee dagen gewerkt in een verpleeghuis als assistente facilitaire dienst.

Bij de zorgaanbieder werkte ze als belangenbehartiger. Ze deed onderzoek naar de toegankelijkheid van Wet maatschappelijke ondersteuning (WMO)-loketten van 26 gemeenten. Zij deed werkbezoeken, maakte testafspraken met cliënten die een WMO-aanvraag wilden doen. Ze vertelt dat ze de baan had gevonden via haar netwerk. Die hadden haar geattendeerd op het project.

Tara vond beide functies leuk om te doen. Het liefst vertelt ze over haar ervaringen als belangenbehartiger. Haar jobcoach vertelt dat ze het heel goed heeft gedaan. Ze kan zichzelf heel goed presenteren en is makkelijk in de omgang. Bij het project waren ze ook heel tevreden met de inzet en het werk van Tara.

Begeleiding

Tara werd bij beide banen ondersteund door de jobcoach van het SW-bedrijf. Globaal gezien volgen beide ondersteuningstrajecten dezelfde weg. De eerste dagen gaat de jobcoach mee. Vervolgens is in korte tijd de frequentie afgebouwd naar twee wekelijks, wekelijks et cetera. Uiteindelijk waren er gemiddeld elke zes à acht weken evaluatiemomenten met Tara en de werkgever. De jobcoach benadrukt dat Tara de laatste tijd goed in haar vel zit. Desondanks blijft het belangrijk Tara te bevestigen dat als er iets speelt ze altijd een beroep kan doen op de jobcoach. De jobcoach vertelt dat Tara heel open is en heeft geleerd om aan te geven wat ze nodig heeft. Voor het

² Er is sprake van accountmanagement waarbij werkgevers die werken met meerdere werknemers met een SW-indicatie te maken hebben met één jobcoach in plaats van meerdere jobcoaches.

functioneren van Tara is het belangrijk dat er een goede vertrouwensband is. Er zijn ook momenten geweest waarbij extra ondersteuning nodig was. Tara kan zich verliezen in relaties, ten koste van haar zelf. Dat is een aantal keer voorgekomen. Dat is ook van invloed op haar werk. De jobcoach kent de signalen en bespreekt dit met Tara als dat nodig is. De dagelijkse begeleiding bij de zorgaanbieder werd gegeven door een jobcoach die werkzaam was vanuit het project.

Overige ondersteuning

Tara heeft te maken gehad met verschillende vormen van (medische) ondersteuning. Ze is een tijd in behandeling geweest bij het Riagg voor stemmingsstoornissen (gebruik medicatie) en ze heeft in verschillende woonvormen gewoond. Ze is vanuit het ouderlijke huis naar een instituut gegaan met 12 medebewoners en 24-uurs begeleiding. Ze heeft daar een jaar gewoond. Tara vertelt dat ze daar een nare tijd heeft gehad. Ze voelde zich geïntimideerd en bedreigd. Ze is vervolgens naar een andere woongroep (4 medebewoners) verhuisd waarbij elke avond een begeleider aanwezig was. Ze heeft daar ongeveer 3,5 jaar gewoond. Daar heeft Tara ook haar MBO-opleiding gevolgd. De verplichting vanuit de woonvoorziening was een goede stok achter de deur om de opleiding, die bestond uit werken en leren, vol te houden. Sinds een jaar of zes woont ze zelfstandig met ambulante woonbegeleiding.

Ongeveer vier jaar geleden is Tara onderzocht. Er werd vastgesteld dat ze zwakbegaafd was. Dat was een grote schok voor Tara en haar familie. Ze hebben een second opinion aangevraagd en daarin werd vastgesteld dat zij een vorm van autisme heeft. De diagnose heeft Tara geholpen om te gaan met haar emoties en in haar communicatie met anderen.

De jobcoach heeft naast contacten met de werkgever(s) van Tara ook incidenteel contacten met de woonbegeleiding. Ze heeft een keer om de tafel gezeten met Tara en haar woonbegeleider om haar thuissituatie (relationele problemen) en haar functioneren op de werkvloer te bespreken en te evalueren.

Toekomst

Het project bij de zorgaanbieder is afgelopen. Tara vond het lastig om twee werkplekken te hebben. De jobcoach heeft zich daarom ingespannen om één werkplek te vinden. Ze heeft een werkgever gevonden die veel tijd heeft genomen om zich in de doelgroep te verdiepen met de intentie om een duurzame relatie aan te gaan. Tara gaat daar in het magazijn aan de slag. Ze heeft er veel zin in. De jobcoach geeft aan dat Tara op veel verschillende functies en werkomgevingen inzetbaar is. Daarbij is het belangrijk dat de werkgever rekening houdt met haar behoefte voor structuur, duidelijkheid en bevestiging.

Type zorg / ondersteuning	Duur	Intensiteit
Jobcoach	1,5 jaar	Per functie eerst intensief, 2x per week, en vervolgens afbouwen naar 1x in 2 weken, nu 1x in 6 weken
Jobcoach	4,5 jaar	Intensiteit onbekend. Er zijn 7 jobcoaches geweest
Geestelijke gezondheidszorg (Riagg)	onbekend	onbekend
Diagnose geestelijke gezondheidszorg	2008	Eerste diagnose en second opinion
Woonbegeleiding (24-uurs)	1 jaar (rond 1998)	24 uurs
Woonbegeleiding	3,5 jaar	Elke avond (van 17:00 tot 22:00 uur) kwam begeleider langs op de groep van 4 personen.
Ambulante zorg bij wonen	2007 tot heden	Af en toe op afroep
Wel Wajong, geen uitkering	Duur onbekend	Loonwaarde onbekend
Wsw-indicatie	Vanaf 2006 - heden	

Regioplan Beleidsonderzoek

Nieuwezijds Voorburgwal 35

1012 RD Amsterdam

T 020 531 531 5

F 020 626 519 9

E info@regioplan.nl

I www.regioplan.nl